

*Gooreind,
200 jaar geschiedenis
Van hei en ven naar moderne leefgemeenschap*

door Bernard Van Gastel

Copyright © 1996 door Bernard Van Gastel.

Document vrijgegeven onder de Creative Commons Attribution License 3.0
<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/>

Bernard Van Gastel

Gooreind, 200 jaar geschiedenis

Van hei en ven naar moderne leefgemeenschap

1996

Een uitgave van Parochie Sint-Jozef, Gooreind

Voorwoord

Gooreind : 125 jaar jong !

Wij hebben allemaal de pretentie wereldburgers te zijn. Maar de wereldburger van vandaag geraakt ontworteld als hij geen geborgenheid vindt op een klein, onooglijk puntje op de wereldbol. En de verbondenheid met die kleine plek en met die kleine leefgemeenschap die er leeft is des te groter naarmate de wortels ook dieper in vroegere tijden reiken. Gelukkig dus de gemeenschap die goede geschiedkundigen in haar rangen heeft. Want geschiedkundigen en heemkundigen leggen onze wortels in het verleden bloot.

Bernard Van Gastel heeft zich de laatste jaren als "amateur" ontpopt als de "geschiedschrijver van Gooreind". Met dit boek geeft hij een bijzonder cachet aan de viering "125 jaar Gooreind". Want er zal dit jaar duchtig gefeest worden in Gooreind, dat staat vast. Maar hoe plezierig feesten ook moge zijn, het blijft een vluchtig, snel voorbijgaand iets. Een boek blijft !

Gooreind is de snelst groeiende deelgemeente van Wuustwezel, met een zeer jonge, dynamische bevolking. Maar in de mate dat de oudste, authentieke Gooreindenaren één voor één van ons heengaan, wordt het des te belangrijker hun ervaringen en herinneringen op te schrijven. Anders gaan wij binnenkort helemaal niet meer weten van waar de naam "Kochdreef", "Theofiel Verellenlaan", "Pastoor van Horenbeeckstraat", "Gemeentebos", "Jozef Reyniersstraat", enzovoort komt.

Gooreind bestaat nog maar 125 jaar. Maar U zult zelf kunnen vaststellen dat het een rijke geschiedenis heeft. De familie Koch, het Oud Gasthuis, de Zusters Franciscanessen, de sigarenfabriek, de parochie, de scholen, de stoomtram, ... zijn stuk voor stuk onderwerpen waar een apart boek over geschreven kan worden. En dan hebben wij het nog niet over de echte dorpsfiguren en de oude Gooreindse families.

Wij danken Bernard Van Gastel oprecht voor dit prachtig boek, dat zeker zijn weg zal vinden naar de meeste Gooreindse woonkamers. Ik hoop van harte dat Bernard nu de smaak te pakken heeft en nog meer verhalen over Gooreind en zijn mensen zal neerschrijven. En waarom zou dit boek geen uitnodiging betekenen voor anderen ? 125 Jaar Gooreind biedt stof genoeg !

Bedankt Bernard en veel leesgenot aan alle geïnteresseerden.

*Jos Ansoms,
burgemeester.*

Over de geschiedenis van ons dorp is tot nog toe niets in boekvorm verschenen. Meer zelfs, de geschiedenis is voor een groot deel nooit geschreven. Wel verschenen er bij gelegenheid artikels, bijna uitsluitend van de hand van onderwijzer Arthur Bosschaerts (1892-1980), in Goorgalm. Ook het "Historisch Fotoboek Wuustwezel / Gooreind" door Marcel Leunen (1984) moet hier vermeld worden. De laatste jaren publiceerde schrijver dezes ook artikelen in "Wuustwezel-Info".

We menen dat de viering van "125-JAAR GOOREIND" een unieke gelegenheid is om in die leemte te voorzien.

Aan de hand van documenten werd getracht te beschrijven hoe Gooreind is gegroeid, over een periode van 200 jaar, uit een vlakte van heide en vennen met een honderdtal "zielen", naar een moderne leefgemeenschap van 5.660 inwoners.

Dit verhaal is zeker niet "de" geschiedenis van Gooreind in al zijn facetten: het bloeiend verenigingsleven komt hier o.a. niet aan bod. Er is dus nog stof in overvloed. Het schrijven van dié geschiedenis laat ik graag aan anderen over.

*1 januari 1996
Bernard Van Gastel
Erecontroleur van het kadaster
Secretaris van de kerkfabriek*

Inhoud

Inleiding	1
Hoofdstuk 1 : De Bredabaan : Rijksweg nr. 1	3
Hoofdstuk 2 : Gooreind "kolonie" of "stad" (1827-1843)	14
Hoofdstuk 3 : Gooreind 1843/1871 : een "moyelijke" geboorte	21
Hoofdstuk 4 : Historiek of "lijdensweg van den bouw der nieuwe Sint-Jozefskerk te Gooreind" (1898-1939)	35
Hoofdstuk 5 : Het centrum van Gooreind : de familie Verellen	48
5.1. De fabriek	60
5.2. De grafkelder	66
5.3. Hoek Bredabaan / Arthur Boelstraat : "Elisa's rust"	71
5.4. Hoek Bredabaan / Bosduinstraat: Pourbaix	74
Hoofdstuk 6 : "Het goed van Koch" 1846 - 1938	78
6.1. Het domein	78
6.1.1. Wat is er met de eigendom na 1938 gebeurd ?	85
6.2. De familie Koch (de Gooreynd)	88
6.3. Wat heeft de familie Koch voor Gooreind betekend ?	91
6.4. De grafkelder	96
Hoofdstuk 7 : De Duiventoren	100
Hoofdstuk 8 : Domeinbos Noordheuvel - Gemeentebos De Kuyck	107
8.1. Wat is er in de loop der jaren met de eigendom van Theophile gebeurd ?	110
8.2. De familie Van der Voordt	113
Hoofdstuk 9 : Het gasthuis	117
Hoofdstuk 10 : Het klooster van de Zusters Franciscanessen	132
Hoofdstuk 11 : Het onderwijs	138
Hoofdstuk 12 : Het Kamp - Keienvan	150
12.1. Het nieuwe Kamp	151
12.2. Het Keienvan	156
Hoofdstuk 13 : De stoomtram	159
Hoofdstuk 14 : De verlichting	169
Enkele markante data	173
Bronnen	174

INLEIDING

Hoe oud is Gooreind? Er werden geen hunnebedden gevonden, geen Romeinse tumuli, geen sporen van enige Frankische nederzetting. Wat nú Gooreind is, was tot diep in de 18e eeuw in feite weinig meer dan een wildernis van heidevlakten en vennen, met enkel een schaarse en ongetwijfeld schamele behuizing in Oud- en Klein-Gooreind, Akkerveken en Noordheuvel, afhankelijk van de Wuustwezelse parochie. Contacten met de verdere wereld waren vrijwel onbestaande.

Met redelijkheid kan dus worden gesteld dat de aanleg van de “moderne” Bredabaan op bevel van Keizer Napoleon in het begin van de 19e eeuw aan de oorsprong ligt van de Gooreindse ontwikkeling. Boodschapper en teken van die nieuwe tijd was de oprichting in Gooreind van een “Posterij” als schakel in het postverkeer.

“Wagens, rijtuigen en ruiters maken de baan vrij wanneer de postsjees, voorafgegaan door een ruiter, onder luid zweepgeklap voorbijvliegt”, aldus een kroniekschrijver uit de jaren 1820. Er komen langzaam maar zeker meer woningen langs die baan. En aldus groeit ook het aantal zielen: 130 in 1828, 258 in 1834, 398 in 1846. In een brief aan de Hogere Overheid maakt de burgemeester van Wuustwezel melding van een “nieuw opkomende colonie in de heide”. En nog in de “Hollandse tijd” was dit ontluikende Gooreind het industriële tijdperk binnengetrepen: een Brusselaar bouwt er “een fabriek van vitriol, zwavelzuur, enzovoort” samen met 16 huisjes voor zijn arbeiders. In 1856 komt er een steenbakkerij, in 1886 een goed draaiende brouwerij, en inmiddels was in 1881 - met drie sigarenmakers! - de aanzet gegeven tot het tabaksbedrijf Verellen, dat tot op deze dag zijn stempel zou drukken op de Gooreindse leefgemeenschap.

Maar ook andere namen zijn niet weg te denken uit de Gooreindse geschiedenis, zodanig dat nu nog sommige bejaarde ingezetenen beweren: “Gooreind, dat is toch Koch.” Inderdaad heeft die familie gedurende meer dan 90 jaar een zeer belangrijke rol gespeeld, door haar actieve belangstelling voor het welzijn van de plaatselijke bevolking, haar rol als werkgeefster en haar zeer grote vrijgevigheid op alle gebied. Grondlegger van deze dynastie, die aan haar familienaam het zelfbewuste “de Gooreynd” zou toevoegen, was “mijnheer Jaak”. In de periode van 1846 tot 1899 verwierf hij in Gooreind en Brasschaat een eigendom van meer dan 315 ha. Hij bouwde daarop zijn “klein kasteel” met 35 kamers. Bezeten door een moeilijk te begrijpen bouwdrift, liet zijn opvolger “mijnheer Maurice” daarnaast in 1912 het “groot kasteel” optrekken, alles bij mekaar een grondoppervlakte van 1.175 m2 met meer dan honderd kamers ...

Een lang en “moyelyk” hoofdstuk in de geschiedenis van Gooreind is zijn ontstaan als kerkdorp. In 1828 was reeds een eerste poging ondernomen om op staatskosten een kapel of kerk te krijgen. In 1843 volgde een tweede verzoek. Het zou een strijd worden van 28 jaar, waarin de gezagdragers van het Wuustwezelse moederdorp alle middelen hebben aangewend en uitgeput om het ontstaan van een zelfstandige parochie in Gooreind te verhinderen. In 1871 had Gooreind tenslotte een pastoor en de pastoor had een kerk ... zonder vloer of meubelen. Vóór de eeuwwisseling was de kerk alweer te klein. Er begon een nieuwe moeizame ronde met hetzelfde moederdorp, waar tot in 1932 de geest van 1843 bleef heersen.

Gooreind is vanzelfsprekend niet enkel een parochie. In dit kerkdorp liggen o.a. het Domeinbos Noordheuvel, De Kuyck, het Kamp, het Keienvan, ... Tot het sociale leven van Gooreind behoren het Gasthuis, het klooster van de Zusters Franciscanessen en uiteraard de scholen. Tot de verdere ontsluiting van Gooreind heeft ook de stoomtram die Antwerpen verbond met de Nederlandse grens, en in Gooreind een “statie” kreeg, zijn wezenlijke bijdrage geleverd. Ook het jaar 1928 verdient een bijzondere vermelding, want in dat jaar werd Gooreind aangesloten op het elektriciteitsnet.

De geschiedenis van een leefgemeenschap laat zich niet enkel aflezen uit notities en notulen van openbare besturen, uit verslagen van kerkfabrieken, plattegronden van het kadaster en akten van notarissen. Die geschiedenis komt bij uitstek tot leven uit anekdotes en herinneringen, opgetekend uit de mond van eertijdse getuigen of uit de briefwisseling van rechtstreeks betrokkenen. De verontwaardiging van een postmeester bijvoorbeeld, over een onderpastoor die weigert de biecht te horen van zijn personeel; het relaas over de kleurrijke intocht van de Koch's en hun uitgebreide hofhouding (overgekomen uit Engeland met een speciaal voor hen afgehuurde boot) voor hun jaarlijkse vakantie van twee maanden op hun Gooreinds kasteeldomein; de twee moorden die bij de Duiventoren werden gepleegd, of het protest van een Gooreindse pastoor tegen de “concurrentie” van de plaatselijke nonnen bij de zondagse geldinzameling; de strenge beperkingen die het vrouw- en manvolk in het gods- en gasthuis kregen opgelegd, en de al even strenge voorschriften aan de “bestierders”, machinisten, stokers en ontvangers van de stoomtram ...

Gooreind: de geschiedenis, het wel en wee van een bescheiden zij het dynamische leefgemeenschap? Het belet niet, dat Gooreind het “plus est en vous” in zijn wapenschild zou mogen schrijven. Want reeds in 1828 lagen plannen ter tafel om “omtrent het gehucht Gooreijnd eene nieuwe stad, genaamt Willemsbourg op te rechten”, en nog in 1967 heeft de universitaire studiegroep Mens en Ruimte een voorstel op papier gezet om ter plekke een satellietstad op te richten, voorzien voor 30.000 à 50.000 inwoners.

Wat niet is, kan dus nog komen!

Hoofdstuk 1

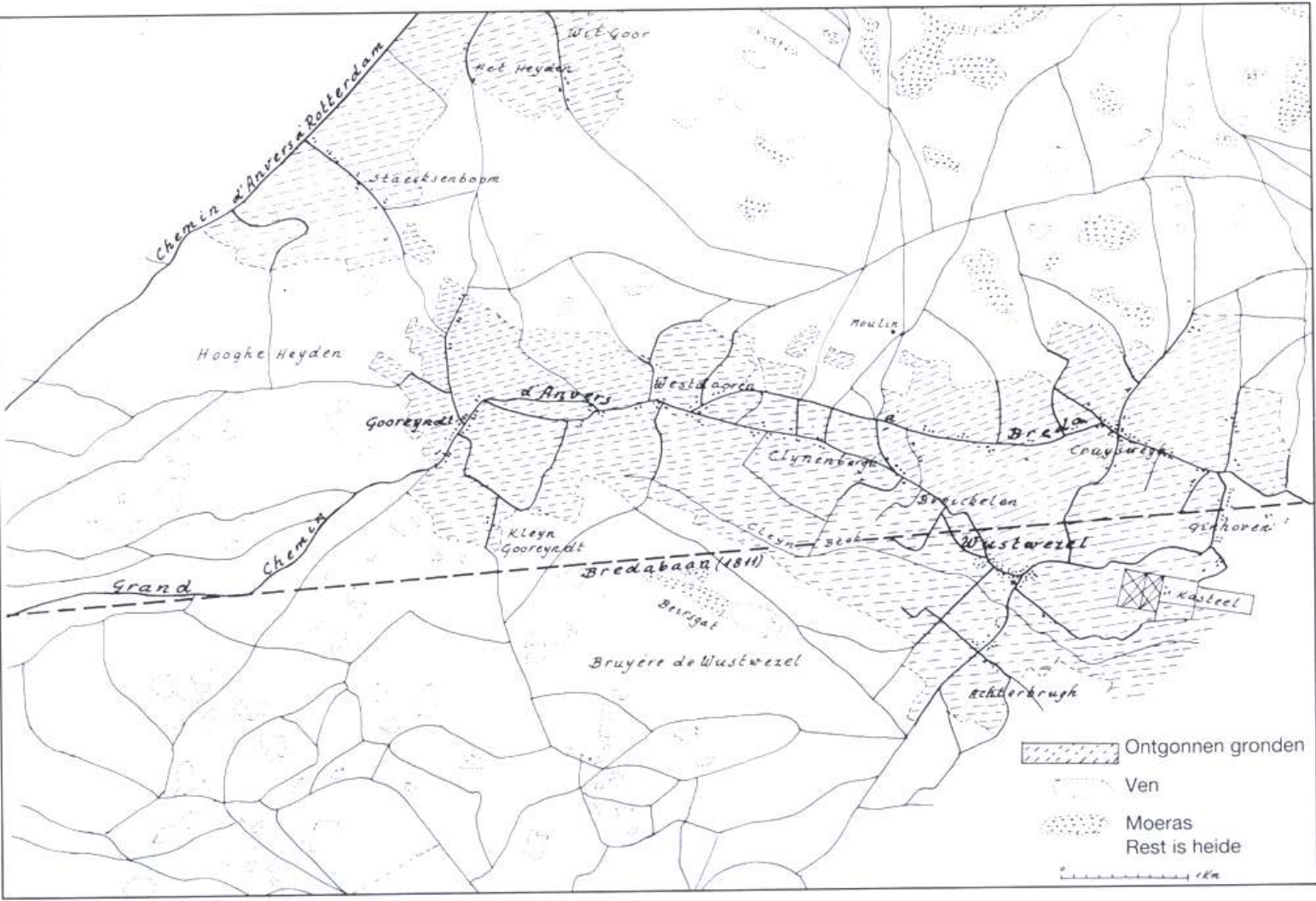
DE BREDABAAN : RIJKSWEG NR. 1

Het kan U misschien verwonderen dat we de geschiedenis van Gooreind beginnen met de Bredabaan. Maar de Bredabaan is voor de ontwikkeling van de streek ten N. van Antwerpen van het allergrootste belang geweest. Wat in het bijzonder Gooreind betreft: het is niet zo dat de Bredabaan ons dorp doorkruiste, zoals dat het geval was voor Brasschaat en Wuustwezel. Gooreind bestond niet. Het was hier één grote heidevlakte waar geen mensen woonden. Enkel in Oud-Gooreind, Klein-Gooreind, Akkerveken en Noordheuvel stonden enkele hoeven. Gooreind ligt, waar het ligt dank zij de Bredabaan.

In 1802 schreef de prefect van het departement der Twee-Neten, d'Herbouville, dat geen enkele weg de heidevlakten in de Antwerpse Kempen doorkruiste; indien men de streek niet door en door kende, kon men enkel vertrouwen op zijn oriëntatievermogen om zijn bestemming te bereiken. De aanleg van een weg was hét middel bij uitstek om de heide te ontginnen. Terreinen waarlangs wegen liepen, waren ontgonnen. De bebouwing hield op waar de weg eindigde.

De Bredabaan was voor onze streek dé verkeersader en dé levensader. Wuustwezel, halfweg gelegen tussen twee belangrijke garnizoenssteden Antwerpen en Breda, diende als overnachtingplaats voor voorbijtrekkende troepen: de afstand tussen Antwerpen en Breda bedroeg twee dagmarsen. Ze werd dan ook door de bevolking “heirbaan” genoemd, al is het niet bewezen dat ze er een uit de Romeinse tijd zou zijn. Vóór de aanleg van de huidige Bredabaan bestond de verbinding uitsluitend uit zandwegen. In Wuustwezel ging dat van het huidig Dennenhof dwars door het huidig domein “Koch”, de huidige Oude Baan, Oud-Gooreind, Akkerveken, Sint-Willebrordusstraat, Baan, Kruisweg, Braken en Tereik naar de Hollandse grens. Het gedeelte “Dennenhof” tot aan de huidige Oude Baan (hoek Beukendreef) is verdwenen. De rest van het tracé is ongewijzigd gebleven. Het was een slingerende weg die tevens de verbinding vormde tussen de nederzettingen, die als eilandjes verspreid lagen in de eindeloze heidevlakten, bezaaid met vennen en bossen.

Langs die weg waren er hier en daar rustplaatsen. Zij werden door het volk “schors” genoemd. Zo lag er een in het domein Koch aan het “Rietven”. (Zie plan 5 hoofdstuk 6.) Deze schors was eigendom van de Gemeente maar werd onwetend door Koch beplant. Deze schors was zeer belangrijk. Ze had een kleine marktplaats waar de reizigers koopwaren verhandelden. Er waren zelfs houten wagenassen in voorraad om de gebroken assen te vervangen. Het ven was de drinkplaats voor de paarden. Een stenen trap daalde erin af om water te kunnen scheppen.

Plan 1 : "Wegennet" Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden (1771/78)

In de schors heeft men Napoleonkeien gevonden, grote ruwe stenen, voor de afboording van de trap. Deze afspanning werd nog druk bezocht wanneer de Bredabaan reeds was aangelegd. Aldus een verhaal van Arthur Bosschaerts.

Geleidelijk aan werd de nieuwe Bredabaan aangelegd maar dat ging zeer traag. In 1700 was enkel het stukje van Antwerpen tot Merksem verhard.

Eerst vanaf 1750 verbetert men de weginfrastructuur, maar de systemen verschilden onder het Oostenrijks, het Frans of het Nederlands bewind. Om een degelijke verbinding te hebben vanuit Antwerpen naar het noorden moet men wachten tot de tijd van Maria Theresia. Het lag in de bedoeling de wederopbloei van de verarmde Antwerpse economie te bevorderen en het landbouwrendement van de Antwerpse Kempen te verhogen. Maar de uitbreiding van het wegennet naar het noorden schoot niet op.

Een grote hindernis vormden de financiën: wegeaanleg viel ten laste van de steden en gemeenten en Antwerpen was in die tijd arm: sluiting van de Schelde, godsdienstoorlogen, wisselende bezettingen, enz.

Aanleg van een weg kon ook gebeuren door particulieren die daarvoor toelating kregen. Die werd gegeven door het Centrale Bestuur dat tevens de voorwaarden oplegde. Dat contract was het “octrooi”.

De terugbetaling van de lening of het geïnvesteerd geld gebeurde met de opbrengst van de bareelrechten of tolgelden. Die hebben bestaan tot 1 januari 1867. De barelen waar men de tolgelden inde, werden verpacht aan de meestbiedende voor een vaste periode. De tolgelden verschilden van weg tot weg volgens de aard van het vervoer. In Merksem op de Bredabaan bedroegen ze: drie stuivers voor een kar, een wagen of koets getrokken door twee paarden, één stuiver per paard en een halve stuiver voor hoornvee. De namen “Oude Bareel” en “Kleine Bareel” herinneren aan die tijd.

In 1639 en 1669 werd door de stad Antwerpen een eerste verharde weg over de oude binnendijk aangelegd van Dambrugge naar Merksem, aanvankelijk tot aan de Oude Kerk, later tot aan de Oude Bareel. Wie verder wilde moest zich behelpen met een zandweg, dikwijls over braakliggende gronden waar het karrenspoor de richting wees.

Het duurt tot 1739 wanneer de prins van Salm Salm, hertog van Hoogstraten het initiatief neemt. Hij meende de landbouwopbrengst van zijn gebied te kunnen verhogen indien de aanvoer van meststoffen en de afvoer van producten vergemakkelijkt werd door verharde wegen. De boeren van Wuustwezel, Loenhout, Brecht en Hoogstraten hadden reeds herhaaldelijk geklaagd dat zij met hun lading graan, vlees, boter, hooi of hout de Antwerpse markt niet in één etmaal konden bereiken. De voornaamste oorzaak was de slechte toestand van de wegen, waarin nu eens het mulle zand, dan weer de enorme waterplassen en slijk de grootste hindernissen vormden. De “wegen” slingerden tussen de vennen door (zie plan 1).

De hertog werd gesteund door de eigenaars van de “hoven van plaisantie” die zich op Brasschaats grondgebied bevonden. En dat waren meestal invloedrijke Antwerpse burgers!

Een derde factor ten gunste van de nieuwe weg was het stijgende aantal reizigers dat over land de reis naar Nederland maakte sinds de Schelde in 1648 gesloten was. Vanaf 1710 waren er regelmatige diligencediensten: o.a. naar het noorden, naar Breda. Zowel het stadsbestuur als de voerlui, met het statuut van stadsambtenaar, hadden eveneens voordeel bij een goede verbinding.

Een laatste categorie van belanghebbenden was de 'kasteleins', de uitbaters van de afspanningen die langs de weg ontstaan waren of die nog zullen ontstaan. Zo had men er verschillende onder Brasschaat (o.a. "De groene Jager"), maar ook in Wuustwezel het "Posthuis" aan de Kruisweg. Er wordt beweerd dat Napoleon er ooit nog zou geslaperen hebben (de Napoleonshoeve). Zeker is dat een der ambassadeurs van Napoleon, een der voorouders van de bankiersfamilie Rotschild, aldaar heeft overnacht. Volgens oude archieven zou tijdens de slag van Waterloo ook de Prins van Oranje daar overnacht hebben (aldus L. Philipsen). Op oude stafkaarten staan er enkele van deze afspanningen aangeduid als 'poste de chevaux', wisselplaats voor paarden. Die wisselplaats was er nodig, niet alleen voor de paarden, ook voor de 'postiljons' en de reizigers. Men kon er eten, drinken, rusten en overnachten. Het waren ook de plaatsen waar de wisseling (het aan- en afkoppelen) van de paarden gebeurde. Zo bevond de afspanning 'De Groene Jager' zich op de plaats waar de steenweg veranderde in een zandweg. Dat betekende vermindering of vermeerdering van trekkracht.

In 1742 is de verharding en rechttrekking gevorderd tot in Brasschaat. Dan ligt het stil, tot op 2 mei 1776 kasteelheer Beelen van Brasschaat de toelating krijgt om de steenweg te verlengen met 2.885 m wat hem zou brengen tot aan zijn kasteel het 'Bellenhof'. Zijn plannen reikten nog verder, maar de omstandigheden beletten de uitvoering: de ontginning van de heide verliep niet naar wens en er waren plaatselijke belangen en tegenstellingen in het spel. Zou men de steenweg verlengen richting Essen, Hoogstraten of Wuustwezel? Het duurt weer ruim 20 jaar vooraleer men, om zuiver militaire redenen, zoals bij de Romeinen, de steenweg zal verlengen naar Breda. Essen en Hoogstraten moeten nog wachten tot 1846 en 1856.

Op 20 augustus 1806 ontving de Meier (burgemeester) van Wuustwezel een schrijven van de perfect van het "Département des deux Nèthes", met het grote nieuws: "Zijne Majesteit de Keizer beveelt de aanleg van de baan van Antwerpen naar Breda. Het Hollands Gouvernement zal de werken op zijn grondgebied uitvoeren. De Keizer heeft geld beschikbaar voor de aanleg van de baan op Frans grondgebied. Dit onschatbaar voorrecht zal door de inwoners van uw gemeente met genoegen aanvaard worden (daar er grote voordelen zullen uit voortvloeien). Ik hoop dus, dat zij zullen beantwoorden aan de oproep, die ik tot hen richt, voor het vervoer der kasseien. De inwoners der vier gemeenten, Antwerpen, Merxem, Eeckeren (Brasschaat maakte toen nog deel uit van Ekeren) en Wuustwezel kunnen heel gemakkelijk het vervoer doen, daar integendeel het vervoer ten laste van de regering het grootste deel van de gelden zou opsorpen en dus het voltrekken van de werken zou vertragen. Ik verzoek U dus, mijnheer de Meier, al het mogelijke te doen, om van de inwoners te bekomen, dat zij het vervoer zullen doen der kasseien welke te Antwerpen aankomen. De landbouwers die van de markt terugkomen, kunnen heel gemakkelijk dat werk verrichten."

Aanstands deed Meier Fr. Anthonissen een oproep tot de inwoners om mensen van goede wil te vinden, die het vervoer van de kasseien wilden doen.

Langs de achterkant van deze oproep staat:

“Mijnheer Jan Frans Vinck (Heer van Wuustwezel en Westdoorne) heeft zich aangeboden om gedurende één jaar twee karren en twee paarden te leveren voor genoemd vervoer.”

Daarna richtte de Meier een schrijven “aen die van Loenhout”, hen verzoekend ook mede het vervoer te doen, daar zij er zoveel voordeel zouden uit trekken als die van Wezel.

Het nieuws van de aanleg van een grote baan werd met geestdrift onthaald maar veroorzaakte tevens veel herrie. Er bestonden op dat ogenblik in deze streek drie overgangen naar Holland: Putte, Wuustwezel en Hoogstraten. Wuustwezel schijnt te vrezen voor zijn baan want einde 1806 richt de Meier van Wuustwezel een schrijven aan Napoleon zelf, om hem ertoe over te halen de nieuwe baan langs hier aan te leggen.

Maar ook ontstaat er grote herrie in het dorp zelf. Wat te voorzien was gebeurde: na de euforie begon een strijd tussen enerzijds de gehuchten langs de oude weg en anderzijds Wuustwezel-dorp. De bewoners van Oud-Gooreind, Westdoorn, Deureind, Breikelen en Kruisweg die met het verkeer eveneens een deel van hun inkomsten zouden zien verdwijnen, pleitten voor het behoud van de oude weg als bedding voor de nieuwe. De bewoners van het dorp ijverden voor een nieuw tracé in rechte lijn, vanaf de “Groene Jager” in Maria-ter-Heide tot aan Wuustwezel en de grens.

In 1807 was een afvaardiging van het gehucht Kruisweg naar de Prefect getogen, om te bekomen dat de nieuwe baan langs hun gehucht zou aangelegd worden. Hierop volgt een hevige strijd tussen “het dorp en die van de Kruisweg”. Op 1 september 1807 schrijft secretaris Van Beeck naar de Prefect d’Argenson en het Bestuur van Bruggen en Wegen, om het pleit te beslechten. Het is een uitgebreide brief. Wij halen de verkorte tekst aan zoals hij is verschenen in Wesalia 1926/2 van de hand van Karel Peeters.

“De afvaardiging van inwoners van de Kruisweg heeft gezegd dat het ontwerp der baan langs het Dorp onuitvoerbaar is daar de grond op sommige plaatsen wel 4 tot 5 meters turf en moer bevat. Daarom heeft Zijne Majesteit drie richtingen voorgesteld:

- 1. gaande rechtstreeks op de kerktoren van Wuustwezel en dan naar Groot-Zundert.*
- 2. langs de kapel van Westdoorn, zo op de Kruisweg en dan naar Groot-Zundert.*
- 3. volgend omtrent de Oude Baan.*

Men zou de eerste moeten nemen. Waarom? In ogeschouw nemen:

1) de lengte in iedere richting; 2) de vergoeding te betalen aan de eigenaars der onteigende gronden; 3) de stevigheid van de ondergrond.

- 1. Lengte: de eerste en tweede richting hebben ongeveer de zelfde lengte, de derde is veel langer dan de eerste en de tweede.*
- 2. Onteigeningen: Richting 1: 3 km weiden en bebouwde gronden. Richting 2: 6 km weiden en bebouwde gronden. Richting 3: 5 km weiden en bebouwde gronden.*
- 3. Ondergrond: De afvaardiging zegde dus dat er op sommige plaatsen wel 4 tot 5 m diep turf en moeras te vinden was in de eerste richting. De waarheid is dat er op een lengte van 1 km. slechts een ophoging te doen is, die gemiddeld 1 m bedraagt. Daarbij moest men de richting langs Westdoorn nemen dan moest men evenwel ophogingen doen. Overigens, zo het nodig is zal de bevolking van Wuustwezel wel zorgen dat de ophoging gebeuren.*

Uit andere oogpunten beschouwd verdient de eerste richting de voorkeur:

- 1. Ze doorsnijdt bijna op heel haar lengte heiden en onbebouwde gronden; deze zullen ontgonnen worden zodra er een goede wegenis is.*

2. *De steenweg zal steeds een krijgsbaan zijn, die Holland met België verbindt, en daar onze gemeente voordurend werd aangeduid als rustplaats voor de troepen is het van groot belang dat de troepen zo dicht mogelijk bij het Dorp kunnen liggen.*
3. *De bewaking der baan: De gendarmerie die in 't Dorp gevestigd is kan heel gemakkelijk de baan bewaken als ze dicht bij het dorp loopt.*
4. *Neemt men de eerste richting dan paart men het nuttige aan het aangename, een rechte steenweg, die de kom van het dorp doorsnijdt, is veel schooner dan een kronkelende baan die slechts twee of drie gehuchten raakt - bovendien zou het niet redelijk zijn een gehucht met enkele huizen te bevoordeligen ten nadele van de kom der gemeente waar toch zeker de meeste mensen wonen."*

We mogen er zeker van zijn dat dit schrijven de doorslag heeft gegeven.

Het antwoord bleef lang uit. Eerst op 28 juli 1810 antwoordde Ingenieur Brière de Mondétour, die gelast was met het opmaken van het ontwerp: de kortere afstand, minder onteigeningen en de mogelijkheid van ontginning der braakliggende heidegronden waren drie doorslaggevend argumenten in het voordeel van het rechtlijnig tracé. Er waren wel twee voorwaarden: de boeren moesten, wanneer ze met hun kar ledig van de markt in Antwerpen terugkeerden, de nodige kasseien vervoeren; zij moesten eveneens instaan voor de aanvoer van de nodige grond, om de aanzienlijke ophoging in het lage gebied tussen Beersgat en Wuustwezel mogelijk te maken. De Heer de Vinck verklaarde op 5 augustus 1810 schriftelijk dat hij dit werk op zich nam. Daarop werd met de werken onmiddellijk begonnen.

Over de uitvoering is weinig bekend. Wel wordt er verteld dat men de paaltjes die het hoogtepeil aangaven in de zone Beersgat enkele tikken op de kop heeft gegeven: het betekende zoveel minder zand dat moest worden aangevoerd. Dat zou de oorzaak zijn van de laagte die men ziet tussen Beersgat en de Driehoek. Of het waar is? In 1811-1812 was de steenweg klaar en was de verbinding met Breda een voldongen feit. Hoe zag die weg er uit? De wegbedding had een breedte variërend van 17 m tot 20 m en was verdeeld als volgt: een middenvak van 5 m bedekt met kasseien, aan weerskanten een strook van 3,50 m mul zand voor de rijpaarden en het vee, daarnaast een rij bomen en een gracht. Die boomaanplantingen hadden een drievoudig doel: het water dat door de bolvormige aanleg van de weg naar de twee kanten afvloeide, voor een gedeelte aan de grond onttrekken; de wegbedding met de wortels vasthouden; aan mens en dier in de zomer de nodige schaduw bezorgen.

De kasseien afkomstig uit de steengroeven van Quenast en Lessen, werden respectievelijk over de Zenne en de Dender naar Antwerpen verscheept. Van daaruit werden ze met wagens vervoerd naar de bestemming. Men gebruikte gemiddeld 250 stenen per strekkende meter, waarvan de prijs berekend werd, afgeleverd per schip te Antwerpen: 50 fr. per duizend in 1810. Een kasseier verdiende in die periode 3,50 fr. per duizend kasseien.

Samenvattend mogen wij aannemen dat de Bredabaan aan de basis heeft gelegen van de economische ontsluiting van heel de streek ten noorden van Antwerpen. De lange tijd die verstreek tussen het begin in 1639 en de voltooiing in 1811 vond zijn oorzaak in het gebrek aan motivatie van de centrale regering. Het onvruchtbare heidegebied boven Brasschaat vormde een natuurlijke barrière voor een eventuele landbouwexpansie, terwijl Antwerpen zelf veel meer belang had bij goede land- en waterwegen in de richting van het zuiden.

Door de wisseling van het Oostenrijkse met het Franse Bewind in 1795 kwam voor het betrokken gebied uiteindelijk een gunstige kentering, zij het dan dat de militaire strategie van Napoleon daarbij van doorslaggevende invloed was. Het oude wegdek van Napoleon is vele jaren bewaard gebleven. De strook zand aan de ene zijde werd gebruikt voor de bedding van de tramlijn, terwijl de andere strook pas verdwenen is met de herprofilering van de steenweg vóór de oorlog 1940-45. De bomen aan weerszijden van de Bredabaan behoren nog tot de originele aanplanting.

Wat was nu speciaal voor Gooreind het effect van de nieuwe baan waar aanvankelijk dus geen enkel huis langs stond? Reeds op 04.10.1813 koopt Jean, François, Joseph Mertens “Maître de la poste à chevaux à Anvers” 100 ha heide van de Gemeente. De akte wordt verleden voor Antoine Alexis Gleizes “notaire impérial” te Antwerpen. Om die heide te mogen verkopen had de Gemeente de toelating nodig van de Hogere Overheid. Als aangehecht stuk vinden we volgend merkwaardig document:

Extrait des minutes de la secrétarerie d’Etat.

Quartier Général Impérial de Smolensk le 21 août 1812.

“Napoléon, Empereur des Français, Roi d’Italie, Protecteur de la Confédération Suisse, etc. etc.

Sur le Rapport de notre Ministre de l’Intérieur, Notre Conseil d’Etat entendu,

Nous avons décrété et décrétons ce qui suit:

- art. 1. Le maire de Wuustwezel, département des Deux Nèthes, est autorisé à concéder, au nom de la commune au sieur François Mertens, moyennant la somme de 3.000 fr., prix d’estimation, cent hectares de bruyère, situés près le hameau Kleyn Gooreynd, pour en faire le défrichement et y construire les bâtiments propres au relais de la poste à chevaux.*
- art. 2. Le prix de vente sera versé dans la caisse communale et mis en réserve jusqu’à ce que l’emploi en soit déterminé.*
- art. 3. Notre Ministre de l’Intérieur est chargé de l’exécution du présent décret.”*

Dit stuk heeft dus wel een zeer lange reis gemaakt: Wuustwezel-Antwerpen-Parijs, Parijs-Smolensk. (Napoleon voerde oorlog in Rusland en bevond zich dus op dat moment op ongeveer 300 km voor Moskou, Smolensk-Parijs, Parijs-Antwerpen!)

François Mertens kwam dus in het bezit van 100 ha heide voor het oprichten van een paardenpost en met verplichting de heide te ontginnen. De eigendom lag langs beide zijden van de Bredabaan tussen de huidige Bosduinstraat-Arthur Boelstraat en de Grotstraat. Hij bouwde daar zijn paardenpost rechtover de huidige Theo Verellenlaan: de “Posterij” (thans Bredabaan 875). Hij beschikte daar over 20 paarden, 3 postiljons, een reserve postiljon en 2 koetsen. De nog bestaande gebouwen herinneren aan die tijd. Wel werd er een nieuw huis gebouwd in 1909, maar de stal draagt in zijn N.O.-gevel nog het jaartal 1815. De stal is het oudste, nog bestaande gebouw van Gooreind. Het is dan ook spijtig dat het staat te verkrotten. De “Posterij” was toen omringd door een hofgracht die pas rond 1960 werd gedempt met huisvuil. (L.Philipsen in zijn brochure “De Post in Wuustwezel” schrijft: ”1819: bestaan van een Posterijhof te Gooreind. Dit kasteel is verwoest in 1940”. Dat is een vergissing: het kasteel “Posterijhof” werd gebouwd door Theophiel Verellen in 1912 en heeft met de oude Posterij niets te maken.)

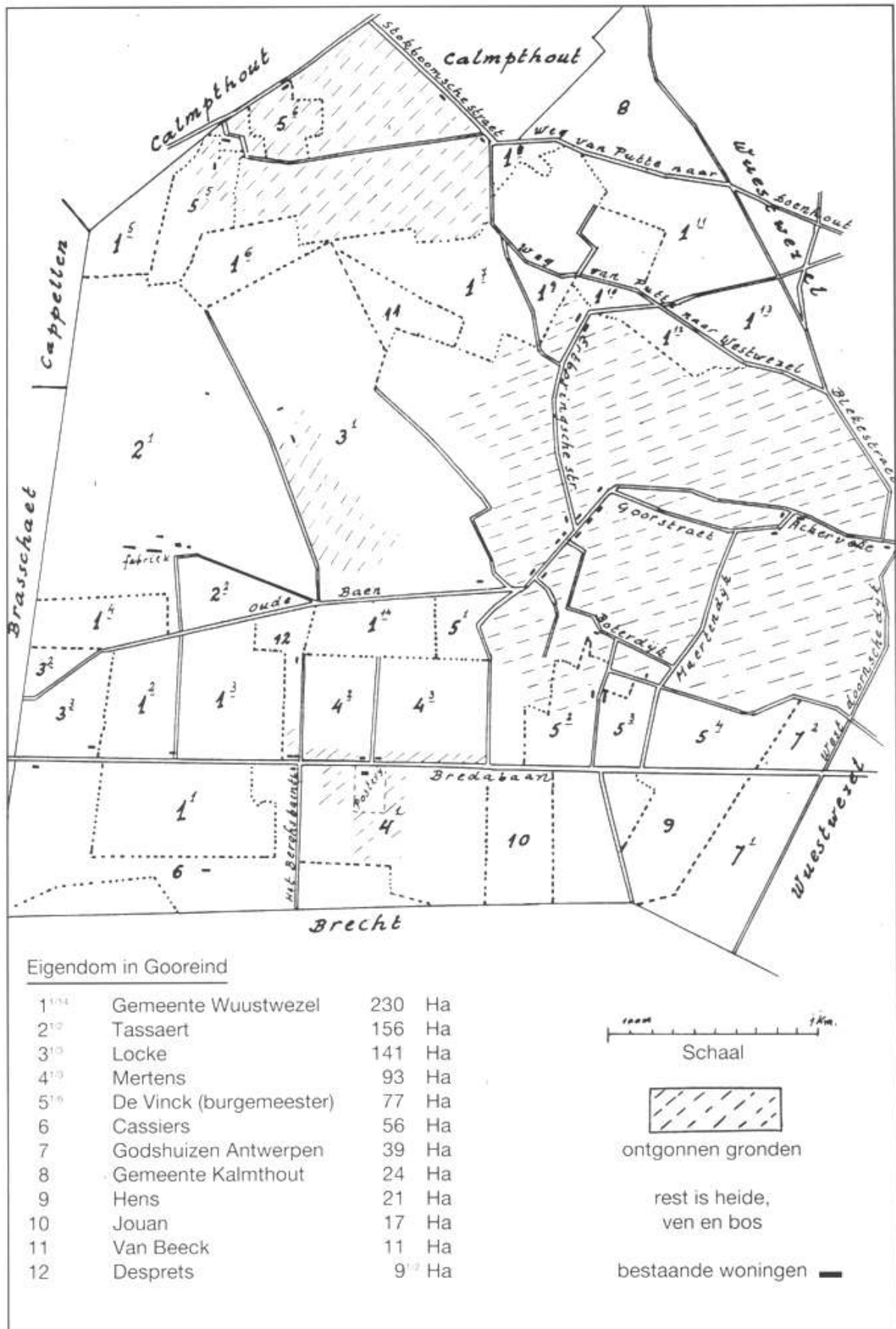

Stal van de oude paardenpost (1815)

De aanleg van de Bredabaan maakte een snelle postverbinding mogelijk tussen Antwerpen en Breda en verder. De “Posterij” van Gooreind betekende een onmisbare schakel na het wegvallen van de afspanningen langs de oude weg. Het postverkeer moest snel gaan. De “posten” lagen op een afstand van ongeveer 7,5 km van elkaar en werden afgelegd in 45 minuten. De postwagens werden voorafgegaan door een ruiter met speciale hoed met lange schitterende linten om hem van ver te kunnen zien. Hij blies van tijd tot tijd op zijn “Posthoorn”. “Wagens, rijtuigen en ruiters maken de baan vrij wanneer de postsjees, voorafgegaan door een ruiter onder luid zweepgeklap voorbijvliegt!”

Werd er voor de rest veel langs de nieuwe baan gebouwd? Neen. Volgens de eerste kadasterplannen van 1834-35 staan er langs de Bredabaan nog maar 8 huizen buiten de paardenpost: twee dicht bij Brasschaat, toebehorend aan Cassiers en Locke, twee op de hoek van de Bosduinstraat (eigenaar Desprets), één op de hoek van de Arthur Boelstraat (eigenaar Cassiers), één ter hoogte van de Emiel Verellenlaan en één op elke hoek van de Theo Verellenlaan (eigendom van postmeester Mertens). De reden van de geringe bebouwing is te zoeken in het feit dat bijna heel de streek in bezit was van grote eigenaars: (zie plan 2). Slechts zeer geleidelijk komt er verandering. We zullen moeten wachten tot in de jaren 1950.

P.S. Postmeester Mertens raakt in april 1822 in een scherp conflict met de onderpastoor van Wuustwezel (de parochie Gooreind bestond nog niet). Tussen 11 en 24 april gaan er 5 brieven (in het Frans) over en weer. (Ik vertaal en vat samen.) De postmeester schrijft op 11 april naar de Aartsbisschop: Ik moet mij beklagen over een feit dat grote gevolgen kan hebben. Ik ben postmeester van Antwerpen met een afspanning in Gooreind. Wij hebben nog met elkaar gesproken tijdens een oponthoud alhier bij Uw reis naar Den Haag. Ik houd mij hier ook bezig met het ontginnen van een tamelijk groot stuk heide.

Onafhankelijk van mijn postiljons heb ik hier ook werkvolk in dienst. Het grootste deel van deze mensen: postiljons, werklieden en een meid, verwittigen mij nu dat zij mijn dienst verlaten. Als ik hen de reden vraag van deze plotselinge beslissing verklaren zij mij eensluidend dat de onderpastoor van Wuustwezel, bij wie zij te biechten zijn geweest in het vooruitzicht van Pasen, hen heeft weggezonden zonder de absolutie te willen geven, hen zeggende dat zij veroemd zijn omdat zij bij mij in dienst zijn.

Het is enkel met de grootste moeite en mits te beloven dat ik U zou schrijven dat zij nog veertien dagen willen blijven. Indien U geen gevolg zoudt geven aan mijn klacht en de onderpastoor tot de orde roepen, verlaten zij mij definitief en laten zij niet alleen mij maar ook de openbare dienst in de steek.

De post (verzorgd door postmeester Mertens) gaat blijkbaar zeer snel, want reeds twee dagen later is er een antwoord uit Mechelen! De Vicaris-generaal antwoordt in naam van de Aartsbisschop: Om te kunnen oordelen zou ik de twee partijen moeten horen. Maar ik kan de onderpastoor niet ondervragen wanneer het over de biecht gaat. Hij is goed onderlegd, wees er van overtuigd dat, als hij hen de absolutie weigert, het niet is omdat zij bij U in dienst zijn, maar misschien omdat zij, in Uw dienst zijnde, in de gelegenheid verkeren doodzonde te bedrijven. De gelegenheid tot zonde moet vermeden worden om de absolutie te kunnen krijgen. Ik denk dus dat Uw mensen U de werkelijke reden niet hebben gezegd.

Reeds twee dagen later (15 april) schrijft Mertens naar de Vicaris-generaal: Ik denk dat ik mij niet duidelijk genoeg heb uitgedrukt en ik stel vast dat de onderpastoor niet zal gehoord worden. Het is zo dat de onderpastoor zich niet alleen niet gewaardigd heeft hun biecht te horen maar dat hij hen heeft weggezonden, zeggende dat hij hun biecht niet wilde horen omdat zij de paardenpost bewoonden of bezochten. Hij voegde erbij dat zij zich de moeite konden besparen te biechten te gaan bij de pastoor, want dat zij samen overeengekomen waren dezelfde houding aan te nemen. Niettegenstaande Uw goed gedacht over de onderlegdheid van de onderpastoor, twijfel ik er sterk aan dat hij er van overtuigd kan zijn dat men in alle gevallen bekoringen kan vermijden. Het is belachelijk te geloven dat deze mensen, omdat zij in mijn dienst zijn, bij de volgende gelegenheid doodzonde zouden bedrijven. Met een beetje gezond verstand weet men dat niemand, altijd en overal, het gevaar voor doodzonde kan vermijden, tenzij men een mens is, begaafd met een bovennatuurlijke genade.

Ik herhaal dus mijn klacht en vraag een onderzoek. Het is de enige manier om mijn postiljons en personeel te beletten de belangrijke dienst voor Zijne Majesteit en het publiek te verlaten. Indien nodig moet ik besluiten hier een kleine groep mensen in dienst te nemen van de Hervormde Eredienst om mij te bevrijden van het despotisch juk van de bedienaars van de katholieke eredienst. Met veel tegenzin moet ik U melden dat, indien mij in deze geen recht geschiedt, ik verplicht zal zijn klacht in te dienen bij de wereldlijke overheid die zonder twijfel Uw opvatting niet zal goedkeuren.

Op 15 april schrijft Mertens inderdaad naar de Directeur-generaal en maakt het dossier over. Hij vraagt hem van zijn gezag gebruik te maken, indien hij binnen de 8 dagen geen bevredigend antwoord van de Vicaris zou ontvangen.

Op 20 april maakt de Gouverneur het dossier over aan de Aartsbisschop: Om ongepaste publiciteit te vermijden heb ik aan Mertens geschreven dat ik met U contact zou opnemen en hem verzocht intussen niets te ondernemen. Indien het waar is wat Mertens zegt dat het geen weigering van absolutie betreft maar wel een weigering om de biecht te horen, denk ik dat U de onderpastoor zult laten onderhoren over het motief van de weigering. De stijl van de laatste brief van Mertens maakt duidelijk dat het wenselijk is dat deze zaak gesloten wordt zonder schandaal. Wil zo goed zijn mij het resultaat van Uw onderzoek en de te nemen maatregelen te laten kennen.

Op 24 april volgt het antwoord van het bisdom: In de eerste brief schrijft Mertens dat de onderpastoor de absolutie weigerde en in de tweede dat hij weigerde de biecht te horen. Ik antwoordde op die tweede brief dat ik naar de onderpastoor zou schrijven om te weten of dit werkelijk zo was. De onderpastoor antwoordde mij in het Latijn waarvan hier de vertaling: “In de 5 jaar dat ik hier mijn functie vervul is er geen enkele knecht van Mertens die zich bij mij heeft aangeboden om te biechten. Het is dus een lasterlijke leugen die men vertelt.” Daar ik niet kan geloven dat de onderpastoor mij wil bedriegen moet ik besluiten dat mijnheer Mertens te lichtgelovig is geweest ...

Spijtig genoeg is er geen verdere briefwisseling te vinden. We weten dus niet hoe het conflict is opgelost. Wat was er juist gebeurd? Wie zal het zeggen? Bijna zeker stond de paardenpost met zijn waarschijnlijk veelvuldig wisselend personeel en passanten bij de geestelijkheid van Wuustwezel niet in een geur van heiligheid.

(Joannes Franciscus Josephus MERTENS werd in Mechelen geboren en stierf, 48 jaar oud, in Antwerpen op 14.08.1823. Hij was gehuwd met Joanna Catharina SERESIA, eveneens te Mechelen geboren en 75 jaar oud toen ze in Antwerpen overleed op 26.05.1852.)

Hoofdstuk 2

GOOREIND “KOLONIE” OF ”STAD” (1827-1843)

In het “Missieblad voor Gooreind” van 27.11.1919 schrijft pastoor Van Horenbeeck over het ontstaan van de parochie “Een stukje geschiedenis”. Het luidt als volgt:
“Het eigenlijke Gooreind, het Oud-Gooreind of, zoals men gemeenlijk zegt, het Boeren-Gooreind is met het Klein-Gooreind van ouds gekend en behoorde immer tot de parochie van Wuestwezel die in het midden der dertiende eeuw ontstond.

Aan het eind der gooren, de vroegere lage moerassige gronden met biezten en riet begroeid, ten zuid-westen van het dorp, gelegen langs de oude baan van Antwerpen door Wuestdoorn, Kruisweg en ‘t Rijk op Breda strekte het zich verder uit over onafzienbare bosschen en heide.

De nieuwe ruime steenweg, er dwars door in 1811 aangelegd om het verkeer met Holland te verkorten en vergemakkelijken, de “posterij” aldaar ingericht samen met een bestendigen douanierspost bevorderde meer en meer de ontginning en bebouwing der streek.

De bevolking vermeerderde. Eene volle uur, ja, anderhalf uur van de parochiekerk verwijderd deed zij in 1843 haar eerste aanvraag, meermaals herhaald de volgende jaren, tot het bekomen eener kerk. Zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid de Aartsbischop van Mechelen, de Lands- en Provinciebesturen toonden zich immer inschikkelijk en hadden vrede met de oprichting eener nieuwe parochie, de gemeente helaas niet.

De inwoners hielden aan, de inschrijvingen voor de onkosten wierden bijgehaald, de plannen ontworpen, de goedkeuringen verkregen tot dat eindelijk in 1864 het gemeentebestuur genoodzaakt was toe te geven en aan den heer Jozef Reyniers, den voornaamsten ieveraar en begiftiger der nieuwe parochie, voor kerk en kerkhof, pastorij, school en wegenis 2 1/3 hectaar mastbosch afstond; het achtte zich daarmede ontlast van alle geldelijke tusschenkomst!”

Dat is de versie die later steeds wordt gebruikt als men schrijft over het ontstaan van de parochie. Pastoor van Horenbeeck, die ook geschiedkundige was van vorming, wist natuurlijk veel meer over de juiste toedracht, maar was zelf sedert zijn aanstelling in 1900 in strijd met de Gemeente voor de noodzakelijke vergroting van het oude kerkje, een strijd die hij bij zijn overlijden in 1932 niet had gewonnen. Het was dus in 1919 niet opportuun de geschiedenis in details neer te schrijven.

Om de voorgeschiedenis te reconstrueren ging ik op zoek naar documenten. Het archief van de kerkfabriek is mager. De gemeenteraadsverslagen van die periode werden uitgeplozen maar er bleven leemten. De archieven van het Provinciebestuur in Antwerpen konden misschien een oplossing brengen.

Tot mijn verwondering vond ik daar een bundeltje met als opschrift: "Gooreind 1827-28", waarin sprake was van het bouwen van een kapel. Zou de strijd dan reeds begonnen zijn in 1827, in plaats van 1843 zoals overal staat geschreven?

Alles begon met een rekwes van een zekere mr. G. Herbiniaux, wonende te Brussel, Hoogstraat 1e wijk nr. 48, gericht aan Zijne Majesteit de Koning der Nederlanden. (We zijn nog in de Hollandse tijd.) Hij vraagt namens enkele eigenaars en inwoners van Gooreind, op staatskosten een kapel te bouwen.

Het dossier wordt administratief behandeld: de Gouverneur van de provincie Antwerpen vraagt op 02.08.1827 het advies van de Aartsbisschop van Mechelen en van de Burgemeester van Wuustwezel.

De Aartsbisschop vraagt het advies van pastoordeken C.A. Meeusen van Brecht. Die antwoordt op 20.08.1827: *"Den ondergeteekenden heeft d'eer Sijne Hoogheid op 't Rekwes van de heer Herbiniaux te berigten, dat het aantal der woonsteden tusschen Brasschaet en Wuestwesel tot hier toe zoo merklijk niet en is, dat het een kerk vereischt. Ter plaatse zijnde heb ik gezien, dat er aenleg voor veel andere huizen gemaekt word; en in onderstellingen dat het getal inwoonders aengroeyde tot 500, die ik onderstelle, dat omtrent alle Roomsche Catolyke sullen zijn, gelijk geheel het zuuydelijk deel van het rijk... sou het zeker te wenschen zijn, dat Z.M. de goedhyt had van daer eene kerk te bouwen en er eenen Roomsche Catolyken Priester te bezoldigen ..."*

De Aartsbisschop, François Cointoie, antwoordt op 29.08.1827 (in het Frans) aan de Gouverneur dat volgens zijn inlichtingen nopens de toestand ter plaatse, het nodig zou zijn een kerk te bouwen in het midden van het nieuwe gehucht, zodra de bevolking 500 mensen zou bedragen. We zijn in de Hollandse, dus protestantse tijd, en de Aartsbisschop vindt het dan ook nuttig er op te wijzen dat de bevolking bijna volledig katholiek zal zijn - zoals in gans die streek van het Koninkrijk - en dat er geen sprake van kan zijn de kerk ook ten dienste te stellen van bedienaars van een andere eredienst.

De burgemeester van Wuustwezel - Ignatius de Vinck de Wesel - antwoordt op 14.09.1827: *"Het is onbetwistbaar waar, dat de afgelegentheid van de kerk en school ten allen tijd een beletsel geweest is, dat de vage gronden op het Gooreijnd gelegen, niet gelabeurt en onbewoond zijn gebleven. Die afgelegentheid is dusdanig, dat het onmogelijk is, dat allen inwoonders, zoo wel in zomer als in wintertijden de kerkelijke diensten kunnen bijwoonen, uit redens dat die, dewelke den eersten dienst hebben bijgewoont, niet terug kunnen zijn, voor dat den tweeden aanvangt, zonder hunne kinderen en huis te moeten verlaten; met eene kapelle en hare dependentiën, school enz. aldaar op te regten, zullen de swarigheden tot bewoonen en labeuren ophelderen en wij en twijfelen niet of het zal door de tegenwoordige en toekomende inwoonders van het gehucht Gooreijnd ten hoogsten geschat zijn. Het is waar, soo als den petitionair voorbrengt, dat de Gemeente daartoe geene financiële middelen hebbende, de bekostiging door de landsschatkist zal dienen gedragen te worden, het geene als eene groote gunst zal beschouwd worden... Wij en kunnen niet nalaten te doen aanmerken hoe voldoende het ons voorkomt in het belangen van den akkerbouw en van de nieuwe inwoonders van het gehucht Gooreijnd, dat het Zijne Majesteit mag behagen, hun smeekschrift gunstig te aanveerden."*

De Burgemeester vergeet de financiële belangen van de parochie Wuustwezel niet, want hij schrijft verder: *“Van den anderen kant zoude dit voor de belangen der interesten van het kerkfabriek nadeelig kunnen beschouwd worden, waar in nogtans met de gewoonelijke pastorale emolumenten van doopen, trouwen en begraven in stand te houden, gedeeltelijk zoude kunnen voorzien worden.”*

Op 26.09.1827 zendt de Districtscommissaris het advies van de Burgemeester door aan “Zijne Excellentie den Heer Staatsraad Gouverneur”. Hij vraagt het verzoek van de heer Herbiniaux te steunen bij Zijne Majesteit en schrijft: *“Waarbij ik mij slechts zal vergenoegen op te merken dat het punt waar men zou trachten de kapelle opgerigt te zien, zeer verre afgelegen zijnde van de kerk van Wuustwezel en van die van Brasschaat, en dit punt palende tegen een der belangrijkste communicatiewegen van het Rijk, het oprigten aldaar eener bidplaats, de bevolking sterk zou kunnen doen vermeerderen en alzoo den blooie dezer KOLONIE, waar zich reeds belangrijke etablissementen vertoonen zouden bevorderen.”*

Op een vraag van de Hogere Overheid antwoordt de Gemeente op 28.03.1828: *“Dat de heide tusschen onze gemeente en degeene van Brasschaat gelegen, tot hiertoe thien huishoudens aanwezig zijn, zeven woonende onder onze gemeente en drie onder de gemeente Brasschaat of Eeckeren welke te samen uitmaeken eene bevolking van omtrent 50 zielen, hieronder zijn niet begrepen de personen dewelke tot het fabriek van den heer Tassaert, hetwelk men bezig is op te rechten, zullen behoren waarvan het aantal merklijk zal wezen en voor welkers inwooning zoo men zegt, gemelden heer Tassaert voornemens is nog verscheide huizen aldaar ter plaatse te doen opbouwen ... Ondertusschen vermeene ik U. Ed. te moeten bemerken dat ingevalle het Zijne Majesteit behaagd, aldaar eene kerk ofte kapelle op te rechten, deze zeer dienstig zoude kunnen zijn voor de inwoners van het gehucht Gooreijnd, deel maakende van onze Gemeente ende een uur afgelegen van onze parochiale kerek waarvan de bevolking omtrent 120 zielen beloopt.”*

Nadat de Hogere Overheid tot driemaal toe heeft gevraagd hoeveel inwoners het gehucht zou moeten tellen om het bouwen van een kerk te verantwoorden schrijft de Burgemeester op 09.06.1828: *“... dat ons dunkens de bevolkinge van de nieuw opkomende COLONIE in de heide ten minste wel tot 250 zielen zoude moeten vermeerderen hieronder niet begrepen de inwoonders van het oude gehucht Gooreijnd, tegen gemelde heide gelegen ...”*

De heer Herbiniaux is een taai man met blijkbaar grootse plannen, want uit een nieuw schrijven van de Burgemeester van 10.06.1828 blijkt dat in een nieuw smeekschrift de heer Herbiniaux aan Zijne Majesteit de benoeming vraagt van een Commissaris aan wie hij zijn plan zou toelichten om in de heide *“omtrent het gehucht Gooreijnd, eene nieuwe STAD, GENAAMT WILLEMSBOURG, op te regten, teneinde de zoogenaamde ongelukkige kantons, tusschen de provincie Antwerpen en degene van Noord-Brabant gelegen, te hulp te komen.”*

De opeenvolgende smeekschriften van de heer Herbiniaux schijnen op de zenuwen te werken en het voorstel van de STAD WILLEMSBOURG doet blijkbaar de deur dicht. Bovendien zal de Burgemeester ook wel hebben ingezien dat alle voorstellen geen kans maakten, gezien het gering aantal inwoners. Op 10.06.1828 schrijft hij aldus: *“Het en is het eerste smeekschrift niet van dezen zelven aart... en wij vermeenen dat het ook het*

laatste niet en zal zijn: het eerste was een versoek van in bovenvermelde heide ten koste der landskasse eene kerk te doen bouwen, aanleiding gevende, om de inwoonders aan te moedigen, om het betreurig aanzigt der ongelabeurde gronden tusschen de twee afdeilinge des Rijks te doen verdwijnen, dewelke door de groote afgelegentheid der kerk tot heden toe onbewoond zijn gebleven. Dat voorwerp was eenigsints geschikt, alleenlijk ontbreekten er middelen om hetzelfde ten uitvoer te brengen: den petitionnair had dan dienen zig daaraan te houden, maar zig aan zijne dwalende inbeelding overgevende, stelt hij aan Zijne Majesteit voor, eene stad te bouwen in het nabuurschap van zijne eigendommen, welk zijn voorwerp schijnt geen ander doel te hebben als zijne eige belangen om meer waarde aan de hondert bunderen heide, die den petitionnair aldaar bezit te verschaffen. De door hem aangehaalde publieke voordeelen zijn ons dan zeer vergroot en zelfs ijdel voorgekomen.” Besluit: “De vraag van de hand te wijzen, om aan die onbesonne quellinge een einde te stellen.”

Alles gaat dan zeer snel. Op 14.07.1828 beslist de “*Administrateur voor het Binnenlandsch Bestuur*” dat er geen gevolg zal gegeven worden aan het verzoek een stad op te richten en op 18.07.1828 beslist de “*Minister van Binnenlandsche Zaken*” dat het verzoek een kapel te bouwen op staatskosten als “*ontijdig beschouwd behoort te worden, daar de bedoelde KOLONIE, tot nog toe, tot geene zoodanige bevolking is gerezen om eene bijzondere bedeplaats te kunnen behoeven*”. Gooreind bleef zoals het was. “*KOLONIE*” ? In elk geval *GEEN STAD*.

Wat was nu eigenlijk de ondergrond van heel deze zaak? Wie was die Herbiniaux? Waar stond de fabriek waarvan de Burgemeester in 1828 spreekt? Wat maakte men daar? Waar lag die “kolonie” in de heide met 50 inwoners? Wat was dat oud gehucht Gooreind “tegen de heide gelegen”?

Vanuit Wuustwezel gezien was Gooreind een ver gehucht, gelegen aan het eind der goren (moerassige gronden met biezen en riet begroeid) ten zuidwesten van het dorp. Buiten een paar oude woonkernen (Oud-Gooreind, en Klein-Gooreind) en de daarrond liggende ontgonnen gronden, die meestal in handen van de boeren waren, was Gooreind één grote heide met vennen en hier en daar wat bos én in handen van enkele grote eigenaars (zie plan 2 hoofdstuk 1). Beter dan gelijk welke beschrijving geeft een wandeling door het huidige militair domein een zeer realistisch beeld van wat het was.

De Bredabaan, in 1811 onder Napoleon aangelegd was de enige STEENweg. Alle andere wegen waren zand in de zomer en slijk in de winter. De mensen verplaatsten zich te voet. Vervoer gebeurde met paard en kar. Vijf km betekende een uur gaan. Volgens de bevolkingsregisters van 1828 woonden er 130 mensen.

In 1835 was de Gemeente zelf nog eigenares van 230 ha heide in Gooreind, maar voordien was haar eigendom nog veel uitgestrekter. We mogen rustig aannemen dat al wat niet ontgonnen was aan de Gemeente heeft toebehoord.

Zo was de toestand toen er volgens een gemeenteraadsverslag van 16.12.1826 een verzoek werd “*gedaan door den heer Tassaert, ingezetener der stad Brussel, strekkende ten einde van voor en à rato van eene somme van 18 guldens nederlands per bunder nederlandsche maate, boven de onkosten ter dier zaak te rijsen, in koop te verkrijgen een partije heide gelegen agter het Gooreinde... groot 159 bunderen, 50 roeden en 32 ellen, op welke partije heide den voornoemden rekwestrant voornemens is op te rechten, een fabriek van olie van vitriol, zwavelzuur enz.*”

In zijn beraadslaging zegt de gemeenteraad:

1. Dat de koning op 22.06.1822 de publieke verkoop heeft toegestaan van een groot blok heide, (ongeveer 600 bunderen) waarvan ongeveer 325 onder Gooreind, aan de prijs van 15 gulden per bunder.
2. Dat die gronden publiek zijn te koop gesteld, maar dat die prijs niet bereikt werd.
3. Dat het niet waarschijnlijk is dat een nieuwe publieke verkoop een beter resultaat zou geven en dus het bod van 18 gulden niet zal overtroffen worden.
4. Dat het doel van de verkoop was de schuld van de Gemeente te delgen om *“alzo eene wezentlijke vermindering in de plaatselijke belastinge aan de ingezetene toe te brengen”*.

De Raad meent bovendien *“dat uit de oprichting van gemeld fabriek alsnog merkelijke andere voordeele voor deze Gemeente zullen kunnen aankomen”*. Men besluit aan Tassaert te verkopen.

Op 18.05.1827 brengt het schepencollege advies uit over de aanvraag tot oprichten van de fabriek. Vaststellende dat de geplande ligging van de fabriek *“een ruime afgelegenheid heeft van de naast bijgelege gebouwen en gecultiveerde of beplante gronden, tot zoo verre dat men kan vermoeden dat de uitwasemingen van dat fabriek aan die gebouwen of gronden geen hinder en kan toebrengen”*, dat op het onderzoek *“de commodo et incommodo”* geen enkel bezwaar is binnengekomen, is het bestuur van oordeel dat *“het verzoek van den rekwestrant aan hem zoude kunnen bewilligt worden”*.

Bij akte voor notaris Van Beeck te Essen op 22.05.1827 verkoopt *“de Wel Edele Hoog Geboren Heer Ignatius Johannes Josephus Baron de Vinck de Wesel, rentenier te Antwerpen en burgemeester van Wuustwezel”*, een heide van de Gemeente, groot 159 bunders 50 roeden en 31 ellen aan Frederikus (° 22.08.1801 Stockholm) en zoon Benjamin Tassaert van Brussel, voor de prijs van 2.871 gulden 6 cent.

Tassaert bouwt op die heide een fabriek, een groot huis voor zichzelf en 16 woningen voor zijn arbeiders: één aaneengesloten rij van 12 huisjes (ieder 30 m2 groot!) en 2 x 2 gekoppelde huizen van ieder 65 m2. In die huizen wonen de arbeiders met hun huisgezin: in totaal 66 mensen. Het was die concentratie van mensen rond de fabriek die als *“kolonie”* werd aangeduid. Ze lag midden in de heide en verwijderd van de woonkern rond Oud-Gooreind, *“het gehucht tegen de heide”*.

En wie was ten slotte die Herbiniaux, die Willemsbourg wilde stichten? Niet alle nuttige gegevens zijn te vinden, maar we kunnen toch wel ongeveer de toedracht terug samenstellen.

Uit een gemeenteraadsverslag van 16.09.1818 blijkt dat de Gemeente aan een zekere dame Breuvert een heide heeft verkocht van 117 en 1/2 bunder, gelegen langs weerszijde van de Bredabaan, tussen de eigendom Mertens (nr. 4 op plan 2 hoofdstuk 1) en de gemeente Brecht en Eeckeren (later Brasschaat) onder voorwaarde de heide te ontginnen binnen de 10 jaar. Zo niet zou de Gemeente het recht hebben de niet ontgonnen delen terug te nemen mits de oorspronkelijke koopsom terug te betalen (25 fr. per bunder voor het middengedeelte van 100 bunder en 20 fr. voor de rest).

Op een publieke verkoop op 19.10.1822 (notaris Van Nueten), stelt de Gemeente weer ongeveer 325 ha heide onder Gooreind te koop. Er zijn 35 percelen: 21 worden ingehouden: de vooropgestelde prijs van 15 gulden per ha wordt niet geboden.

George Herbiniaux koopt perceel 12, met een oppervlakte van 15 bunder 6 roeden en 90 ellen, palende aan Breuvert voor 229 gulden 80 cent. Samen met Desprets koopt hij perceel 21, groot 10 bunder 16 roeden 17 ellen, eveneens palende aan Breuvert, voor 154 gulden 96 cent. Maar hij heeft nog bijgekocht van Breuvert want in 1829 is hij nog eigenaar van meer dan 104 bunder.

Uit een gemeenteraadsverslag van 09.01.1830 leren we dat de eigendom van George Herbiniaux gehypotekeerd is ten voordele van een heer Le Mahieu, bestierder van de postwagen Brussel op Luik. Om die reden verzoekt Le Mahieu de termijn van 10 jaar voor ontginning te verlengen.

De gemeenteraad stelt vast:

1. Dat er maar een klein gedeelte van de eigendom is ontgonnen en dat de Gemeente dus het recht heeft de niet gecultiveerde gronden terug te nemen.
2. Dat het voor de Gemeente zeer voordelig zou zijn de grond terug te nemen, daar de heigronden sedert 1818 merklijk in waarde zijn gestegen.
3. Dat Le Mahieu in dat geval aanspraak kan maken op het bedrag dat de Gemeente zou betalen.

De Raad meent dat het zijn plicht is de gronden terug te vorderen, die *“zoo haast de lugtgesteltenis het zal toelaten, door een gesworen landmeter zullen gemeten worden ...”*

In zitting van 09.03.1830 beslist men de Gedeputeerde Staten der Provincie machtiging te vragen om Herbiniaux in rechte te kunnen vervolgen. Meer gegevens zijn er in de raadsverslagen niet te vinden.

Uit opzoekingen in het Rijksarchief blijkt dat inderdaad op 10.10.1824 (akte notaris De Laing te Brussel) ten voordele van Seraphin Le Mahieu, “conducteur der diligencie van Brussel naar Ryssel”, wonende Brussel “Hotel de Moriaen” 8e wijk in de Goude straet, een hypotheek is gevestigd op de eigendom van Herbiniaux. Het betreft 1. ongeveer 65 bunder heide en 2. ongeveer 40 bunder heide waarop een huis, zijnde herberg, genaamd “Stad Brussel”. Zijn schuld bedraagt 1.650 gulden + interest = 1.815 gulden. Volgens een aanvullende inschrijving op het register der hypoteken is dat bedrag opgelopen tot 2.875 gulden op 08.01.1830.

Herbiniaux heeft delen van zijn eigendom verkocht, bij akten voor notaris De Bie te Schoten op 10.06 en 20.07.1829 te weten: 1) een nieuw huis, zijnde herberg “De 4 postiljons” met 4 bunders, 4 roeden en 3 ellen grond aan Georges Van den Broeck, herbergier te Wuustwezel (prijs 430 gulden). De herberg was gelegen op de hoek van de huidige Arthur Boelstraat en de Bredabaan. 2) een heide, groot 21 bunder aan een zekere Wattel voor 425 gulden 56 cent.

Het register der hypoteken vermeldt op 26.11.1829 “inbeslagname van 2 heiden te Wuustwezel”. De akte van terugkoop door de Gemeente heb ik niet kunnen vinden. Dat de terugkoop gebeurde is zeker: de kadastrale bescheiden van 1835 vermelden geen Herbiniaux, wel de Gemeente (zie plan 2 11, 12 en 13).

De Burgemeester had het waarschijnlijk bij het rechte eind toen hij op 10.06.1828 veronderstelde dat Herbiniaux *“geen ander doel schijnt te hebben dan om meerder waarde aan de hondert bunderen heide, die hij aldaar bezit te verschaffen”*. De voorgestelde STAD zou van hem een rijk man hebben gemaakt. Helaas voor hem verdwijnt hij roemloos uit de geschiedenis. Gooreind bleef een ver gehucht.

P.S.: Het voorstel in Gooreind een “stad” te bouwen, moge dan al absurd schijnen en getuigen van veel naïviteit, feit is dat in 1967 hetzelfde idee werd gelanceerd en wel door de studiegroep “Mens en Ruimte”. In het voorontwerp van structuurplan voor het gewest Turnhout voorzag men een stad “Voorkempen”, gesitueerd op het militair domein ter hoogte van en aanleunend bij Gooreind. De stad was voorzien voor 30.000 à 50.000 inwoners. Argument: “Deze stad zou een aantrekkingskracht kunnen uitoefenen op de arbeidskrachten van de Kempen die zich dichterbij het werkmilieu van de Antwerpse haven en industriële uitbreiding willen vestigen”. Dit om “onverantwoorde pendel te voorkomen”.

Hoofdstuk 3

GOOREIND 1843 / 1871: EEN “MOYELIJKE” GEBOORTE

Nadat in 1828 een poging was mislukt om op staatskosten een kapel of kerk te krijgen, start men opnieuw in 1843.

België is intussen onafhankelijk geworden en de bevolking van Gooreind stijgt snel. Waren er volgens de bevolkingsregisters in 1828 130 inwoners, dan is dat aantal in 1834 al 258 verdeeld als volgt: Akkerveken: vier gezinnen met 25 leden + 4 meiden en knechten; Klein-Gooreind: vijf gezinnen met 32 leden + 1 meid; Oud-Gooreind: zestien gezinnen met 76 leden en 13 knechten en meiden; Stockxboom, Noordheuvel en Berkenrijs: zes gezinnen met 30 leden + 11 knechten en meiden. Op twee na waren het boerengezinnen met in totaal 192 inwoners. Bovendien woonden er bij de “fabriek” 19 gezinnen met 66 gezinsleden.

Dat getal is in 1846 al gestegen tot 398. Het aantal inwoners van de oude kernen is praktisch onveranderd gebleven, maar op de “steenweg”, de “heide” en de “fabriek” wonen er al 35 gezinnen met 202 gezinsleden.

Het dossier van de Hollandse tijd (1827-28) was in het Nederlands. Alleen de Aartsbisschop schrijft in het Frans. Dat is nu grondig anders. De verslagen van de Gemeenteraad en het Schepencollege zijn nog in het “Nederlands” maar de enige brief in het dossier, uitgaande van de Gemeente naar de Hogere Overheid is in het Frans, evenals bijna alle briefwisseling van die overheid. Ook de brieven en petitie door Gooreind verzonden zijn in het Frans gesteld, al zijn ze door tientallen inwoners ondertekend, eventueel met een kruisje.

De start wordt gegeven door een zekere A.J. Carlier, die op 02.05.1843 een brief schrijft aan “*Son Eminence Monseigneur le Cardinal Archevêque*”. Hij ondertekent als “*cultivateur Westwezel*” maar staat op het kadaster ingeschreven als “*conducteur de diligences*”.

In een gevoelsgeladen brief zegt hij te schrijven in naam van 400 inwoners. Hij wijst op de grote afstand tot de parochiekerk en de nadelen daarvan: 1) Voor de godsdienst: de arme kleine kinderen zijn maar half onderwezen, niettegenstaande de ijver van “*notre bon curé*”. 2) Voor het land: de boeren die de moed opbrengen om de heide vruchtbaar te maken hebben recht op aanmoediging.

Hij vraagt de Aartsbisschop zijn grote invloed bij de regering en onze deugdzame Vorstin aan te wenden voor het bekomen van een kerk en een priester.

“Wij zijn hier als schapen zonder herder”. Wat de financiële kant van de zaak betreft wijst hij er op dat de mensen te arm zijn om geldelijke offers te kunnen brengen: “Alles moet komen van goede zielen die onze heilige godsdienst in hun hart dragen.” Hij hoopt dat het Waardige Hoofd van de Belgische Kerk hem zal zeggen: “Uw geloof heeft U gered.”

Of hij een antwoord heeft gekregen weet ik niet, maar blijkbaar heeft de Aartsbisschop toch het advies gevraagd van pastoor-deken C.A. Meeusen te Brecht. Die antwoordt op 16.02.1844 in het “Nederlandsch”: *“De saeck komt mij moyelijk, jae onmogelijk voor, ten wear het Gouvernement goed vond er een succursaelkerk op te regten, een kerk en pastoreel huys te bouwen en er het tractement van de deservants er aan te hegten, dat ik niet en denke dat het doen sal en vrugteloos oordeel van het te vraegen. Het Gooreyndt bestaet uyt twee deelen, een al oud gehugt, meest alle boeresteden, dat omtrent 200 zielen bevat en een uer van de parochiekerk is gelegen, de naeste huysen wat minder en zeer wijnige misschiens iets verders. Met het leggen van den steenweg van Antwerpen naar Breda sijn op de heyde, eerst wijnige huysen bij gebouwt en op den duer meerdere, bezonder door het opregten van een fabriek door de heer Tassaert, onderteekenaer van het request, sooverre dat men er nu omtrent 300 zielen telt, die men seggen mag: dat 1 1/2 uers van de parochiekerk wonen en hun moyelijk, jae onmogelijk tusschen vroegmisse, die met den winter ten 7 en met den somer ten 6 ueren begint en hoogmisse die met den winter te 10 en ten somer te 9 begint, konnen verwisselen. Weliswaer dat zij maer een uer van de kerk van Calmpthout sijn, daer sommige met den somertijd wel gebruyk van maeken, maer met den winter is deezen weg ongaenbaer. Over veel jaeren heb ik met de kerkvisitatie den eerw. heer pastoor van Wuestwezel eens voorgeslaegen van de hoogmisse ten minste met den somer een half uer laeter te beginnen; maer deezen en vond sulks niet goed, of misschien beter gezijd en nam dien last niet geerne op sich en als ik mijn gevoelen mag seggen dunkt mij het best te zijn den pastoor aensoeken van met den somertijd, ten minste de hoogmisse een half uer later te stellen, dit sou tusschen vroeg en hoogmisse eenen tusschentijd van 2 uer geven, genoegsaem om malkanderen te verwisselen: ondertusschen laat ik alles aan de hoogere discretie van Sijne Eminentie, als zijnde in alle gevalle des selfs onderdaenige dienaer.”*

In elk geval bestaat er in 1844 een comité dat opnieuw naar de Aartsbisschop schrijft, ditmaal in een zakelijke stijl: 700 inwoners zitten op een afstand van 1 tot 1 1/2 uur van de kerk. Als de Aartsbisschop geen bezwaar heeft zullen zij een verzoek richten aan de Gouverneur voor het bouwen van een kapel. Zij verwijzen naar een dekreet van 18 germinal An X dat de regering machtigt bijparochies te stichten waar dit nodig is. De kapel zou bestemd zijn voor diensten op zon- en feestdagen. Volgens een raming van architect Erks van Antwerpen zou de kapel ongeveer 15.000 fr. kosten. Zij rekenen op de steun van de Aartsbisschop voor het verkrijgen van subsidies. Zij zien al ver vooruit, want zij vragen reeds dat hij de eerste steen zal zegenen en de plechtigheden bij die gelegenheid zal leiden. Zij tekenen: Comte de Looz Corswarem (voorzitter), J. baron de Norman, Tassaert en een onleesbare handtekening.

Op 15.08.1844 schrijft men opnieuw naar de Aartsbisschop. Men is blijkbaar goed ingelicht, want men weet dat de Minister van Justitie op 26 en 28.06.1844 een schrijven heeft gericht aan de Gouverneur en het Bisdom om te vragen hem de gehuchten te laten kennen die omwille van hun bevolking en de afstand tot de kerk, in aanmerking komen om een kapel of kerk te krijgen. Volgens hun schrijven is dit voor de ongeveer 700 inwoners van Gooreind, die op ongeveer gelijke afstand wonen van de kerken van Wuustwezel, Brasschaat, Kalmthout en Brecht het geval.

Bovendien zijn er in de moederkerk maar 2 missen: 6 u. en 9 u. Een deel van de familie en de dienstboden gaan naar de eerste mis en indien de pastoor preekt, wat bijna elke zondag het geval is, komen ze te laat thuis om de rest van de familie toe te laten op tijd in de tweede mis te zijn. Gooreind voldoet aan de voorwaarden voor het bouwen van een kapel in de omgeving van de oude paardenpost. Zij verklaren zich bereid offers te brengen. Eén van hen wil het terrein voor de kapel kosteloos afstaan. Zij vragen de instemming van de Aartsbisschop, zijn steun bij de Minister en sturen eenzelfde schrijven naar de Gouverneur. Getekend: de Norman, Timmermans, Gourmez, Wauters, Tassaert, Desprets, Carlier en 38 inwoners van Gooreind (14 van hen tekenen met een kruisje).

De Gouverneur reageert en vraagt op 21.09.1844 welke som de inwoners bereid zijn bij te dragen. Men antwoordt op 07.11.1844 dat men een inschrijvingslijst heeft laten rondgaan voor het bouwen van een kapel + pastorie en een school (indien nodig) bij de voornaamste inwoners in een straal van een half uur van de voorgestelde plaats van oprichting, en bij enkele liefdadige personen in de omgeving. In verband met het aantal inwoners (600) schrijft men dat het juiste getal voor Gooreind 348 is, maar dat men er de inwoners heeft bijgeteld die binnen het half uur van de ontworpen kapel wonen en die eveneens van de kapel zouden kunnen gebruik maken vermits ze dichterbij zal liggen dan hun eigen parochiekerk.

De inschrijving bedraagt op dit ogenblik 4.767,70 fr. en men is er zeker van dat enkele eigenaars die men niet heeft kunnen bereiken ook zullen bijdragen. Zij twijfelen er niet aan dat zij minstens 5.000 fr. zullen bijeenbrengen, dus ongeveer 1/3 van de kostprijs. Het bedrag zal op eerste verzoek overhandigd worden aan de persoon die de Aartsbisschop zal aanwijzen. Een ontwerp van de kapel wordt bijgevoegd.

Om te voorkomen dat men hen zou verdenken "speculateurs" te zijn wijzen zij er op dat het grootste deel van de bevolking arme mensen zijn, zonder onderricht; dat enkele van de ondertekenaars grote inspanningen doen; dat niet alleen zij er zullen van profiteren maar vooral de arme inwoners. De Gemeente zou kunnen voorstellen dat de pastoor de tweede mis een uur later zou laten beginnen: dat zou een verbetering zijn, maar dat vermindert de afstand tot de kerk niet. Afstand die belet dat oude mensen, vrouwen en kinderen hun godsdienstige plichten kunnen vervullen, vooral in de winter met zijn talrijke feesten en dat kinderen regelmatig de catechismuslessen kunnen volgen als voorbereiding op hun communie.

Men bevestigt nogmaals dat een van de ondertekenaars het terrein kosteloos zal afstaan en dat de voorgestelde plaats de goedkeuring heeft van alle aanvragers. (Waar die plaats juist ligt is niet duidelijk). Men hoopt dat de Regering en de Provincie bij zullen dragen in de kosten die geraamd worden op 15.000 à 17.000 fr. (10 à 12.000 fr. voor de kapel, 3.000 fr. voor de pastorie en 2.000 fr. voor de school). Getekend Tassaert père et fils.

Er is bijgevoegd een "*Inteekelijst tot het bouwen eener kerk met pastorie, in het Gooreynd onder Wuestwezel, Provincie Antwerpen. Ter uytoefening van den catolyken godsdienst. Het beloop der inteekeningen zal, aanstonds na het verkrijgen der benoedigde magtiging der overheden, ingezameld worden door zorg der Kommissie bestaande uit de Heren Jules de Norman, Frederic Tassaert en François Timmermans*".

Schrijven in voor 500 fr.: Jules de Norman, Tassaert père et fils, François Timmermans, Isidore comte de Looz Corswarem en één naamloos (allen van Gooreind) en Charles

baron de Schwartzenberg van Brasschaat. Schrijven in voor 100 fr. Philigone Gourmez van Brasschaat en Bernard Desprets, Augustin Carlier en Jan Wouters van Gooreind.

Verder zijn er nog 49 inschrijvingen van 50 fr. tot 5 fr. waarvan 2 uit Antwerpen, 2 uit Brecht, 22 uit Brasschaat en 23 uit Gooreind, te weten: J.P. Corvels, J. Van Laerhoven, C. Van den Buys, J. Smit, G. Lameir, A. Schrijvers, C. Kestes, A. Korvels, N. Van Looveren, A. Van Riet, J. Herrijgers, G. Van Regenmortel, D. Leenaers, H. Govaerts, G. Vochten, P. Aerts, A. Aerden, C. Van Hees, Weduwe Denissen, P. Peeters, J.B. Paelinckx, G. Janssens en weduwe Hendrickx.

Een tweede “Lijst der ondergeteekende voor het dagwerk gratis aan de toekomstige nieuwe kerk” vermeldt 9 inwoners van Gooreind die bereid zijn 4 tot 8 dagen gratis te werken met paard en kar, te weten: J. Van den Heuvel, P. Kattereyn, G. Van Regenmortel, D. Leenaerts, H. Govaerts, C. Vochten, P. Aerts, A. Aerden en J.B. Paelinckx.

Achttien mannen van wie 8 van Brasschaat en 10 van Gooreind zijn bereid 5 tot 16 dagen gratis te werken: J.B. Meulemans, A. Matthijssen, P. Goolenaerts, J. Paelinckx, P. Peeters, J. Janssens, J. Akkermans, P.J. Simons, J. Peeters en J.B. Gorremans. De waarde van een dag met paard en kar wordt gerekend aan 3,50 fr. en een werkdag van 1 man aan 12 stuivers (= 1,09 fr.). In totaal betekent dat nog 375,70 fr.

Dezelfde dag wordt de Aartsbisschop hiervan in kennis gesteld en men vraagt nogmaals zijn steun.

Op 23.11.1844 vraagt de Gouverneur het advies van de Aartsbisschop, die reeds op 28.11.1844 antwoordt: “Ik ben op de hoogte van de stappen die het comité heeft gedaan. In zover het van mij afhangt kan ik niet anders dan hopen op een goede afloop vermits het gaat over de geestelijke belangen van een groot aantal inwoners op één tot één en een kwart uur afstand van de parochiekerk. Ten andere, op die plaats schijnt een snelle aangroei van de bevolking te verwachten.”

Tot nu toe schijnt alles vlot en gunstig te verlopen: anderhalf jaar na het eerste schrijven heeft men een gunstig antwoord van de Gouverneur en de Aartsbisschop. De Gemeente is tot nogtoe niet ter sprake gekomen, maar zal natuurlijk wel op de hoogte geweest zijn van wat er in Gooreind roerde. Vermits haar officieel nog niets werd gevraagd had zij nog niet de kans gekregen te reageren. Maar dat verandert.

Waarschijnlijk wist men in Gooreind dat de Gemeente zou tegenwerken. Anders is het niet te begrijpen dat men wel schrijft naar de hogere geestelijke en wereldlijke overheden, maar de Gemeente links laat liggen.

Op 16.12.1844 vraagt de Arrondissementscommissaris (A.K.) aan de Gemeente hoeveel ze zou bijdragen voor het bouwen van een kerk en pastorie, waarvan de kosten respectievelijk geraamd worden op 10.419,79 fr. en 3.100 fr. In het verslag van de Gemeenteraad van 28.12.1844 lezen we: “*Overwegende dat deze Gemeente zoodanig belast is met schulden ... 45.986,36 fr. waeruyt volgt dat deze Gemeente zich in de volstreckte onmogelijkheid bevind om eenige sacriëten te kunnen doen ...*” Er wordt gestemd: stemmen tegen: J.J. Hens, burgemeester, P.J. Cantrijn, J.B. Goossens, J.P. Van Velthoven, Ed. De Vinck. Stemmen vóór: J. Baeyens en C. Elst. De toelage is geweigerd.

De A.K. laat op 15.01.1845 weten dat hij het besluit van de Gemeenteraad niet ter goedkeuring aan de Hogere Overheid kan overmaken omdat “ongegronden redenen” worden opgegeven. Deze ongegronden redenen blijken uit het gemeenteraadsverslag van 29.01.1845: *“De A.K. beweert ten contrarie dat den financiëlen toestand der Gemeente op dit moment voordeelig is ... 1) dat deze Gemeente een merkelijke somme van 10.000fr. in de spaarkas, voortkomende van de verkooping in 1844 van een gedeelte gemeenteheyde, juist aldaer gelegen op het Gooreynd en welke verkooping heeft uytgemaakt eene totaale somme van 14.122,33 fr. en 2) dat deze Gemeente alsnog in bezit is van omtrent 1200 hectaren heygronden de welke d’een door d’ander genomen aan 75 fr. per hectare een totaale somme zullen uytmaeken van 90.000 fr., dus bijna het dubbele van onze gevestigde schuld.”*

Standpunt van de Gemeenteraad: 1) Die heide werd in 1844 verkocht omdat ze zover afgelegen is van de kom van het dorp dat zij *“niets ten voordeelen der groote generaliteyd onzer ingezetenen opbragt”* en om het geld te gebruiken voor een gedeeltelijk afleggen van de schuld en tot het bezaaien met mast van een deel van de andere gemeenteheden, waarmee men al bezig is, maar *“geensints heeft dit gemeentebestuur van gedagt geweest om deeze penningen te moeten gebruyken voor het bouwen van eene kerk en pastorij op het Gooreynd, waarvan dit gemeentebestuer zoo zij vermeent geene hoegenaemde voordeel kan trekken maer alleenlijk die personen die hunne eygendommen aldaer hebben liggen”*. 2) De resterende 1200 hectaren gemeenteheden zijn op verre na niet geschikt om verkocht te worden: een groot deel moet blijven liggen om *“torf te haelen”* en met mast te bezaaien. Ingeval de gelden van een eventuele verkoop *“zouden moeten worden besteed of gebruykt tot werken die volgens hun duncken tegenstrijdig zijn aan de intresten dezer Gemeente, zij tot geene aanvraegen tot vervreemdingen meer zullen geneegen zijn.”* Zelfde tegenstemmers als vorige vergadering: subsidie afgewezen.

Op 17.02.1845 schrijft Gooreind opnieuw naar de Aartsbisschop. Men laat weten dat de Gemeente elke subsidie weigert en dat men een vertraging vreest voor de werken die men wil zien beginnen in het volgende gunstig seizoen. Zij zullen opnieuw een petitie richten tot de Gouverneur met een lijst van 891 inwoners en een plan om de geschikte ligging van de geplande kerk te tonen. Getekend: de Norman, Tassaert en Timmermans.

Op 27.02.1845 laat de A.K. aan de Gemeente weten dat hij het rekwes van Gooreind heeft ontvangen en zendt de lijst der inwoners samen met het plan ter inzage. Hij verzoekt *“opnieuw deze belangrijke zaak aen den Gemeenteraad voor te leggen, welken dezelve met koelmoedigheid en onpartijdigheid zal moeten onderzoeken en alle bijzondere belangen daerlaten om niet te zien dan naer het algemeen welzijn. De heeren reklamanten hebben hierin een voorbeeld gegeven en voorzeker kan men hun niet optijgen in deze zaak hun eigen belang te zoeken terwijl boven de aenhoudende moeyten die zij aenwenden om hun doel te bereiken en de opofferingen waer aen deze aenleiding geven, zij alsnog voor het grootste gedeelte der toelage hebben ingeteekend en zelfs voor niet (onderstreept) aangeboden het land waar men zal goedvinden voor het algemeen welzijn deze kerk te plaetsen ... en het is u alsmede bekend hoe zeer de geestelijke overheid een ontwerp begunstigt het welk strekt om dit gedeelte der bevolking in eene betere gelegenheid te stellen om zijne pligten te vervullen. Ik durve hopen ...”* De Gemeente wordt ook verzocht advies uit te brengen over de plaats van inplanting. P.S.: *“Ik verlang bij mijn aenstaende aenkomst in uwe gemeente, op den dag der loting, de heren Burgemeester en Schepenen over deze zaak te onderhouden”*.

De Gemeenteraad van 05.03.1845: *“Overwogen hebbende dat, vooraleer deze Gemeenteraad haere gevoelens kan doen kennen, het van de grootste noodzaakelijk is dat onze inwoners, voornaemelijk van de gehuchten Kleyn-Gooreynd, Gooreynd en gedeeltelijk Stocksboom, welker naemen in de daer bijgevoegde naemlijst staen uytgedrukt als moetende deelmaeckende van gezegde kerk in haere gevoelens deswegens ook worden gehoord. Ten dien eynde heeft deze Gemeenteraad op heden in hunne vergaeding doen compareren alleenlijk inwooners dezer gehuchten naemelijk de heeren 1) P. Aerts, 2) A. Aerden, 3) kinderen Goolenaers, 4) J. Theuns, 5) J. Paelinckx, 6) A. Paelinckx, 7) kinderen A. Leys, 8) C. Theuns, 9) J.B. Augustyns, 10) C. Goetstouwers, 11) D. Leenaerts, 12) P. Cox, 13) C. Elst, 14) H. Govaerts, 15) A. Geysen, 16) C. Vochten, 17) C. Dictus, 18) P.J. Van Eeckelen, 19) G. Augustyns, 20) A. Matthijssen, 21) J. Aertsen, 22) C. Theuns, 23) J. Van den Heuvel, 24) J. Cantrijn 25) C. Leenaerts, 26) kinderen C.G. Goetstouwers, 27) C. Cas, 28) W. Danckers, 29) H. Goossenaerts, zijnde alle deze de ingezetenen der gemelde gehuchten, aen hun dus op heden in staende zitting en in presentie van allen ingezetenen ieder in het bijzonder gevraegt hebbende of zij genegen waeren deel te nemen aen de gezegde kerk en of zij content waeren van de plaets waer op de kerk moet gebouwt worden, het welk ons aen hun op het plan is aangewezen, hebben zij alle ieder in het bijzonder geantwoord van neen dat zij liever van hunne gewoonelijke parochiale kerk gingen en deel van bleeven maeken”. Men zegt verder dat, als men de kerk op die plaats wil bouwen, men ook de betrokken gemeenten en de inwoners ervan zou moeten raadplegen.*

Waar voorzag men de nieuwe kerk? Uit het bijgevoegd plan blijkt dat ze zou worden gebouwd tegen de Bredabaan, ongeveer rechtover de huidige Ringdreef. Baron de Norman had daar eigendom en het is dus waarschijnlijk hij die grond ter beschikking zou stellen.

De naamlijst van de 891 inwoners “binnen het 1/2 uur” van de geplande kerk heb ik niet kunnen vinden. Zij woonden onder de gemeenten Wuustwezel, Brasschaat (Brasschaatse heide= Maria-ter-Heide), Brecht (Overbroek) en waarschijnlijk gedeeltelijk onder Kalmthout (de kerken van Maria-ter-Heide en Overbroek bestonden nog niet). Wel vond ik de lijst van de inwoners van Gooreind, die per gezin het aantal personen vermeldt: volgens de opgave door Gooreind waren het er in totaal 424, volgens de controle door de Gemeente (de bevolkingsregisters) 358! De 29 opgeroepen gezinnen telden naargelang de bron 175 of 161 leden.

Waren de 29 die “in staende zitting en in presentie van allen” voor de Gemeenteraad moesten verschijnen, inderdaad “niet content” of zijn zij bezweken onder de ogen van de voltallige Gemeenteraad? Wie zal het zeggen?

Nadat de 29 hadden verklaard dat zij “niet content” waren en dat zij liever van de oude kerk deel bleven uitmaken ging de strijd onverminderd voort. Reeds op 21.05.1845 schrijft men opnieuw, deze keer naar de Koning en de Aartsbisschop. Zelfde argumenten als vroeger: aantal inwoners, afstand tot kerk en school, enz. Men wil een kerk bouwen die ongeveer 17.000 fr. zou kosten. Men heeft een inschrijvingslijst voor ongeveer 5.000 fr. Men wijst er op dat dit een belangrijk bedrag is, gezien de armoede van de bevolking. Men heeft aan de Goeverneur gevraagd om van Regering en Provincie een subsidie te krijgen van 12.000 fr., vermits de Gemeente weigert ook maar iets bij te dragen. De enige reden hiervan zijnde dat de meerderheid van de Gemeenteraad bestaat uit winkeliers (boutiquiers) of egoïsten, die vrezen dat hun persoonlijke belangen zullen geschaad worden door het ontstaan van een nieuwe gemeente (dat woord heeft men tot dan toe

niet gebruikt). Men wijst er verder op dat de Gemeente niet ophoudt heiden te verkopen die tot het gehucht behoren: de laatste jaren werden 450 ha. verkocht, waarvan 75 ha. vorig jaar, wat ongeveer 14.000 fr. heeft opgebracht. Dat geld heeft enkel gediend om een prachtig (superbe) gemeentehuis te bouwen en een verharde weg aan te leggen in het centrum. Bovendien bewaart de Gemeente zorgvuldig haar eigendommen in de omgeving van het dorp. Zij weigert het gehucht alle hulp. En men besluit: wij wachten nu 9 maanden op een gunstig antwoord voor een talrijke bevolking midden in de heide die men wil ontginnen en er een nieuwe Gemeente wil vormen. Getekend: de Norman, Timmermans en F. André.

Uit een schrijven van de A.K. van 19.06.1845 blijkt dat de Gemeente op 15.06.1845 gereageerd heeft op het rekest aan de Koning. Om het onderzoek te vervolledigen vraagt de A.K. aan de Gemeente nogmaals te antwoorden op volgende vragen: 1) Wat is het juist aantal inwoners van Gooreind en wat is de afstand tot de parochiekerk? 2) U oordeelt dat een school in Gooreind nodig is: waar wordt ze best opgericht? 3) Waar is de geschikte plaats voor het bouwen van een kerk en pastorie? 4) Zoals U, denk ik, dat men heeft overdreven met die verkochte heiden maar gelief mij het aantal hectaren te laten kennen die de laatste 30 jaar verkocht zijn onder Gooreind, Deurend en Agterbroek, en wat er de opbrengst van was? Ik wil U niet vragen wat ge met dat geld hebt gedaan, want uit uw weinig fatsoenlijk (peu convenable) antwoord van 17.02.1845 leid ik af dat het U veel te moeilijk zou vallen er op te antwoorden.

Uw bedenking dat de heiden niet kunnen beschouwd worden als behorend tot het gehucht is zonder twijfel juist, maar het is niet minder waar dat, als het gehucht de afscheiding vraagt en verkrijgt, men terecht die omstandigheid in aanmerking kan nemen bij het bepalen van actief en passief van de gemeenschap.

Tot daar het schrijven van de A.K. Het antwoord van de Gemeente is mij onbekend. Was de dreiging met afscheiding een drukkingmiddel? Noch daarvóór, noch daarna is dat woord gebruikt.

Schot komt er niet in de zaak. Wel was er een nieuw feit waar men in Gooreind niets van wist: op 30.10.1845 schrijft de Minister van Justitie aan de Aartsbisschop: de Gemeenteraad van Wuustwezel schijnt weinig te voelen voor het bouwen van een kerk op het gehucht Gooreind. De Bestendige Deputatie van Antwerpen vraagt, indien er van wordt afgezien, of het niet beter zou zijn de kerk onder Brasschaat te bouwen, zodat ze nuttig zou kunnen zijn voor een grotere bevolking.

De Aartsbisschop antwoordt op 18.11.1845: Ik heb uw dossier bestudeerd. Het schijnt me toe, gezien de onmogelijkheid een plek te vinden onder Wuustwezel, dat het goed zou zijn de kerk te bouwen onder Brasschaat.

Pas drie jaar later dringt de waarheid tot Gooreind door en op 26.05.1848 schrijft men een lange brief aan de Aartsbisschop. Ziehier de beknopte inhoud:

Op 23.04.1844 hebt U de bouw van een kerk en pastorie in Gooreind als onbetwistbaar nuttig erkend. Aangemoedigd door Uw raadgevingen zijn wij er in geslaagd 5.000 fr. bijeen te brengen. In april 1845 hebben wij onze aanvraag, samen met de inwoners van Brasschaatse Heide, hernieuwd en gericht aan de Gouverneur, de Minister van Justitie en zelfs aan de Koning. Wij hebben een som van 5.000 fr. aangeboden. Wij hebben geen antwoord gekregen.

Het weze ons toegestaan U een waarheidsgetrouwe uiteenzetting te geven van wat er is gebeurd.

Mijnheer della Faille, lid van de Bestendige Deputatie, heeft buiten ons weten, meer zelfs, in onze naam, een nieuwe petitie ingediend om door middel van een subsidie van 8.000fr. een kerk te krijgen, niet in Gooreind maar in de Brasschaatse Heide op 3 km van de kerk van Brasschaat. De Bestendige Deputatie (B.D.) heeft dit aanbod aanvaard en een gelijke som van 8.000 fr. toegekend voor de bouw van de nieuwe kerk. Zodra dit ons ter kennis kwam hebben wij bij de Gouverneur geprotesteerd. Hij heeft ons geantwoord onze bezwaren in overweging te nemen, als wij ten minste 8.000 fr. konden bijeenbrengen voor de kerk en pastorie te Gooreind. Wij hebben hem geantwoord dat wij onze inbreng hebben verhoogd tot 6.500 fr. + een terrein van 1 hectare.

Daarop heeft de Provincie drie afgevaardigden benoemd onder wie de heer della Faille. Deze heren hebben in Gooreind, eenparig en in bijzijn van veel inwoners, erkend dat het zeer dringend was een kerk te bouwen op de door ons voorgestelde plaats. U begrijpt onze verwondering, ja onze verontwaardiging, toen wij vernamen dat de B.D. enkele dagen geleden met vijf stemmen tegen twee aan de kerk van Brasschaatse Heide een subsidie van 8.000 fr. heeft toegekend. Deze kerk zal dus gebouwd worden op 3 km van de kerk van Brasschaat en op 4,5 km van de inwoners van Gooreind, maar goed in het midden van de eigendommen van de heren della Faille, graaf de Baillet en Vandenberg-Ulens.

Na nog eens alle argumenten ten voordele van Gooreind te hebben aangehaald besluit men: Wij geloven dat er in gans België geen enkele plaats is, die zoals Gooreind in de voorwaarden verkeert om recht te hebben op een kerk en wij wenden ons tot U, Monseigneur, om een kerk te krijgen die we al zoveel jaren wensen. Getekend: G. Koeckelkoren, J. Wauters en J.G. Koch. (In 1846 heeft Tassaert zijn eigendom aan Koch verkocht, de fabriek verdwijnt en Koch bouwt er zijn kasteel.)

Uit de verslagen van de B.D. blijkt dat in zitting van 07.04.1848 er inderdaad een kommissie werd opgericht, bestaande uit de heren L.J. de Vinck, della Faille, Meeusen en de A.K. In zitting van 28.04.1848 brengen zij verslag uit over de aanvragen van Gooreind en Brasschaatse Heide. Zij stellen voor de aanvragen te steunen en vanwege de Provincie een toelage toe te kennen van 8.000 fr. aan allebei! Maar dan komt het: alhoewel het nut erkend wordt om beide gehuchten de gevraagde kerk te geven, besluit men, gezien de huidige toestand van de provinciale inkomsten, dat er enkel sprake kan zijn de oprichting te steunen in één gehucht en bij voorkeur in de Brasschaatse Heide!

Daarmee was de teerling geworpen. Gooreind viel uit de boot. Het moederdorp had zonder verdere strijd een veldslag gewonnen.

De beslissing van de B.D. wordt door de A.K. op 06.09.1848 aan de Gemeente meegedeeld: Er zal een kerk gebouwd worden op de Brasschaatse Heide maar in de toekomst ook een in Gooreind. De B.D. wenst : 1) dat de Gemeente onderzoekt waar die kerk kan gebouwd worden; 2) de tussenkomst van de Gemeente te kennen en 3) te weten wat de inwoners zullen bijdragen.

De A.K. schrijft ook dat de Gouverneur hem gelast te melden dat de heren Koch, Timmermans, Van Oost, Wauters en Koeckelkorn een som van 6.500 fr. zullen inbrengen + één hectare grond.

Hij verzoekt de Gemeente dit aanbod formeel te aanvaarden. Schriftelijk en mondeling aandringen van de heren Koch, Timmermans en Koeckelkorn om dit van de Gemeente te verkrijgen levert niets op. Het Gemeentebestuur laat aan de Gouverneur weten *“dat zij aen deze zaak wilde vreemd blijven”*.

In 1849 werd inderdaad begonnen met het bouwen van een kerk in de Brasschaatse Heide (=Maria-ter-Heide). In 1850 waren kerk en pastorij klaar. Gooreind heeft blijkbaar de moed verloren, want meer dan 12 jaar lang schijnt de kwestie te rusten. Ik heb geen enkel spoor van actie in die periode kunnen vinden. Maar de bevolking groeide wel aan ...

Hoe de zaak opnieuw aan het rollen werd gebracht heb ik niet kunnen achterhalen. Heeft iemand van Gooreind zich tot de Provincie gewend? Feit is dat de Gemeenteraad van 21.03.1861 een brief bespreekt van de A.K. waaruit blijkt dat *“één der leden van den Provincialen Raed aen den Provincialen Raed aenbevolen heeft het bouwen van een nieuwe kerk op het Gooreynd, aen den Gemeenteraed terzelfdertijd vraegende de middelen waerover onze Gemeente zich kan beschikken om aen deze werksaemheden in werksaemheid te stellen”*. De Gemeenteraad meent dat men niets kan bijdragen, gezien haar schuld van 45.986,36 fr. (zelfde bedrag als in 1844!) en bovendien dat een nieuwe kerk niet nodig is omdat er op het gehucht Westdoorn *“eene schoone en groote kapel bestaet dewelke genoegzaem voldoende is ingevalle de Hooge Overheyd de nuttigheyd oordeelt van aldaer eenen geestelijke te plaetsen om aen alle de ingezetenen der daer rondom liggende gehuchten met gemak hunne pligten te kunnen laeten uitoefenen”*. (Men bedoelt de nog bestaande kapel van Deureind.)

Op 21.10.1862 schrijven de inwoners van Gooreind weer naar de Aartsbisschop: *“dat zij een bevolking uitmaeken van meer dan 600 zielen ... dat zij op verschillende tijdstippen hebben aengedrongen om op hun gehucht eene kerk en school te zien bouwen ... dat hun vraeg in beginsel is aengenomen in de zitting van den Provincialen Raed in 1848 en dat zij zelve vraeg, ondersteunt door een vrijwillige toedragt van 8.500 fr., in zitting van zelve Raed van 1862 is aengenomen en zelfs daeraen voorrang is toegekend”*.

Zij vragen tevens *“de limietscheiding der toekomstige parochie of succursale te willen bepaelen, om welk te vergemakkelijken het hier gevoegd plan is opgemaekt”*. (Er is een plan bijgevoegd van landmeter J. Boen van Kalmthout dd. 21.08.1862: de inplanting van de kerk is voorzien op de plaats waar zij later wordt gebouwd). De brief is ondertekend door: J.G. Koch en 74 inwoners waaronder G.E. de Biseau de Hauteville, Reyniers-Vrancken en J. Comte de Looz.

Op 22.12.1862 vraagt de A.K. dat de Gemeenteraad de zaak opnieuw zou bespreken. Hij voegt bij zijn brief het verzoekschrift van de inwoners, een lijst van de inschrijvingen van vrijwillige giften en een uittreksel uit een brief van de Aartsbisschop met gunstig advies. *De Gemeenteraad van 12.03.1863: “Opnieuw beraemende en rijpelijk overwegende ... dat er op Gooreynde eene schoone en groote kapel bestaet ... dat indien zij te kleyn zoude bevonden worden ... het alsdan veel voordeelijker en min kostbaerder zoude zijn indien dezelve desnoods behoorlijk vergroot wierd ... dat er op het moment geene hoegenaaemde noodzaakelijkheid bestaet tot het doen van zoo groote onkosten.”* De Gemeenteraad gaat voor de derde maal over tot stemming. Stemmen tegen: burgemeester J.J. Hens, P.J. Cantrijn, A. Aerden, F.L. Verstraelen en W. Leys. Stemmen vóór: K. Aertsen en A. Van Looveren (leden van Gooreind en Achterbroek).

Gemeenteraad van 28.12.1863: Voor de vierde keer heeft de A.K. op 15.12.1863 verzocht zich opnieuw te beraden over de kwestie ingevolge een nieuw verzoekschrift van de inwoners. *“De Gemeenteraad opnieuw beraemende en rijpelijk overwegende”* beslist met 5 stemmen tegen 2 *“en zij verhoopen dat dit voor de laetste mael zal zijn van daerover nog te moeten beraemen”*.

IJdele hoop, want op 30.05.1864 komt de Gemeenteraad in buitengewone zitting bijeen en wel in *“bijwesen van d’heer Coveliers, lid van de Bestendige Deputatie”* die *blijkens een brief van de heer Goeverneur van 25.05.1864 gelast is “een bijzonder verslag te doen over de vraag ... 1) of er redenen bestaen om eene nieuwe kerk te bouwen en 2) of de Gemeente, ingevalle van ja, zoude genegen zijn van daer in eene toelaege uit de gemeentekas bij te draegen”*.

De Gemeenteraad staat nu blijkbaar zwaar onder druk, want met algemene stemmen besluit men *“om een einde aen deeze langduerende hangende moyelijkheid te brengen... gezien de noodzaekelijkheid”* kosteloos 5 hectaren bos af te staan in haar eigendom van 16 ha 11 a om er een kerk, pastorie en school te bouwen op voorwaarde *“dat onze gemeente daermeede ontslaegen is, in eens af, in alle verdere onkosten zoo voor dit tegenwoordige als toekomstige, zoo wegens bouwing, meublement als tractement, die er verder uit zullen voort spruyten”*.

Nu wordt er blijkbaar van hogerhand werk gemaakt van de zaak, want uit een brief van 28.09.1864 van pastoor Lemmens van Wuustwezel aan de Aartsbisschop blijkt dat de kerkfabriek van de A.K. een plan heeft gekregen met de omschrijving van de nieuwe parochie. De pastoor schrijft: *“De kerkeraad heeft goed gevonden van niets te beslissen, het plan der limietschijding aan Zijne Eminentie te zenden en hem oodmoediglijk te verzoeken van ons te willen laeten weten hoe wij ons in deze zaak moeten gedragen.”* Verder schrijft hij dat de kerkraad de voorgestelde scheiding in het algemeen redelijk vindt maar men heeft vastgesteld dat *“het gehucht Akkerveken, een gehucht van vijf hoeven, die aen het Gooreind niet hooren, die maer een wijnig verder van de moederkerk zullen zijn, als van de nieuwe en welkers inwoonders meest alle verlangen van onder de moederkerk te mogen blijven en hetwelk wij ook verlangen te mogen behouden en aen de gemeentenaers eenige voldoening zoude geven”*.

In een nota op die brief schijft iemand van het Bisdom op 30.09.1863 *“dat de fabrieksraad gerust mag aenhouden van die hoeven voor Wuustwezel te bewaren, misschien zou het goed zijn de inwoonders derzelve tegen de afscheiding te laten petitioneeren”*.

Op 11.10.1864 schrijft de Gouverneur aan de Kardinaal: Door de beslissing van de Gemeente mogen alle moeilijkheden als opgelost beschouwd worden. De Gemeente zal 5 ha afstaan, waarvan 2 ha bestemd zijn voor het oprichten van de gebouwen. Eén van de geïnteresseerden stelt zich persoonlijk borg voor een som van 12.000 fr. en verbindt zich de overige 3 ha te kopen voor 3.000 fr., zodat er 15.000 fr. particulier geld ter beschikking is. De Provincie heeft een krediet van 6.000 fr. voorzien voor 1865. Hij voegt bij zijn brief het plan van de omschrijving zoals het door de aanvragers in akkoord met de B.D. is opgesteld. De Gemeenteraad en de Kerkfabriek van Wuustwezel hebben er zich mee akkoord verklaard, maar vragen de hoeven van Akkerveken er uit te laten, hoewel nochtans alle inwoners de petitie voor oprichting van de nieuwe kerk ondertekenden.

Op 17.11.1864 brengt de Kardinaal advies uit: De nieuwe kerk is zeer noodzakelijk. Wat de omschrijving betreft vindt hij het nodig rekening te houden met het voorbehoud van de Kerkfabriek, daarin gesteund door de Gemeenteraad, en dus de 5 hoeven van Akkerveken niet te voegen bij de nieuwe parochie.

Op de Gemeenteraad van 09.01.1866 liggen de plannen van kerk, pastorij en school voor advies, gevraagd door de A.K. De Gemeenteraad keurt ze eenparig goed, "*schoon zij daer niet in goed of slegt af te keuren hebben*". Er wordt nog eens uitdrukkelijk verwezen naar alle voorwaarden van het besluit van 30.05.1864.

Zijn nu alle moeilijkheden van de baan? Op 17.08.1866 vraagt de A.K. aan de Gemeente om de grondafstand aan Jozef Reyniers-Vrancken te regelen. Daarop antwoordt de Gemeente, verwijzend naar de beslissing van 30.05.1864 dat zij geen persoonlijke overeenkomst heeft gemaakt met Reyniers maar wel akkoord was 5 ha grond af te staan aan de Belgische Staat (dat staat niet in de beslissing) en dat het dan aan de Belgische Staat toekomt de zaak verder te regelen. Men schijnt dus rechtstreeks contact met Reyniers te weigeren. De A.K. en de Gouverneur vragen zich af waarvoor die omweg wel nodig zou kunnen zijn. De beste oplossing is dat de Gemeente 3 ha verkoopt aan Reyniers voor 3.000 fr. + een gift van 12.000 fr. en 2 ha behoudt, bestemd voor het oprichten van de gebouwen. Aldus werd op 22.10.1866 voor notaris Kenis te Kalmthout de akte verleden.

Maar intussen was men al volop bezig met de bouw van de kerk. Uit een proces-verbaal van aanvaarding, opgemaakt door de provinciale architect Eugeen Gife op 08.11.1866 blijkt dat de werken werden aangenomen door L. Van Roey van Vlimmeren voor de som van 32.000 fr. Dit ingevolge een akkoord van 05.05.1866, goedgekeurd door de B.D. op 22.06.1866. Volgens dat P.V. is er op dat ogenblik voor 12.800 fr. werk uitgevoerd.

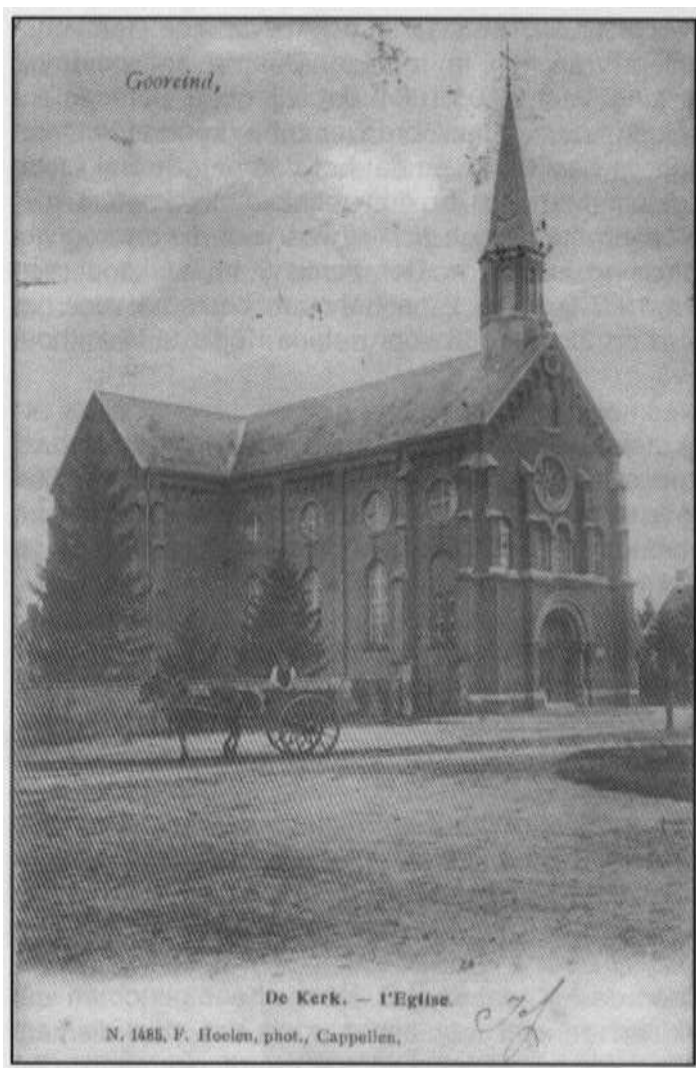
In augustus 1867 was het werk bijna klaar, maar er ontbreekt nog een vloer. De Gemeenteraad van 07.08.1867 bespreekt daaromtrent een schrijven van de A.K. waarin een toelage wordt gevraagd: 1) van de Gemeente en de Kerkfabriek, ieder 507,89 fr. voor de bevoering van de kerk en 2) van de Gemeente, 337,96 fr. zijnde 1/4 van de kosten van het "meublement" van de school. De Gemeenteraad beslist 1) dat hij in 1861, 62, 63 en 64 "*altijd heeft geprotesteerd tegen het oprichten van eene nieuwe kerk aldaar ...*" De toelage wordt afgewezen; 2) wat de school betreft, erkent men de noodzakelijkheid, maar wijst er op dat dit het laatste krediet zal zijn dat de Gemeente toestaat. De Kerkraad van Wuustwezel weigert eveneens.

Op 05.09.1867 schrijft de Gouverneur aan de A.K. dat de B.D. kennis heeft genomen van de weigering van Gemeente en Kerkraad en niet kan aanvaarden dat men de kerk onafgewerkt zou laten, vooral omdat er een zo kleine bijdrage wordt gevraagd, dan wanneer een edelmoedige weldoener zich in hun plaats heeft gesteld om hun aandeel in de bouw te betalen. Hij vraagt de A.K. in naam van de B.D. opnieuw aan te dringen bij Gemeenteraad en Kerkraad om alsnog de toelage te geven. De A.K. doet wat hem gevraagd wordt op 09.09.1867. Beslissing Kerkraad 15.09.1867: njet. Beslissing Gemeenteraad 21.09.1867: njet.

Op 02.09.1868 zendt de Gouverneur twee betalingsmandaten aan de A.K., zijnde de subsidie van de Provincie voor de bevoering van de kerk. Uit het begeleidend schrijven blijkt dat één der mandaten geweigerd was. Hij wijst er op, dat vermits de kerk van Gooreind nog volledig afhangt van de moederkerk, het de Kerkraad van Wuustwezel is

die de mandaten moet ontvangen en het geld doorstorten aan de Gemeente die ten gepaste tijde de aannemer moet betalen.

Op 11.09.1868 stuurt de A.K. de twee mandaten terug naar de Gouverneur met melding dat de Kerkraad blijft weigeren de mandaten te ontvangen. (Opmerking in de marge van de brief: "c'est absurde"). Als het over centen gaat schijnt de Gemeente realistischer te zijn, want zij vraagt de toelating om zelf de mandaten te mogen ontvangen. Toelating wordt gegeven "om een einde te stellen aan de gerechtvaardigde klachten van de aannemers".

De kerk was dus af ... maar nog niet in gebruik. Op 28.04.1868 schrijven de inwoners aan de Kardinaal dat de kerk nog van geen nut is geweest, want dat er geen mis wordt opgedragen en vragen "een einde te stellen aan dien droevigen staet van zaeken en eenen priester te gelasten de kerkelijke diensten in onze kerk uit te oefenen". Het schrijven is ondertekend door 98 inwoners.

Bij Koninklijk Besluit (K.B.) van 31.12.1868 wordt de parochie erkend als kapelanie. E.H. Karel Willebrordus Van den Akkerveken, onderpastoor te 's Gravenwezel wordt op 30.01.1869 als kapelaan benoemd door Aartsbisschop V.A. Dechamps. Vanaf februari 1869 werd de kerk (nog zonder vloer) in gebruik genomen voor goddelijke diensten, maar dopen, huwelijke en begrafenissen moesten nog in Wuustwezel gebeuren. De jaarlijkse rekening van de kapelanie moest nog worden voorgelegd aan de moederkerk. De verhoudingen zullen wel niet hartelijk geweest zijn.

Op 25.02.1870 werden door de Aartsbisschop als "kapelmeesters" aangesteld: Corn. Vochten, Adriaan Geysen en Jacobus Aernouts. Om de moeilijkheden met de moederkerk in de toekomst te vermijden sturen de heren C. Vochten en P.J. Aertsen in naam van de bevolking een petitie naar de Koning om de oprichting te vragen van een volwaardige parochie. Alles gaat dan snel: Na gunstig advies van de moederkerk op 04.11.1870, de Gemeente op 05.11.1870, het Bisdom op 07.01.1871 en de B.D. op 13.01.1871 volgt het K.B. van 27.06.1871.

De Aartsbisschop stelt door zijn brief van 10.07.1871 kapelaan Van den Akkerveken aan tot eerste pastoor van de nieuwe parochie "Gooreind-Akkerveken" met Sint-Jozef als patroon. De kapelmeesters worden lid van de Kerkraad waarbij door Provinciegouverneur Pycke als kerkmeesters gevoegd worden Jan Aertsen en J.B. Van Gestel. Akkerveken blijft dus deel uitmaken van de nieuwe parochie die volgens een schrijven van de A.K. op 31.12.1870, 833 zielen telt.

Corneel Vochten werd de eerste voorzitter van de Kerkfabriek. Hij was landbouwer en woonde op Oud-Gooreind (thans nr. 2). Naast Reyniers was hij ook een groot ijveraar geweest voor de oprichting van de nieuwe parochie. Bij zijn overlijden op 24.02.1872 verkreeg de Kerkfabriek ingevolge zijn testament van 29.04.1871 (notaris Kenis) de helft van een beemd van 1 ha 17 a. De andere helft schonk hij aan het gasthuis. Aan de Kerkfabriek schonk hij bovendien 400 fr. op last jaarlijks 3 gezongen jaargetijden te celebreren: één voor hem, één voor vader en moeder en één voor broer en zuster.

De eerste vijf leden van de Kerkraad waren allen boeren van Akkerveken, Oud-Gooreind en Noordheuvel.

Hoeveel kerk, pastorie en school uiteindelijk hebben gekost heb ik niet kunnen achterhalen. We weten dat de kerk werd aangenomen voor 32.000 fr. Uit een overzicht van de subsidies opgemaakt door de Gemeente op 23.10.1868 blijkt dat voor kerk en pastorie, de staat 6.000 fr. en de provincie 13.000 fr. hebben bijgedragen. Voor de school: de staat 5.940 fr. en de provincie 3.960 fr. Voor de steenweg van de Bredabaan naar de kerk: staat en provincie ieder 5.400 fr. De Gemeente draagt haar derde bij voor de steenweg (beslissingen van de gemeenteraad van 24.10 en 20.11.1867).

We weten met zekerheid dat Jozef Reyniers-Vrancken 15.000 fr. heeft gegeven, wellicht meer, en dat de rest bijeengebracht werd door de inwoners.

Vermelden we terloops dat Reyniers bij testament 1 ha 10 a zijnde het overschot van de 3 ha die hij van de Gemeente had gekocht, aan de kerk van Gooreind heeft nagelaten.

Na een strijd van 28 jaar had Gooreind zijn doel bereikt. De parochie had een pastoor en de pastoor had een kerk ... zonder vloer of meubelen. Hij stond voor een zware taak. Zonder steun van de overheid moest hij voor het noodzakelijke zorgen. De meubelen kwamen eerst aan de beurt: een zeer eenvoudig hoofdaltaar, biechtstoel en predikstoel en in hetzelfde jaar 1869 ook de vloer. Verdere afwerking volgde: zij-altaren, geschilderde glasramen, beelden, orgel (1887). *“In 1898 werd het houten torentje vervangen door een stenen.”* Dat schrijft Arthur Bosschaerts. Dat moet een vergissing zijn. Het verslag van de vergadering van de Kerkraad van 02.10.1898 zegt wel dat het nodig zou zijn, maar *“gezien den ellendigen toestand van de financiën”* en het feit dat de Gemeente weigert iets bij te dragen, was het onmogelijk het werk uit te voeren.

Intussen nam de bevolking snel toe en in 1898 was de kerk te klein. En dan begint een nieuwe ronde met hetzelfde moederdorp, waar tot 1932 de geest van 1843 bleef heersen.

Hoofdstuk 4

HISTORIEK OF “LIJDENSWEG VAN DEN BOUW DER NIEUWE SINT-JOZEFSKERK TE GOOREIND” (1898-1939)

“Historiek...”, dit is de titel van een eigenhandig geschreven relaas van de bouwer van de kerk: pastoor EGIED DE WIT (1932-1961).

Pastoor De Wit die een zeer actief en doordrijvend man was, maar buiten dit relaas geen enkel verslag heeft nagelaten, had klaarblijkelijk geen weet van “den lijdensweg” van zijn voorganger, pastoor VAN HORENBEECK (1900-1932). Wel schrijft hij dat er reeds vóór 1900 spraak schijnt geweest te zijn van een vergroting en van plannen in 1904 en 1912. Maar spijtig genoeg, zo stelt hij vast, was het enkel bij plannenmakerij gebleven. Inderdaad, maar dat was zeker niet de schuld van de pastoor, zoals hierna zal blijken.

In 1871 was dus eindelijk, zeer tegen de wil van het moederdorp, een parochie Gooreind opgericht. Feit is ook dat het oude kerkje in 1866-67 door de omstandigheden “in voorwaarden van uiterste zuinigheid gebouwd” voor een bevolking van 600 zielen, spoedig te klein was. Wij volgen nu “den lijdensweg” aan de hand van de verslagen van de Kerkfabriek (K.F.) en de Gemeenteraad (G.R.).

K.F. 02.10.1898: De Kerkraad (nog onder pastoor VAN DEN AKKERVEKEN) besluit een “smeekschrift” te zenden aan de Gemeente. Men wijst er op:

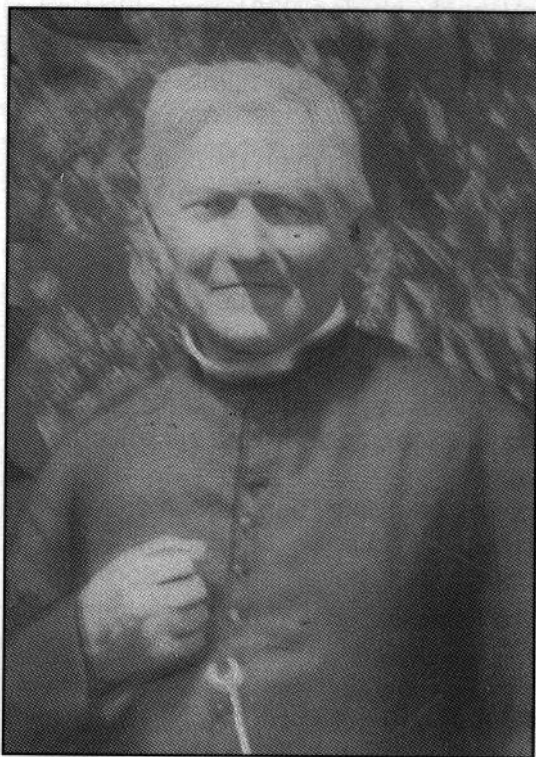
- 1. Dat de kerk over 30 jaren op zijn kleinste werd gebouwd, door de vermeerdering der bevolking te eng is om al de geloovigen op betamelijke wijze te bevatten zodat zij op zondag zoo dicht opeengepakt zijn dat man- en vrouwvolk aaneengesloten zijn.*
- 2. Dat ten gevolge der engheid van de kerk het houden van de processieën op Lichtmis en Palmzondag volstrekt onmogelijk is.*
- 3. Dat de hitte in de zomer zo ondragelijk is dat men deuren, en vensters tegeneen moet openzetten wat altijd gevaarlijk en nadelig is voor de gezondheid.*
- 4. Gezien dat het houten torenken tot hiertoe nooit genoegzaam dicht is geweest en nooit zal zijn, zoodat de regen er aanhoudend doordringt, den vloer en het gewelfsel nat maakt en al stillekens desselfs bederf en verrotting bewerkt; dat de opening onder het torenken samenhangde met de opening tusschen het gewelf en het dak, den galm van het kloksken binnenleidt en belet dat hij zich verspreidt in de verte. Om deze redens dient het houten torenken vervangen te worden door enen nieuwen steenen toren, die terzelfdertijd veel zou bijdragen tot verfraaiing van de kerk en van het gehucht. Gezien dat het metselwerk voor eenen steenen toren, van de bouwing der kerk af, is opgetrokken geworden tot aan het gewelf, zoo zullen de onkosten niet overgroot wezen.*
- 5. Gezien de vensters dreigen uiteen te vallen.*

6. *Gezien de Kerkfabriek nooit, noch voor de bouwing, noch voor de meubels iets bekomen heeft uit de gemeentekas ...*

Men vraagt *“de vergroting en verbetering te stemmen”*.

Men heeft sukses, want de G.R. van 02.11.1898 besluit eenparig *“een plan en bestek te doen opmaken door den heer Bilmeyer, bouwmeester te Antwerpen, en gelasten den heer Burgemeester met de uitvoering”*.

Maar nog geen maand later op 01.12.1898 besluit de G.R. dat de zaak van Gooreind wordt *“uitgesteld tot nadat de werken der O.L.V.-kerk (dorp) zijn afgelopen”*.

Pastoor Corneel van Horenbeeck

Pastoor VAN DEN AKKERVEKEN overlijdt op 11.09.1900 maar zijn opvolger pastoor Corneel VAN HORENBEECK volgt de zaak op de voet en op 05.10.1902 besluit de kerkfabriek opnieuw naar de Gemeente te schrijven *“nu de werken van vergroting der moederkerk gansch voltooid zijn”* en vraagt *“om in aanraking gesteld te worden met den bouwmeester dien de Gemeente zal gelieven te ontbieden”*.

K.F. 04.01.1903: De Gemeente heeft J. Bilmeyer, die ook bouwmeester was voor de moederkerk, aangesteld. De Kerkraad is uiterst tevreden en gelast E.H. pastoor met de bouwmeester te onderhandelen voor een vergroting, die *“eens en voorgoed groot genoeg en geriefelijk”* moet zijn. Voor de begroting der werken steunt de Raad *“op de goedwilligheid en rechtschapenheid van het Gemeentebestuur dat in het bouwen der kerken jaren 1866-67 niets is tusschengekomen en sedert het bestaan der parochie geen enkel hulpgeld heeft verleend”*.

K.F. 03.01.1904: Men stelt vast dat na een jaar er nog geen voorontwerp bestaat en dat de Gemeente *“moeilijkheid verwekt de voorstellen van den Kerkraad te aanvaarden”*. De moeilijkheid betreft het aandeel van de Gemeente.

K.F. 12.07.1904: Het Schepencollege heeft op 26 mei met de bouwmeester onderhandeld. Op 9 juli heeft de bouwmeester plannen binnengebracht. Zij zijn naar de mening van de Kerkraad alle drie onvoldoende en hij wordt verzocht zich te schikken naar de voorstellen van het Kerkbestuur.

K.F. 02.10.1904: De bouwmeester heeft *“zich volkomen gedragen volgens de bepalingen van den Raad”* en zijn voorontwerp werd reeds op 9 september goedgekeurd door het Bisdom. Om de zaak te bespoedigen besluit men een *“vertoogsschrift ondertekend door het hoofd van elk huisgezin en het “mansvolk boven de 21 jaren”*, door de twee Gooreindse gemeenteraadsleden Leenaerts en De Decker, aan het Gemeentebestuur te laten overhandigen.

G.R. 04.10.1904: Met acht stemmen tegen drie (twee van Gooreind en één van Achterbroek) besluit men de werken drie jaar uit te stellen. Maar het plannen maken gaat verder.

K.F. 23.10.1904: Plan en bestek zijn toegekomen. De raming bedraagt 44.965,47 fr. Iedereen is tevreden. Het dossier moet op staande voet gezonden worden naar het Bisdom voor goedkeuring.

K.F. 01.01.1905: Het Bisdom heeft de plannen goedgekeurd op 28.10.1904. De G.R. schijnt zich ook inschikkelijk te tonen. Gelukkig, want de vergroting wordt dringend: de firma Verellen gaat *“alhier een groote sigarenfabriek bouwen voor minstens een vierhondertal werklieden”*. Men verwacht dus een flinke aangroei van de bevolking.

K.F. 05.03.1905: Onbegrijpelijk. De pastoor wordt naar het Bisdom geroepen. Men is daar van mening dat de onkosten te groot zijn voor de Gemeente en dat de Kerkfabriek de werken in twee moet verdelen. Men zal de heer Bilmeyer vragen het werk te splitsen. De Raad is akkoord *“om de kerkelijke overheid niet tegen te spreken”*. Kostprijs eerste deel: 19.371,07 fr. tweede deel: 28.996,66 fr.

K.F. 26.03.1905: Het dossier wordt overgemaakt aan de Gemeente met de vraag het aandeel van de Kerkfabriek *“ten haren last te nemen als vergoeding voor het achtergebleven aandeel in het bouwen der kerk en voor het aandeel dat inwoners en weldoeners bijgebracht hebben tot oprichting van pastorij en schoolhuis”* (in 1866-67).

G.R. 01.04.1905: De Gemeente erkent dat ze vroeger niets heeft bijgedragen, dat de kerkfabriek *“gansch onmachtig is zijn aandeel bij te dragen”* dat er in alle geval grote onkosten zijn voor dringende herstellingen, dat men 3.385,71 fr. bespaart indien men in eenmaal aanbesteedt en ze besluit het dossier goed te keuren voor de som van 44.981,99 fr. en *“een som van 24.000 fr. ter beschikking te stellen als haar aandeel in de gezamentlijke werken en in geene verdere onkosten tusschen te komen”*.

K.F. 02.04.1905: De Kerkraad *“sluit zich met dankbaarheid bij deze beslissing aan”*. Bovendien hebben *“enige begoede ingezetenen der parochie eene somme gewaarborgd van 6.000 fr.”* De geraamde kosten zijn dus voor ruim 2/3 onderschreven door Gemeente en Parochie. Staat en Provincie zullen verzocht worden voor het overige deel in te staan. Het dossier wordt overgemaakt aan de hogere overheid.

K.F. 20.08.1905: De Provincie heeft het ontwerp goedgekeurd, maar vraagt zich toch af of het niet doelmatiger zou zijn een gans nieuwe kerk te bouwen. Dit is ook de mening van de Staat. De toren moet in elk geval op nieuwe fundamenten gebouwd worden. Dat zou een meeruitgave betekenen van 10 à 12.000 fr. Rekening houdend met nog andere bemerkingen oordeelt men het geraadzaam een gans nieuwe kerk te bouwen. Maar, *“daar kerk en parochie ongetwijfeld voor hun deel zullen moeten instaan, zal men verplicht zijn eenigen tijd geduldig te wachten en eerst naar alle zijden uit te zien hoe en van waar de noodige geldmiddelen aangeschaft”*.

K.F. 03.03.1907: De pastoor heeft een nieuw idee voor de kerk en men geeft nieuwe onderrichtingen aan de bouwmeester. Die zal ogenblikkelijk een voorontwerp maken, maar hij wil de kerk bouwen, gericht naar het oosten.

De Kerkfabriek is daar niet mee akkoord: men is er van overtuigd dat de Gemeente tegen een te grote verandering bezwaar zal hebben. Dit wordt aan de heer Bilmeyer meegedeeld, die belooft binnenkort met een voorontwerp klaar te zijn.

K.F. 15.09.1907: (buitengewone vergadering): De vergroting dringt zich meer en meer op, gezien de toename van de bevolking (bijna 900). De sigarenfabriek stelt reeds 325 mensen te werk en de heer Theophiel Verellen gaat talrijke werkmanswoningen oprichten. Bovendien begint men met een steenbakkerij waar reeds een dertigtal mensen werken.

Anderzijds, ingevolge het verslag van de provinciale bouwmeester is men beginnen twifelen of het wel verstandig is de bestaande kerk te vergroten die destijds *“in voorwaarden van uiterste zuinigheid gebouwd werd”* en of *“de bestaande fundamenten wel sterk genoeg zijn om den toren te dragen”*. *“Aangezien de onkosten der vergrootingswerken, vermeerderd met het bouwen van een gansch nieuwen toren, uit den grond opgetrokken, de somme van een zestigtal duizend frank zouden bereiken ware het zonde aan eene onbeduidende en gebrekkige kerk zooveel geld, op goed valle het uit, te wagen”*.

Besluit: Het principie van “vergroting” wordt verlaten. Men kiest voor een gans nieuwe kerk, met als bouwmeester J. Bilmeyer. De kosten worden op ongeveer 120.000 fr. geschat. Men rekent op een verhoging van de toelage van de Gemeente, op toelage van Provincie en Staat en op “voornamen giften”.

Het voorlopig plan voor de nieuwe kerk voldoet aan de wensen van de Kerkfabriek en is reeds op 03.09.1907 door het Bisdom goedgekeurd, maar het Bisdom wenst dat de kerk naar het oosten zou georiënteerd worden. De Kerkfabriek is daar niet mee akkoord en de pastoor moet de zaak op het Bisdom bespreken.

K.F. 05.04.1908: Men klaagt over de traagheid van de bouwmeester, van wie men 7 maanden lang niets heeft gehoord. Men besluit hem een ultimatum te stellen: indien vóór 15 mei geen volledig dossier wordt bezorgd, zegt men de verbintenis op.

K.F.05.07.1908: Gedeeltelijk succes. De plannen zijn er en de bouwmeester verklaart dat zij op 3 juli de goedkeuring van het Bisdom hebben gekregen. *“De plannen worden met gespannen aandacht beschouwd en volmondig geprezen, doch wat zal de nieuwe kerk wel kosten? Niemand weet het. Het bestek der werken is nog achterwege! ... Hoelang zal het uitblijven?”*

K.F.03.10.1909: Men is in het bezit van het bestek. *“Het gaat merklijk ver boven de tweemaal honderdduizend frank”*. Overtuigd dat men dat niet kan betalen besluit men de plannen te doen herwerken.

Drie jaar lang is in de verslagen van de kerkfabriek geen spoor meer te vinden van de kerkbouw.

K.F.07.01.1912: Men klaagt over de *“erbarmelijke staat van dak en torentje, welke zoo verschrikkelijk geleden hebben van den storm van 30.09.1911”*. Vermits de geldmiddelen ontbreken, vraagt men aan de Gemeente de herstelling te bekostigen.

K.F.03.03.1912: *“Reeds tweemaal is onlangs bij het Schepencollege deze toestand aangeklaagd en gevraagd dat de Gemeente er in zou voorzien: te vergeefs! ” Maar “aangezien binnen kort plans en bestek der sinds lang ontworpen nieuwe kerk ... zullen voorgedragen worden stelt de Kerkfabriek zich volstrekt tevreden met de minste onkosten... In die voege zal aan het Schepencollege geschreven worden: moest het wederom aan doovemansdeur geklopt zijn, dan zal een beroep gedaan worden op den heer Gouverneur der Provincie Antwerpen.”*

G.R. 06.05.1912: Men besluit *“de somme van 250 fr. te geven voor het uitvoeren van herstellingswerken mits nog een aanvraag te doen aan Staat en Provincie ten einde deze zouden tusschenkomen”*.

K.F. 21.04.1912: Het nieuw ontwerp Bilmeyer is aangekomen. *“Welke onverwachte teleurstelling! ... In stede van eene kerk van minderen omvang, zoals de Kerkraad bevoel... vertoont het nieuwe grondplan een nog ruimer gebouw ... met onnoodige plaatsen en overtollige zaken, die getuigen dat de bouwmeester geene rekening hield van menige onzer aanduidingen. De leden geven hunne rechtmatige ontevredenheid luidop te kennen over die onuitlegbare doenwijze: voor hen is het duidelijk dat de heer Bilmeyer handelde om met ons Kerkbestuur af te breken.”* Zij besluiten eenparig naar een anderen bouwmeester uit te zien. Dit besluit werd op 25 april aan de heer Bilmeyer meegedeeld. Men besluit een beroep te doen op bouwmeester Van den Bergh.

K.F. Allerheiligen 1912: Plannen en bestek van de nieuwe kerk door de heer Cyriel Van den Bergh liggen ter inzage. Men staat in bewondering voor het algemeen plan. Het is in oostelijke richting georiënteerd (waar men vroeger tegen gekant was)! De pastoor *“bekent vrijmoedig zijn ongelijk de hand geleend te hebben tot het besluit de kerk te bouwen in de lijn der huidige”*.

Men ziet nu allerlei voordelen in deze oriëntering:

1. het kerkelijk voorschrift wordt nageleefd;
2. betere oriëntering t.o.v. weer en wind;
3. vermits de kerk gebouwd wordt achter de bestaande is er geen tussentijdse noodoplossing nodig (besparing geschat op 5.000 fr.);
4. de kerkgrond achter het kerkhof kan als bouwgrond verkocht worden;
5. de kerk kan goedkoper gebouwd worden;
6. *“niet alleen wordt het schoon zicht bewaard, maar verbeterd en er wordt bevalliger werk gemaakt”*.

Men besluit eenparig *“zonder vrees voor opspraak of bekribbeling de nieuwe kerk te bouwen met het hooge koor gericht naar het oosten”*.

K.F. 02.03.1913: De kostprijs van de nieuwe kerk bedraagt volgens het bestek 149.379,71fr. Men rekent op de toelage van de Gemeente van 24.000 fr. die reeds vroeger werd toegezegd. Men vergenoegt zich met dat bedrag, *“ingezien het uitvoeren van groote gemeentewerken”*. Verder rekent men op een toelage van Provincie en Staat van 12.500 fr. elk en op bijzondere giften *“waarvoor stellige beloften bestaan, in het bijzonder van de weledele en zeer mildadige Familie Koch de Gooreind”*.

Besluit: het dossier wordt goedgekeurd en *“deze beraadslaging zal in vierdubbel opgezonden worden naar de bevoegde overheden”*.

G.R. 08.04.1913: Besluit, verwijzend naar bovenvermelde beraadslaging van de Kerkfabriek en naar de beslissing van de Gemeenteraad van 01.04.1905: *“Op donderdag 17 april a.s. te 10 uren voormiddag ten gemeentehuiuze nogmaals te vergaderen samen met de afgevaardigde van het Kerkfabriek en afgevaardigde van de onderteekenaars van het ingezonden verzoekschrift om deze kwestie grondig te bespreken.”* Het verloop van deze vergadering is mij onbekend.

G.R. 27.05.1913: (Dit is het volledig verslag van de zitting betreffende dit punt.) *“Gezien de plannen en begrooting voor het bouwen eener nieuwe kerk te Gooreind. Gezien de beraadslaging van het Kerkfabriek van 02.03.1913. Overwegende de vraag om toelage van de gemeente.*

Besluit: met algemene stemmen zich aan te sluiten bij de beraadslaging van den Gemeenteraad genomen in zitting van 01.04.1905.” Punt. Heeft men nu besloten de toelage toe te kennen of niet?

K.F.01.06.1913: De Gemeente heeft het dossier teruggezonden samen met haar beslissing van 27.05.1913. De Kerkfabriek meent te kunnen besluiten dat de toelage van 24.000 fr. opnieuw wordt toegezegd voor de NIEUWE kerk. *“Zoo verstaan het de leden van Bureel en Raad. Doch het is openbaar geweten dat het Gemeentebestuur of de zeven raadsleden op 27 mei tegenwoordig, door bovenstaande stemming zich tegen de nieuwe kerk hebben willen verzetten en ons de vergrooting opdringen. Inderdaad wat beduidt het terugzonden der plannen naar hier, ten zij: geen nieuwe kerk ...”*

Men besluit het dossier terug te zenden naar de Gemeente. Wat er met het dossier is gebeurd is niet af te leiden uit de verslagen van Kerkfabriek of Gemeenteraad. Tot 1920 (intussen is de oorlog 14-18 over ons land gegaan) is er geen spoor van terug te vinden in de verslagen.

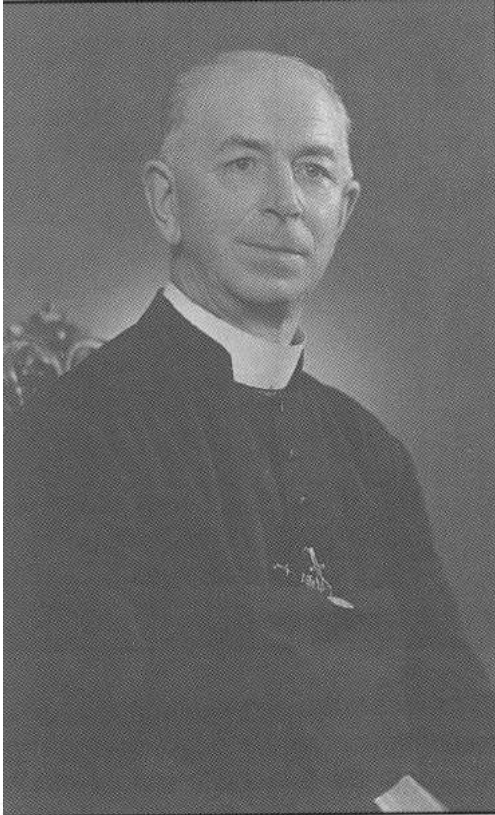
K.F. 22.08.1920: *“Aangezien de herstellingen aan dak en dakgoten, vensters en torentje sinds jaren noodzakelijk, eerst voorgedragen met de werken der kerkvergrooting, die niet doorging, dan onverlet gelaten ten gevolge van het ontwerp van het bouwen eener nieuwe kerk, dat afgewezen werd, tot nu toe onverwezentlijkt gebleven en de Kerkfabriek zich intusschentijd tevreden hield als de Gemeente met de minste onkosten het hoogdringenste verhielp. Aangezien in deze tijd van algemeene duurte en WELLICHT IN LANGE JAREN AAN GEENE KERKVERNIEUWING TE DENKEN IS (door mij onderstreept). Aangezien de geringe bestaansmiddelen der kerk... Besluit aan het Gemeentebestuur de uitvoering dier hoogstnodige herstellingen gansch over te laten... en onverwijld de hand aan het werk te slaan.”*

G.R. 16.09.1920: *“Na een korte bespreking is de Raad het in principie eens dat de nodige herstellingswerken aan de kerk worden uitgevoerd.”*

G.R. 17.01.1921: De Gemeente zal voor 1/3 tussenkomen in de kosten, geraamd op 23.500 fr.

K.F. 03.07.1921: De Kerkfabriek kan niet instaan voor de overige 2/3.

G.R. 28.12.1921: De Gemeente neemt het aandeel van de Kerkfabriek ten laste.

Pastoor Egied De Wit

De kerk werd hersteld, maar was te klein, hopeloos te klein en in belabberde toestand. De Kerkfabriek, waarschijnlijk moe gestreden staakte de strijd. Zo was de toestand in 1932 toen pastoor VAN HORENBEECK op 16 januari overleed. Vanaf zijn aanstelling in 1898 tot zijn dood had hij vruchteloos gestreden voor zijn kerk. Hij werd opgevolgd door E.H. EGIED DE WIT.

Een nieuwe pastoor in Gooreind, maar ook een andere burgemeester in Wuustwezel: Baron Fernand de KERCHOVE D'EXAERDE, die op het kasteel in Sterbos woonde. De verhouding pastoor / burgemeester was zeer goed. De Gemeente steunde nu waar ze kon.

De “lijdensweg” van pastoor DE WIT volgen we nu aan de hand van zijn relaas, bij gebrek aan verslagen van de Kerkfabriek.

Pastoor DE WIT werd op 14 februari 1932 aangesteld en had als dubbele wens van kardinaal VAN ROEY meegekregen:

1. zohaast mogelijk een zaal bouwen voor de sociale werken en
2. *“als de tijden beter wierden, de noodzakelijke vergroting der parochiekerk”.*

Punt één was reeds in 1933 uitgevoerd! Punt twee werd begin 1934 aangepakt: men besloot de kerk te vergroten en gaf aan architect Joseph HUYGH te Deurne opdracht een ontwerp te maken. De vergroting moest in twee delen gebeuren om de oude kerk zolang mogelijk te kunnen gebruiken tijdens de werken. Reeds in juni 1934 is het ontwerp klaar en architect en pastoor gaan het voorleggen aan het Bisdom als *“voorzichtige voorzorg ter goedkeuring”*. Het Bisdom keurt goed maar de blijkbaar ongeduldige pastoor noteert: *“De kalender was toen reeds aan december 1934.”*

Nu wordt het dossier ingediend om zijn gewone weg te volgen: Gemeente - Provincie - Staat. Het bestek bedraagt 201.000 fr. waarop de Gemeenteraad een toelage goedkeurt van 50.000 fr.

Men hoopt in de eerste helft van 1935 met de werken te kunnen beginnen! Maar ... de Provinciale Kommissie van Monumenten vergadert op vaste tijdstippen en het ontwerp *“was voor deze zitting juist te laat binnengekomen”*. In de volgende zitting besluit de Kommissie ter plaatse te komen zien. *“Dat was wijselijk, maar ... weerom wachten en dat duurt weken.”*

De Kommissie kwam en stelde voor *“een plan op te maken van een kerk met een meer landelijk uitzicht”*. De architect kon herbeginnen! Hij maakte een ontwerp waarbij van het oude kerkje enkel het dak van de middenbeuk zou overblijven.

De oude kerk
met pastoor De Wit
op de voorgrond.

“Dat vroeg tijd, veel tijd. We waren reeds 12 mei 1936 toen ‘t terug zijn slakkengang ging langs burelen en ministeries. Het ontwerp bekwam tenslotte overal de goedkeuring. We moesten echter nog afrekenen met de groote macht, zoals de financiële macht mocht genoemd worden: te weten de machtdragende leden van O.R.E.C. een officiële organisatie die, om wille van de werkverschaffing bij wederopbouw, financiële steun verleende (25%), waarvan ook onze kerk mocht en wilde genieten. De hoofdpersoon, heer ingenieur-architect Van de Velde was echter veelal afwezig. Na herhaald aandringen verkreeg burgemeester baron Fernand de Kerchove d’Exaerde een onderhoud.”

“De heer Van de Velde stelde als eis: alles of niets. De gansche kerk ineens, of geen toelage”. Hij verkreeg wel van de Burgemeester de belofte van een hogere toelage. De Gemeenteraad keurde op 24.12.1936 een toelage goed van 150.000 fr.! De geraamde kosten waren toen al opgelopen tot 700.000 fr. ! Toen eindelijk op 8 juli 1937 kon overgegaan worden tot aanbesteding, was de laagste inschrijving 970.500 fr. Het was Arthur Clemminck van Heide-Kalmthout die voor dat bedrag de kerk mocht bouwen.

Pastoor De Wit schrijft verder: “In den loop van de uitvoering brachten wij zelf nog een gelukkige wijziging aan ‘t verbeterde plan: in plaats van ‘t oude dak der middenbeuk te behouden dat meteen het behoud van een te enge middenbeuk noodzaakte (7 m), kaptten wij door en dreven de uitgaven daarmee nog met een 50 à 70.000 fr. omhoog. Wij beklagen het ons niet: we konden nu een breede middenbeuk (11 m) met smallere zijbeuken-doorgangen bekomen: onze kerk won ermee ten minsten 50%.”

Half augustus 1937 startten de werken, eerst werd het achterste gedeelte aangepast, terwijl de dienst in de oude kerk nog werd voortgezet. Op 17 oktober werd de eerste steen gelegd door Mgr. Jansen (dat schrijft pastoor De Wit, maar volgens een foto is het Pieter KOCH) in aanwezigheid van Pieter KOCH de GOOREYND, Baron Robert (vader) en Fernand (zoon en burgemeester) de KERCHOVE d’EXAERDE, de leden van ‘t kerkfabriek, schepenen en raadsleden van de Gemeente, architect HUYGH, Dr. VAN HUFFELEN en advocaat BRUSSELEERS, *“die allen de oorkonde onderteekenden, die ingemetseld wierd en waarbij ook eenige loopende munten ingesloten wierden.”*

Peter Koch legt de "eerste steen" voor de nieuwe kerk.

Door allerlei omstandigheden liep men vertraging op, zodat de werken, waarvoor tien maanden waren voorzien, slechts in april 1939 beëindigd waren.

Op 2 mei 1939 werd dan de kerk plechtig geconsacreerd door Z.E. Kardinaal Van ROEY. *"Het was voorwaar een onvergetelijke plechtigheid, met een zoo schoone mis, gecelebreerd door Z.E.H. Deken van Essen, met Pontificale assistentie."*

Enkele weken tevoren was het nieuwe orgel gewijd door Mgr. Carton DE WIART, en 's zondags te voren wijdde Z.E.H. Deken van Essen de drie nieuwe klokken die de naam droegen van hun respectievelijke peters en meters: GERARD (Koch), CLAUDIA (Gladys Koch) en STELLA (Koch). Vermelden we nog dat de Gemeente een nieuw uurwerk schonk.

Over de financiële kant van de zaak schrijft pastoor De Wit: *"Hoe hebben wij het aangedurfd door te drijven?"*. Volgens zijn gegevens heeft de nieuwe kerk gekost: 1.104.372 fr. , het altaar: 27.250 fr., het orgel 70.735 fr.; de klokken 37.000 fr. In totaal: 1.239.717 fr.

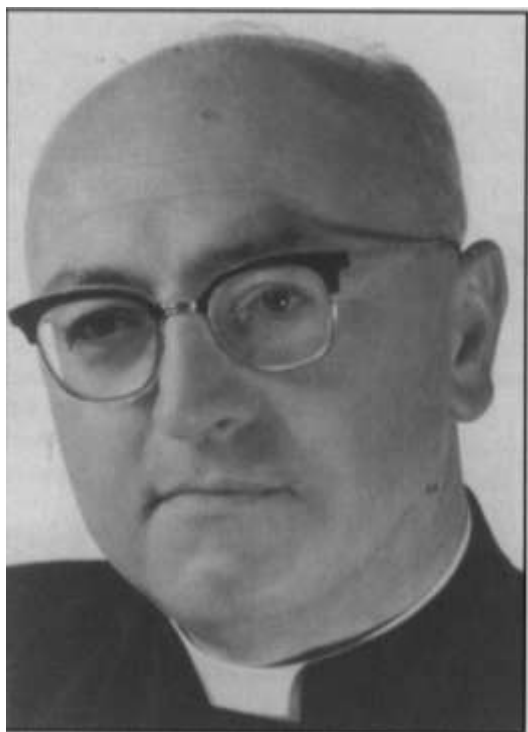
De nieuwe kerk (1939)

Maar de pastoor werd niet in de steek gelaten en schrijft: *“Hierbij hebben wij zooveel troost gevonden, én vanwege den milden officiëelen steun en vanwege de rijke giften van liefdadige vrienden, én vanwege de bemoedigende en blijvende hulp onzer eigen parochianen”*. Hij vermeldt als inkomsten: O.R.E.C.: 263.481 fr.

Gemeente: 150.000 fr. Provincie: 45.000 fr. Peter KOCH: 115.000 fr., Gerard KOCH: 100.000 fr. Baron Robert de KERCHOVE d'EXAERDE: 40.000 fr., nalatenschap Theophiel VAN DER VOORDT: 20.000 fr. Zusters GASTHUIS BORNEM: 55.000 fr., giften van de parochianen: 111.830,15 fr. Uiteindelijk bedroegen de inkomsten: 912.843,15 fr.. Bleef dus een verschil van 326.873,85 fr. *“Heel deze ontbrekende som werd gedekt door private leeningen aan 4 %, bij onze eigene parochianen. De intrest dezer leening zou gespijzigt worden door maandelijksche rondhalingen in de kerk, terwijl het kapitaal door jaarlijksche afkortingen zou gedelgd worden.”*

(Deze sommen kunnen nu bescheiden lijken, maar waren zeer aanzienlijk in 1937/39. Het JAARinkomen van de grote massa bedroeg minder dan 10.000 fr.)

Tot daar het verslag over “den lijdensweg” van pastoor DE WIT. Maar de lijdensweg gaat voort. Vier maanden na de kerkwijding wordt in september 1939 de oorlog verklaard die op 10 mei 1940 ook voor ons land werkelijkheid wordt. De oorlog verliep aanvankelijk rustig. Wel werden in 1943 de twee grote klokken door de bezetter weggehaald. De kleine klok Stella bleef gespaard. De toestand veranderde in 1944. Van 22 september tot 21 oktober lag Gooreind in de vuurlijn en daarna begon de periode van de vliegende bommen: inslagen in het Gemeentebos, Theo Verellenlaan en de tuin van het gasthuis. Schade aan de kerk werd vooral toegebracht door een bom die op 13.11.1944 om 13u.30 viel op de hoek van het Gemeentebos en de Kerkhofstraat.

Pastoor Jozef Cuypers

Het verslag van de oorlogsschade vermeldt de totale vernieling van alle glas, schade door verschuiven van muren, opheffen van daken enz... Raming van de schade op basis van de prijzen van 1939: 138.097,05 fr. Staatstussenkomst wordt gevraagd voor herstel. De “lijdensweg langs burelen en ministeries” start opnieuw. Hoeveel dossiers van onderdelen aangelegd werden is niet te achterhalen maar pastoor DE WIT, die op 30.06.1961 plots stierf heeft het einde niet mogen beleven.

Zijn opvolger, pastoor Jozef CUYPERS (op 06.08.1961 benoemd) moest de taak voortzetten. Zo heeft bijvoorbeeld het dossier van de weggehaalde klokken in de administratie gecirculeerd (of gerust) van 1949 (verzoek tot aanbesteding), 1950 (aanbesteding), 1955 (heraan-besteding), 1962 (prijsaanvraag) tot eindelijk de nieuwe klokken konden gegoten worden op 22.11.1962 door de firma Petit en Fritzen in Aarle-Rixtel (NL).

De klokken werden gewijd op 16.12.1962 door Mgr. Raes en luidden met Kerstmis 1962. De zwaarste klok (430 kg) heeft als naam "GERARD-GABRIELLA" en als opschrift "Ik loof God en roep de mensen." Peter was Peer-Jan AERNOOTS, voorzitter van de Kerkfabriek. Mevr. Dhanis-GABRIELLA VAN DER VOORDT was meter. De naam GERARD was een herinnering aan GERARD Koch, peter van de eerste klok. De tweede klok (335 kg) heeft als naam "CLAUDIA-SUZANNA" en als opschrift "Ik deel in Uw vreugden en Uw smarten". Peter was Arthur BOSSCHAERTS, sekretaris van de Kerkfabriek. Mevr. Vansina-SUZANNE VERELLEN was meter. "CLAUDIA" herinnert aan GLADYS Koch, meter van de eerste klok.

In 1964 werd de kerk aangepast aan de nieuwe liturgie: het hoofdaltaar werd in het midden van het koor geplaatst.

Waren de eerste jaren voor pastoor CUYPERS zonder "kerk-zorgen" dan veranderde dat in de jaren '70. Bij elke felle wind vlogen er leien van het dak: de herstelling van de oorlogsschade was niet al te best gebeurd. Er waren te zwakke haken gebruikt om de leien vast te hechten. Op 5 april 1982 werd besloten de werken uit te voeren. Reeds op 25 juni 1982 had de architect het dossier klaar en werd het ingediend bij de Gemeente. Er werd gerekend op een subsidie van Staat en Gemeente. De Kerkfabriek zou voor zijn deel een lening aangaan langs de Gemeente. Goedkeuring Kerkfabriek: 04.07.1982, Gemeente 29.07.82, Provincie 21.10.82 en Staat op 19.11.82. Raming 2.024.428 fr. Openbare aanbesteding 05.09.83. Op 19.04.84 komt het bericht dat de staatssubsidie definitief is toegekend en de uitvoering van het werk kan beginnen.

Tijdens de uitvoering blijkt dat er meer schade is dan kon voorzien worden. Uiteindelijk lopen de kosten alles inbegrepen op tot 2.763.656 fr. Noodgedwongen dienen we een beroep te doen op een bijkomende toelage van de Gemeente. De werken zijn beëindigd in oktober 1984.

Pastoor Jozef Meeusen

In 1986 gaat pastoor CUYPERS op rust en op 11 januari 1987 wordt pastoor Jozef MEEUSEN ingehaald. Reeds op de eerste vergadering van de Kerkfabriek wordt zijn aandacht gevestigd op de slechte staat van de kerkramen (glasramen van Joris VAN DEN BROECK), geplaatst in 1949 in vervanging van de vernielde in 1944. Het ijzeren raamwerk was zwaar verroest en reeds op 19.01.1986 was er een glasraam uitgewaaid. Pastoor CUYPERS, gezien zijn nakende Op ruststelling, verkoos zijn opvolger het dossier te laten opmaken .

Reeds op 26.01.1987 werd een eerste voorlopig contact gelegd met de Burgemeester. De toestand der ramen werd beter onderzocht. Het was erger dan gevreesd. Om ongelukken met uitwaaiende ramen tijdens de diensten te voorkomen en zwaardere herstellingskosten te vermijden, versterkte de Gemeente alle ramen langs de windkant.

Op 05.07.1987 werd aan de architect opdracht gegeven het dossier op te maken. Het was op 15.03.1988 klaar en werd overgemaakt aan de Gemeente om zijn administratieve weg "langs burelen en ministeries" te volgen ... en wij wachtten. Pastoor De Wit zou zeggen: "En dat duurt weken". Het duurde deze keer maanden tot wij op 31.10.1988 het dossier terug kregen van de Provincie met ... ongunstig advies. "Herbeginnen architect." Het gewijzigde dossier was klaar op 23.12.1988 en werd goedgekeurd door de Gemeenteraad op 29.12.1988. Raming: alle kosten inbegrepen: 8.287.630 fr.

En het dossier gaat opnieuw zijn gang voor het verkrijgen van de toelage van het Vlaams Gewest. We moesten aanvankelijk wachten op een gunstige politieke constellatie. Maar als het dan zover was ging alles vlug. Maar dan was het toch al 21.08.1992 vooraleer we het officiële bericht kregen waarbij ons de subsidie werd toegekend.

De aanbesteding was een ontgoocheling: er waren slechts drie inschrijvers en de prijzen lagen zeer ver boven de raming. Een tweede aanbesteding was veel gunstiger maar dan waren we al 09.02.1993. Uiteindelijk konden de werken beginnen op 01.08.1993. De werken waren voltooid op 1 september 1994.

Totale kostprijs: 10.668.081 fr. De Gemeente heeft bijgedragen: 5.200.000 fr., de subsidie van het Vlaams Gewest bedroeg: 2.855.000 fr. De rest 2.613.081 fr. werd bijeengebracht door de Kerkfabriek daarin flink gesteund door de bijdragen van de parochianen. De nieuwe kerk had in 1939 volgens pastoor De Wit 1.104.372 fr. gekost. In 1994 kost de vernieuwing van de ramen, het hervoegen van de linkergevel en de herschildering van de kerk: 10.668.081 fr. !!! Hopelijk zijn we nu voor lange tijd verlost van een nieuwe "lijdensweg".

P.S. Er hangen in onze kerk twee schilderijen. Het grootste stelt voor "De ontmoeting van Jezus en Maria op de kruisweg". Het wordt toegeschreven aan Otto Venius. Hoe het in de oude kerk is terecht gekomen is niet te achterhalen.

Het kleinste stelt "De genezing van de Lamme" voor. Het zou van de Antwerpse school zijn. Eerder toevallig vonden we in het verslagenboek van de kerkfabriek over dit schilderij toch bijzonderheden. Zitting 25 maart 1906: *"De E.H. Pastoor deelt mede dat sinds eenigen tijd zijn aandacht getrokken is op de schilderij die, een goed dertig jaren geleden, aan de kerk geschonken wierd door eene voornameweldoenster der beginnende parochie, Vrouwe Eugene Verboeckhoven geboren Verbist. Ze verbeeldt Onze Goede Zaligmaker die den 38-jarigen Lamme van het Evangelie geneest ... en wordt toegeëigend aan eenen Spaanschen kunstschilder ..."*

"Twee leden der Antwerpsche Commissie van Kunsten en Gebouwen: de heeren Frans Van Leemputten, kunstschilder en Julius Bilmeyer, bouwkundige ... zijn den 8n dezer voornoemd Tafereel komen bezichtigen en houden voor vast dat het weerde heeft. Mocht het waarheid heeten! Zij stelden voor eene aanvraag te sturen tot den Heer Gouwgraaf van Antwerpen om voor een grondig onderzoek eenige Kommissieleden af te veerdigen. Dit zou aan de kerk geen cent kosten. "

De kerk zit in geldnood en het Kerkmeestersbureel besluit: *"Ingevolge het oordeel van twee kunstkeners, de heeren F. Van Leemputten en J. Bilmeyer die het eens zijn om te bekennen dat het eene schilderij is van eenige weerde; Ingevolge deze schilderij eene volledige en dringende herstelling behoeft waar eene kerkfabriek schier zonder bestaansmiddelen niet kan aan denken; Ingevolge deze schilderij, eene gift uit loutere goedgunstigheid gedaan bij de oprichting der parochie door eene weldoenster die sinds*

lang overleden is, in de kerk geene vaste plaats heeft en denkelijk nooit van nut of dienst kan zijn; In het vooruitzicht van de gebeurlijke verkooping van voormeld schilderstuk waarvan de opbrengst tot het samenstellen zou helpen van het aandeel der kerkfabriek in de vermeerdering van onkosten van de verbouwing van de kerk.”

Besluit: het onderzoek aan te vragen.

Een buitengewone zitting heeft plaats op 3 juni 1906 “om zich te beramen over de verkooping”. *“Maandag 21 mei zijn de heeren Ferd. Donnet en Fr. Van Leemputten afgevaardigd om het te bezichtigen en te onderzoeken. Nogmaals wierd er bestatigd dat de schilderij voorzeker eenige waarde heeft”.*

Volgt de beschrijving: “Zij heeft met de omlijsting 2,34 hoogte en 1,77 breedte en verbeeldt de genezing van den Lamme onder de gaanderijen van het Bad, genaamd Bethesda bij de Schaapspoort te Jeruzalem. Rechts voor u hebt gij het voornaamste beeld Christus, mansgrootte, ernstig en statig, meesterlijk gemaakt, links den Lamme die op het woord des Zaligmakers zijne bedstede opneemt, ook kunstig geschilderd.

Op den achtergrond eene vrouw die eenen kreupele opheft, eene moeder die haar ziekelijk wicht omhoog houdt, de oogen ten hemel gericht, twee kranken, gereed om het bad in te dalen, allen wachtende op de nederdaling van den Engel en de beweging van het water.

Het tafereel is met donkere kleuren geschetst, eenige figuren zijn moeielijk te onderscheiden: het heeft veel geleden en vertoont sleet op verscheidene plaatsen. Buiten eene nieuwe herdoeking die gebrekkig gedaan geweest is, denkelijk over een goed vijftigtal jaren, behoeft het door eene meesterhand hertoetst te worden.”

“De voorzitter stelt voor de schilderij te verkoopen en er de opbrengst van te doen dienen als aandeel der kerkfabriek in de vergrootings- of vernieuwingswerken der kerk, en om ze gemakkelijker ter kennis te brengen van de belanghebbenden een dozijn lichtprenten van de schilderij te laten verveerdigen.” Aldus wordt besloten.

De Kerkraad van 7 juli 1907 neemt nota van een schrijven van de Arrondissents-kommissaris van 30 mei aan het Gemeentebestuur: *“De heer L. Dierckx schrijft dat de vraag van de kerkfabriek om bij gelegenheid eene oude schilderij te mogen verkoopen door de overheid niet kan ingewilligd worden. ... Alhoewel volgens het schijnt bedoeld schilderstuk slechts eene geringe waarde dient toegekend zou er alvorens toelating te vragen tot verkooping eene schatting moeten geschieden ... De kerkfabriek zal zich dus hierna moeten gedragen en wanneer zich eene gelegenheid aanbiedt, dan kan zij toelating vragen om mits aanduiding van den geboden prijs en van den naam der koopers bewuste schilderij te vervreemden”.*

“Het kerkbestuur zal dit in acht nemen en de aanvraag vernieuwen zoodra een liefhebber opdaagt; wat er van den verkoop komt, is gevonden geld.”

Een koper is blijkbaar nooit opgedaagd. Het schilderij hangt nog in de kerk.

Hoofdstuk 5

HET CENTRUM VAN GOOREIND DE FAMILIE VERELLEN

(Om het verhaal te kunnen volgen worden in volgende bijdrage de huidige straatnamen gebruikt. Behalve de Bredabaan en de Oude Baan hadden de straten in de behandelde periode 1905/36 geen naam of bestonden zelfs niet. De cijfers tussen () verwijzen naar de bijgevoegde plannen.)

THEO VERELLENLAAN, EMIEL VERELLENLAAN, sigarenfabriek VERELLEN, monumentale grafkelder VERELLEN: dit alles wijst erop dat er een verband moet zijn met GOOREIND. Hoe is de familie vervlochten geraakt met de geschiedenis van ons dorp?

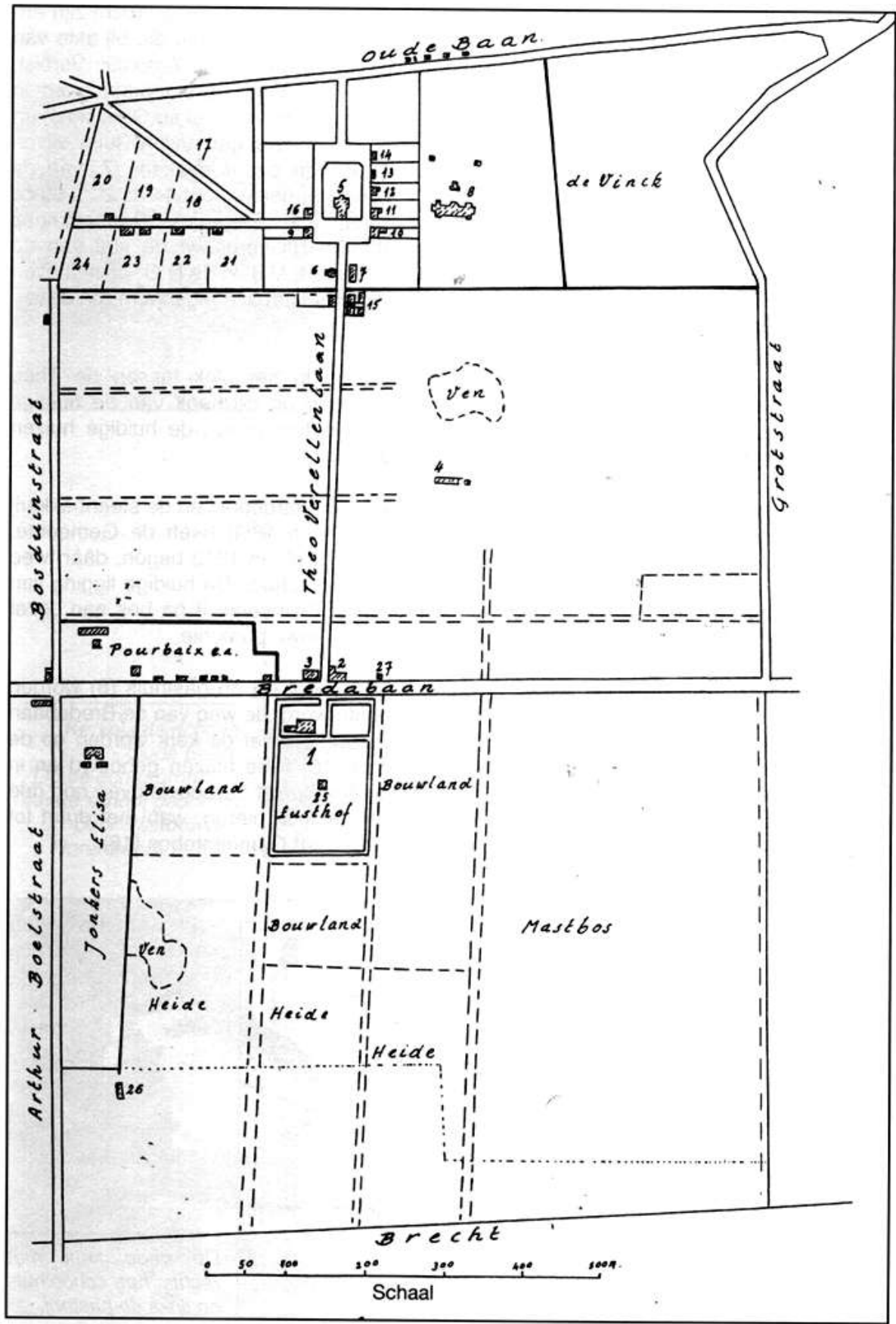
Het centrum van Gooreind kunnen we omschrijven als het blok begrepen tussen de huidige Bredabaan, Bosduinstraat, Oude Baan en Grotstraat.

Op de kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden - kaart Graaf Ferraris 1771/78 - was deze streek, op de boerengehuchten na, (Akkerveken, Oud- en Klein-Gooreind en Noordheuvel) één grote heidevlakte, eigendom van de Gemeente (zie plan 1 hst. 1).

Dat het centrum hier is ontstaan is het gevolg van het feit dat de Gemeente dààr een stuk grond ter beschikking stelde voor de bouw van kerk, pastorie en school. Maar dan zijn we al een eeuw verder: 1866.

In die 100 jaar was er toch al iets gebeurd. De streek werd ontsloten door de aanleg van de Bredabaan in 1811 onder Napoleon. In 1813 verkocht de gemeente, met Keizerlijke goedkeuring aan François Mertens, postmeester te Antwerpen, een blok heide van 100 ha gelegen langs weerszijden van de Bredabaan. Het deel ten N. lag tussen de huidige Bosduinstraat en de Grotstraat en een lijn gevormd door de huidige Rerum Novarumlaan verlengd tot aan de Grotstraat. Het paalde daar aan een bos van de Gemeente, 16 ha groot en een eigendom van Burgemeester de Vinck de Wesel van 8 ha. Het deel ten Z. lag tussen de huidige Arthur Boelstraat en het verlengde van de Grotstraat. (Zie plan 3.)

François Mertens bouwt een “paardenpost” langs de Bredabaan tegenover de huidige Theo Verellenlaan. (zie hoofdstuk 1). Op het kadasterplan van 1823 staat de paardenpost afgebeeld met tuin, moestuin en luthof omringd door een hofgracht, groot 2 ha 70 a (1). Verder staan er langs de Bredabaan één huis waar thans de Emiel Verellenlaan ligt en twee huizen tegenover de paardenpost: de beide hoeken van Bredabaan en Theo Verellenlaan: de huidige cafés De Jager en De Kuyper. De rest was nog voor 2/3 heide.

Plan 3 : Gooreind (1905)

Nadat beide hoeken van Bredabaan en Arthur Boelstraat/Bosduinstraat verkocht zijn erft Jan Baptist Pauwels van Antwerpen het grootste deel van de eigendom die bij akte van notaris Anthonissen van 31.08.1839 publiek verkocht wordt aan Frans Antonius Verbist, rentenier te Antwerpen met een oppervlakte van 88 ha 43 a 90 ca. De eigendom wordt in zijn geheel opnieuw publiek verkocht op 12.08.1853 (notarissen Vandael en Gheysens) en wordt beschreven als zes huizen, stallen, schuren en andere gebouwen, tuin, vijver, bouwland, bos en heide: 44 ha 16 a 30 ca. Dat was de paardenpost ten Z. van de Bredabaan, en twee huizen, met tuin, bouwland, mastbos en heide groot 44 ha 27 a 60 ca ten N. van de Bredabaan. De nieuwe eigenaar is Eugenius Bartholomeus Verboeckhoven-Verbist, "historieschilder te Schaarbeek". Hij verbouwt de stal van de oude paardepost, wat blijkt uit het jaartal 1865 en de letters E.V.B. in de N.O.-gevel boven het jaartal 1815 van de opbouw door Mertens. Hij vergroot later zijn eigendom ten Z. van de Bredabaan zodat dat deel bijna 56 ha groot wordt.

In 1856 begint Verboeckhoven met een steenbakkerij in het blok tussen de Theo Verellenlaan en de Grotstraat. De gebouwen (4) stonden op de hoek van de huidige Steenbakkerijstraat en de Posterijstraat, ongeveer in de tuinen van de huidige huizen Posterijstraat, 19, 21, en 23 en Steenbakkerijstraat 29.

Buiten de aanleg van de Bredabaan, de oprichting van de paardenpost en de steenbakkerij is de streek nog niet noemenswaardig veranderd. Maar in 1866 heeft de Gemeente, onder zware druk van de hogere overheid en na een strijd die in 1843 begon, dàar twee hectaren bos afgestaan voor de bouw van kerk, pastorie en school. De huidige ligging van ons dorp is daarvan het gevolg. Bovendien verkoopt de Gemeente 3 ha bos aan Jozef Reyniers, de belangrijkste ijveraar en weldoener van de nieuwe parochie.

Dan begint er iets te bewegen: kerk (5), pastorie (6), school (7) en gasthuis (8) worden gebouwd en op kosten van staat, provincie en gemeente wordt de weg van de Bredabaan naar de kerk gekasseid: "het klein steenweggeske". Samen met de kerk worden op de hoek van de Gasthuisstraat (9) en het Gemeentebos (10) twee huizen gebouwd en in 1869 nog vier op de Kerkplaats (11,12,13 en 14). In 1869 bouwt Verboeckhoven nog drie huisjes aan de Theo Verellenlaan (15). Veel schot zit er toch niet in, want het duurt tot 1878 vooraleer er gebouwd wordt op de andere hoek van het Gemeentebos (16).

De oude kerk met rechts het schoolhuis en links de pastorie.

Hoek Kerkplaats en Gasthuisstraat.

Kerkplaats richting Oude Baan. Op de achtergrond de eerste school gebouwd door Pastoor Van Horenbeeck (1879).

Kerkplaats en Gemeentebos.

In 1879 overlijdt Reyniers en schenkt het overschot van zijn eigendom aan de kerkfabriek. Maar gebouwd werd er niet: wenste noch de Gemeente, noch Verboeckhoven te verkopen? Eindelijk in 1885 trekt de Gemeente door haar eigendom twee straten (zandwegen): de Kerkhofstraat en het Gemeentebos. Merkwaardig genoeg verkopen zij geen bouwpercelen maar relatief grote stukken “grond van mastbos”.

Volgens de akte van publieke verkoop van notaris Van Nueten van 25.02.1885 zijn de kopers: Jaak Koch: 1 ha 49 a 74 ca (17), timmerman Peer Jan Janssens: 39 a 70 ca (18), brouwer-maalder Severinus Pourbaix: 53 a 30 ca (19), koetsier Antoon Jacobs: 78 a 10 ca (20), aannemer Jan Baptist De Graef: 46 a 20 ca (21), veldwachter Jan Baptist Goossenaerts: 49 a 70 ca (22), weduwe Arnoldus Van de Put-Mees: 50 a 80 ca (23) en Jan Meulemans: 47 a 60 ca (24).

Zeer langzaam komen er nu huizen bij, zodat er in 1905 op de Kerkplaats zeven huizen staan: zij horen toe aan Jan Baptist De Graef (9), bakker Alexander Van de Put (10 en 11), koster Carolus De Decker (12), de Burgerlijke Gasthuizen (13), veldwachter Jan Baptist Goossenaerts (14) en bakker Peer Jan Paelinckx (16). In het Gemeentebos staan er dan tien huizen die toebehoren aan Jan Baptist De Graef, trambediende Gustaaf Bastiaensen (tweewoonst), Alexander Van de Put (twee tweewoonsten), werkman Jozef Lodewijk Smits en brouwer-maalder Severinus Pourbaix: allen nog bekende Gooreindse namen.

Waarom houden we even halt bij het jaar 1905? Omdat dan Carolus THEOPHIEL VERELLEN (°01.08.1844), op 30.10.1890 gehuwd met Leonie Anna Becquaert, fabrikant op de Sint-Jacobsmarkt te Antwerpen op het toneel verschijnt. Bij Akte vannotaris Gheysens van 09.11.1904 heeft hij de ganse eigendom van Verboeckhoven gekocht, beschreven als volgt: “Een patrimoniaal buitengoed, genaamd de Oude Posterij tegen den grooten steenweg van Antwerpen naar Breda begrijpende:

1. villa met lustgronden, hoeve met verdere gebouwen, huizing met twee woningen, tuinen, bouw- en weilanden, vijver, dreven, heiden en mastbosch ter streek Posterij, groot 55 ha 94 a 80 ca.
2. huizing, herberg, huis met drie woningen, jachthuisje, tuinen, bouw- en weiland, dreven en heide in eenen blok ter streek Posterij en groot 27 ha 92 a 90 ca.
3. huizing met twee woningen, hof, bouw- en weiland, dreven en mastbosch in eenen blok en groot 15 ha 40 a 45 ca ”

In totaal 99 ha 28 a 15 ca.

Theophiel Verellen en Leonie Anna Becquaert

Het blok onder 1. was het deel ten Z. van de Bredabaan. De villa "Elisa" (25) werd in 1897 door Verboeckhoven gebouwd. Het was een houten gebouw, overgeplaatst van de wereldtentoonstelling van 1894 in Antwerpen. De hoeve met bijgebouwen was de oude paardenpost (1).

De huizing met twee woningen was een tweewoonst achter in de Arthur Boelstraat (26). Het huis werd in 1848 door Van Oost gebouwd, in 1873 door Verboeckhoven bijgekocht en verdeeld in twee woongelegenheden. Op 18.08.1934 (akte notaris Van Olmen) werd het verkocht aan Frans Van Ginneken-Van Looveren met een oppervlakte van 66a.46ca. voor 15.000 fr. en tot één huis verenigd: "De Konijnhoef".

Het blok onder 2. was het gedeelte ten N. van de Bredabaan tussen de Theo Verellenlaan en de Grotstraat. De drie huizen stonden achter in de Theo Verellenlaan (15). Het jachthuisje, gebouwd in 1900 (27) stond waar nu het huis nr. 856 staat. De herberg was het huidige café De Jager (2), volledig herbouwd in 1900. Het blok onder 3. lag tussen de Bosduinstraat en de Theo Verellenlaan. De huizing met twee woningen was de andere hoek van de Theo Verellenlaan (3). (Zie plan 3.)

"In de Jager"
Hoek Bredabaan -
Theo Verellenlaan.

THEOPHIEL weet van aanpakken en heeft grote plannen. Reeds in 1905 bouwt hij de sigarenfabriek (1) (zie plan 4), waar zij nu nog staat. In 1909 komt er een steenbakkerij met oven (2), ongeveer op dezelfde plaats als die van Verboeckhoven die in 1900 was afgebroken. De nieuwe oven stond op de hoek van de Steenbakkerijstraat en Posterijstraat in de huidige tuinen van de huizen Posterijstraat 29 en 31 en Steenbakkerijstraat 28 en 30. Daarbij bouwt hij op het geleeg een woning (3). (Het huidige "Geleeg" heeft hier niets mee te maken: de steenbakkerij heeft nooit daar gestaan.)

In 1912 breekt hij de villa van Verboeckhoven af en bouwt er zich een nieuwe als buitenverblijf, het "Posterijhof", met oprit rechtover de Theo Verellenlaan. De lindendreef, vertrekkende naast het huis Bredabaan 945 was een tweede oprit naar de villa. In 1915 bouwt hij in de Theo Verellenlaan nog een villa (5), omgeven met een lusttuin (thans nr. 13). Hij geeft ze de naam "Herdenking" ter herinnering aan de afgebroken villa van Verboeckhoven waarvan ze een kopie is.

De sigarenfabriek die in 1905 gebouwd werd om werk te geven aan 500 werklieden had een oppervlakte van 1.500 m². In 1914 werkten er al 438 personen. Wie nu veronderstelt dat THEOPHIEL in zijn grote eigendom bouwgrond zou ter beschikking stellen van al dat werkvolk heeft het mis voor. Er wordt in zijn eigendom niet gebouwd. We kunnen ons afvragen waar al die mensen dan woonden, want de bevolking groeit zo snel aan dat pastoor Van Horenbeek al in 1898 plannen maakt voor de vergroting van de kerk. Wel, zij woonden zowat overal: de boeren in de oude landbouwstreken en de werkmensen langs de Oude Baan, de Bredabaan tussen de Arthur Boelstraat en de Keienvestraat, de Krinolinstraat (A. Boelstraat), Kerkplaats en Gemeentebos.

THEOPHIEL sterft in 1916. Hij heeft 5 kinderen: 1. EMIEL (1891-1922) is jong overleden; 2. Eugene THEO (1893-1953) gehuwd met Lucie Georlette; 3. SUSANNA (1895-1990) gehuwd met Desiderius (DIRK) VANSINA; 4. MARIA (1900-1957) gehuwd met Petrus BRUSSELEERS; 5. JOSEPH (1902- ?) gehuwd met Maria (Anita) Weber. Het zijn vooral VANSINA-VERELLEN en in mindere mate BRUSSELEERS-VERELLEN die in Gooreind eigenaar worden van grote delen van de eigendom van hun vader en voor dit verhaal van belang zijn.

"Pyloon" met de steenbakkerij
(1909-31)

Klein detail: in 1921 (akte Gouverneur 04.11.1921) verkopen de erfgenamen Verellen een klein perceeltje grond (25 m²) aan de Belgische Staat voor het oprichten van een observatiepost voor de artillerie voor 150 fr. Het leger vond de prijs "manifestement exagéré"! De "pyloon" (6) heeft gestaan op het kruispunt van de huidige takken van het Mezenestje.

Het was een Duitse observatiepost van het front 1914/18, die in Hekelgem was afgebroken en in Gooreind terug opgericht. Hij was aan vier zijden met stalen kabels verankerd aan zware betonblokken. Hij was ongeveer 40 m hoog en in Gooreind bekend als "den theater". Voor de vier percelen waarin de betonblokken werden gegoten, in totaal 2.512 m². groot, betaalde de staat 14.118,80 fr. (akte Gouverneur 04.08.1925)

DIRK VANSINA-VERELLEN was bij akte van notaris Speltinx van 16.05.1922 eigenaar geworden van een "villa met bijhorigheden, gebouwen of woonhuis, lusttuin, bouw- en weiland en privaatweg", groot 9 ha 21 a 80 ca.

Deze eigendom was gelegen langs de Bredabaan tussen Grotstraat en Mansionstraat (de privaatweg): "Het Beukenhof" thans Kastanjehof. Hij kocht die eigendom voor 80.000 fr. van de weduwe en kinderen van Paul Mansion-Belpaire. Op 16.10.1930 (akte notaris Van Olmen) verkoopt hij de "villa met lusttuin, park, hovenierswoning, stallen, garage en moestuin, groot 6 ha 77 a 23 ca aan Maria Margaretha Suy die hem op 25.07.1941 (akte Van Olmen) verder verkoopt aan Brusseleers-Verellen. Deze eigendom blijft in dit verhaal buiten beschouwing.

Bij akte van 02.06.1923 (notaris Speltinx) koopt VANSINA van zijn mede-gerechtigde erfgenamen "een eigendom in eenen blok, begrijpende steenbakkerij met verdere gebouwen met daarin geplaatste machines enz., woning, vage en bebouwde gronden en dreven" groot 20 ha 30 a 44 ca. Het waren de gronden gelegen tussen de Theo Verellenlaan en de Grotstraat. De steenbakkerij wordt in 1931 afgebroken.

Op 20.08.1923 (akte notaris Speltinx) brengen de kinderen Verellen voor 50.000 fr. 5 ha "grond met dreven" in, in de Maatschappij voor Goedkope Woningen "Helpt Elkander". De grond was gelegen tussen de Bosduinstraat, Rerum Novarumlaan, Helpt Elkanderstraat, Pastoor Van Horenbeekstraat en Waterdreef. In 1925 worden de eerste tien huizen gebouwd langs de Rerum Novarumlaan. Ook in 1925 bouwt VANSINA vier aaneengesloten huisjes (7) die hij in 1931 verbouwt tot één huis "Het Mezenestje". Hij gaat er wonen nadat hij het "Beukenhof" heeft verkocht. Geleidelijk aan worden er nu toch bouwgronden verkocht en komen er huizen bij langs de Theo Verellenlaan, Helpt Elkanderstraat en Emiel Verellenlaan ...

"Het Mezenestje"

In 1926 verkopen de erfgenamen Verellen de sigarenfabriek aan de "N.V. Verellen Limited London", in de akte van notaris Jozef Janssens van 23.10.1926 beschreven als "Usine à vapeur pour la fabrication de cigares et tabac, bureaux, cour, remises, hangars avec machines, etc." groot 1 ha 31 a 80 ca voor 1.200.000 fr. (zie verder "fabriek").

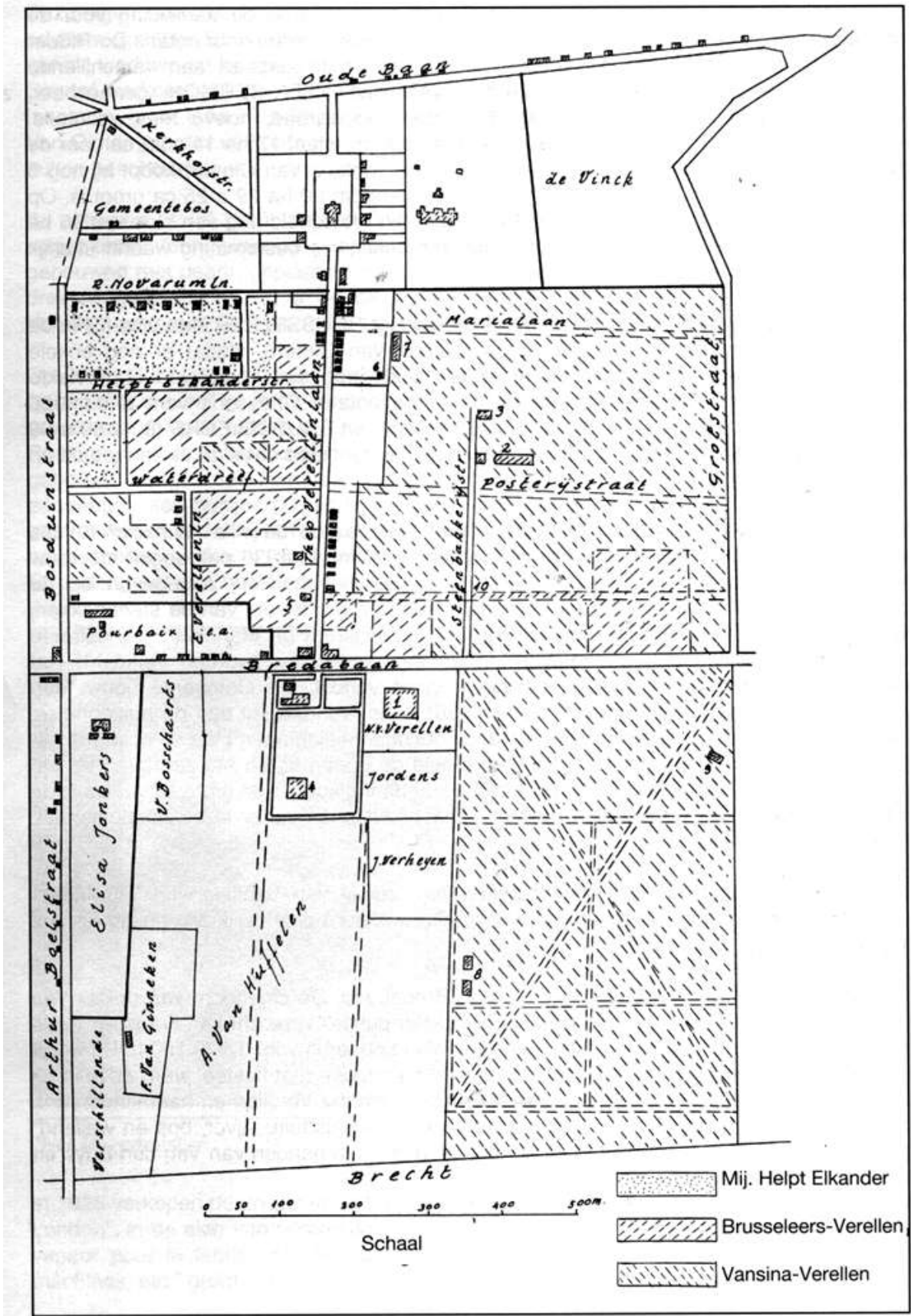
Op 6 mei 1933 overlijdt de weduwe van THEOPHIEL. Dat is de aanleiding voor de definitieve verbroekeling van de eigendom. Op 09.07.1934 worden door notaris De Ridder meer dan 22 ha verkocht uit het blok ten Z. van de Bredabaan aan verschillende eigenaars. De belangrijkste koper is Arthur VAN HUFFELEN-SERMON, geneesheer, Lange Lozanastraat 21 te Antwerpen. Hij koopt “bouwgrond, hoeve met woonhuis, kasteel, fruit- en moestuin, park, vijver en schaarhout” in totaal 17 ha 14 a 22 ca voor de som van 805.265 fr. In hetzelfde jaar op 28.12.1934 (notaris Van Olmen) koopt hij nog 3 ha 65 a 03 ca bos bij voor 40.000 fr., zodat zijn eigendom 20 ha 79 a 25 ca groot is. Op 20.07.1934 verkrijgt VANSINA-VERELLEN uit de onverdeeldheid nog een blok van 25 ha 09 a 11 ca. Daarmee krijgt het zuidelijk deel zijn definitieve bestemming waarin uiterlijk nog weinig verandering komt.

Wat het noordelijk deel betreft: op 11.07.1934 verkrijgt BRUSSELEERS de villa (5) in de Theo Verellenlaan met 1 ha 27 a 31 ca (notaris Van Olmen). Nadat er nog enkele percelen bouwgrond zijn verkocht rest er ten slotte nog een verspreide oppervlakte gronden in de verschillende straten. Bij akte van notaris Gheysens van 27.03.1936 worden zij verdeeld tussen VANSINA (3 ha 92 a 51 ca) en BRUSSELEERS (8 ha 89 a 09 ca). Na nog wat kleine ruilingen tussen partijen ziet de toestand er uit zoals aangeduid op plan 4.

In 1936 bouwt VANSINA de hoeve (8) en het jaar daarop de villa “Wiezelo” (9) als buitenverblijf voor de familie, die dan in Antwerpen woont. In 1936 ook begint mevrouw Vansina haar gronden te verkopen: in 1931 is de steenbakkerij opgegeven en de gebouwen zijn op het woonhuis (3) na, afgebroken. Op het terrein van de steenbakkerij worden straten getrokken: Steenbakkerijstraat, Posterijstraat en Marialaan (zandstraten met aan weerszijden een baangracht) en de eerste percelen worden verkocht. Het centrum van Gooreind is eindelijk uit zijn keurslijf verlost. De Gemeente bouwt een elektriciteitscabine in de Steenbakkerijstraat (10) in het vooruitzicht van de huizenbouw. Helaas, we zitten volop in de crisisjaren ‘30, de oorlogsdreiging neemt toe en er wordt niet gebouwd tegen de nieuwe straten. In 1940 breekt de oorlog uit en het zal duren tot het einde van de jaren ‘40 vooraleer er geleidelijk verandering komt. Een grote stimulans is de bouw in 1950 van de huizen door de Maatschappij Helpt Elkander in de Bosduinstraat, Helpt Elkanderstraat en Lage Baan.

In de loop der jaren worden alle bouwgronden, zowel van Vansina als Brussseleers verkocht. Er wordt meer en meer gebouwd zodat ons dorp geleidelijk zijn huidig uitzicht krijgt.

Nog een woordje over het blok ten Z. van de Bredabaan. De eigendom van dokter Van Huffelen werd op 08.07.1953 door notaris De Decker publiek verkocht aan Frans en Maria Van den Buys-Van Looveren en Alfons en Aloïs Van Looveren voor 1.979.160 fr. Hij wordt beschreven als “genaamd Posterijhof, zijnde kasteel in puin, (het kasteel werd in 1944 bij de bevrijding door de Engelsen, voor de ogen van Susanna Verellen en haar kinderen in brand geschoten) met hoeve en bijgebouwen, moes- en lusttuin, vijver, bos en weiland” groot 20 ha 40 a 20 ca. De eigendom komt later volledig in handen van Van den Buys en is thans verdeeld onder de kinderen.

Van haar eigendom van ruim 25 ha verkoopt mevrouw VANSINA op 23.05.1951 (notaris Van Olmen) ruim 10 ha met opstaande hoeve (8) aan Jozef en Karel Van Looveren. Na de uitvoering van de verkaveling Wiezelo en de verkoop van de villa (9) blijft er uiteindelijk nog een oppervlakte over van 10 ha 69 a 11 ca bos, een mooi stuk natuur dat prachtig aansluit bij het domein van de Zusters Franciscanessen. Het wordt vruchteloos aangeboden aan de Vlaamse Gemeenschap en wordt uiteindelijk verdeeld onder de kinderen in 1992.

Dat is dan het einde van een eigendom van 100 ha. Het is eerder toeval dat de gronden ten Z. van de Bredabaan niet zijn verkaveld. Volgens het Algemeen Plan van Aanleg (K.B.07.06.1963) was het grootste deel bestemd voor woonzone. De eigenaars hebben er niet tijdig gebruik van gemaakt en het Gewestplan (K.B.30.09.1977) heeft het gebied veranderd in agrarisch en parkgebied. Gemiste kans voor de eigenaars? Gelukkig toeval voor het natuurbehoud?

Gooreind 1971

5.1. DE FABRIEK

De sigarenfabriek “VERELLEN” heeft, als enige nijverheid, een belangrijke rol gespeeld in Gooreind. Hoe is dat gegroeid?

De naam “VERELLEN” duikt voor het eerst op in Wuustwezel in 1837. MARCUS DESIRE VERELLEN, geboren in Eindhout op 04.04.1813 kwam hier als militieplichtige van het Eerste Regiment Jagers te Paard terecht. Hij maakte daar kennis met de 22-jarige Susanne Hens en trouwde ermee op 12.10.1837. Haar vader, Frans Hens, is dan al overleden. Haar moeder, Anna Maria Anthonissen, (°Wuustwezel 27.11.1785) is dan mede-eigenares voor 1/3 van een eigendom van 16 ha 67 a 90 ca waaronder het huis op de hoek van de Bredabaan en de Slijkstraat waar zij herberg houdt.

Het echtpaar VERELLEN-HENS, krijgt 8 kinderen: 1. Carolus EUGEEN (°10.12.1837); 2. Adelaïde (°24.10.1839); 3. Carolus Theophilus (°21.07.1842) maar zeer jong overleden op 27.03.1844; 4. andermaal genoemd Carolus THEOPHILUS (°01.08.1844); 5. Petrus ALOISIUS (°14.10.1846); 6. FRANCISCUS Xaverius (°29.06.1851); 7. Jacobus Petrus (°04.02.1854) en 8. Maria Carolina (°30.06.1856).

Het zijn vooral EUGEEN en THEOPHIEL die voor ons verhaal van belang zijn. Hun vader Marcus sterft, 48 jaar, op 12.06.1861. Zijn weduwe blijft achter met zeven kinderen. EUGEEN, de oudste, staat zijn moeder bij in winkel en herberg. THEOPHIEL, die dan 17 jaar is, wordt naar zijn oom Julianus Verellen in Veerle gestuurd om het beroep van pasteibakker te leren. Dat beviel hem niet en hij belandt in Antwerpen. Door een plaatsingsbureel komt hij terecht in een tabakssnijderij op de Vlasmarkt, later in de Hoogstraat. Hij leert er de stiel tot in de puntjes en begint zelf met één handkerfmachine in de Wijngaardstraat 11 in 1868. Zijn tabaksmerk is “De Toren” (O.L.V.-toren). De zaak floreert en bij akte van notaris Steens koopt hij op 13.07.1872 het huis Klapdorp 80, 131m². groot. De start was genomen voor een bloeiend bedrijf dat tegelijkertijd in Antwerpen en Wuustwezel zou groeien.

Op 24.11.1881 begint men in Wuustwezel op de zolder van het ouderlijk huis, café “De Gouden Leeuw”, op de hoek van Bredabaan en Slijkstraat, met drie sigarenmakers te werken. Een bekwame werkman uit Antwerpen kwam de stiel aanleren. Al spoedig waren er zeven werknemers en de zolder werd te klein. Een eerste werkplaats werd gebouwd in 1882/83, 140 m². groot, naast het woonhuis op de Bredabaan. Het aantal werknemers steeg tot 29. Opnieuw moest men uitbreiden in 1891. De werkplaats werd vergroot tot 330m². en nog meer mensen werden aangenomen.

Maar ook in Antwerpen groeit de zaak. In 1883 werkt er al een tabakskerverij met stoommotoren. Niet alleen THEOPHIEL maar ook zijn broers FRANS en ALOIS zijn in Antwerpen gaan wonen en in de tabak actief. Zij vormen samen met THEOPHIEL de "Firma Verellen". THEOPHIEL en FRANS wonen dan samen op de Sint-Jacobsmarkt en ALOIS op het Klapdorp 70. Op een publieke verkoop van 27.06.1894 (notaris Schewijck) koopt de firma het huis Sint-Jacobsmarkt 43, groot 949 m². Zij verbouwen het tot huis en sigarenfabriek. Met een akte van deling van 13.05.1898 (notaris Gheysens) tussen de weduwe Verellen-Hens en de kinderen (Frans en Aloïs zijn beiden in 1897 overleden) wordt EUGREEN eigenaar van Klapdorp 80 en THEOPHIEL van Sint-Jacobsmarkt 43.

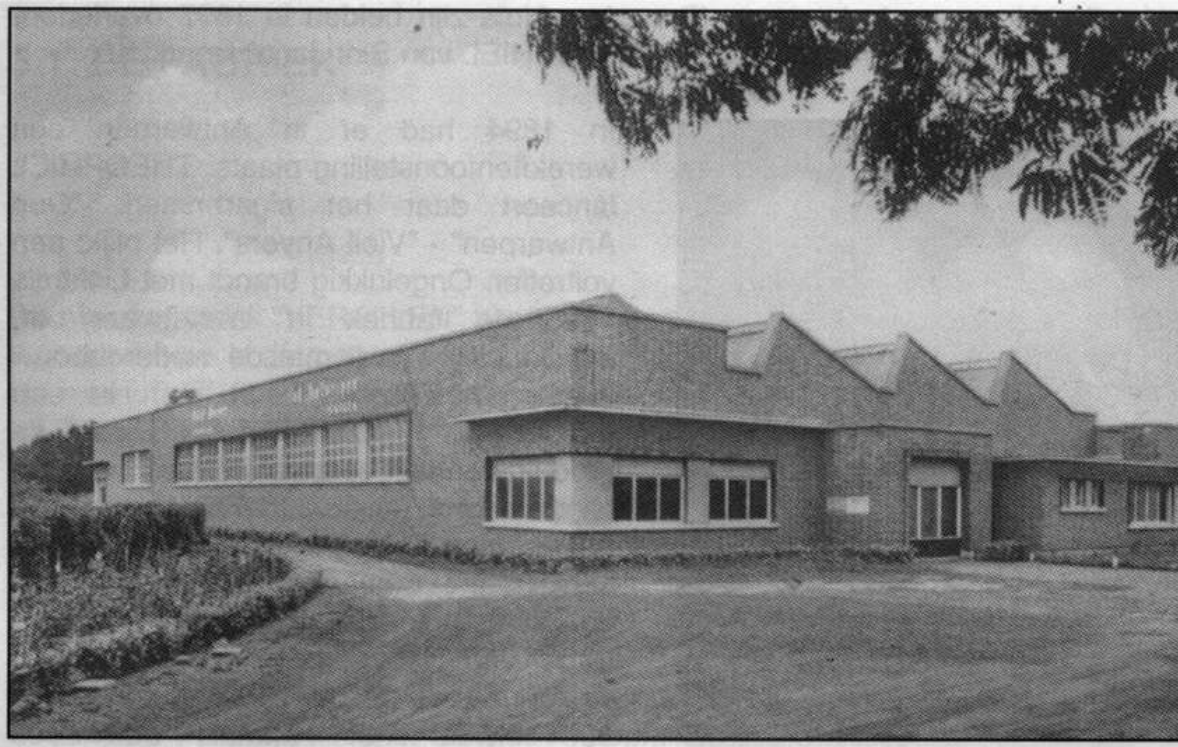
Theophiel Verellen in Spaanse Kledij
(Wereldtentoonstelling Antwerpen 1894)

In 1894 had er in Antwerpen een wereldtentoonstelling plaats. THEOPHIEL lanceert daar het sigarenmerk "Oud Antwerpen" - "Vieil Anvers". Het blijkt een voltreffer. Ongelukkig brandt met Lichtmis 1895 de fabriek in Wuustwezel af. Onmiddellijk wordt met de wederopbouw begonnen. Tijdelijk werkt men in een gebouw van de Zustersschool, want de productie moest voortgaan. Vier maanden na de brand, op 06.06.1895, begon men in de nieuwe fabriek, 560 m². groot, opnieuw met 60 werknemers. Het uurloon is dan 0,30 fr. JEF, zoon van EUGREEN (broer van THEOPHIEL) wordt algemeen directeur in de fabriek van Wuustwezel. In 1904 was het aantal werklieden opgelopen tot 400 !

Zo belanden we terug in 1905. THEOPHIEL, die gouden zaken gedaan heeft, koopt het domein in Gooreind en bouwt er een nieuwe fabriek, 1.500 m². groot, om werk te geven aan 500 mensen. De gebouwen in Wuustwezel worden verlaten. In 1914 werken er 438 mensen. Alle sigaren, 500 tot 800 per man/vrouw per week, worden nog met de hand gemaakt.

Dan breekt de oorlog uit. Op 14.10.1916 sterft THEOPHIEL in Antwerpen. Zijn eigendom gaat over op zijn weduwe en de vijf kinderen. De tijden zijn slecht en de fabriek in Gooreind sluit in 1917 bij gebrek aan tabak. Het is wel merkwaardig, dat juist in die periode en na het overlijden van THEOPHIEL een koopwoede zich schijnt meester te maken van de familie. Hadden zij vroeger geen kans gehad? Waren de verkopers door de oorlogsomstandigheden gedwongen? De familie (weduwe en kinderen) koopt achtereenvolgens: 1. Sint-Jacobsmarkt 45/47 (2 huizen veranderd in sigarenfabriek) groot 625 m² voor 136.000 fr. (akte Cols 23.04.1917); 2. Korte-Sint Annastraat 8, 10(1), 10(2), 10(3) en 12 groot 381 m² voor 45.000 fr. (akte Cols 10.06.1918); 3. Rozengang 17 en 19, groot 44 m² voor 8.000 fr. (akte Cols 27.06.1918); 4. Korte Sint-Annastraat 14, groot

80m2. voor 10.000 fr. (akte Cols 18.07.1918); 5. Sint-Jacobsmarkt 24, groot 57 m2 voor 17.020 fr. (akte Cols 14.10.1918); 6. Korte Sint-Annastraat 4 en 6 en Rozengang 2, 4 en 23, groot 107 m2 voor 15.000 fr. (akte Cols 17.12.1918); 7. Rozengang 3, groot 22 m2 voor 3.000 fr. (akte Cols 13.03.1919); 8. Klapdorp 70, handelshuis, groot 459 m2 voor 14.668,92 fr. (publieke verkoop De Cleene 03.08.1919) en 9. Rozengang 1, groot 22 m2 voor 3.000 fr. (akte Cols 28.08.1919).

Sigarenfabriek in 1964

Na de oorlog wordt op 22.07.1919 het werk hervat. De fabriek in Gooreind wordt vergroot tot 2.400 m2. In 1921 verschijnt er een andere combinatie op het toneel: "Firma Gebroeders Verellen en Co". Zij koopt 1. Rozengang 5, 7, 9, 11 en 16, groot 141 m2 voor 31.000 fr. (publieke verkoop Cols 21.12.1921); 2. Lange Sint-Annastraat 30, 30(1), 30(2), 30(3), en 30(4), groot 191 m2 voor 40.000 fr. (publieke verkoop Van Reeth 05.10.1922); 3. Lange Sint-Annastraat 32 en 34, groot 156 m2 voor 66.800 fr. (publieke verkoop Cols 03.04.1923). Ook in Sint-Gilles Brussel koopt men een handelshuis 495 m2. groot (notaris Everaert 03.05.1921).

Maar ook Eugeen (THEO) en Jozef Verellen, zonen van THEOPHIEL, kopen op een publieke verkoop op 12.12.1922 (notaris Verbeeck) de huizen Rozengang 6, 8, 10, 12, 14 en 21, groot 144 m2 voor 52.700 fr.

Op 05.03.1923 (notaris Cols) verkoopt men het winkelhuis Sint-Jacobsmarkt 24 voor 33.000 fr. De zaak neemt nog steeds uitbreiding: nieuwe fabrieken worden gebouwd. EMIEL en Eugeen (THEO) kopen in Arendonk 5.740 m2 grond ter plaatse "Den Hoek" voor 12.720 fr. (publieke verkoop notaris Poot 17.12.1919) en bouwen er onmiddellijk een fabriek, Wampenberg, 26. Eugeen (THEO) en Jozef kopen in Sint-Lenaarts 1.780 m2 ter plaatse "Molenakker" voor 8.010 fr. (notaris Van Olmen 30.11.1922) en bouwen ook daar onmiddellijk een fabriek.

Op een gegeven ogenblik verschaft de firma Verellen in haar fabrieken, magazijnen en winkels werk aan ruim 1500 personen. Jozef koopt bovendien in Luik een rentenierhuis met twee verdiepingen, groot 218 m² (notaris Jamar 24.09.1924).

Dan schijnen er problemen te komen in de familie, want bij akte voor notaris Jozef Janssens van 23.10.1926 worden alle gebouwen verkocht aan de "Naamloze Vennootschap Verellen Limited Londen" met adres Lombardstreet 39 London voor de totale som van 6.000.000 fr. De "Gebroeders Verellen en Co" verkopen hun deel voor 120.000 fr., de weduwe en kinderen voor 2.720.000 fr. Daarin is begrepen het handelshuis, de sigarenfabriek en magazijn met heel de inboedel van materieel en meubelen. Verellen Eugene (THEO) en Jozef verkopen voor 60.000 fr. De fabriek in Gooreind ondergaat hetzelfde lot voor 1.200.000 fr. Idem de fabriek in Sint-Lenaarts: 400.000 fr., de fabriek in Arendonk: 1.000.000 fr., de eigendom in Sint-Gilles: 300.000 fr. en Luik: 200.000 fr.

De statuten van de Engelse firma verschijnen in de bijlagen van het Belgisch Staatsblad van 7/8.02.1927 nr. 1269. We leren daaruit dat het kapitaal is samengesteld uit 300.000 aandelen van één pond, waarvan 150.000 bevoorrechte en 150.000 gewone aandelen. Eugene (THEO) en Jozef worden de eerste afgevaardigdenbeheerders.

Wat was er gebeurd? THEOPHIEL was door tabak, ondernemersgeest en hard werken rijk geworden. Zijn kinderen waren in weelde opgevoed. Susanna reed op haar 14 jaar (in 1909 !) met een auto, THEO en JOZEF hadden auto, vliegtuig en plezierboot. Toen vader THEOPHIEL in 1916 stierf werd hij opgevolgd door de oudste zoon EMIEL (°18.10.1891). Hij was een ernstige man maar stierf ongelukkig zeer jong op 04.04.1922 te Gooreind aan TBC. Hij werd opgevolgd door zijn broer Eugene (THEO) (°16.07.1893). Dat was een playboy, een verkwister. Zijn broer JOZEF, 9 jaar jonger kon tegen zijn oudere broer niet op. Kozijn JEF, directeur, bood hen 1.000.000 fr. per jaar (in 1925!) om hun handen uit de kas te houden. Het baatte niet.

De toestand wordt onhoudbaar. THEO, voorzitter van de beheerraad, vreesde gewipt te worden. Om zijn positie te versterken, leende hij de aandelen van zijn zuster Susanna. Hij gaf ze niet terug maar verkocht heel de zaak (voor 52.000.000 fr. zegt men) aan zijn Engelse vrienden.

THEO en JOZEF, worden door de Engelsen nog wel als eerste afgevaardigdenbeheerders aangesteld, maar worden later wegens wanbeheer ontslagen.

Daarmee is de rol van de kinderen van de stichter THEOPHIEL uitgespeeld. Het zijn JEF, zoon van EUGREEN (broer van Theophiel) en zijn kinderen die de firma zullen redden.

De Londense firma heeft nog bijgekocht: 1. Rozengang 13 en 15, groot 47 m² voor 37.570 fr. (publieke verkoop Geldof 19.10.1927) en 2. Rozengang 23, groot 20 m² voor 35.000 fr. (akte Geudens 04.02.1936). De eigendom Klapdorp 70 werd publiek verkocht voor 334.000 fr. op 18.11.1936 door notaris Geudens. De fabriek in Arendonk wordt verkocht aan de P.V.B.A. Sigarenfabriek Karel I (akte Geudens 29.10.1937).

Gooreind 11 mei 1940: tweede dag van de oorlog. De Duitsers bestoken de fabriek met brandbommen. De fabriek is voor 3/4 vernield. Op 18.06.1940 kon het werk gedeeltelijk worden hervat met 100 mensen. Van 1941 tot 1944 daalde de productie geleidelijk van 70% tot 25% bij gebrek aan tabak. De fabriek was door de Duitsers bezet van 4 september tot 13 oktober 1944. Er was een no-man's land van 150 m tussen de fabriek en het "Posterijhof", waar de Engelsen en Canadezen zaten. Op 23.10.1944 werd het werk hervat met ongeveer 100 mensen.

Een brand op zaterdag 17.02.1945 om 10 uur 's avonds legt het bedrijf in as met uitzondering van de eetzaal. De Amerikanen blussen van 11 uur tot 3 uur 's zondags. Maar weer werd het bedrijf heropgebouwd.

Directeur JEF VERELLEN sterft op 17.07.1946, maar zijn zonen zetten het werk voort. Nog altijd zijn de Engelsen baas maar de tijden zijn slecht en er kan weinig dividend uitbetaald worden. De Engelsen waren niet sterk meer geïnteresseerd. De Verellen's kochten geleidelijk de Londense aandelen zeer goedkoop op en werden opnieuw eigenaar. Die operatie was voltooid en werd bezegeld met een akte voor notaris De Boungne van 13.11.1985. De N.V. VERELLEN was weer uitsluitend Belgisch. Na enkele moeilijke naoorlogse jaren kwam er sinds 1955 opnieuw bloei. In Antwerpen werd de productie geleidelijk stopgezet. Tot 1964 waren er nog wel de magazijnen en de burelen. In dat jaar werd de ganse eigendom, groot 1.778 m² verkocht aan de Vlaamse Toeristenbond voor 8.019.000 fr. (akte Celis 06.09.1964). (De fabriek in Sint-Lenaarts was in 1953 afgebroken. Het terrein werd verkaveld en in 1953/54 in bouwpercelen verkocht). Dat was dan het einde van "Verellen" in Antwerpen.

Maar niet in Gooreind ...

De fabriek is nog altijd de belangrijkste werkgever in Wuustwezel, al is het aantal werknemers gedaald tot 87. Dat is uitsluitend het gevolg van de mechanisering die in 1925 begon. Toen deden tien man het werk van dertig. In 1930 steeg de productie van 1.000 stuks per week naar 4.000 per dag. In 1933 maakte men 2.750 cigarillo's per dag i.p.v. 2.000 per week. In 1957 werden 42.000.000 stuks geproduceerd met 320 mensen, in 1965: 55.000.000 met 203 en in 1967: 56.000.000 met 147 werknemers!

Met de huidige productie van 700.000 stuks per dag is de N.V. VERELLEN de derde grootste producent van ons land. De grootste afnemer is Frankrijk, gevolgd door België en Duitsland.

Het is thans de vijfde generatie VERELLEN die de fabriek leidt: 1881: EUGEEN, broer van stichter THEOPHIEL; 1895: zijn zoon JEF; 1945: kleinzoon MODEST; 1977: achterkleinzoon JI en 1993: achterachterkleinzonen ERIC en FRANK.

Het past dat wij ook nog een woordje schrijven over Carolus EUGEEN (°10.12.1837), oudste broer van THEOPHIEL die in het ouderlijk huis blijft wonen, en zijn moeder-weduwe helpt in winkel en herberg op de hoek van de Bredabaan en de Slijkstraat. Hij is 37 jaar als hij op 23.06.1875 huwt met Maria Catharina Mertens (°17.04.1852). Daar worden ook vanaf 1881 de eerste sigaren in Wuustwezel gemaakt. (Zie hoger.)

Winkel en herberg draaien zeer goed. Geen wonder: er zijn in Wuustwezel op dat ogenblik maar twee winkels. Verellen verkoopt in zijn winkel alles wat men denken kan en klandizie is verzekerd omwille van de werkgelegenheid die men eventueel aan klanten kan aanbieden in de sigarenmakerij.

De resultaten laten niet op zich wachten. In 1878 koopt hij zijn eerste eigendom: 1 ha 04 a 85 ca bouwland tegen de Slijkstraat niet ver van de ouderlijke woning. In 1879, 1880, 1882, 1884, 1887, 1888, 1889 en 1894 koopt hij regelmatig bij zodat hij dan reeds eigenaar is van 19 ha 84 a 75 ca verspreid over zowat de helft van Wuustwezel. Op 12.03.1895 (notaris Janssens) koopt hij samen met zijn broer Frans, 9 ha 49 a 00 ca grond met daarop een huis, een rosgraanmolen en een brouwerij (tegen de Kloosterstraat waar nu het nieuwe appartementsblok staat) (zie hoofdstuk 8: Domeinbos). Bij akte van notaris Van Nueten van 02.07.1898 verkrijgt hij het deel van zijn broer en op dezelfde datum koopt hij ook het ouderlijk huis van zijn moeder en zijn broers en zuster. Bovendien koopt hij op verschillende publieke verkopen op 16.08., 07.09., 20.09.1898 en 13.02.1899 nog andere eigendommen. Uiteindelijk is hij in 1904, het jaar waarin zijn broer Theophiel zijn eigendom in Gooreind koopt, eigenaar van ruim 42 ha waaronder een huis aan de Kalmthoutse steenweg, huis en sigarenfabriek op de hoek van de Slijkstraat, twee huizen aan de Bredabaan ter hoogte van de Guido Gezellelaan, een huis, rosgraanmolen en brouwerij in de Kloosterstraat.

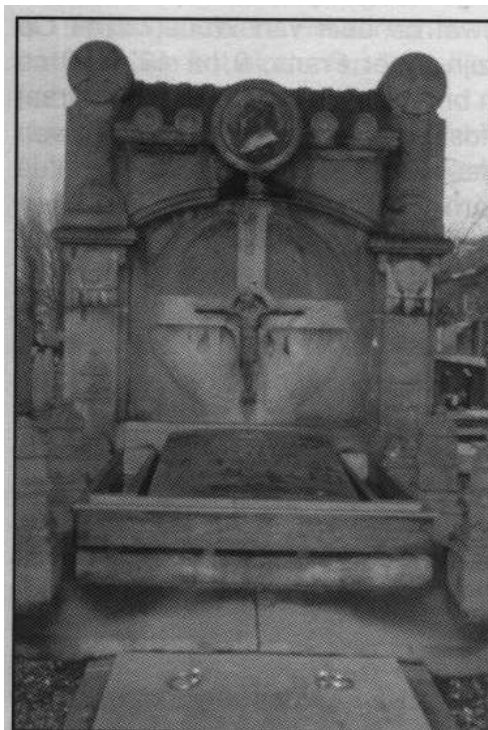
De eigendommen van EUGEEN lagen nogal verspreid over de gemeente maar toch waren er waardevolle gronden bij met een totale oppervlakte van 8 ha 50 a in het centrum van het dorp gelegen: Bredabaan, Kloosterstraat, Blok, Akkerstraat ... De winkel samen met de sigarenmakerij waarvan hij in 1895 deelgenoot en directeur werd heeft hem geen windeieren gelegd!

Bij akte van notaris Van Nueten van 21.04.1904 verdeelt EUGEEN zijn eigendom onder zijn vier kinderen:

1. Marcus Jozef (JEF °15.12.1876) sigarenfabrikant, op 20.10.1896 gehuwd met Leonia Verhaegen, oudste dochter van burgemeester Rumoldus Eugenius Verhaegen, krijgt het huis en sigarenfabriek op de hoek van de Slijkstraat en verspreide gronden met een oppervlakte van 9 ha 23 a 25 ca;
2. Josephina Maria (°10.12.1877) gehuwd met Karel Jan Croes, handelaar in Hoogstraten krijgt verspreide gronden met een oppervlakte van 14 ha 04 a 45 ca;
3. Adela Maria (°22.10.1879) gehuwd met Ludovicus Henricus Van den Bril krijgt het huis met tuin aan de Bredabaan, groot 13 a 40 ca;
4. Theophiel Karel (°05.03.1881) gehuwd met Maria Theresia Belet krijgt huis en bierbrouwerij met aanhorigheden en het overgrote deel van de gronden in het dorp in totaal 10 ha 00 a 75 ca.

Het is vooral JEF VERELLEN die de "FIRMA VERELLEN" van de ondergang zal redden na de gebeurtenissen van 1926.

5.2. DE GRAFKELDER

Grafkelder :
het monumentaal gedeelte

Er staat op het kerkhof maar één opvallende grafkelder: het monument Verellen. THEOPHIEL koopt op 9 november 1904 zijn eigendom in Gooreind, bijna 100 ha groot. Hij is 60 jaar, woont in Antwerpen en heeft tot dan nooit met Gooreind iets te maken gehad. Het is wel merkwaardig dat hij binnen het jaar aan de Gemeente grond vraagt (4,5m x 2,5m Gemeenteraad 02.10.1905) voor een grafkelder. Het jaar daarop vraagt hij een vergroting met 1 m (G.R.21.08.1906). Hij betaalt daarvoor 600 fr. + 120 fr. waarvan 3/4 voor de Gemeente en 1/4 voor het gasthuis. (De Gemeente staat haar deel af aan de kerkfabriek van Gooreind “omwille van dezès geringe bestaansmiddelen”!) Later werd de vergunning nog meer uitgebreid.

Wie ligt daar nu begraven? We moeten onderscheid maken tussen: het monumentaal gedeelte bestemd voor THEOPHIEL, zijn vrouw en vijf kinderen en het andere gedeelte dat bestemd is voor de schoonkinderen en kleinkinderen.

Liggen in het monumentaal deel begraven:

1. THEOPHIEL, geboren in Wuustwezel op 01.08.1844, overleden in Antwerpen op 14.10.1916. Hij is de stichter van de sigarenfabriek en is er rijk mee geworden. Hij stamde af van de molenaarstak van de familie Verellen (de Puurse tak).
2. LEONIE ANNA BECQUAERT, zijn vrouw, te Dessel geboren op 30.10.1860. Zij was de dochter van Alfred Becquaert, afkomstig van Doornik en “ontvanger-sluismeester” te Mol-Donk. Haar ouders waren zeker niet onbemiddeld: zij hadden daar een winkel en café en hadden belangen in de zandwinning. Haar broer Emiel was boekhouder-medeeigenaar van de “Verenigde Zandwinning”. Een straat in Mol-Donk is naar hem genoemd. Zij overleed te Gooreind op 06.05.1933.
3. EMIEL, oudste zoon, geboren in Antwerpen op 18.10.1891. Alhoewel vrijgesteld van legerdienst heeft hij in 1914 vrijwillig dienst genomen. Hij is ongehuwd gebleven.

- Hij was een ernstige man die na de dood van zijn vader de leiding van het bedrijf overnam. Hij overleed aan TBC in Gooreind, 30 jaar oud op 04.04.1922.
4. MARIA, in Antwerpen geboren op 29.05.1900. Zij was gehuwd met Petrus Gustavus Brusseleers. (zie verder).
 5. SUSANNA, in Antwerpen geboren op 22.08.1895, gehuwd met Desiderius (Dirk) Vansina. (zie verder).

Theophiel had nog twee zonen. Zij zijn niet hier begraven. Het zijn:

1. Eugeen (THEO), geboren in Antwerpen op 16.07.1893. Hij huwde op 02.05.1916 met Lucie Georlette (°15.05.1891), dochter van de consul van Brazilië te Antwerpen. Na de dood van zijn broer Emiel nam hij de leiding van het bedrijf over. Door zijn verkwistend leven bracht hij het bedrijf op de rand van de ondergang in 1926 (zie hoger). De grond werd te heet onder zijn voeten. Door toedoen van een Engelse vriend vertrekt hij naar Perzië en denkt er in de tabaksindustrie zaken te kunnen doen. Door de revolutie aldaar belandt hij in hachelijke situaties. Hij vertrekt naar Australië waar hij opnieuw trouwt en hij overlijdt ten slotte in Sydney op 07.09.1953.
2. JOSEPH, jongste zoon, geboren in Antwerpen op 16.02.1902. Hij huwt op 10.01.1924 met Maria (Anita) Weber, dochter van een Luxemburgse ingenieur-fabrieksbestuurder. In de leiding van het bedrijf was hij niet opgewassen tegen zijn oudere broer Theo. Na de ondergang in 1926 start hij nog een sigarenfabriek in Lier en Hechtel. Belastingssperikelen na de oorlog in 1945 doen hem in 1950 met zijn huisgezin met 6 kinderen uitwijken naar Tandil (Argentinië). Na het overlijden van zijn vrouw is hij nog hertrouwd met een Vlaamse (Andrée Van den Abeele) en kreeg in dit huwelijk nog drie kinderen. Hij is in Argentinië overleden.

Liggen naast de monumentale kelder begraven:

1. Petrus Gustavus BRUSSELEERS. Hij werd geboren in Antwerpen op 06.06.1893. Hij was gehuwd met Maria Verellen (zie hoger). Hij was advocaat en professor aan de Rijkshandelshogeschool en de Handelshogeschool Sint-Ignatius. Hij overleed te Knokke op 26.04.1966.
2. Desiderius (Dirk) VANSINA. Hij werd op 25.05.1894 geboren en huwde op 19.09.1919 met Susanna Verellen. Hij overleed in Leuven op 16.01.1967. (Zie verder.)
3. Lucie GEORLETTE (°16.07.1893) was de vrouw van THEO Verellen (zie hoger). Zij hadden vier dochters en een zoon. Zij is met haar kinderen en haar man in Perzië geweest maar kon er niet aarden. Zij is dan terug naar België gekomen en is hier overleden in 1979.
4. Josette VERELLEN, geboren in 1923 en overleden in 1933 en
5. Jacqueline VERELLEN, geboren in 1921 en overleden in 1941. Zij waren de dochters van Theo en Lucie Georlette. Nadat zij met hun moeder terug waren gekomen uit Perzië werden zij mede op kosten van mevrouw Vansina-Verellen hier opgevoed. Zij zijn beiden jong overleden.
6. Dirk Suzanna VERELLEN, eerstgeboren zoontje van Dirk Vansina-Verellen. Het heeft maar twee dagen geleefd: 18-20.06.1920.
7. Veerle VANSINA (°1935). Dochter van Dirk Vansina. Jong overleden in 1968.
8. Jacqueline BRUSSELEERS (°1929). Dochter van Petrus Brusseleers-Verellen. Vond de dood in Antwerpen toen in 1944 een V2-bom insloeg op cinema Rex.

Tot zover de toestand in december 1994. Er is nog plaats voor velen!

We schreven reeds hoger dat DIRK VANSINA-SUSANNA VERELLEN van belang zijn in dit verhaal. Zij zijn de enigen van de familie Verellen die in Gooreind hebben gewoond. Hun afstammelingen zijn intussen uit Gooreind verdwenen. SUSANNA VERELLEN, in Gooreind destijds gekend als madame Vansina, was door erfenis eigenares geworden van het grootste deel van de eigendom van haar vader Theophiel. DIRK VANSINA, op Gooreind niet zo gekend, was een uitzonderlijk mens: hij was artiest.

Op 27.08.1965 werd er een Tv-uitzending "Ten huize van ..." gewijd aan DIRK VANSINA. Hij zegt daarin dat zijn vader (voor wie hij grote bewondering had) een boerenzoon was van Kessel-Lo en zijn grootvader, die boer en aannemer was, de kern van Blauwput heeft gebouwd. We mogen ons niet laten misleiden door die "boerenzoon". In werkelijkheid stamde hij uit de Antwerpse welstellende burgerij uit het begin van deze eeuw. Het vaderhuis had 22 kamers! In die tijd hadden die families veel personeel: een benedenmeid, keukenmeid, bovenmeid, kinderjuffrouw ... Die kringen waren grondig verfranst en liberaal. Zijn vader, een sportief man, leerde hem paardrijden en schermen.

Maar vooral de invloed langs moederszijde was groot. Een broer van zijn moeder was deken van Schaarbeek: E.H. Van Goubergen. Daar bracht hij al zijn vakanties door en die had in feite de supervisie over zijn opvoeding. Daar heeft hij meer dan eens Mgr. (later kardinaal) Mercier ontmoet. Zijn moeder had een atelier van kunstvlaggen en kunstborduurwerk dat zelfs tot in Lissabon toe bestellingen uitvoerde.

Om de zaak later te kunnen overnemen werd DIRK tegen zijn zin verplicht handelsstudies te beginnen. Gelukkig voor hem was tekenen ook voor de zaak een belangrijk vak. Dat lag hem beter en na privé tekenlessen kwam hij terecht op de Academie. Later studeerde hij nog kunst- en oudheidkunde in Brussel. In hart en nieren was hij dichter, schrijver, kunstschilder. In één woord artiest. Zelf zegt hij: "Ik heb altijd gehoorzaamd aan de artistieke drang die mij dreef."

Wanneer in 1914 de oorlog uitbrak was hij twintig jaar en afgekeurd wegens neurasthenie. Na de val van Antwerpen wijkt hij uit naar Nederland en meldt zich als vrijwilliger. Over Engeland bereikt hij Normandië voor opleiding en inzet aan het front. Alhoewel in eerste linie kan hij - dank zij begrijpende oversten - toch zijn schildersdrift botvieren. Veelvuldig contact met het lot van de Vlaamse frontsoldaten veroorzaakte een ommekeer in zijn leven. Hij getuigt van zichzelf: "Ik ben een product van de IJzer ... ik ben er mens geworden ... kristen ... strijdend Vlaming." Aan de IJzer leert hij ook Cyriel Verschaeve kennen en het wordt een vriendschap tot in de dood.

Na de oorlog wil hij kunstschilder worden, maar verliefd zijnde, beseft hij wel dat schilderen nog geen broodwinning betekent. Daarom werkte hij overdag in de zaak van zijn ouders en wijdde zich 's avonds aan de kunst. Dat werd hem echter te veel en hij werd ziek. Wat hij omschrijft als zijn geluk: voor zijn gezondheid moest hij buiten gaan wonen. Hij vestigt zich in Gooreind (het Beukenhof) en neemt een steenbakkerij over. Voor hem het ideaal: in de winter was daar gedurende maanden niets te doen en kon hij zijn kunst beoefenen. Later bouwt hij ook de villa Wiezelo.

Hij huwde op 19.09.1919 en werd vader van een groot gezin (twaalf kinderen!) dat door moeder op een autoritaire, ja militaire manier werd gedirigeerd. Zij was hard voor zichzelf - zij heeft nooit geklaagd - maar ook hard voor haar kinderen.

Orde, tucht, gehoorzaamheid waren de wachtwoorden. Een grote afstand scheidde ouders en kinderen. De ouders waren ook streng katholiek: elke dag ging men naar de mis. Met Aswoensdag en Goede Vrijdag was er geen eten of drinken. Een Spartaanse opvoeding was de regel. Deze atmosfeer werd niet door alle kinderen als liefdevol ervaren. Gelukkig was daar Netteke Van Loon. “Netteke” (Antonia Verhoeven) was de vrouw van Frans Van Loon. Nadat Frans eerst had gewerkt bij brouwer Pourbaix, trad hij in dienst bij Vansina. Samen met zijn vrouw “kasteleinde” hij een paar jaar op een hoeve van Vansina in Wortel. In 1930 kwamen zij in dezelfde functie naar Gooreind op het Geleeg waar zij woonden in het huis (3 plan 4). Als Vansina in 1936 een nieuwe hoeve bouwt, (8 plan 4) verhuizen zij naar daar. Wanneer het gezin Vansina op de villa verblijft komt Netteke dagelijks om het huishouden te beredderen samen met de meiden. Zij ziet de kinderen geboren worden en opgroeien en wordt hun tweede moeder. Tot op heden zijn alle kinderen er nog dankbaar voor. Bij de zeventigste verjaardag van Gust Van Loon (zoon van Netteke) stuurde één van de kinderen een postogram met een gelegenheidsgedicht en met daarin de zin: “Je moeder heb je lang met ons moeten delen”. Zolang mevrouw Vansina in Gooreind heeft verbleven, is Netteke haar trouw gebleven, meer dan 45 jaar.

Moeder stond in voor de praktische zaken. Vader interesseerde zich niet voor materiële dingen: de steenbakkerij werd opgedoekt, de zaak van zijn moeder in Antwerpen, die hij tenslotte toch had overgenomen, werd een ramp. Hij leefde ascetisch en was zeer scrupuleus: hij vond het onrechtvaardig dat er mensen waren die alles hadden en anderen die altijd in de miserie bleven steken. Hij voelde zich schuldig omdat hij in welstand was geboren en had kunnen studeren. Hij heeft dikwijls “Jezus voor Pilatus” geschilderd. Waarschijnlijk voelde hij zich zo. Bij de verdeling van de eigendom in 1934 weigerde hij het “Posterijhof” voor zijn deel te nemen. Hij wilde niet op een kasteel wonen. Zijn familie bezat ook een kasteeltje in Kapellen: tot verdriet van zijn vrouw wilde hij ook daar niet gaan wonen. Zijn schuldgevoel nam zo’n extreme vormen aan dat hij weigerde zich te laten inschrijven bij een mutualiteit, omdat hij meende op die manier te profiteren van de bijdrage van mensen die met een schoofzakske moesten gaan werken. Toen hij later ziek werd en in de universiteitskliniek te Leuven werd verpleegd heeft hem dat veel geld gekost.

In 1939, uit vrees voor de naderende oorlog, verhuisde de familie naar Brugge. Zij verbleven daar in een kasteeltje: alles in witte marmer. In 1940 moesten zij daar binnenrukkende Duitse soldaten logeren. Ook daar treedt moeder kordaat op: zeven soldaten komen binnen met laarzen, rugzak en geweer. Moeder staat boven aan de trap en beveelt: Allemaal laarzen uit, gij slaapt boven op de tweede verdieping, zie dat ik U niet hoor, want de kinderen slapen.

Zij blijven drie jaar in Brugge. Alle pogingen om de villa in Gooreind, die door de Duitsers was bezet, terug vrij te krijgen, faalden tot in 1942. Toen Dirk voor de zoveelste maal zijn beklag maakte bij een Duits officier was één van zijn argumenten dat ze zelfs zijn vlag als gordijnen gebruikten. Voor een Duits officier was het onteren van de vlag zowat heiligschennis. Het huis werd ontruimd en de familie kreeg drie dagen om het terug in gebruik te nemen.

Op het einde van de bezetting ontmoetten hier Duitsers van het Duits verzet elkaar, maar tegelijkertijd verbleef hier ook zijn vriend van de IJzer, Cyriel Verschaeve. Dirk Vansina had aan deze dichter reeds in 1922 en 1935 een studie gewijd.

En in 1944, toen Verschaeve zeventig werd, schreef hij dan het standaardwerk "Verschaeve getuigt". Hij meende dat hij de enige was die het kon. Verschaeve werd hier door de SS opgehaald en overgebracht naar Duitsland.

DIRK VANSINA overleed in Leuven op 16.01.1967. Hij werd in Gooreind begraven. Hij had zelf alles voor zijn begrafenis tot in de puntjes geregeld. Mevrouw Vansina verbleef de laatste jaren van haar leven in Antwerpen op de Lijnwaadmarkt, waar ik haar nog heb bezocht. Zij overleed in Antwerpen op 12.01.1990, 94 jaar oud.

De families VANSINA en VERELLEN, ooit rijk geweest (Dirk zou ooit gezegd hebben dat Susanna de rijkste bruid was van Antwerpen), hebben ook veel verloren door wanbeheer - denk aan THEO - maar ook door ongelukkige beleggingen in aandelen van Russische bedrijven vóór 1914 of failliet gegane bedrijven in de crisisjaren 1920/30. Dat bleek bij de dood van mevrouw Vansina: in kluizen, in drie verschillende banken werden pakken waardeloze aandelen gevonden.

Daarmee is, voor Gooreind althans, het doek gevallen over de geschiedenis van de FAMILIE VERELLEN. Op het familiegraf na heeft niemand hier nog bindingen. Grafkelder, twee straatnamen en de fabriek zijn een blijvende herinnering. Maar de fabriek is dan wel eigendom van de afstammelingen van de broer van stichter THEOPHIEL.

Volledigheidshalve nog een woordje over de twee hoeken die nooit eigendom zijn geweest van Verellen.

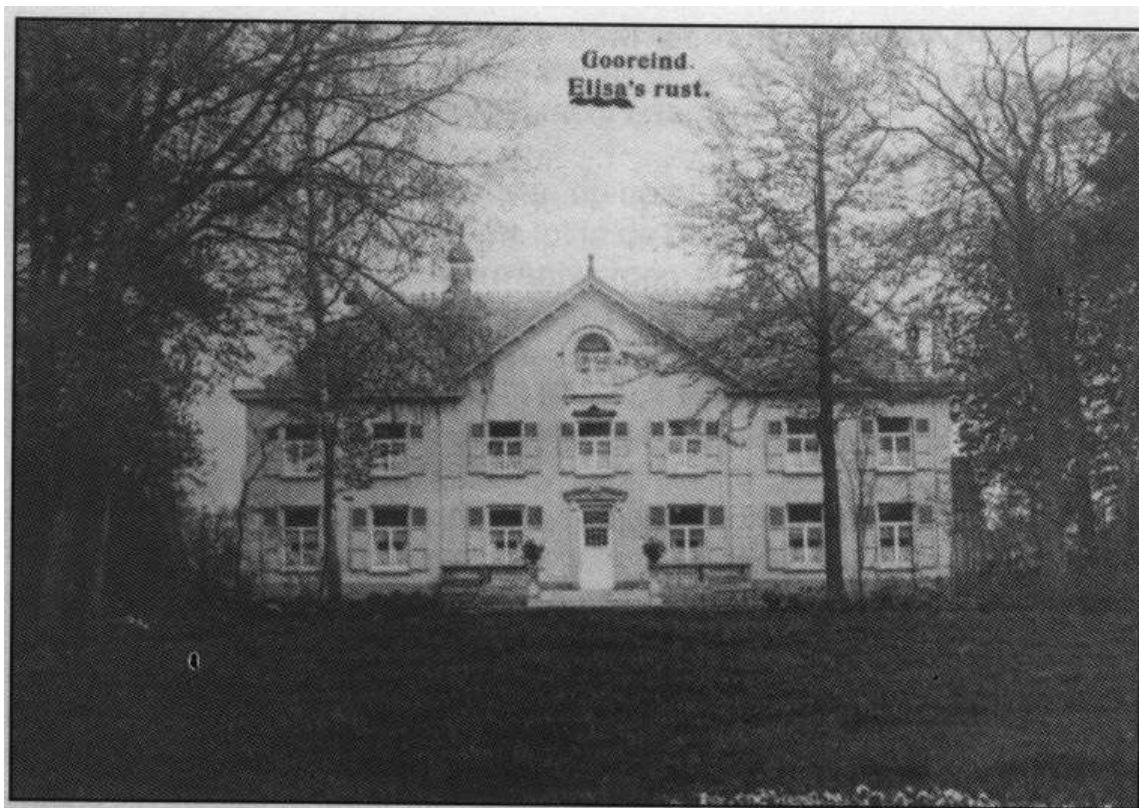
5.3. Hoek Bredabaan / Arthur Boelstraat: “ELISA’S RUST”

Op de hoek van de Bredabaan en de Arthur Boelstraat bouwde de weduwe van Frans Mertens, “postmeesteresse van Wuustwezel” te Antwerpen, een villa in de eigendom van 100 ha die haar man in 1813 van de Gemeente had gekocht. (Zie hst. 1: Bredabaan.)

De villa in het perceel van 3 ha 79 a veranderde in enkele jaren verschillende keren van eigenaar:

- weduwe van Charles Van Hencxthoven (akte notaris Theunissen 05.12.1839);
- Jules Jacques Emmanuel Dieudonné Baron De Norman-Haaken, eigenaar in Wuustwezel (akte notaris Blockx 12.03.1842)
- Augustinus Julianus Van Oost van Gentbrugge (akte notaris Theuns 10.10.1846). De villa wordt dan beschreven als “twee gewelfde kelders, gelijkvloers twee zalen met marmere schouwen en vensterdorpels, eetplaats en vestibule. Op de verdieping vijf kamers, kabinet en zolder. Er is nog een ander gebouw met kelder, keuken, bakoven en kamer, koe- en paardenstal, schuur, remisen en hovenierswoning”;
- Paulus Joannes De Craecker, koopman in juwelen te Antwerpen: (akte Anthonissen 13.04.1850);
- Jaak Koch, eigenaar in Wuustwezel: (akte publieke verkoop notaris Van den Wijngaert 30.06.1871). De eigendom wordt dan beschreven als “buitenverblijf tegen den steenweg van Antwerpen naar Breda op kleinen afstand van de kerk van het Gooreind, bestaande uit huizing met stalling, remisen, hovenierswoning en verdere gebouwen, lust- en potagiehoven”. De eigendom is 2 ha 14 a 18 ca groot en Jaak Koch betaalt ervoor: 7.500 fr. + 580 fr verdieren.
- Bij akte van notaris Van Nueten van 15.07.1890 verkoopt Jaak Koch deze eigendom aan Elisabeth Joanna JONKERS, toneelspeelster in Borgerhout, voor 10.000 fr. Zij noemde de villa “ELISA’S RUST”.

Behalve door Baron De Norman werd de eigendom altijd gebruikt als buitenverblijf, ook door Elisa Jonkers. In een Gemeenteraadsverslag van 08.07.1897 lezen we dat zij “tijdelijk in Gooreind verblijvend” toelating vraagt voor een grafkelder voor haar moeder. Zij doet daarbij een gift van 250 fr. aan de kerkfabriek. Op 16.09.1908 vraagt zij aan de Gemeente nog 4,5 m2 grond op het kerkhof voor een eeuwigdurende rustplaats voor haar afgestorven familieleden. De Gemeenteraad van 01.10.1908 vermeldt haar dan als “rentenierster te Gooreind gehuisvest”. De grond wordt haar toegekend voor 55 fr. per m2. Op het kerkhof liggen begraven: haar moeder Maria Catharina Haneveer (°Hoogstraten 15.11.1820 †Gooreind 17.5.1897) en Johanna Jonkers (°Antwerpen 27.10.1828 †Borgerhout 18.03.1907) (haar tante?).

Elisa werd geboren in Antwerpen op 20.08.1857. Na haar toneelcarrière komt zij in Gooreind wonen en wordt in de bevolkingsboeken ingeschreven op 02.04.1910 als “ongehuwd-rentenierster”. Zij huwde op 06.03.1929 in Wuustwezel met een 17 jaar jongere man: Hendrik Galliaert (°Antwerpen 02.04.1875), “Prijs van Rome viool”! Volgens de mensen die hem nog hebben gekend was het een flink gebouwde man maar alles behalve welstellend. Hij was echtgescheiden van Margaretha De Prins. Hij kende Elisa reeds langer, want hij werd reeds op dit adres ingeschreven op 31.10.1916 als “muzikant”, terug afgeschreven naar Antwerpen op 26.01.1917 en opnieuw ingeschreven in Gooreind op 30.04.1919 als “orkestmeester”.

Er wordt in Gooreind nog verteld dat zij op haar bed zou getrouwd zijn, of alleszins dat pastoor De Wit haar thuis heeft getrouwd. Dat wekte mijn nieuwsgierigheid. Dat het burgerlijk huwelijk thuis zou voltrokken zijn leek mij weinig waarschijnlijk, en pastoor De Wit is pas in 1932 in Gooreind gekomen, dus drie jaar na haar huwelijk. Maar inderdaad het huwelijksregister van de parochie bevat de kerkelijke huwelijksakte op datum van 25.08.1932. Daaruit leren we dat zij is getrouwd, vrijgesteld van de “roepen”, en ontslagen van alle beletselen voor een kerkelijk huwelijk. De eerste vrouw van Galliaert was intussen overleden. Hij was op dat ogenblik dus weduwnaar. De getuigen waren de koster Frederic Berkvens en Joanna De Decker. Elisa was toen 75 jaar. Het is aannemelijk dat zij thuis in alle stilte is getrouwd.

Elisa overlijdt in haar woning op 24.10.1935 om één uur ‘s morgens. Zij hadden geen kinderen. Haar man erft de eigendom. Kwam dan de oorlog. Op 11 mei 1940 (tweede oorlogsdag) zijn er reeds Franse troepen in Gooreind. Zij worden bestookt door Duitse vliegtuigen. De villa wordt zwaar beschadigd. Van de eigendom verkoopt hij 2 ha 11 a 40 ca bouwland (langs de Arthur Boelstraat aan Joseph Antonius Van Mierlo, directeur van de Lonka-fabrieken in Essen, voor 110.000 fr. (akte Kempeneer 02.11.1940) en 84 a 00 ca bouwgrond (hoek Arthur Boelstraat) aan Maes en Co voor 126.000 fr. (akte De Ridder 20.12.1940). Op het overblijvend deel nog 1 ha 05 a 17 ca groot bouwt hij de nieuwe villa (thans Bedabaan 945).

Op 01.07.1942 verkoopt hij (uit geldgebrek?) de eigendom aan bovenvermelde Van Mierlo voor 325.000 fr. maar hij blijft er wonen tot aan zijn dood op 10.04.1957. Na het overlijden van Elisa Jonkers was hij nog hertrouwd met Marcella Van Gansen (°09.08.1889). Zij bleef er verder wonen met haar meid Joanna De Becker (°12.11.1880). Toen zij in 1957 besloten de villa te verlaten stelde de eigenaar de eigendom te koop. Op een publieke verkoop op 04.06.1957 (notaris Mennes) werd hij voor 660.000 fr. toegewezen aan schrijver dezes.

Elisa Jonkers was een gevierde toneelspeelster. Lode Monteyne wijdt aan haar een artikel in een programmabrochure van de K.N.S., speeljaar 1948-49. *“Blond Liezeke”* speelde vanaf haar debuut in 1880 tot 1907 in de Nederlandse Schouwburg. *“Zelden was een opgang naar de roem zo gemakkelijk geweest ... Korte tijd na haar debuut schitterde zij reeds aan het hoofd van het gezelschap en nu was ze in de fleur van haar leven nog de alom gevierde dramatische hoofdrol. Ze wenste dit te blijven en van haar jeugd geen afstand te doen, althans niet op toneel. Moederrollen wenste ze nooit te spelen. Zij heeft slechts jonge rollen vertolkt, ook dan nog wanneer zij de vijftig naderde en haar gestalte van Vlaamse weelderigheid te getuigen begon.”*

“Op 30.11.1899 kon de nog altijd jeugdige actrice de volle maat van haar populariteit genieten ter gelegenheid van haar zilveren jubileum als toneelspeelster. De pers had aangekondigd dat zij voor die gelegenheid wel zes nieuwklederen had laten vervaardigen en dat nieuwtje maakte ophef. Ook was op de avond van de feestvoorstelling (men speelde “Froufrou”) de bijval zo geweldig dat de zaal wel driemaal had kunnen bezet

worden”. *“In 1910 nam zij definitief afscheid en vestigde zich in Gooreind. “In de laatste jaren van haar leven was de oude actrice zo goed als blind. Toch dwaalde zij nog gaarne door haar grote tuin met de vele bloemen en bezocht nog regelmatig de stallen met de glanzende wit-stenen wanden en de hel-kleurige gordijntjes voor de heldere ruiten.”* Tot zover Lode Monteyne. Eén van deze stallen bestaat nog en wordt als garage gebruikt.

Mensen die haar in Gooreind nog gekend hebben beschrijven haar als een Rubensiaanse vrouw, niet al te knap, wat haar niet belette in haar villa in Gooreind meerdere “kunstminnaars-bewonderaars” te ontvangen. Het gebeurde meer dan eens dat een ervan zich in de rododendrons moest verschuilen als een sterkere bewonderaar kwam opdagen. Eén van haar uitspraken was: *“Ce n’est pas toujours la beauté qui plaît”*. Vrij vertaald: men moet niet altijd mooi zijn om succes te hebben.

Zoals wij hoger hebben gezien heeft zij op het kerkhof in Gooreind grond gekocht om haar moeder en familie, die hier nooit gewoond hebben, te laten begraven. Voor zichzelf verkoos zij het kunstenaarspark op Schoonselhof. Zij had het romantisch idee om zelf haar praalgraf in gereedheid te laten brengen. Eerst vijftien jaar na de voltooiing vond zij daar haar laatste rustplaats op 26.10.1935. Haar man Henri Galliaert werd ook daar begraven.

5.4. Hoek Bredabaan / Bosduinstraat : POURBAIX.

Ook deze hoek maakte oorspronkelijk deel uit van de eigendom van postmeester Mertens. Hij werd door diens erfgenamen op 13.01.1843 publiek verkocht aan De Norman als huis met stal en grond, groot 1 ha 14 a 90 ca (akte Antonissen). Vervolgens kwam hij in handen van Van Oost (akte Theuns 10.10.1846) en Paul Jean De Craecker, handelaar te Antwerpen (akte Antonissen 12.04.1850) en ten slotte van Joanna De Craecker, echtgenote Antonius Van Meir, koopman in granen te Antwerpen (publieke verkoop Van den Wijngaert 30.06.1871). Het waren vijf percelen: drie percelen bouwgrond en verder twee percelen met ieder “huizing met vier woningen en hofland”, in totaal groot: 1 ha 22 a 81 ca.

Een deel van die eigendom wordt in 1873 verkocht aan Severin POURBAIX.

Pourbaix: een vreemde naam in de streek. Wie was hij? Severin was een Waal, zoon van Jan Baptist (maalder) en Melanie Lejour, geboren op 14.04.1840 in Mignault, een klein dorpje in de omgeving van La Louvière, in volle mijnstreek. Zijn voorouders waren bedrijvig in de mijnindustrie. Zij hebben daar waarschijnlijk een belangrijke rol gespeeld, want in het centrum van La Louvière is er een rue Alfred Pourbaix.

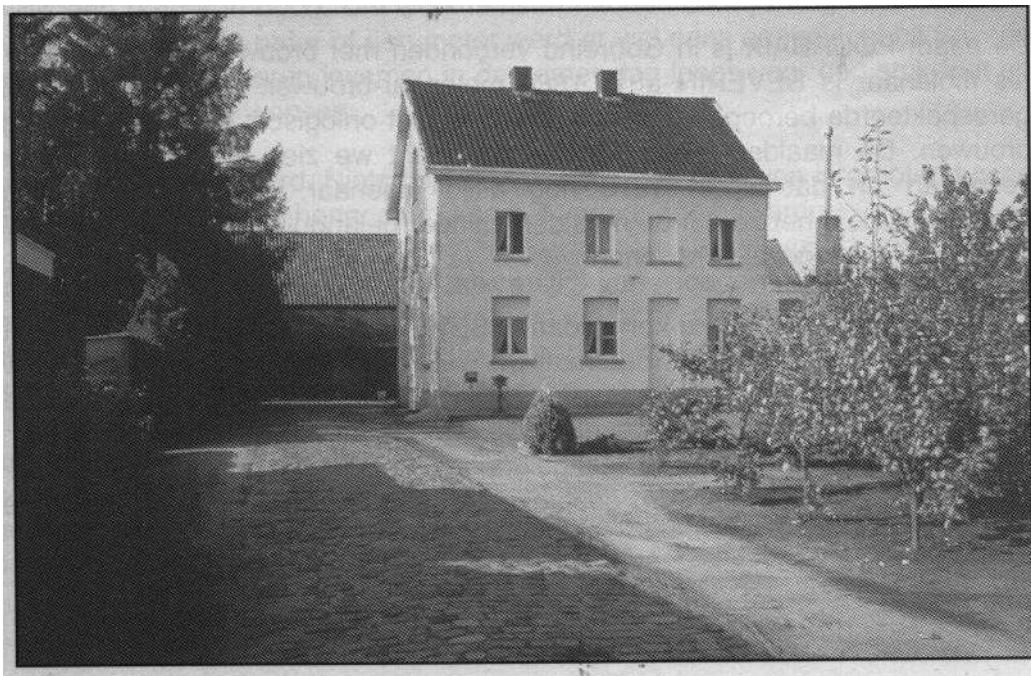
Hoe en waarom is hij hier terecht gekomen? Was hij bemiddeld, of moest hij het hier nog waarmaken? Op 12.12.1872 huwt hij te Brasschaat met Sophia Verhoeven, dochter van Carolus Verhoeven, houthandelaar in Brasschaat. Die had op 15.10.1870 (akte Van Sulper) van Cassiers een perceel heide gekocht van 2 ha 85 a 60 ca groot langs de huidige Arthur Boelstraat. Hij bouwde daarop een huis (thans nr. 38).

Volgens de huwelijksakte is Severin molenaarsgast, wonende in La Louvière. Waarschijnlijk was hij hier in dienst bij Jaak Koch. Bij akte van notaris Kenis van 27.06.1873 koopt hij in Gooreind een eigendom 76 a 45 ca groot en in de akte beschreven als “woning, hovingen en land”. Volgens de akte is hij molenaar in Brasschaat. Hij is nooit als inwoner in Brasschaat ingeschreven geweest. Waarschijnlijk hebben zij tijdelijk op de eigendom van Koch gewoond (het huis bij de ossenstallen? Zie hoofdstuk 6 : Koch). Zij laat zich in Wuustwezel inschrijven op 10.10.1873, hij op 26.02.1874 als komende van La Louvière.

Hij is nog maar pas eigenaar wanneer zijn vrouw, Sophia Verhoeven (°Brasschaat 14.11.1850) op 21.01.1874 overlijdt. Hij hertrouwt met Cornelia Mathildis De Clerck (°Brecht 06.01.1851) die op 16.06.1874 in Gooreind wordt ingeschreven.

In hetzelfde jaar begint hij met een “stoomgraanmolen” en in 1876 bouwt hij nog een houten “windgraanmolen”. De zaken schijnen goed te gaan, want op 14.05.1884 (akte Van Nueten) koopt hij twee percelen hooi- en weiland, 52a 95ca groot, op de Kleinenberg en op 25.02.1885 (publieke verkoop Van Nueten) een stuk “grond van mastbos” van de Gemeente tussen de Kerkhofstraat en het Gemeentebos, groot 52 a 40 ca (19 plan 3).

In 1885 (akte Van Nueten 01.11.1885) wordt de onverdeeldheid met de erfgenamen van zijn eerste vrouw, mits 150 fr. gedeeltelijk opgeheven. 3/56 blijven toebehoren aan de minderjarige Cornelia Verhoeven van Brasschaat.

In 1886 verbouwt hij het bestaand huis tot brouwerij en bouwt zich een nieuw huis, het nu nog bestaande. Reeds in 1887 wordt de windmolen afgebroken. Reden onbekend: is hij misschien afgebrand? In hetzelfde jaar bouwt hij een huis in het Gemeentebos dat hij in 1894 verandert in tweewoonst.

In 1891 (akte Van Nueten 14.07.1891) koopt hij de 3/56 van Cornelia Verhoeven bij en is dan volledig eigenaar. In 1906 vergroot hij zijn huis en verzwaart de machines van de stoomgraanmolen.

Op 28.01.1912 overlijdt Severin en zijn vrouw volgt hem op 03.09.1912. Er zijn drie kinderen: 1) Emma Melanie (°Wuustwezel 22.03.1875); 2) Alphonsius Severinus (°Wuustwezel 19.03.1880) en 3) Evaristus EDUARDUS (°Wuustwezel 05.10.1886), op 24.10.1911 te Brasschaat gehuwd met Ludovica De Hert (°05.05.1891). Er moet dus gedeeld worden. Op een publieke verkoop van 02.12.1912 (notaris Van Olmen) verkopen de erfgenamen de eigendom Kerkhofstraat / Gemeentebos in dertien loten en bij akte van 17.03.1913 (Van Olmen) verkopen zijn broer en zuster hun paarten in de eigendom te Gooreind en Kleinenberg aan Evaristus EDUARDUS, brouwer te Wuustwezel. De eigendom wordt dan beschreven als “woonhuis, brouwerij, mouterij, stoommolen, remise en andere gebouwen, hof en boomgaard”.

In 1931 bouwt EDUARD tegen de Bredabaan nog een feestzaal en een huis tegen het “Aernoutsbaantje” (Bosduinstraat). De stoomgraanmolen wordt bierstekerij. In 1941 verkoopt hij de hoek van Bredabaan en Bosduinstraat als huis en bouwgronden en in 1943 eveneens de feestzaal: publieke verkopen van 11.03.1941 en 29.03.1943 (Van Olmen).

Op 17.01.1952 sterft EDUARD en de eigendom valt toe aan zijn twee kinderen: Victor (°07.06.1915), te Ekeren gehuwd met Rosalia Ooms (°09.04.1922), en Joanna (°07.04.1913). Victor zet de bierhandel voort. Hij overlijdt op 18.07.1989. De handel wordt gestaakt.

De naam POURBAIX is in Gooreind verbonden met brouwer. Hier toegekomen in 1873 als molenaar is SEVERIN al in 1886 molenaar-brouwer. Brouwer en molenaar waren gerespecteerde beroepen. De combinatie is niet onlogisch: er is graan nodig om bier te brouwen. De maalderij houdt lang stand, want we zien dat hij in 1906 de machines verzwart en dat hij in 1913 nog altijd eigenaar is van een stoomgraanmolen. Waarschijnlijk is het zo dat de maalderij minder belangrijk werd dan de brouwerij, want in 1931 is ze in elk geval verdwenen.

Maar brouwen werd er zeker gedaan! SEVERIN bezat destijds een van de grootste brouwerijen van de streek.: driemaal per week vertrok men met paard en wagen naar Antwerpen of Putte om bier te leveren. Men vertrok ‘s morgens om half drie en keerde ‘s avonds rond 6 uur terug in Gooreind. De oorlog van 1914-18 heeft er echter geen goed aan gedaan: de installatie had veel geleden. Volledige vernieuwing kostte veel geld, zodat in 1928 het zelf brouwen werd gestaakt. Men betrok bier van de brouwerij Verlinden van Brasschaat.

SEVERIN behoorde zeker tot de notabelen van het dorp. Hij werkte met veel gasten, meiden en knechten zoals de oude foto's bewijzen. Het was ook nog de tijd van Jaak en Maurice Koch. Severin, die als Waal goed Frans sprak, kreeg elk jaar als de Koch's voor twee maanden in Gooreind verbleven het bezoek van Maurice en zijn vrouw Manuela de Laska. Zij kwamen te paard en bleven een uurtje praten. Er waren ook regelmatig kontakten met de familie Koch, vooral later tussen EDUARD en Peter Koch voor het organiseren van de wielerkouersen: aankomstlijn op de Bredabaan, hoek Bosduinstraat. Wanneer baron de Kerchove d'Exaerde als burgemeester werd ingehaald werd hij in Gooreind verwelkomd door EDUARD Pourbaix.

Maar ook voor arme mensen - er waren er nogal wat in Gooreind in de vorige eeuw - was Severin dikwijls een redder in nood. Die werkmensen hadden dikwijls nog veel kinderen. Als ze verlegen zaten om een peter of een meter werd er wel eens aangeklopt bij Severin en zijn vrouw. En die petekinderen kwamen in de zomer dan langs voor een stuk fruit en met Nieuwjaar met hun beste wensen.

De tijden zijn, gelukkig, veranderd. Niets blijft duren. Malen en brouwen is grootindustrie geworden. Reden te meer om de herinnering aan het verleden te bewaren.

P.S. De familie Pourbaix is oorspronkelijk afkomstig van Houdeng-Aimeries nabij La Louvière. In 1656 wordt Auger Pourbaix geboren, en wordt de stamvader van een ganse dynastie mijnwerkers. Als medestichter van de beroemde koolmijn Bois-du-Luc staat zijn naam in het fronton van het gebouw gegraveerd.

De mijn sluit in 1973 als laatste Waalse koolmijn en is nu omgevormd tot industrieel archeologisch museum. Niettegenstaande dit alles waren de directe voorouders van Severin paardenkooplui en molenaars. In die hoedanigheid komt hij als derde kind uit een gezin van negen naar onze streken.

Hoofdstuk 6

“HET GOED VAN KOCH” 1846 - 1938 . . .

6.1. HET DOMEIN

Na de aanleg van de Bredabaan in 1811 kwam er geleidelijk verandering in de streek. De Gemeente begon grote stukken heide te verkopen. Zo o.a. 141 ha aan Locke (zie hoofdstuk 7: Duiventoren); in 1813 100 ha aan postmeester Mertens voor het oprichten van een paardenpost (zie hoofdstuk 1: Bredabaan); in 1818: 117 ha aan Breuvert en in 1827: 165 ha aan Tassaert voor het bouwen van een scheikundige fabriek. Tassaert bouwde daarbij een huis voor zichzelf en zestien werkmanswoningen, in totaal bewoond door 66 mensen. Dat was de start voor de kolonisering van de heide. Opvallend is dat deze grote eigendommen allemaal in handen kwamen van eigenaars van buiten de Gemeente, zelfs van Brussel.

In de loop der jaren werden deze eigendommen op hun beurt verdeeld en verkocht, maar ook door aankopen weer tot grote gehelen samengevoegd. Dat is ook de geschiedenis van het domein Koch.

Het was Jacobus Gerardus KOCH (°02.09.1816) (Mijnheer Jaak), die in de periode van 1846 tot 1899 een eigendom heeft opgebouwd van meer dan 315 ha waarvan meer dan 251 ha onder Gooreind en aansluitend 62 ha onder Brasschaat en 1,5 ha onder Kalmthout.

Het begon in 1846 met de aankoop van 4 ha 37 a 75 ca heide van Adriaan Goossenaerts, winkelier in Antwerpen (akte notaris Van de Zande 09.03.1846) en 165 ha 19 a 45 ca van Tassaert, voor 76.500 fr.: een herenhuis, fabriek, werkmanswoningen, tuin en heide (akte notaris Gheysens 18.03.1846). In 1847 koopt hij 71 a 00 ca bij van August Van Oost (Gentbrugge) en Frans Timmermans (akte notaris Keysers 22.10.1847) en van Ferdinand André (Parijs) nog 5 ha 62 a 74 ca heide (akte notaris Van Dael 18.04.1848).

In datzelfde jaar breekt hij de fabriek en een reeks werkmanswoningen af en bouwt zich een nieuw huis dat in 1876 en 1899 wordt verbouwd en vergroot, en de geschiedenis ingaat als het “Klein Kasteel” van mijnheer Jaak. Ook de overige werkmanswoningen worden verbouwd tot twee woningen.

Maar intussen wordt er bij elke gelegenheid bijgekocht: op publieke verkoop op 30.06.1871 (notaris Van de Wijngaert) koopt hij 11 ha 81 a 81 ca mastbos plus een buitenverblijf met lusttuin van 2 ha 14 a 18 ca en drie aaneen gebouwde huisjes met een

oppervlakte van 28 a 16 ca van Paul De Craecker van Antwerpen. Het buitenverblijf was gelegen op de hoek van de Bredabaan en de huidige Arthur Boelstraat (nu Bredabaan 945). In 1891 verkocht hij dat buitenverblijf aan Elisa Jonkers, een toneelspeelster uit Borgerhout. (zie hoofdstuk 5: Elisa's Rust). De drie huisjes stonden aan de overkant van de Bredabaan.

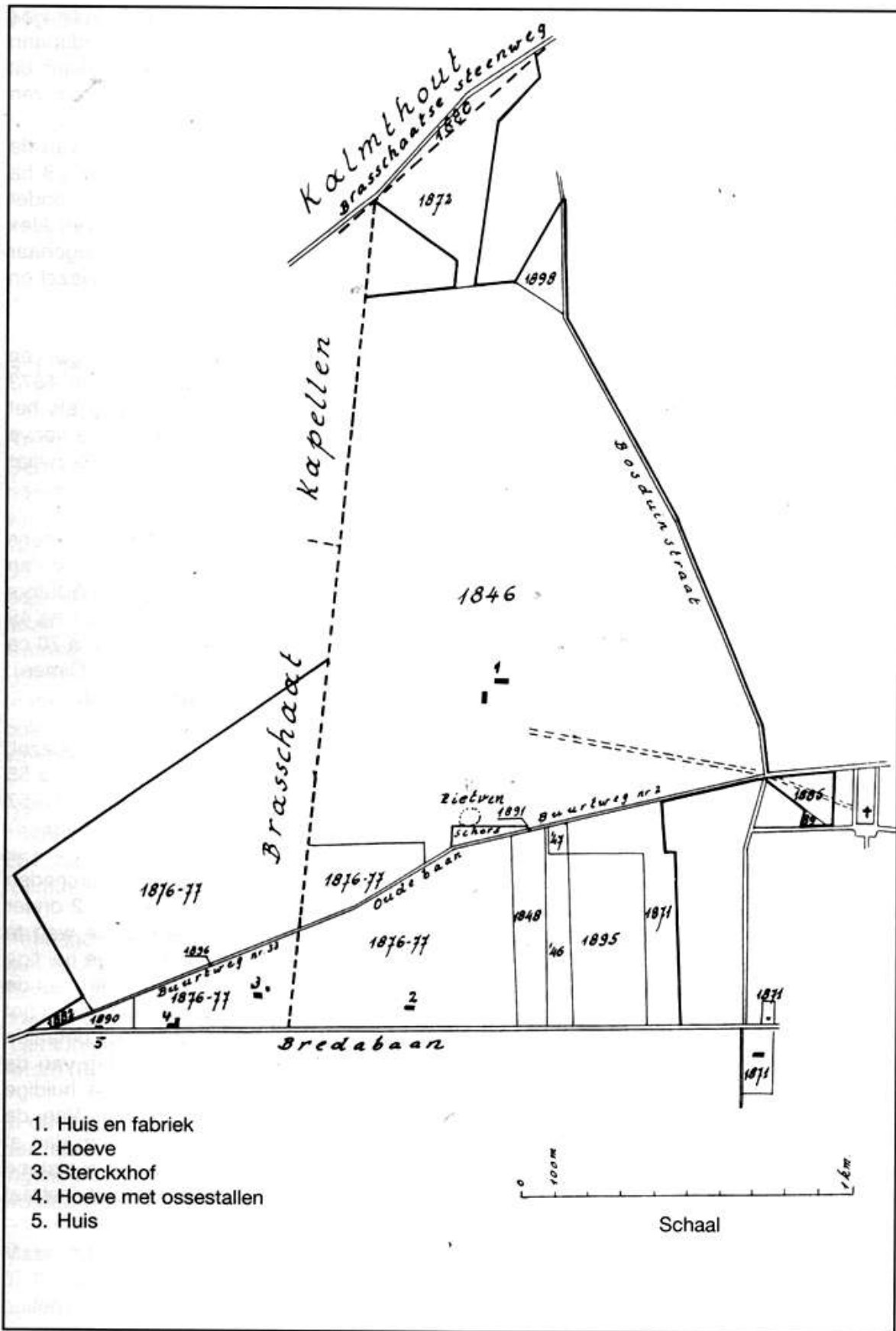
Maar keren we terug naar 1872: publieke aankoop van 10 ha 44 a 00 ca heide van de Gemeente (akte notaris De Cart 19.06.1872). In 1876 nieuwe publieke aankoop: 28 ha 53a 50 ca, weide, mastbos en heide met hoeve (thans Bredabaan 1058/60) onder Wuustwezel en 50 ha 35 a 40 ca weiland, mastbos en heide onder Brasschaat van Alex Cadot-Van der Linden (akte notaris Van Herstraeten 24.05.1876). Van dezelfde eigenaar koopt hij op 28.06.1877 (zelfde notaris) nog 6 ha 31 a 66 ca weide onder Wuustwezel en 8 ha 91 a 98 ca onder Brasschaat.

Daarop staat onder Brasschaat volgens de akte een kasteel, koetshuis, stal en aanhorigheden, een hoeve, lusttuin en groentetuin. Cadot had die eigendom in 1873 geërfd van Frans Sterckx en het kasteel, in feite een grote villa, bleef bekend als het "Sterckxhof". Het stond op de hoek van de Bredabaan en de huidige Koersdreef. De hoeve stond waar nu het Klokkenhof staat. Beide gebouwen werden in de oorlog in 1940 zwaar beschadigd en afgebroken.

Wat de aankopen betreft volgen er na 1877 enkele kalme jaren: op 12.04.1880 (notaris Van Lidth): 1 ha 53 a 90 ca bouw- en weiland en mastbos met huizing van Jan Baptist Van Wesenbeeck; op 30.11.1882 (notaris De Bruyn) nog 44 a 54 ca vage grond van Wouters en De Bruyn van Sint-Job; op 25.02.1885 (publieke verkoop notaris Van Nueten): 1 ha 49 a 74 ca ontboste grond van de Gemeente; op 28.12.1889 (notaris Van Olmen): 39 a 70 ca ontboste grond van Pieter Janssens van Wuustwezel; op 17.03.1890 (notaris Van Olmen): 1 ha 06 a 75 ca huis met tuin van Frans en Bourgois, gelegen onder Brasschaat.

Er is nu een bijna gesloten blok ontstaan. Nog één belangrijk stuk ontbreekt in de puzzel, maar dat wordt aangekocht op 07.10.1895 (publieke verkoop notaris Nizin): 11 ha 57 a 55 ca mastbos van Karel en August Wouters van Antwerpen. Ten slotte koopt hij nog 2 ha 57 a 59 ca bos en heide van Theophiel Gits van Antwerpen (akte Van Olmen 23.07.1898).

Er was nu nog één gebrek aan de eigendom: hij werd over de ganse lengte doorsneden door een publieke weg, de oude baan van Antwerpen naar Breda, buurtweg nr. 2 onder Wuustwezel, buurtweg nr. 33 onder Brasschaat. Mijnheer Jaak slaagde erin de weg te verwerven. Het gedeelte onder Wuustwezel ruilde hij met de Gemeente tegen de huidige Bosduinstraat vanaf de Oude Baan tot de watertoren, die zijn eigendom was maar aan de buitenkant van het domein was gelegen. Daardoor kwam er een openbare weg tussen het centrum van Gooreind en de wijk Bosduin (onderhandse akte 02.01.1891). Hij betaalde bovendien het aandeel van de Gemeente (1/3) van de kasseiweg die op vraag van de inwoners van Oud-Gooreind zou gelegd worden in de Oude Baan vanaf de huidige Goorbosstraat tot aan de afslag "Noordheuvel", een afstand van 1.070 m. Van de gemeente Brasschaat kocht hij de weg op 30.07.1896 (akte Burgemeester). Van dan af had hij een volledig gesloten domein, dat aan de Bredabaan grensde over een afstand van bijna 2 km vanaf het huidige Dennenhof tot minder dan 200 m van de Bosduinstraat en tot aan de Brasschaatse steenweg reikt. (Zie plan 5.)

Eén stuk had men toch over het hoofd gezien. Het was een driehoekig perceel van 50 a 95 ca en het lag tegen de oude baan aan het Rietven. Het had vroeger als “schors” gediend (zie hoofdstuk 1: Bredabaan) en hoorde nog toe aan de Gemeente. Door de verlegging van het verkeer naar de nieuwe Bredabaan was het zonder nut geworden. Men zou die vergetelheid pas ontdekken in 1952 wanneer de nieuwe eigenaar de eigendom in percelen wil verkopen.

Mijnheer Jaak stierf te Gooreind op 05.07.1903 in de ouderdom van 86 jaar. Hij was ongehuwd gebleven en liet bij testament van 26.09.1900 zijn ganse eigendom aan zijn neef Guilielmus Julianus Mauritius KOCH (°15.10.1852). (Mijnheer Maurice). Wij lezen in dat testament, gehecht aan een akte van notaris Speltincx van Loenhout van 10.07.1903: (ik vertaal) *“Ik ondergetekende Jacques Gérard KOCH, eigenaar wonende te Gooreind Wuustwezel. De toekomst willende verzekeren van mijn eigendom van Gooreind en aan mijn neef William Maurice KOCH een bewijs geven van mijn erkentelijkheid voor de geldelijke voorschotten die hij mij heeft toegestaan en nog zal toestaan om mij de middelen te verschaffen om de eigendom te onderhouden, te verbeteren en te bewonen. Verklaar aan te stellen als mijn universele erfgenaam, mijn neef William Maurice KOCH, wisselagent wonende in Londen, aan wie ik al mijn goederen schenk, roerende en onroerende, zonder enige uitzondering, waarvan hij de volle eigendom zal genieten vanaf het ogenblik van mijn overlijden. Dit op volgende voorwaarden:*

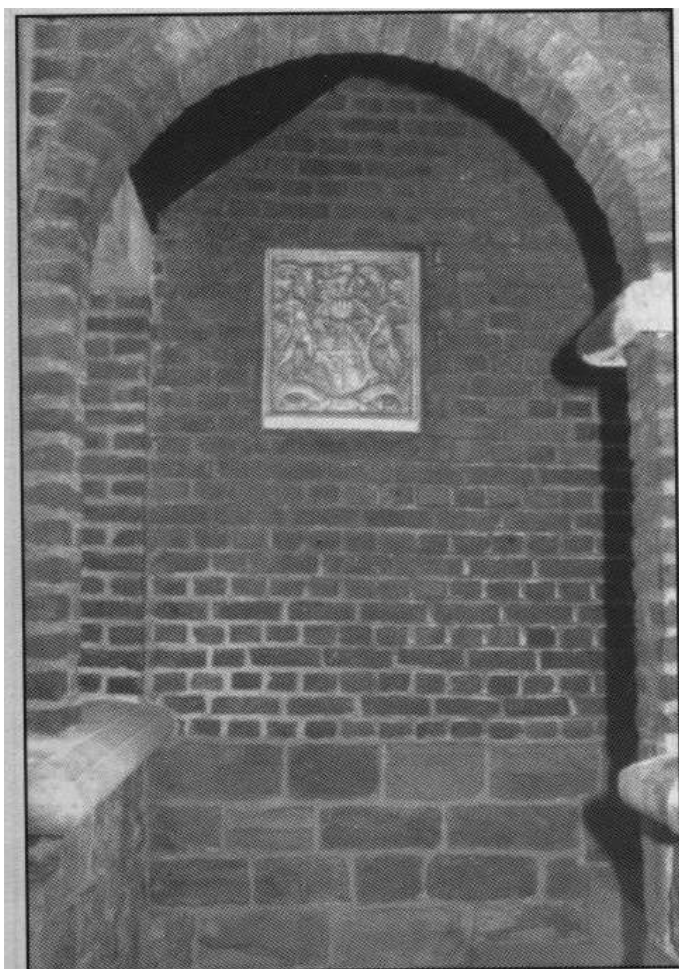
- A. te betalen al mijn schulden, zowel die aan mijn neef Alexander Koch, bankier in Sint-Petersburg als aan andere personen en aan mijn bankier.*
- B. te betalen jaarlijks en levenslang te rekenen vanaf de dag van mijn overlijden: aan mijn dienaars hierna vermeld als ze nog in dienst zijn bij mijn overlijden:
 - 1) aan mijn dienstmeid Isabelle Mertens: 1.200 fr.*
 - 2) aan mijn dienstmeid Philomène Stappaerts: 200 fr.*
 - 3) aan mijn opzichter Guillaume De Ren: 400 fr.*
 - 4) aan mijn opzichter Corneille De Ren: 400 fr.*
 - 5) aan mijn dienstknecht François Ceurvels: 200 fr.**
- C. te betalen aan ieder van mijn andere arbeiders en dienaars, die nog in dienst zijn bij mijn overlijden: een éénmalig bedrag van 100 fr.”*

(Om een idee te hebben van de huidige waarde moeten die bedragen vermenigvuldigd worden met 190. Een gewone arbeider verdiende toen 2 à 2,50 fr. per dag)

Mijnheer Maurice blijft in Londen wonen, maar verblijft toch twee maanden per jaar in Gooreind. De verhouding tussen de familie Koch en de parochie en de pastoors was steeds zeer goed. Vandaar de betrachting een rechtstreekse verbinding over eigen grond te hebben tussen het kasteel en de kerk. Om dat doel te bereiken koopt mijnheer Jaak van de Gemeente een bos 1 ha 49 a 74 ca groot (publieke verkoop notaris Van Nueten 25.02.1885). Het perceel was een driehoek, begrensd door de huidige Oude Baan, de Jozef Janssensstraat en de Kerkhofstraat, door de Gooreindenaars “den berk” genoemd. (Zie plan 5).

Op een boogscheutje na was de kerk bereikt. Enkel de eigendom van Adriaan Frans Stevens lag er nog tussen. Als mijnheer Maurice zich naar de kerk laat voeren, rijdt de auto door de Kerkhofstraat die in 1886 werd getrokken. Tot 1909 staat er geen enkel huis langs. Dan bouwt Corneel Dirven een woning op de hoek van de Kerkhofstraat en de Bosduinstraat.

Mijnheer Maurice kan de kerk niet meer bereiken zonder een huis te passeren. Dat zint hem niet en pastoor Van Horenbeeck krijgt de opdracht om Adriaan Frans Stevens te bewegen dwars door zijn eigendom een weg van zes meter breed te verkopen. Dat geschiedt bij onderhandse akte van 13.03.1909. Mijnheer Maurice rijdt nu over een met rode bakstenen verharde weg van het kasteel, dwars door "den berk" en het eigendom van Stevens naar de kerk: de Rode Dreef.

Speciale ingang voor de familie Koch met wapenschild "Sapienter et Audacter"

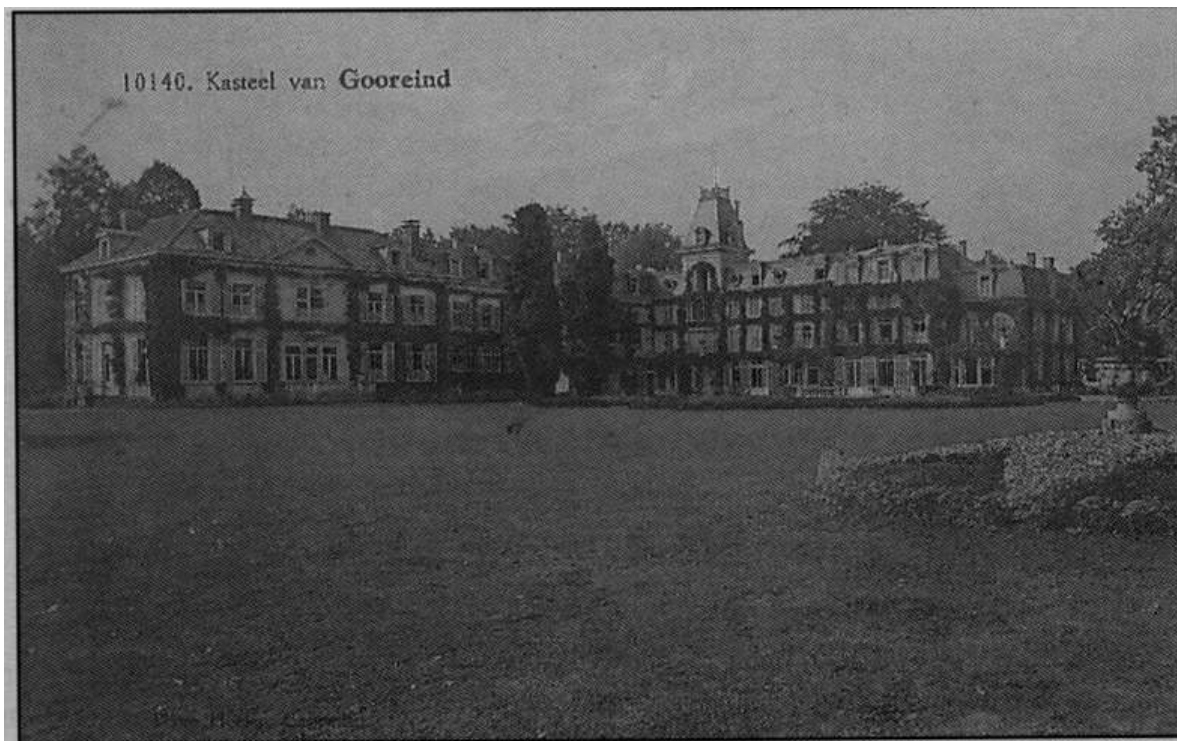
Deze weg verklaart ook de plaats van de speciale ingang voor de familie Koch, die gebouwd wordt aan de linkerkant van de nieuwe kerk. De ironie van het lot wil dat de speciale ingang nooit werd gebruikt. Het domein werd verkocht vóór de nieuwe kerk in 1939 werd ingewijd.

In 1912 bouwt mijnheer Maurice nog het "groot kasteel" en voegt "de Gooreynd" toe aan de familienaam. Hij was de eerste KOCH de GOOREYND.

Mijnheer Maurice stierf in Londen op 06.02.1919 en de eigendom ging over op zijn weduwe Manuella de Laska (°15.07.1866). Zij bleef eigenares tot aan haar dood op 01.10.1936 en liet de eigendom na aan haar jongste zoon Peter, in Gooreind geboren op 26.09.1905.

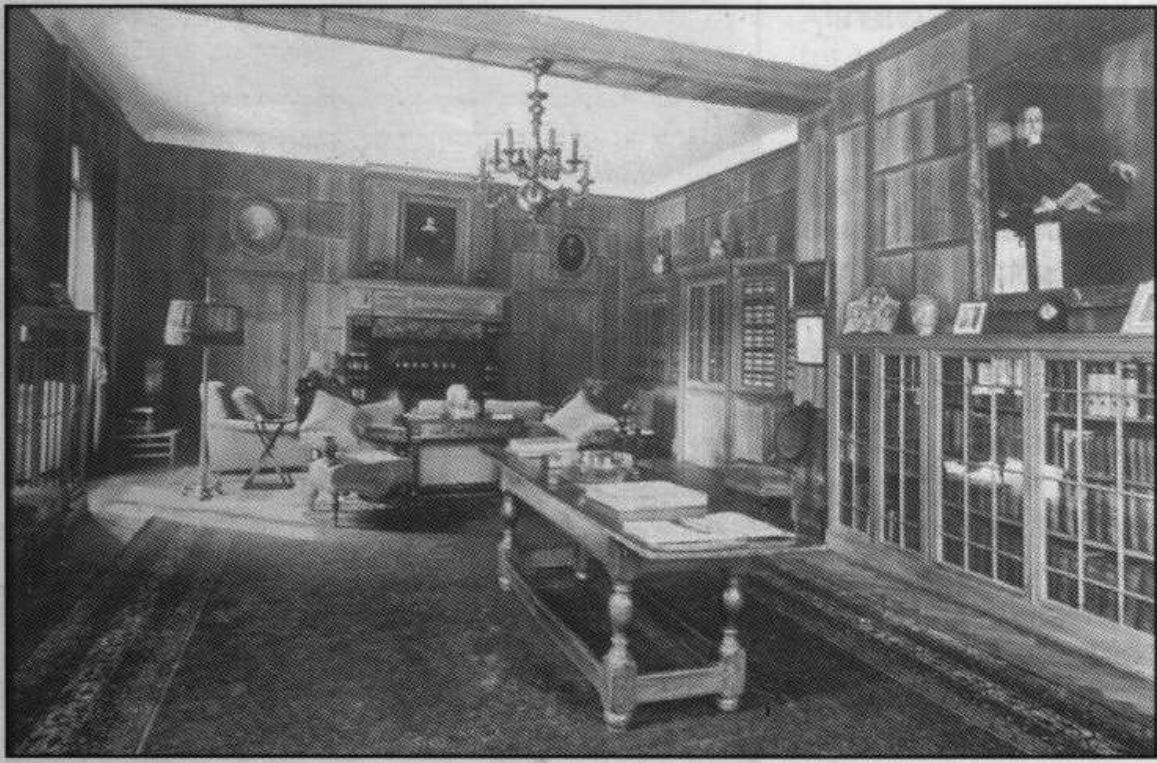
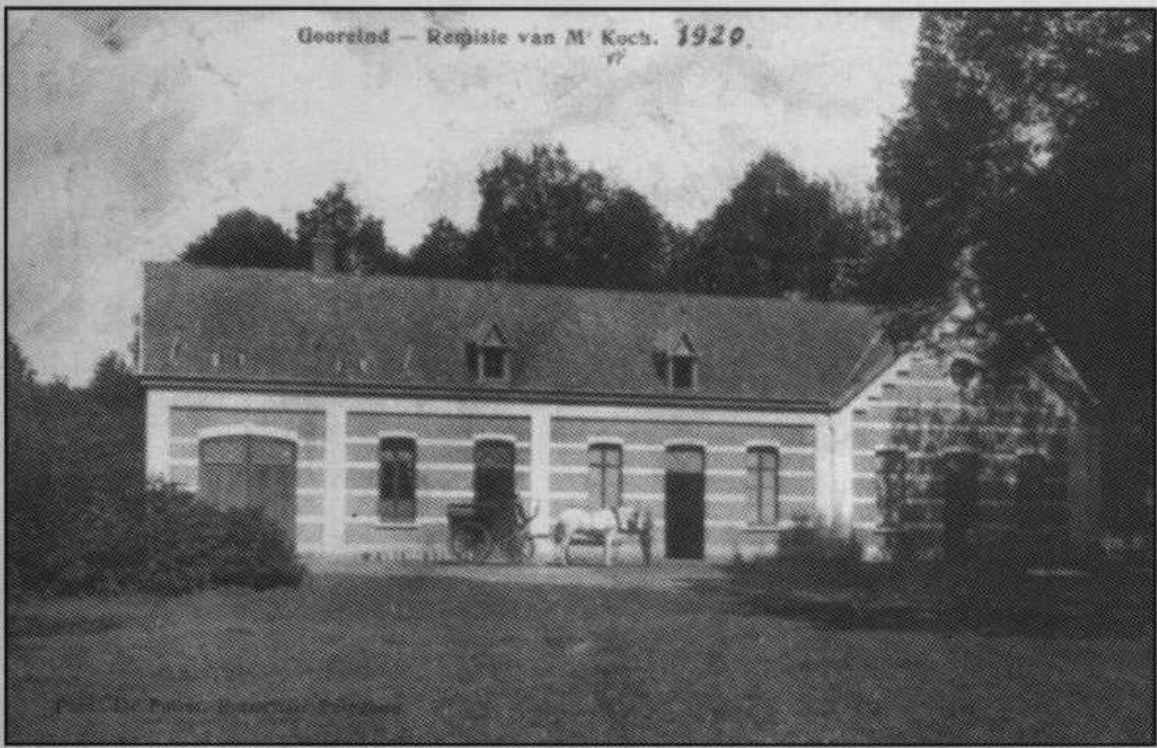
Als een donderslag bij heldere hemel en tot ontsteltenis van de Gooreindse bevolking, de rentmeester en de familie verkocht hij de ganse eigendom, een perceel, bestemd voor een nieuw kerkhof, bij akte van notarissen Leclef en Cols aan twee diamanthandelaars van Antwerpen: F. Maldoy en J. Rombouts (akte 27.12.1938). Er zullen wel dwingende geldelijke redenen geweest zijn, want ook hij was zeer aan Gooreind gehecht.

Eerst nog een woordje over het kasteel. Het "klein kasteel" van mijnheer Jaak was dus geleidelijk gegroeid uit een huis dat hij in 1848 had laten bouwen en vergroot werd in 1876 en 1899. Het had een grondoppervlakte van ongeveer 365 m2 en bevatte naast drie kelders, een gelijkvloers, een verdieping en mansardeverdieping met in totaal meer dan 35 kamers. Mijnheer Maurice bouwde daarnaast in 1912 het "groot kasteel", dat met het "klein kasteel" één geheel vormde. Enkel op het gelijkvloers waren ze gescheiden door een dubbele doorrijpoort. Het ganse complex had nu een grondoppervlakte van 1.175 m2 en had meer dan 100 kamers! Wat heeft mijnheer Maurice bezielde om dat kasteel te bouwen? Hij verbleef er met zijn familie twee maanden per jaar!

Bij het kasteel stonden nog verschillende gebouwen: o.a twee woonhuizen met paardenstal, een klein woonhuis, een koestal, een schuur, drie serres en een volière en ook een gebouw dat op het kadaster ingeschreven staat als “waterkasteel met naftemotor”. Het “waterkasteel” was een watertoren die moest dienen voor de waterleiding in het kasteel. Het was een hoog gebouw. Op het gelijkvloers was de machinekamer met pompen om het water naar de vergaarbak op de vierde verdieping te pompen. Er stond ook een naftemotor om elektriciteit te produceren, die werd opgeslagen in 64 grote accu’s welke op de eerste verdieping stonden. De kastelen hadden dus een eigen waterleidingenelektriciteitsnet. Bovendien werden zij centraal verwarmd met kolenketels. De woningen werden bewoond door de bos- en jachtwachters, de hovenier en het personeel dat instond voor paarden en koeien.

De bibliotheek

6.1.1. Wat is er met de eigendom na 1938 gebeurd ?

In 1938 staan de kastelen leeg, de inboedel wordt publiek verkocht. Op 3 september 1939 verklaren Frankrijk en Engeland de oorlog aan Duitsland. Het is duidelijk dat ons land groot gevaar loopt in de oorlog betrokken te worden. Op 14.10.1939 wordt op vraag van de eigenaars en de gemeente Wuustwezel een plaatsbeschrijving van het kasteel opgemaakt door architect Leon De Graef van Brasschaat. “Voormelde vaststellingen worden gedaan in het vooruitzicht der inkwartiering van militairen waarmee de Gemeente zou kunnen gelast worden”. Uit het verslag blijkt dat het kasteel reeds overal tekenen van verval vertoont.

Op 10 mei 1940 valt Duitsland ons land binnen. De gebouwen onder Brasschaat worden reeds in de eerste dagen verwoest. Tijdens de oorlog werd de ganse eigendom door de Duitsers opgeëist. Eerst verbleven er krijgsgevangenen, later Russische soldaten die de kant van Duitsland hadden gekozen. Zij bewaakten het domein dat als opslagplaats werd gebruikt voor oorlogsmateriaal voor België en Noord-Frankrijk. Mijnen werden gelegd om de toegang te beletten. Ook de steenslagverharding in de dreven dateert van die tijd. De gebouwen hebben in de oorlog veel geleden door de bezetting. In oktober 1944 werd het kasteel door een vliegtuigbom getroffen. Het proces-verbaal wordt opgemaakt van *“oorlogsschade veroorzaakt door defensiewerken ten preventieven titel en/of door strategische strijd tussen oorlogvoerende mogendheden ... De rechtstreekse oorlogsschade veroorzaakt door beschietingen in oktober 1944 en door vliegende bommen tussen oktober 1944 en maart 1945.”* De totale schade wordt geraamd op 1.148.861,80 fr. (waarde 1939). Er wordt niets hersteld. De hoeve, thans Bredabaan 1058/60 werd gespaard.

Na de aftocht van de Duitsers bleef het domein achter, volledig omheind en door mijnen beveiligd. Op de omheining hing op regelmatige afstand de waarschuwing “Achtung Minen”. Dat belette enkele roekelozen niet op zoek te gaan naar “oorlogsbuit”. Voor enkelen liep het slecht af: Jef Van Velthoven trapte op een mijn, ongeveer ten einde van de huidige Beukendreef. Hij sleepte zich voort tot aan de Bredabaan waar een nieuwe mijnversperring lag. Op zijn geroep om hulp kwam een Canadese tank ter plaatse. Zij reed op een mijn waardoor één der rupskettingen onklaar werd en zij nog enkel kon draaien. Een tweede tank werd te hulp geroepen die de onfortuinlijke Jef kon redden. Met een houten been heeft hij moeten leren leven. Ook Louis Van Staey verloor een been in het mijnenveld.

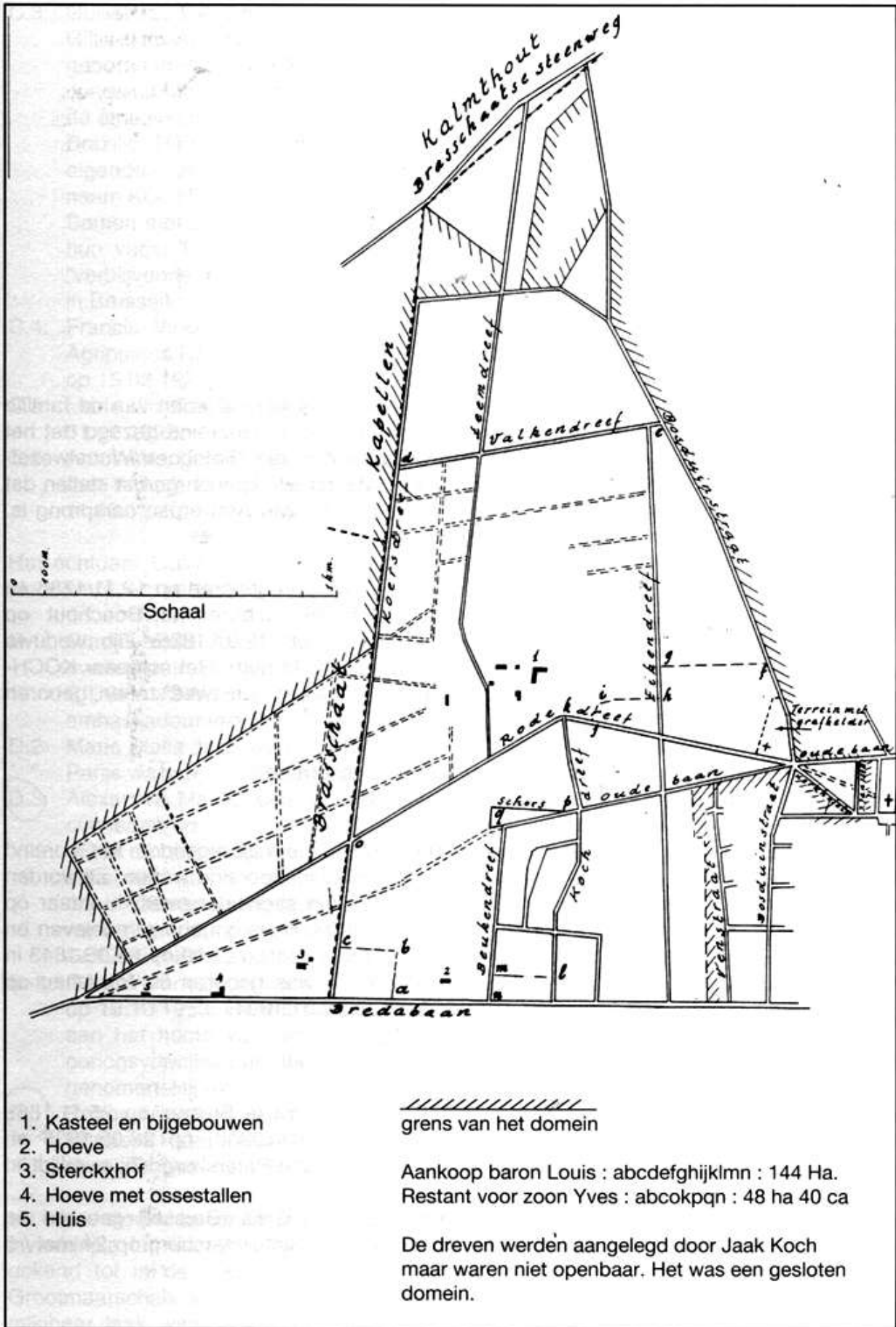
Dolf Cornelissens had eveneens geen geluk. Er waren al mijnen geruimd in de Kochdreef. Zijn schoonbroer was er struiken aan het rooien. Dolf ging hem roepen voor het middageten. Hij trapte echter op een achtergebleven mijn. Per kar werd hij naar het gasthuis in Gooreind vervoerd en vandaar door de Canadezen naar de kliniek van Sint-Antonius gebracht. Zijn voet werd afgezet. De mijnen worden later opgeruimd door Duitse krijgsgevangenen.

In die toestand wordt de eigendom bij akte van notaris Leclef van 30.07.1948 door Maldoy en Rombouts verkocht aan de Compagnie Immobilière de Belgique (voor 3/4) en de Maatschappij Matexi (voor 1/4). Het kasteel en alle aanhorigheden worden in 1949 afgebroken. De eigendom onder Brasschaat met een deeltje onder Wuustwezel wordt in een grote publieke verkoop op 28.06.1949 door notaris Roevens in 195 percelen verkocht. Baron Louis Gericke van Herwijnen koopt bij akte van 21.01.1949 de hoeve Bredabaan 1058/60 samen met 144 ha 02 a 80 ca. De rest wordt in grotere en kleinere stukken eveneens verkocht, ontbost, bebouwd of in weiland veranderd.

In 1967/68 verkavelt Baron Louis een deel van zijn eigendom, t.w. het deel tussen de Kochdreef, Oude Baan, Beukendreef en Nachtegaaldreef. In 1969 wordt de bedding van de huidige openbare wegen aan de Gemeente afgestaan.

Als Baron Louis op 21.10.1975 overlijdt, is dat het sein voor een nieuwe verdeling van het eigendom. Enkel de hoeve met 48 ha 40 a 24 ca blijft eigendom van zijn zoon Yves. De rest wordt verkocht aan veel verschillende eigenaars. Dat is dan het einde van een grote eigendom van meer dan 315 ha !
(Zie plan 6.)

6.2. DE FAMILIE KOCH (de GOOREYND)

We hebben in het vorige hoofdstuk al kennis gemaakt met enkele leden van de familie Koch, maar wat weten wij er verder over? Algemeen wordt in Gooreind gezegd dat het een rijke Engelse bankiersfamilie was. Marcel Leunen in zijn “Fotoboek Wuustwezel-Gooreind” schrijft dat ze van Duitse oorsprong was. Welnu, we kunnen gerust stellen dat de “Gooreindse” tak van de familie van Belgische, ja zelfs van Antwerpse oorsprong is. Het was wel duidelijk een rijke koopmansfamilie.

A. Petrus Joannes (Pierre Jean) KOCH werd in Antwerpen geboren op 12.11.1786 en huwde met Anna Francisca Dorothéa PEETERS, geboren te Boechout op 27.02.1789. Hij overlijdt zeer jong in Antwerpen op 12.07.1825. Zijn weduwe hertrouwt met Gerard KOECKELKORN (°09.01.1788 Tienen). Het echtpaar KOCH-PEETERS heeft tijdelijk in Amsterdam gewoond waar hun twee zonen geboren worden:

B.1: Franciscus Josephus op 21.03.1814 (François Joseph) en
B.2: Jacobus Gerardus op 02.09.1816 (mijnheer Jaak)

Mijnheer Jaak woont in Antwerpen wanneer hij in 1846 zijn eerste eigendom in Gooreind koopt. Hij gaat onmiddellijk met zijn moeder en stiefvader in Gooreind wonen. Zij worden in de bevolkingsboeken ingeschreven op 21.11.1846. Zijn stiefvader overlijdt aldaar op 16.11.1862, zijn moeder op 07.01.1881, hij op 05.07.1903. Hij is ongehuwd gebleven en laat de eigendom na aan zijn neef, de zoon van zijn broer François, die op 25.05.1843 in Warschau huwde met Joséphine Emilie de LASKA. Zij was geboren in Warschau op 07.06.1824 en overlijdt in Brussel op 10.04.1886, hij op 28.01.1894.

Het echtpaar François Joseph KOCH-de LASKA had zes kinderen:

C.1: Louise, geboren te Antwerpen op 31.03.1844. Ze huwt te Brussel op 25.11.1868 met Vladimir POTEKINE, geboren in Smolensk (Rusland) op 28.05.1836 en overleden in Moskou in 1903. Hij was bankier in Sint-Petersburg. Zij overlijdt in Elsene (Brussel) op 10.02.1930.
C.2: Alexandre Jacques François Joseph werd te Sint- Gillis (Brussel) geboren op 12.04.1846. Hij was bankier in Wenen en overlijdt in Sint-Petersburg op 24 mei / 6 juni 1905.

- C.3: Guilielmus Julianus Mauritius (William) (Mijnheer Maurice) werd geboren in Sint-Gillis (Brussel) op 15.10.1852. Hij huwde met zijn volle nicht Manuela de LASKA, geboren in Parijs op 05.07.1866. Zij was de dochter van Alexandre de LASKI en van Joaquina Maria Francesca MARQUES de SOUZA LISBOA, die de dochter was van de ambassadeur in Parijs tijdens het tweede keizerrijk van Dom PEDRO, keizer van Brazilië. Hij was bankier in Londen, waar hij op 06.02.1919 overlijdt. Hij erfde de eigendom van zijn oom mijnheer Jaak, en voegde “de GOOREYND” toe aan de naam KOCH.
Samen met zijn broer Alexandre doet hij in Brussel aangifte van het overlijden van hun vader François. Het is wel merkwaardig dat zij in de akte vermeld zijn als “verblijvende” respectievelijk in Sint-Petersburg en Londen, maar beiden woonachtig in Brussel!
- C.4: Francis Vincent Alexander, geboren in Brussel op 22.01.1855 en gehuwd met Agrippinne NICOLAEFF (1856-1936). Hij was bankier in Parijs en overlijdt in Londen op 15.03.1924.
- C.5: Marie Victoire Augustine, geboren in Brussel op 26.09.1856 en aldaar overleden op 01.12.1892.
- C.6: Antoinette, geboren in Brussel op 11.02.1860. Zij huwt in Wuustwezel op 11.09.1911 met William Francis HUBBARD (1857-1938). Zij is overleden in Surrey (G.B.) op 11.09.1945.

Het echtpaar Guilielmus Julianus Mauritius KOCH de GOOREYND-de LASKA had vijf kinderen:

- D.1: Gladys Marie Joséphine Françoise Enriqueta, geboren te Londen op 14.09.1892 en overleden in Brussel op 24.08.1983. Zij was gehuwd met Jan Marie Wlodozimierz CIECHANOWSKI, geboren in Grodziec (Polen) op 15.05.1887. Hij was ambassadeur van Polen en overlijdt in Washington op 16.04.1973.
- D.2: Marie Stella Jacqueline Antoinette, bleef ongehuwd, en is geboren in 1896, leefde in Parijs waar zij in 1934 overleed.
- D.3: Alexandre Marie Louis Winand werd geboren in Londen op 19.04.1899 en is er overleden op 12.11.1985. Alhoewel Belg van nationaliteit diende hij in 1914 - 1918 in het Engelse leger en werd kolonel van de “Irish Guards”. Hij nam in Engeland actief deel aan het politieke leven en veranderde in 1921 zijn naam in Worsthorne, om bij de verkiezingen in 1923 en 24 als Conservatief kandidaat op te komen. Hij werd door de kandidaat van Labour verslagen en nam terug de naam “KOCH de GOOREYND” aan. Hij was gehuwd met barones Norman.
- D.4: Gérard Marie Jean Ladislaw, is geboren in Londen op 19.11.1900 en is er overleden op 19.10.1953. Hij was wisselagent in Londen in opvolging van zijn vader en stond aan het hoofd van het belangrijk makelaarskantoor “Panmure Gordon”. Hij was oorlogsvrijwilliger in 1940-45 en werd als Engels officier door de Duitsers gevangen genomen. Hij werd onder de oorlog als zieke uitgewisseld en in vrijheid gesteld.
- D.5: Petrus Mauritius Jacobus: op 26.09.1905 als enige KOCH in Gooreind geboren. Mijnheer Peter KOCH de GOOREYND erfde als jongste zoon de eigendom bij het overlijden van zijn moeder in 1936. Twee jaar later verkocht hij de eigendom.

Uit bovenstaand overzicht blijkt duidelijk dat we hier te maken hebben met een rijke en invloedrijke familie met uitgebreide internationale relaties. Maar ook in België waren zij gekend tot in de hoogste kringen: toen François KOCH in 1894 overleed zond de Grootmaarschalk van het Hof een rouwbeklag namens Leopold II, die ook de zoon, mijnheer Jaak, waardeerde als plantenskundige.

Bij de familie leeft nog de herinnering aan een Pierre Koch, die directeur zou geweest zijn van het Museum van Schone Kunsten te Antwerpen. Opzoekingen op de “Akademie” bevestigen dat. Een Petrus Paulus Gregorius Egidius Maria Koch (°Antwerpen 11.06.1843) werd beheerder in 1886 en in 1895 Conservator van het Museum. Hij was advocaat en overleed ongehuwd te Brussel op 07.03.1904. Na een plechtige lijkdienst in de Sint-Jozefkerk te Antwerpen werd hij op 11.03.1904 bijgezet in de familiekerk te Merkssem (bestaat nog). Zijn vader Joannes Jacobus Koch (°Amsterdam 23.09.1804), gehuwd met Victoria Francisca Maria Peeters (°Antwerpen 05.11.1814) was een neef van François Joseph Koch (B1).

Het was mijnheer Maurice die in 1912, het jaar dat hij het “groot kasteel” bouwde, “de Gooreynd” aan de naam toevoegde. Tot mijn verwondering kon ik daaromtrent geen gegevens vinden. Als men toelating krijgt zijn naam te wijzigen wordt dat ingeschreven op de geboorteakte. Dat is niet gebeurd. Was hij van adel? Navraag op de dienst van de adel in Brussel geeft de zekerheid dat hij niet tot de Belgische adel behoort. Besluit: naar alle waarschijnlijkheid heeft hij “de Gooreynd” zonder wettelijke basis bij de naam gevoegd.

Ten slotte nog een woordje over de rijkdom van mijnheer Maurice. Uit de erfenisaangifte bij zijn overlijden in Londen in 1919 blijkt dat zijn globaal bruto vermogen geschat werd op 750.000 pond. Het is onmogelijk dat bedrag om te zetten in Belgische franken van vandaag: daarvoor is het koersverschil tussen frank en pond te wisselvallig verlopen. Als we weten dat het pond in 1919, 32,24 fr waard was dan betekent dat 24.180.000 fr van 1919. We weten ook dat zijn eigendom van 315 ha hier in 1919 geschat werd op 2.536.135 fr. Zijn bezit kwam dus overeen met bijna 10 keer de waarde van zijn eigendom te Gooreind!

Ook Gérard, in Londen overleden in 1953, zat er blijkbaar warmpjes in. Jef Cornelissens heeft een krantenbericht van destijds bewaard. Het was herkomstig van het agentschap Reuter en de titel luidde als volgt: *“Schatrijke effectenhandelaar van Belgische afkomst vermaakt deel van zijn vermogen aan Engelse gravin.” “De h. Gérard Koch de Goreynd, een Londense effectenmakelaar van Belgische afkomst is in October op 52-jarige leeftijd overleden met nalating van 5.000 pond (700.000 fr.) en van al zijn persoonlijke goederen aan de 37-jarige Gravin van Dudley. In mei jl. had de gravin een proces tot echtscheiding ingesteld tegen haar 50-jarige man, de Graaf van Dudley, die een intieme vriend van de hertog en de hertogin van Windsor was. In het testament van de h. Koch de Goreynd, dat thans bekend is gemaakt, vermaakt deze aan de gravin van Dudley eveneens zijn huis in Londen. De gravin, die een der schitterendste vooroorlogse paardrijdsters was, werd op 18-jarige leeftijd uitgehuwelijkt aan de burggraaf Long. Haar huwelijk werd in 1942 ontbonden. Het volgend jaar trouwde zij met de graaf van Dudley, wiens eerste vrouw bij een vliegtuigongeval in 1930 om het leven was gekomen. De gravin, die verleden jaar directrice van een modefirma is geworden, woont op het ogenblik in Frankrijk bij vrienden. De h. Koch de Goreynd laat ongeveer 110.000 pond netto (meer dan 15 miljoen fr.) na en verleent kwijtschelding aan al zijn schuldenaren.”*

6.3. WAT HEEFT DE FAMILIE KOCH VOOR GOOREIND BETEKEND?

“Gooreind, dat is Koch” is een gezegde van alle inwoners van Gooreind die zich de tijd nog herinneren. Inderdaad heeft de familie gedurende meer dan 90 jaar een zeer belangrijke rol gespeeld door haar actieve belangstelling, haar rol als werkgeefster en haar zeer grote vrijgevigheid op alle gebied.

Toen mijnheer Jaak in 1846 samen met zijn moeder en stiefvader in Gooreind kwam wonen was juist de strijd voor de oprichting van een zelfstandige parochie begonnen. Onmiddellijk zet hij zich hiervoor in. De eerste brief die op 26.05.1848 uit Gooreind vertrekt is ondertekend door de heren Jaak KOCH, zijn stiefvader G. KOECKELKORN en J. Wauters. Het is een brief van vijf bladzijden, gericht aan de Kardinaal-Aartsbisschop van Mechelen om de toestand uit te leggen. Op 01.06.1849 schrijven Jaak KOCH, G. KOECKELKORN en F. Timmermans naar de Gemeente. Door tegenwerking van de Gemeente valt de actie tijdelijk stil maar wordt in 1862 hervat. Op 21.10.1862 vertrekt er een petitie naar de Kardinaal met 74 handtekeningen van de inwoners. Jaak KOCH tekent als eerste. Er komt dan schot in de zaak en in 1866 is men kerk en school aan het bouwen. Staat en Provincie geven toelagen, maar de Gemeente weigert elke steun. De inwoners moeten instaan voor het ontbrekende geld. Jozef Reyniers was zeker de belangrijkste geldschieter maar het lijkt geen twijfel dat ook Jaak KOCH een flinke bijdrage heeft geleverd. (Zie hoofdstuk 3 Gooreind 1843/1871).

Zijn aankoop in 1846 bestond voor bijna 170 ha uit heide. Hij laat zich daar een nieuw huis bouwen en vat de ontginning van de heide aan. Als erkend bosbouwkundige trok hij dreven, regelde de waterafvoer en plantte op grote schaal eiken. Het aanlegplan vindt men nog duidelijk terug. Met de geleidelijke uitbreiding tot 315 ha, de aanleg van een lusttuin van meer dan 30 ha en een vijver van 3 ha bleef er werkgelegenheid voor velen.

Na de aankoop van de eigendom onder Brasschaat in 1877 start hij in de hoeve een handel in ossen, die uitgroeide tot een van de belangrijkste van het land. Jonge ossen werden gekocht op de markten van Holland en Frankrijk. Het grootste deel werd vetgemest en geleverd aan het slachthuis van Kuringen. Trekossen werden geleverd aan de kleine landbouwbedrijven. In de goede jaren had hij wel 150 ossen, en waren er ruim honderd werklieden in dienst. Een verbindingsspoor sloot het bedrijf aan op de lijn van de stoomtram.

Het bedrijf slabakte toen pulp (het belangrijkste voeder voor de dieren) ingevolge betere machines in de suikerfabrieken, van mindere kwaliteit werd. Andere voeders waren te duur, de opkweek duurde te lang. De uitbating werd stopgezet.

Nadat mijnheer Jaak in 1903 overleden was, werd mijnheer Maurice, wisselagent in Londen, de nieuwe eigenaar. Hij bleef in Londen wonen maar kwam twee maanden per jaar, augustus en september, met zijn familie en gevolg naar Gooreind. Zij vertrokken met een speciaal afgehuurde boot van de Harwichlijn om 8 u 's avonds uit Dover met minstens twintig bedienden, waaronder een butler, een Franse kok, verpleegsters, een gouvernante en twee chauffeurs, een auto en wel vijftien paarden. 's Anderdaags 's morgens kwamen ze in Antwerpen aan waar ze werden afgehaald door hun Gooreinds personeel! Kunt gij u die karavaan voorstellen die van Antwerpen naar Gooreind trok?

Als de familie Koch in Gooreind verbleef stond er bestendig een speciale telegramdrager ter beschikking in Maria-ter-Heide, schrijft L. Philipsen in zijn brochure "De post in Wuustwezel". In Gooreind was de chef van het keukenpersoneel een Engelse, miss Grinsley. Men noemde haar de "huiskip". Dat zal wel de Gooreindse vertaling geweest zijn van "house-keeper" (=huishoudster). Tijdens haar verlof in Gooreind, ging de familie gewoonlijk nog voor acht dagen naar Frankrijk en Monaco.

Ook mijnheer Maurice heeft zeer veel voor Gooreind gedaan. De arbeiders werden nooit afgedankt maar ingezet voor het onderhoud: de dreven werden regelmatig met de rijf opgeharkt. Zo bleef er bestendig werk. Het was nog de tijd dat de werkmans zeer weinig verdiende: 1,50 fr. per dag! Dat was zo in de ganse omgeving bij de kasteelheren. Pastoor Van Horenbeek, die zeer sociaalvoelend was, vroeg aan mijnheer Maurice om het loon op te trekken tot 3 fr. dat men in de sigarenfabriek verdiende. Mijnheer Maurice was onmiddellijk bereid, maar de kasteelheren uit de omtrek waren daar niet mee akkoord, met het oog op hun eigen werkvolk. Maar men vond een oplossing: het basisloon bleef behouden maar hij gaf een toeslag van 0,25 fr. per kind. Er waren toen veel kinderen zodat veel arbeiders tot 3 fr. en zelfs nog meer verdienden.

Met de plechtige communie werden geschenken uitgedeeld: ouders die de kleding niet konden betalen kregen voor de meisjes een kleed, voor de jongens een kostuum. Na de mis gingen de kinderen met hun ouders naar de meisjesschool. Daar werd hen een lekker ontbijt opgediend.

Met Kerstmis bleef de familie in Londen, maar ze betaalde in Gooreind telkens een buitengewoon kerstfeest. In de meisjesschool werd een prachtige kerstboom opgesteld en een kribbe. Kinderen met hun ouders en inwoners van Gooreind kwamen er naar toe. Er werd gemusiceerd en voorgedragen. Achter de kerstboom stonden de tafels met geschenken: de grote jongens kregen schrijfgierief, de meisjes een naaidoos; de kleine jongens een trommel of een paardje, de meisjes een pop. Daarbij kreeg ieder kind een groot pak koekjes en een appelsien. Pastoor Van Horenbeek, onderwijzer Jan Bosschaerts en zijn zonen, koster Mon De Decker, de Zusters en enkele vrijwilligers werkten dagen om dit feest op poten te zetten. Buiten dat werden de armen niet vergeten: wollen dekens werden in de winter uitgedeeld, de zieken werden geldelijk gesteund.

Ook de relaties met de hogere kringen werden niet verwaarloosd. De officieren, gekazerneerd in Polygoon, mochten paardrijden in de “Koers”dreef. Ook grote jachtpartijen werden gegeven voor de kasteelheren uit de omtrek, zelfs Lords uit Engeland waren soms van de partij. Op zo'n dag werden wel 1.000 tot 1.200 konijnen geschoten. De schoolkinderen waren de trakkers en verdienden zo een centje voor hun spaarpot. De konijnen werden uitgedeeld aan de inwoners van Gooreind en omliggende.

Als mijnheer Maurice in Gooreind was, werd pastoor Van Horenbeeck op zondagmiddag afgehaald per rijtuig, om op het kasteel te middagmalen. Om 2 uur werd hij teruggebracht voor het lof en de catechismusles.

Ook in het gemeenschapsleven was de familie KOCH actief. Zo was mijnheer Maurice erevoorzitter van “Dorothea”, een landbouwmaatschappij die om de drie jaar prijskampen organiseerde voor paarden en koeien van gans de Noorderkempen, van Essen tot Hoogstraten. Tentoonstellingen van groenten, fruit en bloemen werden ingericht in de parochiezaal.

Op 26.09.1905 werd dan op het kasteel geboren: Petrus Mauritius Jacobus KOCH, zoon van mijnheer Maurice en Manuela de LASKA. Het spreekt vanzelf dat dit voor Gooreind een uitzonderlijke gebeurtenis was. Zie hier hoe Achilles Bosschaerts het feest beschrijft: *“Op de weide voor het groot kasteel had een uitgebreid feestmaal plaats. De burgemeester van Wuustwezel, schepenen en gemeenteraadsleden waren uitgenodigd en aanwezig. De hoofdtafel tussen de bloemperken van geraniums, salvia's en begonia's gaf een buitengewoon schoon zicht aan het geheel. Walter Poppelaers, de hovenier, was een echte kunstenaar in 't scheppen van een kleurrijke bloemenweelde. Achter elke persoon aan de hoofdtafel stond een dienaar om de aanwezigen te helpen tijdens het eetmaal. Verscheidene personen van Gooreind, Wuustwezel en Brasschaat, van de maatschappijen, de mensen die er werkten waren eveneens uitgenodigd. Een stralend vuurwerk besloot die onvergetelijke, enig mooie dag. Er werden verschillende toespraken gehouden en door de familie KOCH beantwoord. Bij die gelegenheid doorkruiste een koets door vier paarden getrokken en begeleid door twee koetsiers gans Gooreind. Een koetsier wierp mooi verpakte suikerbonen in alle straten. De kinderen raapten ze gretig op. Veel mensen stonden er op te kijken. Voor elk kind dat in dat jaar geboren was kregen de ouders twintig frank. In de meisjesschool werd een feestmaal gegeven voor de schoolkinderen. Veel familieleden van mijnheer Maurice waren aanwezig, zelfs Louise, zijn zuster, gehuwd met Vladimir POTEKINE, bankier in Sint-Petersburg, en zijn broers Alexander, bankier in Wenen en Francis, bankier in Parijs.”* Tot daar het relaas van iemand die het heeft meegemaakt.

Kwam dan de oorlog 1914-18. De familie KOCH verbleef in Londen. Hun eigendom in Gooreind konden zij niet meer bereiken. In 1917 werd het kasteel door de rentmeester ter beschikking gesteld van een kinderkolonie: verzwakte kinderen uit Merksem hebben er verbleven tot het einde van de oorlog.

Mijnheer Maurice overleed in Londen op 06.02.1919. Zijn dochter Gladys en zoon Gérard zijn de eersten die Gooreind terug bezoeken. Zijn weduwe Manuela de LASKA, met vooral haar kinderen, Gladys, Gérard en Peter zetten de traditie van de familie voort. Gérard wordt erevoorzitter van “Dorothea” en van de harmonie Concordia. Peter is vooral geïnteresseerd in sport. Voor de schoolkinderen worden er verscheidene feesten gegeven op de weide voor het “groot kasteel”.

Hij liet de kinderen, zo jongens als meisjes, hardlopen per klas. De eerste kreeg telkens een stuk chocolade. Na de wedstrijd kregen zij aan gereedstaande tafels lekkere gebakjes en chocoladekoffie.

Peter was ook voorzitter van de voetbalclub van Gooreind en van het “sportcomité Koch”. Verscheidene jaren werden wielervedstrijden gegeven voor juniors. De voorbereidende vergaderingen gingen door bij Eduard Pourbaix. Mijnheer Peter was steeds aanwezig. Het sportcomité werd ook op het “klein kasteel” zeer goed ontvangen. Op voorstel van Alexander Koch werden de juniorkoersen vervangen door beroepsrennerkoersen. Karel van Wijnendale, die men op het sportcomité van Brasschaat had leren kennen, zorgde voor enkele gereputeerde renners onder wie b.v. Van Hevel. Die koersen brachten zeer veel volk op de been. De mensen stonden opeengepakt langs de afspanning op de Bredabaan. Op de hoek van de Bosduinstraat, waar nu de bloemenwinkel staat, stond de tribune voor Alexander, Peter, het sportcomité en de genodigden. De renners moesten er verschillende keren voorbijkomen. Aan de voorlaatste doortocht was een premie van Alexander verbonden.

Maar intussen is pastoor van Horenbeeck gestorven en op 14.02.1932 wordt E.H. Egied De Wit als nieuwe pastoor aangesteld, met een dubbele wens van de kardinaal: zohaast mogelijk een zaal bouwen voor de sociale werken en het vergroten van de kerk. De bestaande klassen van de meisjesschool kan men omvormen tot zaal maar dan moeten daarboven vier nieuwe klassen gebouwd worden. Dat zal geld kosten! Pastoor De Wit wordt op het “groot kasteel” ontvangen. In 1933 zijn de klassen gebouwd!

Ook met de gemeenteschool was de verhouding buitengewoon goed. Georges Debonnaire, tot aan zijn pensioen in 1922 onderwijzer in Gooreind, was rentmeester van de familie. Zijn opvolgers, Jan Bosschaerts en zijn zonen, Arthur en Achilles, allen onderwijzers in Gooreind, hadden met de familie Koch zeer vriendschappelijke contacten, langs de school, de feesten en het sportcomité. Jan Bosschaerts hield de lijkrede bij de begrafenis van Stella, een zeer jong overleden dochtertje van mijnheer Gérard, dat in 1936 in Gooreind werd begraven. Wanneer mijnheer Gérard in Engeland huwde stuurde hij een stuk taart naar Jan Bosschaerts. In Engeland is dit een attentie voor goede vrienden. Ook bij het overlijden van Jan Bosschaerts in 1938 liet de familie Koch een prachtige krans en mijnheer Gérard een speciaal bloemstuk afgeven.

Intussen vorderen de voorbereidingen voor de bouw van de nieuwe kerk. Op 17.10.1937 wordt de eerste steen gelegd door Peter KOCH. Uit de nagelaten nota's van pastoor De Wit blijkt dat de familie Koch voor de bouw van de kerk een zeer aanzienlijke bijdrage heeft geleverd: Peter Koch schenkt 115.000 fr., Gérard 100.000 fr. (Het jaarinkomen van een werkman was toen minder dan 10.000 fr.!). In werkelijkheid zal het nog veel meer geweest zijn, want de nieuwe klokken droegen de namen Gérard (Koch), Claudia (Gladys Koch) en Stella (Koch). Mijnheer Peter droeg bij voor het orgel.

Dat de vrijgevigheid van de familie ook buiten Gooreind bekend was blijkt uit het feit dat de kleine klok — “het kleppeke” — van de kerk van Overbroek in 1904 als peter Maurice KOCH en als meter zijn echtgenote Manuela de LASKA had. Dat vinden we in het “Gedenkboek Overbroek 100 jaar” van Edm. Wouters die er bij vermeldt: “Ook pastoor Van Bergen ging er nooit met lege handen buiten.”

Op 2 mei 1939 werd de nieuwe kerk plechtig geconsacreerd door Kardinaal Van Roey. Gladys en Gérard Koch waren aanwezig. Maar toen was de eigendom al vier maanden verkocht. De speciale ingang voor de familie KOCH aan de linkerkant van de kerk en met rechtstreekse verbinding met het kasteel werd nutteloos. Hij is nooit gebruikt.

Als men dit verhaal nu leest klinkt het allemaal zeer paternalistisch, met alle ingrediënten van “goede verstandhouding” tussen de “kasteelheer” en de “pastoor”. Het was de tijdsgeest. Maar in Gooreind gold niet “houdt gij ze dom, ik zal ze arm houden”. En er waren in die tijd veel arme mensen. Wijs mij in de verre omgeving een “Heer” die zo vrijgevig was. Zoek mij een dorp waar alle inwoners die de tijd gekend hebben unaniem de lof zingen van een rijke familie over een periode van 90 jaar. Terecht zeggen de oude Gooreindenaars “Gooreind, dat is Koch”. Op het doodsprentje van Gérard Koch staat: *“God had hem gezegend met rijkdom, die hem de gelegenheid gaf om goed te doen. Hij berekende niet, maar gaf kwistig waar hij wist dat het wel besteed was.”* Dat is m.i. in enkele woorden samengevat de traditie van de familie geweest.

Achilles Bosschaerts besluit zijn nota's met de woorden “GOOREIND ZAL KOCH NOOIT VERGETEN”. De tijd vervaagt veel herinneringen. Zijn wens zal niet in vervulling gaan, maar dat men de familie KOCH de GOOREYND niet kan wegdenken uit de geschiedenis van het jonge Gooreind staat buiten twijfel. Moge dit verslag een bijdrage zijn om van die 90 jaar iets meer over te laten dan de naam “KOCH” dreef.

6.4. DE GRAFKELDER

Op 27.12.1938 verkocht Peter KOCH gans de eigendom onder Gooreind en Brasschaat, behalve een perceel waar de grafkelder van de familie stond, 1.375 m2 groot en een aanpalend perceel op de hoek van de Rode Dreef en de Bosduinstraat, 8.185 m2 groot. De grafkelder bleef eigendom van Peter, het groot perceel werd kosteloos aan de Gemeente afgestaan voor de aanleg van een nieuw kerkhof. De grafkelder zou dus in de toekomst een ereplaats bekleden op de nieuwe begraafplaats. De Gemeente nam in de akte van 18.10.1939 (notaris Speltincx) de verplichting op zich de grafkelder te onderhouden.

Het is allemaal anders verlopen. Eigenaardig is wel dat de grafkelder pas in 1933 werd gebouwd door de weduwe van mijnheer Maurice. De bedoeling was er alle leden van de familie in te begraven. De grafkelder werd gebouwd door aannemer Raemaekers van Brasschaat en was voorzien voor niet minder dan 42 personen, in drie lagen boven elkaar. Plaats voor vele generaties! Maar er waren er op dat ogenblik al zoveel gestorven. Waar waren die begraven?

De “stamvader”, Petrus Joannes (A) was reeds in 1825 in Antwerpen overleden. We weten niet waar hij begraven werd. De eerste die daarna stierf was Gérard KOECKELKORN (A), stiefvader van mijnheer Jaak, op 16.11.1862. De parochie Gooreind bestond nog niet; we hadden nog geen kerk. Gooreind maakte nog deel uit van de moederparochie Wuustwezel. Normaal zou men hem dus daar begraven, maar men begroef hem tegen de kerkmuur van Maria-ter-Heide. Waarom? Het zal wel zo zijn dat hij zijn kerkelijke plichten daar vervulde: die kerk lag dichterbij dan Wuustwezel. Het zou ook best kunnen dat hij er niet wilde begraven worden. Het was nog de tijd van de hevige strijd met het moederdorp voor de oprichting van een eigen parochie en Gérard had zich aan de zijde van zijn stiefzoon mee in de strijd gemengd.

Op 07.01.1881 overlijdt, eveneens in Gooreind, zijn vrouw Anna PEETERS, (A) moeder van mijnheer Jaak. Zij wordt naast haar man begraven.

Franciscus Josephus KOCH en zijn echtgenote Joséphine de LASKA (B.1) overlijden beiden in Brussel, respectievelijk op 28.01.1894 en 10.04.1886. Zij worden naar Maria-ter-Heide overgebracht. Eveneens Marie (C.5), in Brussel overleden op 01.12.1892. Zo ook mijnheer Jaak (B.2) die op 05.07.1903 in Gooreind overlijdt.

Zelfs Alexandre (C.2), overleden op 24 mei/6 juni 1905 in Sint-Petersburg werd naar hier overgebracht. Idem mijnheer Maurice (C.3), en ten slotte Francis (C.4), beiden overleden in Londen, respectievelijk op 06.02.1919 en 15.03.1924.

Er zijn dus negen leden van de familie in Maria-ter-Heide begraven wanneer de grafkelder in Gooreind wordt gebouwd. Op 10.06.1933 geeft de burgemeester van Brasschaat toelating tot ontgraving en herbegraving van negen personen. De vergoeding bedroeg 900 fr. In de lijst wordt Gérard KOECKELKORN ten onrechte als Gérard Koch vermeld en Koch Petrus Joannes, overleden in 1825, in de plaats van zijn weduwe Anna PEETERS.

In de nieuwe grafkelder worden nog begraven: Mary Stella (D.2), in Parijs overleden in 1934, een jong overleden dochtertje van Gérard, Stella, overleden op 09.01.1936, en Manuela de LASKA (C.3), weduwe van mijnheer Maurice, overleden in Londen op 01.10.1936.

De eigendom wordt in 1938 verkocht. Daarop volgt de oorlog 1940-45. Op 19.10.1953 sterft in Londen, Gérard KOCH (D.4). Toen men hem in de grafkelder wilde begraven stelde men vast dat er water in de kelder stond en dat er scheuren waren in de keldermuren, waarschijnlijk tengevolge van de inslagen van V-bommen.

In uitvoering van de bepalingen in de akte belooft de Gemeente op 15.06.1956 de kelder te laten herstellen in de zomer. Op 15.09.1957 schrijft Peter Koch dat hij ter plaatse tot zijn spijt heeft vastgesteld dat er nog niets gebeurd is. De Gemeente antwoordt dat zij zich in verbinding heeft gesteld met de aannemer, dat de kosten zullen oplopen tot verschillende tienduizenden franken, dat de schade te wijten is aan oorlogsfeiten en dat de familie een aangifte van oorlogsschade moet indienen. De Gemeente verklaart zich akkoord de schade te herstellen als de eigenaar zich verbindt het bedrag van de oorlogsschade aan de Gemeente terug te betalen zodra hij het bedrag ontvangen heeft.

Peter KOCH schrijft op 14.10.1957 aan zijn volmachtdrager René Debonnaire (die zijn vader Georges heeft opgevolgd) dat het voor hem meer en meer duidelijk wordt dat de Gemeente zich te allen prijze aan haar verantwoordelijkheid wil onttrekken. Zeer gehecht zijnde aan Gooreind, hoopt hij dat men blijk zal geven van goede wil. *“De Gemeente voldoet niet aan haar plechtige en wettelijke verplichting, want zij gebruikt bovendien het terrein dat gegeven werd voor het nieuwe kerkhof, als landbouwgrond en herstelt de kelder niet.”*

Inderdaad, de Gemeente schrijft op 22.11.1957 aan Peter Koch: de akte van 18.10.1939 bepaalt dat het terrein van de kelder eeuwigdurende eigendom blijft van de familie Koch en dat de Gemeente zorg moet dragen voor een behoorlijk onderhoud. De herstelling kan echter niet aangezien worden als onderhoud. Dit is ook het advies van de Provincie.

Op 30.09.1957 wordt het dossier oorlogsschade ingediend. De schade wordt geraamd op 14.910 fr. (prijzen 1939). Na veel over en weergeschrijf tussen het ministerie, de volmachtdrager en Peter Koch wordt er op 17.10.1960 een oorlogsschade toegekend van 10.328 fr.

Er zijn nog altijd geen werken uitgevoerd. Louis Van Hoof, die na het overlijden van René Debonnaire in 1959 de zaak behartigt, laat aan Peter KOCH op 28.10.1960 weten dat hij zich in verbinding zal stellen met de Gemeente maar dat hij veronderstelt dat die niet zal bewegen.

Op 29.06.1961 wordt de oorlogsschade van 10.328 fr. uitbetaald. In juni ook heeft er een onderhoud plaats tussen Louis Van Hoof, mevrouw CIECHANOWSKI (Gladys KOCH) en de Burgemeester. Als gevolg daarvan zendt Louis Van Hoof op 07.10.1961 een voorstel van overeenkomst aan de Gemeente. Ziehier de korte inhoud: de kosten van herstel bedragen wellicht 100.000 fr., waarvan 50.000 fr. voor elke partij. Niettegenstaande herstellingen is het niet zeker dat de kelder waterdicht zal zijn. Het was de bedoeling van de familie Koch een rustplaats te hebben in Gooreind en dat de kelder deel zou uitmaken van het nieuwe kerkhof. Nu stelt men vast dat de Gemeente het kerkhof heeft uitgebreid rond de bestaande kerk.

Het is dus te verwachten dat de grafkelder nog lang geïsoleerd zal liggen. *“Gezien de banden welke de familie KOCH aan de bevolking van Gooreind binden ... het een daad van piëteit is de nagedachtenis van de familie KOCH de GOOREYND in ere te houden.”* Wordt voorgesteld wat volgt: De Gemeente schenkt als “eeuwigdurende eigendom” aan de familie KOCH een perceel op het kerkhof aan de kerk, bij voorkeur naast het graf van pastoor De Wit, brengt de lijken over, verplaatst de grafsteen en zal ten eeuwigden dage het graf op een sobere en passende manier onderhouden. De familie KOCH doet afstand van haar eigendomsrecht op het terrein van de grafkelder en ontheft de Gemeente van alle voorwaarden, opgelegd in de akte van 1939 betreffende het perceel bestemd voor het nieuwe kerkhof.

Het gemeentebestuur is daar principieel mee akkoord: een eeuwigdurende grondvergunning voor een grafkelder voor de dertien personen + twee voor nog levende familieleden. Naast pastoor De Wit is echter onmogelijk. De familie moet ook instaan voor de kosten van overbrenging en het aanbrengen van de grafsteen. Op 23.12.1961 verklaart de familie zich akkoord. Op 17.04.1962 vraagt de Gemeente aan de Gouverneur om goedkeuring van de overeenkomst en argumenteert: *“Het Kollege meent dat er een zekere inschikkelijkheid vanwege de Gemeente moet getoond worden, gezien de grote diensten die de familie KOCH aan de Gemeente en vooral aan het gehucht Gooreind heeft bewezen. Het wordt dan ook als een plicht beschouwd de nagedachtenis van de familie KOCH in ere te houden.”*

Na weer wat heen-en-weergeschrijf wordt uiteindelijk op 04.09.1963 voor notaris Jan Verschraegen de akte ondertekend. Die bepaalt: (beraadslaging Gemeenteraad van 07.05.1963 en goedkeuring door de Bestendige Deputatie op 12.07.1963): de Gemeente verkrijgt mits 1 fr. een perceel grond met grafkelder 1.375 m² groot onder volgende voorwaarden: de Gemeente wordt ontslagen van de voorwaarden, opgelegd in de akte van 18.10.1939: de grond zal vrij ter beschikking komen van de Gemeente. In ruil is de Gemeente verplicht een eeuwigdurende vergunning van 10 m². voor een kelder met drie ovens op het kerkhof van Gooreind af te leveren voor het herbegraven van de dertien personen die zich thans in de grafkelder bevinden + nog twee in leven zijnde leden van de familie, zijnde Peter en Alex Koch. De Gemeente zal de kosten op zich nemen van het leegpompen van de bestaande kelder en het overbrengen van de kisten organiseren binnen het jaar. De Gemeente zal de huidige grafkelder afbreken binnen de vijf jaar en ten eeuwigden dage instaan voor de onderhoud van de nieuwe kelder en grafsteen op een sobere en passende wijze. Ingeval het huidige kerkhof wordt afgeschaft en ontruimd gelden deze bepalingen voor een nieuwe grafkelder op het nieuwe kerkhof. De kosten van de huidige ontgraving en overbrenging en de grafsteen zijn voor rekening van Peter KOCH.

Op 17.05.1964 kan Louis Van Hoof aan Peter Koch laten weten dat alles achter de rug is: de gebroeders Goossenaerts hebben de kelder gebouwd, drie verdiepingen met vijf plaatsen per verdieping, een stevige constructie. Kostprijs 10.312 fr. De overbrenging van de lichamen is gebeurd in april. Blijft nog de grafsteen: de gebroeders Goossenaerts stellen voor de blauwe natuursteen van de oude grafkelder te herbruiken. Hij moet echter verzaagd en aangepast worden vermits hij in drieën is gebroken. Mits bijleveren van nieuwe stukken komt de prijs op 16.670 fr. + 6 % taks = 17.671 fr. Aldus geschiedt. In oktober is de grafsteen geplaatst, acht jaar na de opening van het dossier “grafkelder”.

De grafkelder, voorzien voor vijftien personen, bevat er nu dertien. De twee resterende plaatsen waren bestemd voor Alexander (D.3) en Peter (D.5). Peter werd er niet begraven. Wel Jan Marya CIECHANOWSKI, overleden in Washington op 16.04.1973 en zijn echtgenote Gladys KOCH (D.1), overleden in Brussel op 24.08.1983 en ook Alexander (D.3) overleden in Londen op 12.11.1985. Ook werd er begraven Elisabeth CIECHANOWSKI, jong overleden dochter van Stanislas, kleindochter van Gladys. Dat er zeventien personen begraven werden in een grafkelder voor vijftien werd mogelijk omdat Jan CIECHANOWSKI en Alexander KOCH verast werden en dus enkel een urne diende bijgezet.

Van de zeventien familieleden hier begraven zijn er slechts drie ook hier gestorven. Zeven stierven er in Londen, vier in Brussel en één in Parijs, Sint-Petersburg en Washington. Voor wat Gérard betreft vinden we een gedetailleerde beschrijving van de overbrenging. Hij stierf in Londen, Buckingham Palace 2 aan de ziekte van Hodgkins. Na de nodige formaliteiten werd zijn lichaam naar België overgebracht in een loden kist, hermetisch gesloten en geplaatst in een eiken kist. Het werd vervoerd over de weg naar Harwich, per boot naar Antwerpen en verder over de weg naar Gooreind. Kan men zich indenken wat het moet geweest zijn om in 1905 een lichaam over te brengen van Sint Petersburg?

Uiteindelijk werd de grafkelder niet afgebroken. De scouts kregen van de Gemeente in 1965 de toelating het terrein in gebruik te nemen, en om boven op de kelder hun eerste lokaal te bouwen. De rest van het perceel, dat ooit bestemd was om het nieuwe kerkhof van Gooreind te worden, werd nog vergroot met een oppervlakte van 40 a dat de Gemeente verkreeg van de nieuwe eigenaars, in ruil voor het afstaan van het perceel van 50 a 95 ca dat gediend had als “schors” en bij vergetelheid op naam van de Gemeente was blijven staan. (akte ruiling notaris Speltincx 29.12.1952) (zie hoofdstuk 1). Het gedeelte langs de Bosduinstraat werd in 1972 door de Gemeente verkaveld en als bouwgrond verkocht.

In afwachting van een eventuele nieuwe overbrenging naar het nieuwe kerkhof aan de Mansionstraat eindigt hier de geschiedenis van de grafkelder. Als de Gemeente zou besluiten het kerkhof rond de kerk te ontruimen zou het voor negen leden van de familie de vierde begrafenis betekenen!

Hoofdstuk 7

DE DUIVENTOREN

De Duiventoren (Goorbosstraat 71) is één van de oudste nog bestaande gebouwen van Gooreind, waarschijnlijk gebouwd in 1829. In de kadastrale documenten staat het ingeschreven op naam van van LOCKE, rentenier te Antwerpen. Het gebouw is in de loop der jaren tweemaal getuige geweest van dramatische gebeurtenissen. Op 24 juni 1831 werd er een proces-verbaal opgemaakt van een moord, gepleegd “nabij het huis van M.LOCKE” op een vrijwilliger van een legerafdeling die in Gooreind kampeerde. We leven dan in de sombere dagen van de Belgische Revolutie. Gelegen langs de baan Antwerpen-Breda moesten de meeste troepen hier voorbijtrekken of kamperen. Eerst was er een stroom Hollanders, over wie weinig klachten kwamen bij het gemeentebestuur. Vanaf 11 november 1830 daagden echter de Belgische vrijwilligers op. Een brigade van 1450 man, onder bevel van generaal Mellinet, die zijn hoofdkwartier had in Wuustwezel, verbleef hier vier dagen en maakte zich berucht door de huizen van de burgers te plunderen.

Tijdens de volgende drie maanden logeerden er 40.000 vrijwilligers te Wuustwezel. Vier jaar lang zou hier de stroom aanhouden. Vooral de troepen onder de Franse Generaal Gérard, die hier ingekwartierd lagen vanaf 25 september 1832 tot begin 1834, hebben veel last veroorzaakt, door o.a. ganse bossen af te kappen voor hun verwarming.

Eindeloze reclamaties over schade en opeisingen waren het gevolg, doch het was hopeloos rekenen op een vergoeding. Het kan dus best zijn dat een ontevreden benadeelde uit wraakzucht de moord pleegde op een vrijwilliger.

Op 20 juni 1882 werd er een gruwelijke moord gepleegd op een 10-jarig meisje. De overlijdensakte vermeldt: “dat heden voormiddag alhier ter woonst hof van Graaf De Looz bij moord is overleden...”. Zij woonde aan de Brasschaatse steenweg en was op weg naar de voorbereidingslessen voor haar eerste communie. Zij werd door een Gooreindse knaap van nog geen zestien jaar aangerand en de keel overgesneden. De moordenaar, Jan Jozef De Ridder (°19.08.1866) kreeg twintig jaar gevangenisstraf. Na zijn straf komt hij terug naar zijn geboortestreek. Hij koopt op 14.03.1896 (akte notaris Van Nueten) van Franciscus Haest een “huis met hof en heide, palende aan de nieuwe schietbaan met uitweg naar het Bergs baantje” (latere Arthur Boelstraat) groot 84 a 05 ca. Zijn adres is Schietbaan 3, Brecht. In 1906 wordt hij onteigend voor de vergroting van het kamp. Dan koopt hij van Alfons Jacobs 16 a 65 ca grond in de Arthur Boelstraat en bouwt er een huis (akte notaris Van Nueten 13.10.1906). Hij overlijdt daar op 24.06.1938 nadat hij tien dagen daarvoor (akte notaris Speltincx) huis en grond heeft verkocht aan zijn geboortestreek, Edward Dirven (thans nr. 42).

Geen wonder dat het destijds omheen de Duiventoren spookte. “Zwarte katten miauwden er bij rondedansen te middernacht, zodat ‘s avonds in het donker niemand door de Goorbosstraat durfde te gaan.” Dat schrijft A. Goetstouwers in 1966 op gezag van de oude Trien Cox toen 96 jaar.

Wie was nu deze LOCKE die zonder andere aanduiding is vermeld in de kadastrale legger? Hij was doctor in de godgeleerdheid van de Anglicaanse Kerk. Hij werd rond 1775 geboren in Somerset (Engeland) en was gehuwd met Anna Pereira, afkomstig uit Jamaica. Hij werd in 1823 predikant benoemd in Antwerpen, daar ingeschreven op 10.11.1824 en woonde achtereenvolgens in de Keizerstraat, Huidevetterstraat en Prinsstraat. Hij was een voorbeeldig en gematigd man. Hij oefende zijn ambt uit in Antwerpen tot 1839 en verhuisde dan naar Koblenz (Rijnland).

Hij bouwde het “kasteel” (1), nadat hij op 19.12.1828 (notaris Gleize) een eigendom te Gooreind kocht van Josua Metcalf, grondeigenaar te Schoten. De eigendom wordt beschreven als *“Een schoon patrimonieel goed, groot 118 bunders, 66 roeden en 20 ellen, waarvan 39 bunders met masthout beplant, 33 bunder eenen schoonen vijver uitmakende en 66 bunder, 66 roeden en 25 ellen vennen en heiden. Dit goed is geheel omringd met breede grachten en gelegen onder de gemeente Wustwezel, arrondissement Antwerpen, ter plaatse genaamd Gooreindt, omtrent de groote geprojecteerde baan van Gooreindt na Brasschaat, aldaar evenwijdig met de groote baan van Antwerpen na Breda, west-zuid de heiden der gemeente Wuustwezel ende noord dezelfde heiden en die bekend staan onder de naam van 'de ingegrave heivelden' en 'de inslagen'. Deze eigendom hoort toe aan de heer Metcalf verkooper, zoals den zelve aangekocht hebbende van den heer Josephus Burckhardt, koopman te Brussel, bij eindelijke en openbare toewijzing gehouden voor meester Pissegard, notaris ter residentie Antwerpen ten bijzijne van getuygen, volgens het verhaal daarvan opgemaakt den vijften maart achtienhonderd vijf ten twintig.”*

De Duiventoren (1829)

“Mijnheer Burckhardt was eigenaar als angekocht hebbende van den heer Antoine Stier, eigenaar te Antwerpen, volgens akte voor dezelfde notaris Pissegard en getuygen, verleden den vierden December achtien honderd twee en twintig. Mijnheer Stier op zijn beurt was eigenaar van dezen eigendom volgens aankoop die hij er van gedaan heeft met de toen voorgeschreven formaliteiten tegen de gemeente van Wustwezel, blijkens drie akten van conceptiën voor de wet verleden in dates zestien Mei zeventien honderd zes en zeventig enz... Dezen verkoop geschiedt bovendien voor ende mits de som en prijs van zes duizend gulden, Nederlandsch geld ...”

Die mijnheer Joseph Burckhardt was “capitaine quartier maître” en woonde in Namen. Hij kocht de eigendom voor 4971 florijnen, waarbij een eeuwige cijns van 31 fl. 92 cent, ten voordele van de gemeente voor 3/4 en 1/4 ten voordele van Baron de Vinck te Wuustwezel.

Antoine Stier had de eigendom gekocht van de gemeente : 39 bunder, 44 perchen, 40 ellen heide op 16.05.1776; 34 bunder, 75 perche heide geheten “Goorken” op 16.05.1786; 43 bunder 15 perchen en 37 ellen heide op 26.08.1777; 1 bunder, 31 perchen en 48 ellen had hij dan reeds meer dan dertig jaar. In de beschrijving van de eigendom is er geen sprake van gebouwen. Het is dus duidelijk dat de gebouwen opgericht zijn nà 1828 en alleszins vóór 1835, vermits ze op het kadaster in die jaren zijn vermeld.

Deze eigendom is op het kadaster ingeschreven met een oppervlakte van 120 ha 52 a 95 ca waarvan 54 ha heide, 27 ha vijvers en poelen, 11 ha mastbos, 5 ha schaarbos en 22 ha bouwland.

Met welk inzicht kocht Dr. LOCKE zo’n uitgestrekt domein? Hoe kwam hij ertoe daarop een groot kasteel te bouwen?

Het kasteel had boven het gelijkvloers nog drie verdiepingen, met vijf kamers beneden en twaalf kamers op de verdiepingen, de zolder niet meegerekend. De toren was aan de achterzijde gebouwd en was op het hoogste ingericht als duiventoren. Als men bedenkt dat Dr. Locke slechts een klein huisgezin had — vermoedelijk had hij na het afsterven van twee kinderen slechts een enkele zoon — dan moet men wel tot het besluit komen, dat hij dit kasteel bouwde ten gerieve van zijn parochianen uit Antwerpen, of zijn Antwerpse vrienden die hij wilde vergasten op jacht- en hengelpartijen. Er zijn destijds zeker veel kloppartijen op wild geweest. In de kelders van het kasteel steken nog heel wat verroeste haken die wel zullen gediend hebben om het wild aan op te hangen. Hij richtte het kasteel in als vakantieverblijf. Geen wonder dat hij een allerbeste naam had bij zijn parochianen.

De eigendom is intussen in cultuurland herschape[n]: van de grote vijver is geen spoor meer te bekennen. Ook de brede grachten die het goed omringden vindt men niet meer terug.

Dr. Locke had bij het kasteel ook een boerderij laten bouwen met schuur, koestallen en een paardenstal. Dat bewijst wel dat hij zich sterk interesseerde voor landbouw. Rond die jaren trouwens werd zowat overal in de Kempen melding gemaakt van het in cultuur brengen van heidegronden. In de tweede helft van de achttiende eeuw werd onder druk van de regering een groot gedeelte van de gemeenteheden verkocht aan particulieren, met verplichting ze te ontginnen.

Zo was het mogelijk dat Antoine Stier in 1776, 1777 en 1786 gemeenteheiden in de Goorbossen kon aankopen en dat zekere cijzen hem toebehoorden, die nadien overgingen op zijn erfgenamen, de voorvaderen van baron Gericke van Herwijnen.

Maar buiten het kasteel (1) had hij nog laten bouwen: een huis (2) en een tweewoonst (3) aan de Oude Baan, en één ongeveer 125 m verder aan de Goorbosstraat (4), voorbij het kasteel. (Zie plan 7.)

Dr. LOCKE die op 53-jarige leeftijd de eigendom had gekocht en blijkbaar grote plannen had vermits hij er een groot kasteel en vier woningen liet bouwen, verhuist in 1839 naar Koblenz.

Wat gebeurt er dan met de eigendom? Volgens een verkoopakte van 1840 woonde er toen op de Duiventoren een zekere Samüel Charles Locke (zoon en erfgenaam van Dr. Locke?). Bij notarisakte van 22.04.1840 kreeg hij volmacht om de verkoop van de ganse eigendom aan graaf Isidore de Looz-Corswarem de Mierdorp te regelen. De akte wordt verleden voor notaris Philippe Charles Simon, gevestigd in Koblenz waar Dr. Locke verbleef.

Het is een Duitse akte met een officiële vertaling in het Frans aan toegevoegd:

“Wir, Friedrich Wilhelm, von Gottes gnaden könig von Preussen, gross-herzog von Nieder-Rhein enz.... Par devant nous comparurent le révérend monsieur Samüel Locke, docteur en théologie et pasteur et dame Anne Pereira, son épouse, qu’il autorise à l’effet des présentes, demurans en cette ville de Coblenz. Lesquels comparans ont par ces présentes fait et constitué leur procureur général et spécial le révérend monsieur Samuël Charles Locke M.A. demeurant à Goorjnd près de Westwezell, province d’Anvers, auquel ils donnent pouvoir de pour eux et en leur nom, vendre, céder et transporter à monsieur Isidore Clément Joseph comte de Looz-Corswarem de Mierdorp, propriétaire, demeurant à Anvers, au prix de trente mille francs, et aux charges, clauses et conditions que le procureur jugera convenables, une propriété patrimoniale contenant cent dix huit hectares, soixante six verges, vingt cinq aunes, mesure de Belgique avec la maison de maître, étables, grange, quatre petites maisons, telles et ainsi la propriété se comporte et s’exploite actuellement, sans rien excepter et réserver, ... vendre la propriété quitte et libre de toutes dettes ...”

Deze akte werd bevestigd door een akte van notaris De Meester van 08.05.1840. Graaf de Looz trad in de volle eigendom van het goed op 01.06.1840. Tot in 1925 zal er een de Looz-Corswarem eigenaar in Gooreind blijven. Maar in die periode is er toch veel veranderd. De duiventoren werd afgebroken in 1845, maar de naam “Duiwentoren” is blijven bestaan.

Op een publieke verkoop van 30.09.1854 (notaris Meert) verkoopt De favereau, Marie Dorothee, echtgenote van Isidore de Looz, rentenierster in Brussel, de volledige eigendom aan Leopold de LOOZ-CORSWAREM te Brussel en Désiré, Victor, Eugenius, Emilius GUYOT advocaat te Brussel, ieder voor de onverdeelde helft. Désiré GUYOT verkoopt in 1856 (akte notaris Kenis 12.09.1856) zijn helft aan Leopold de LOOZ-CORSWAREM, die dan eigenaar wordt van het geheel en in Gooreind woont. Reden van deze operatie ... ?

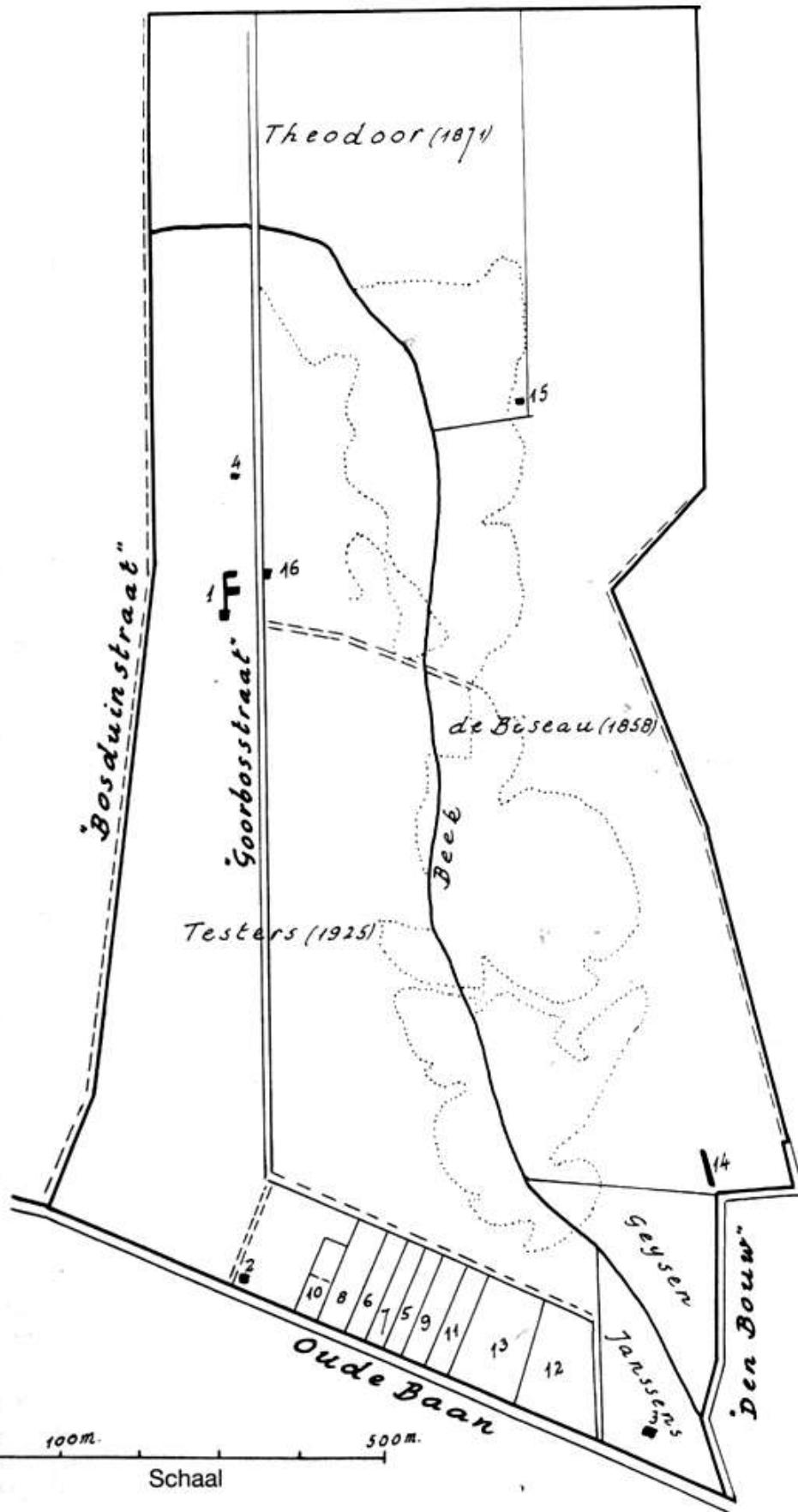
Was Leopold een verkwister? Hij schijnt verplicht te zijn geweest delen van de eigendom te verkopen. Nadat hij 2 ha 55 a 50 ca huis, tuin en heide verkocht had aan Petrus Janssens-Legois en 3 ha 29 a 75 ca heide aan Corneel Geysen-Simons (akten notaris Kenis 15.12.1856) verkoopt hij 58 ha 18 a 85 ca aan Carolus Eugenius de BISEAU de HAUTEVILLE (akte 20.08.1858 Lagasse Brussel). Het was het deel ten noorden van de beek die door de poelen en vijvers was getrokken.

Tussen 1865 en 1886 verkoopt hij langs de Oude Baan percelen van 32 a 90 ca heide aan Jaak Bastiaensen-Jacobs (5), aan Carolus Gabriels-Smits (6), en aan Jozef Smits-Leenaerts (7) (akten notaris Kenis 10.05.1865). Verder nog percelen heide van 32 a 90 ca aan Petrus Paelinckx-Gorremans (8) (notaris Kenis 29.01.1866), aan Gustavus Janssens-Aernouts (9) (notaris Broeckx 16.03.1874), 13 a 15 ca aan pastoor Van den Akkerveken voor de bouw van de nieuwe school (10) (notaris Van Lidth 03.09.1879), nogmaals 32 a.90 ca aan Jaak Bastiaensen (11) (notaris Kenis 14.10.1882) en 1 ha 17 a 00 ca aan Ludovicus Van Bavel-Van Dijk (huis en bouwland) (12) (akten notaris Kenis 04.10.1884 en 21.08.1885). Dan rest er hem nog 53 ha 51 a 00 ca die met een akte van deling toegewezen worden aan Clothilde Marie Françoise KERENS, “gescheiden van goederen” van Leopold de Looz Corswarem. (notaris Du Mont 13.11.1886). Zij woont in Antwerpen. Zij verkoopt in 1897 nog 60 a 00 ca (volgens verklaring van de koper is het 95 a 80 ca aan Lodewijk Maes-Van Damme (13) (akte notaris Bossijns 05.03.1897), en bouwt nog een huis in de Goorbosstraat (16). (Zie plan 7.)

Zij overlijdt in 1921. De kinderen verkopen dan de eigendom in blok aan Adriaan Hubert Antoine TESTERS, van Bergen-op-Zoom. Volgens de akte van notaris Torfs van 10.04.1925 is hij dan nog 50 ha 65 a 90 ca groot. Dezelfde notaris verkoopt op 13.01.1932 de ganse eigendom publiek in 136 percelen met een totale grootte van 50 ha 96 a 02 ca. De “Duiventoren” wordt dan beschreven als “meesterwoning met park, vijver en lustbos”, groot 4 ha 97 a 00 ca De V.Z.W. Parochiale Werken kocht het overschot, 2.247 m² voor de vergroting van de meisjesschool. (Akte Torfs 24.05.1933.)

Dat is dan het einde van de eigendom van de familie de Looz-Corswarem in Gooreind. Er waren verkwisters in de familie. Zij waren verplicht meer dan de helft van het goed te verkopen. Een curiositeit willen we hier vermelden: de laatste eigenaar beschikte niet over voldoende geld om een versleten vloer in het grote salon te vervangen. Hij deed dan de verbrokkelde plaveien opbreken; elke dag moest men de zavel in het salon opharken wat vele thans nog levende personen met eigen ogen hebben gezien. Dat verklaarde althans Arthur Bosschaerts aan A. Goetstouwers in 1966.

Wat is er nu geworden van de eigendom van 58 ha 98 a 35 ca die Carolus Eugenius de BISEAU de HAUTEVILLE in 1858 van de Looz had gekocht? In zijn aankoop was geen huis begrepen. Hij woonde voorlopig in de Duiventoren, na het vertrek van Guyot en de Looz. Hij koopt van G. Van Regenmortel hoeve met heide, groot 2 ha 00 a 70 ca gelegen langs de huidige Bosduinstraat (publieke verkoop Keysers 03.04.1861). In 1869 bouwt hij drie aaneen gebouwde huizen (den Bouw) (14) en gaat er wonen. In 1869 bouwt hij midden in het domein een boswachtershuis (16), dat in 1900, door Van der Voordt wordt afgebroken. Bij akte van notaris Lagasse van 18.01.1871 verkoopt hij ongeveer 16 ha heide (volgens kadaster 17 ha 40 a 35 ca) aan Theodoor de Biseau de Hauteville. Hij verkoopt die eigendom aan Frans Gits (publieke verkoop Van Nueten 07.10.1889), die hem op zijn beurt in 1898 verkoopt aan Theophiel Van der Voordt (zie hoofdstuk 8).

Plan 7 : Eigendom "Locke" (1828) en de Looz Corswarem (1840)

De rest, gelegen in de Bosduinstraat, komt ingevolge erfenissen in 1879, 1901 en 1904 op naam van Camiel, Karel, Arsène de Biseau de Hauteville, officier te Schaarbeek.

Bij akte van 24.02.1910 (notaris Van Nueten) verkoopt hij 41 ha 59 a 80 ca aan Van der Voordt (zie hoofdstuk 8). Er rest hem nog alleen de eigendom in de Bosduinstraat. Na nog een deling in 1927 en erfenissen in 1951 en '57 verkopen de erfgenamen deze eigendom aan Adrien Van de Perre en deelhebbers. Het huis, laatst bewoond door Jan Helsen, stond tegenover het Gemeentebos. De plaats is nog duidelijk zichtbaar. Het wordt in 1965 door het oudercomité van de scouts afgebroken en de steen wordt gebruikt voor de opbouw van hun eerste lokaal aan de Rode Dreef, boven de verlaten grafkelder van de familie Koch.

Toch komt de naam de Looz-Corswarem nog voor in de kadastrale documenten, als eigenaar van 50 m2. Het perceeltje ligt tegen de Oude Baan, vóór het klooster van de Zusters. Daarop stond destijds het "kapelletje van O.L.V. van Altijddurende Bijstand", opgericht door graaf de Looz in 1890 (zie foto hoofdstuk 11 blz. 148).

Na het vertrek van de familie De Looz in 1932 geraakte het stilaan in verval. Het stond bovendien ongelukkig voor het klooster. Pogingen van de Zusters om het met instemming van de eigenaar te verplaatsen liepen op niets uit. Menig vriend paartje zocht toevlucht in het "heilgdom", tot ergernis van de Zusters. Het was dan ook een hele opluchting toen de Gemeente het op 23.03.1954 bouwvallig verklaarde en het werd afgebroken. Het perceeltje grond is vergeten.

Hoofdstuk 8

DOMEINBOS NOORDHEUVEL - GEMEENTEBOS DE KUYCK

Het Domeinbos-Gemeentebos de Kuyck werd op 12.10.1991 opengesteld voor het publiek. Zoals de benaming reeds laat vermoeden zijn er twee eigenaars: de Gemeente is eigenares van "De Kuyck", de Vlaamse Gemeenschap van het "Domeinbos".

GEMEENTEBOS "DE KUYCK", 9 ha 74 a 05 ca groot, werd door Catharina Hens, weduwe van Joseph Floren in 1876 geschonken aan het "Gods- en Gasthuis van 't Goor End". Zij was erfgename van Maria Antonia Hens (1814-1874), zuster van burgemeester Jan Jozef Hens en baas van het Posthuis in Wuustwezel. Zij was gehuwd met Jacobus Petrus Van Heyst (1799-1863). In Wuustwezel waren zij eigenaar van bijna 42 ha waaronder vier huizen in het dorp, een "rosgraanmolen" en een brouwerij. De brouwerij "Koning van Spanje", werd in 1895 verkocht aan Frans en Karel Verellen en stond op de hoek van de Kloosterstraat en de huidige Gildenlaan, waar onlangs een appartementsgebouw werd gebouwd. (Zie hoofdstuk 5 : Verellen.)

De eigendom bestond in 1876 uit 5 ha bos. De rest was heide. De waarde werd geschat op 6.000 fr. Door opvolging is het in bezit gekomen van de Kommissie van Openbare Onderstand (C.O.O.) die in 1972 het bos ruilde met de Gemeente voor de eigendom Oude Baan / Gasthuisstraat met het rusthuis.

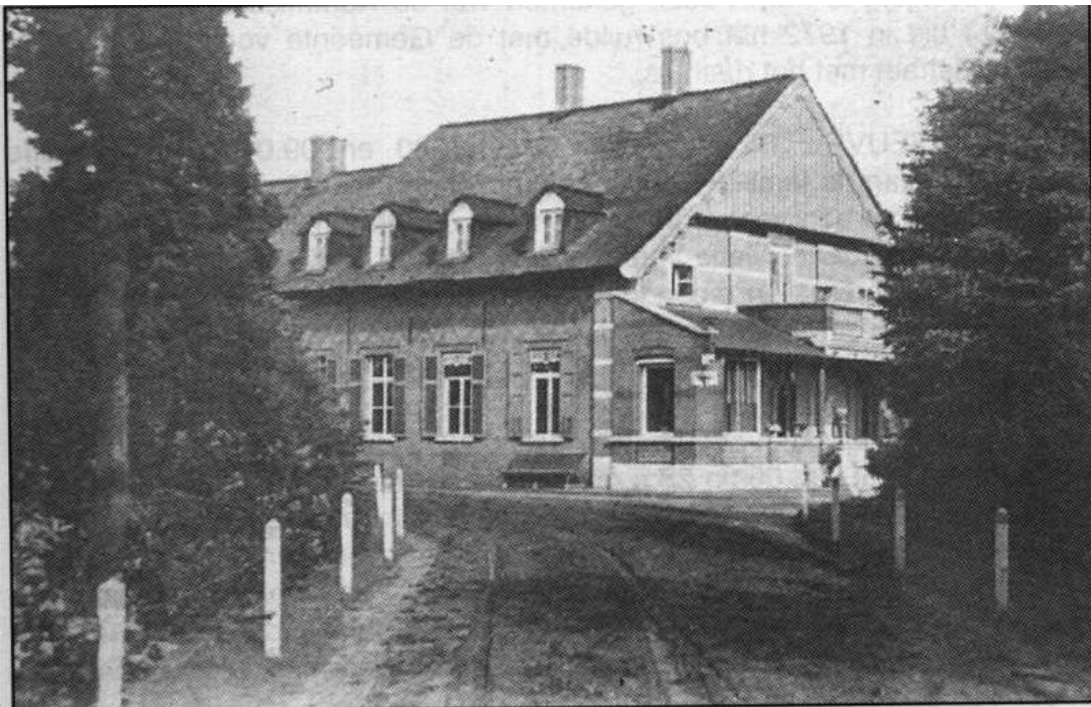
DOMEINBOS NOORDHEUVEL. Bij akten van 21.11.1990 en 09.04.1991 kocht de Vlaamse Gemeenschap van de familie Van der Voordt 33 ha 69 a 02 ca bos en weiland. Dat is maar een restant van een veel grotere eigendom die de familie in Gooreind heeft bezeten. Het was Theophile, Jean, Marie Van der Voordt (31.10.1849 - 08.04.1937) die op 23.07.1898 (notaris Van Olmen) een eigendom van 97 ha 98 a 89 ca kocht van Jan en Albert Gits, nijveraars uit Antwerpen, erfgenamen van Frans Gits-Barth, "doctoer en eigenaar".

Frans Gits had op een publieke verkoop van 19.06.1873 (notaris De Cart) van de Gemeente een heide gekocht van 66 ha 28 a 45 ca. Hij bouwde erop een meesterwoning met hoeve en aanhorigheden (het thans nog bestaande Noordheuvel 50), legde een grote tuin (44 a) en boomgaard (94 a) aan, bracht een deel in cultuur zodat er in 1875 nog maar 35 ha heide overblijven. Door verschillende aankopen, o.a. een publieke verkoop van 07.10.1889 (notaris Van Nueten) koopt hij 17 ha 38 a 55 ca van de weduwe de Biseau de Hauteville-Coppens, breidde hij zijn eigendom uit tot bijna 98 ha, die dan in 1898 door Theophile Van der Voordt worden gekocht.

De "meesterwoning" van Frans Gits

Theophile was zonder twijfel een vermogend man. Op 23.03.1903 (akte Van Nueten) koopt hij van Henri Blöte-Janssens, twee hoeven met gronden in totaal 36 ha 18 a 15 ca. Op een publieke verkoop op 18.05.1907 (Van Olmen): 19 ha 82a 65 ca van de weduwe en kinderen Goetstouwers en op 24.06.1907 (Van Olmen) 10 ha 60 a 70 ca van de kinderen en kleinkinderen Elst. Op 24.02.1910 (Van Nueten) 41 ha 59 a 80 ca van Camiel de Biseau de Hauteville. In 1911 (akte Van Nueten 13.07.1911) 24 ha 15 a 50 ca van de kinderen Van Gestel.

Noordheugel 50

Nog enkele kleinere aankopen vergrootten de eigendom tot 225 ha 87 a 40 ca. Ongeveer 180 ha vormden een gesloten blok, de rest waren hoeven met huisblokken of losliggende percelen. Zo behoorden tot de eigendom: de hoeven Oud Gooreind 7 en 8, Noordheuvel 26 en 28, het boswachtershuisje Noordheuvel 43, de villa + hoeve Noordheuvel 50, het huisje nr. 78 en verschillende gebouwen die sindsdien zijn afgebroken: "Den Bouw", een huisje met strodak tegen de Noordheuvel dat in 1979 (?) is afgebrand en een hoeve rechtover nr. 34. Er stonden ook nog twee huisjes tegen een zandweg uitkomende op de Duinenstraat, waarvan één bewoond was door Jaak Jansen, hovenier van Theophile tot aan zijn dood in 1933. Het is zonder twijfel Theophile die het kasseiwegje heeft aangelegd van de Kruisstraat naar de villa.

Oud huisje : afgebrand in 1979 ?

8.1. WAT IS ER IN DE LOOP DER JAREN MET DE EIGENDOM VAN THEOPHILE GEBEURD?

Theophile was één der vier kinderen van Jean Baptiste Van der Voordt (1811-1891) en van Anne Marie Dorothée Van Hal. Hij had één zuster, Marie (1846-1927) en twee broers, Jules (1851-1895) en Leon (1853-1901). Zijn zuster, zijn broer Jules en hijzelf zijn ongehuwd gebleven. Leon, gehuwd met Gabrielle de Kuiper (dochter van de konsul-generaal der Nederlanden) had vier kinderen, die in 1937 bij het overlijden van Theophile erfden van hun oom.

De erfgenamen waren:

1. Anne Marie (1892-1969), gehuwd met Adrien Gheysens. Zij kreeg 42 ha 17 a 70 ca inbegrepen de hoeven Oud-Gooreind 7 en 8 en het huis "Den Bouw";
2. Cecile (1893-1986) gehuwd met Fredo Lamarche, kreeg 36 ha 28 a 25 ca, inbegrepen de hoeven Noordheuvel 26 en 28 en het boswachtershuisje nr. 43;
3. Jean (1895-1977) kreeg 60 ha 45 a 35 ca inbegrepen Noordheuvel 52, het huisje nr. 79, het intussen afgebrand huisje en de afgebroken hoeve rechtover nr. 34;
4. Gabrielle (1898-1969) gehuwd met Henri Dhanis, kreeg 86 ha 96 a 10 ca bos en landbouwgrond. (Zie plan 8.)

De kinderen Gheysens-Van der Voordt en Lamarche-Van der Voordt hebben hun deel intussen volledig verkocht.

De echtgenoten Dhanis-Van der Voordt bouwden in 1938 de villa Noordheuvel 49, kochten het huisje nr. 47 en vergrootten de eigendom tot 89 ha 87 a 16 ca. Deze eigendom, verdeeld onder de kinderen, Josine, Leon, Geneviève (x Berryer) en Martine (x Méeus) is in zijn geheel nog een stuk ongeschonden natuur. In 1995 werd de villa Noordheuvel 49 en het grootste deel van de eigendom verkocht. De nieuwe eigenaar verbouwde de villa.

Jean Van der Voordt vergrootte aanvankelijk zijn deel tot 86 ha 18 a maar begon geleidelijk vanaf 1970 te verkopen. Dat tempo versnelde na de goedkeuring van de verkaveling in bouwgronden langs de Noordheuvel. Na zijn dood in 1977 verdeelden zijn kinderen Beatrix, Anne en Jean-Pierre de eigendom, verkochten verder, om ten slotte de rest te verkopen aan de Vlaamse Gemeenschap.

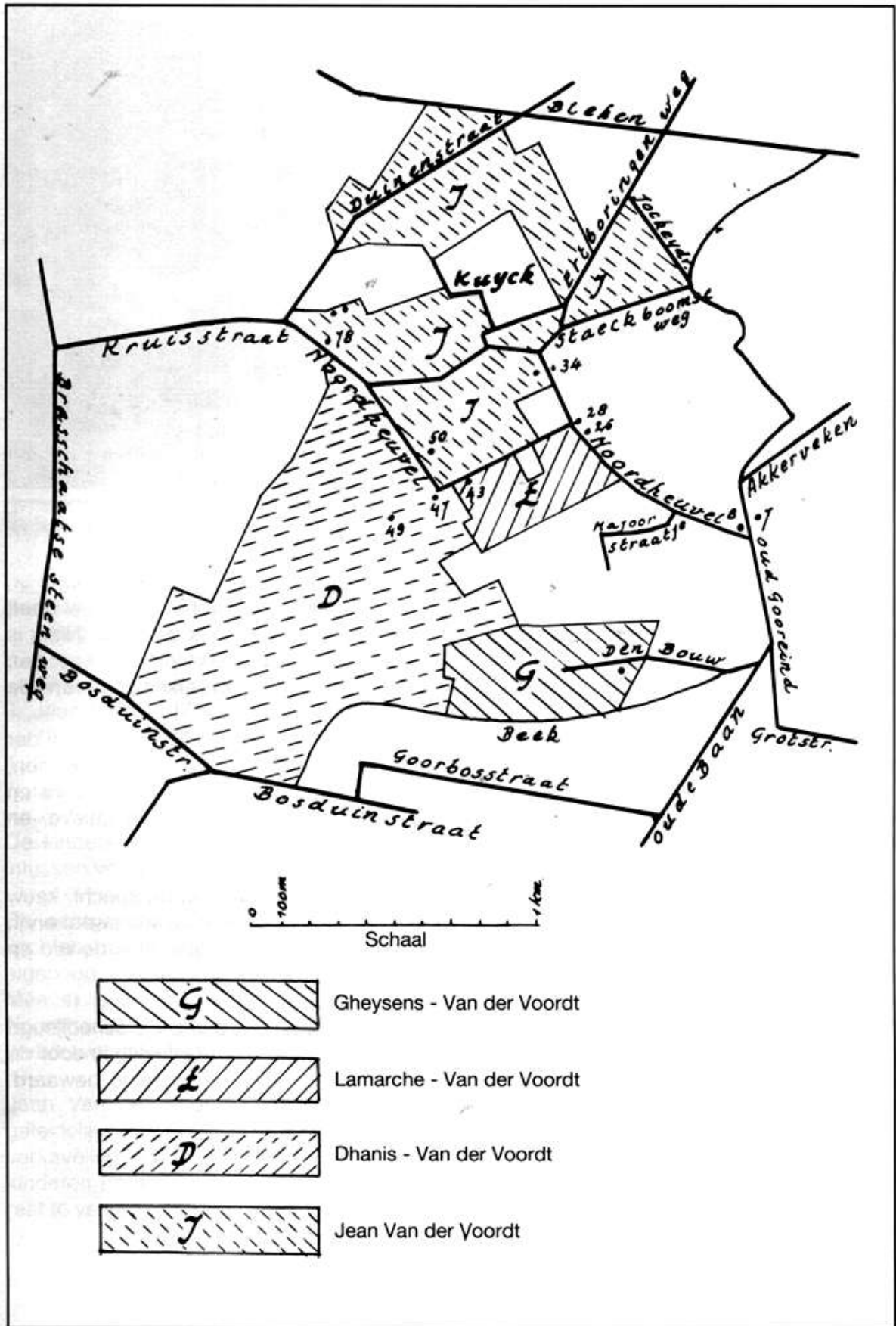
Noordheuvel 49

Wie nu wandelt door het domeinbos is geneigd te veronderstellen dat het altijd deel heeft uitgemaakt van een groot domein en destijds allemaal heide en bos is geweest. Niets is minder waar. In 1835 bestond het uit veel verschillende percelen, toebehorend aan verschillende eigenaars, meestal boeren, en behalve de delen afkomstig van de Gemeente waren ze in gebruik als landbouwgrond.

Die percelen werden geleidelijk aangekocht, eerst door Gits, later door Theophile Van der Voordt. Hij is het die, op grote schaal heeft aangeplant met beuk, fijnspar, gewone den, inlandse en Amerikaanse eik. Het geheel wordt nu beheerd door de dienst "Waters en Bossen". De bedoeling is dat het bos een economische, sociale, educatieve en ecologische functie vervult.

Het bos is arm aan flora, maar de fauna is goed vertegenwoordigd: zwarte specht, kauw en boomklever vinden er een broedplaats en voedsel. 's Zomers roept de wiewaal en in de winter zoeken grote groepen bosduiven naar eikels en beukenootjes. Ook de ree en het eekhoortje vinden er rust- en schuilplaatsen.

Technisch beambte Marc Schuermans is de man die met enthousiasme de schooljeugd begeleidt tijdens de jaarlijkse wandelingen in de "Week van het Bos". Gelukkig is door de aankoop door de Vlaamse Gemeenschap een mooi stuk natuur in Gooreind bewaard. Een wandeling loont de moeite.

8.2. DE FAMILIE VAN DER VOORDT

Theophile (31.10.1849 - 08.01.1937), de man die door geleidelijke aankopen ten slotte eigenaar werd van meer dan 225 ha was een telg uit een welstellende Antwerpse familie die handelde in koloniale waren. Hij was ongehuwd en woonde met zijn eveneens ongehuwde broer, Jules en zuster, Marie in een prachtig herenhuis aan de Paardenmarkt (thans nr. 85) te Antwerpen. Hij was een amateurfotograaf met talent. Dank zij hem bezit de familie een prachtige verzameling foto's over het landleven in Gooreind vóór de oorlog. Hij was zeer begaan met zijn boerderij, die geleid werd door Geert Van Hooydonck, en met zijn tuin en boomgaard, verzorgd door Jaak Jansen. Hij kwam dan ook zeer regelmatig naar Gooreind, hetzij met de auto, hetzij met de tram. Geert haalde hem dan met de "sjees" af.

Dat hij Gooreind zeer genegen was, blijkt uit het feit dat hij bij testament 20.000 fr. schonk (daar moest een werkman drie à vier jaar voor werken) voor de opbouw van de nieuwe kerk in 1937/39.

Theophile stierf op 08.01.1937. Zijn lichaam werd bijgezet in het familiegraf aan de Sint-Fredeganduskerk te Deurne. (Destijds het Antwerps kerkhof). Hij was ongehuwd en de eigendom werd geërfd door de kinderen van zijn vooroverleden broer Leon: Anne-Marie, Cecile, Jean en Gabrielle.

1. ANNE MARIE (1892-1969) was gehuwd met Adrien Gheysens, die belangen had in de brouwerij "De Populieren" en de verzekeringsmaatschappij Securitas. Zij hadden een dochter Jacqueline (1915-) die ongehuwd is gebleven en een zoon Jean Louis (1916-1944) die als jachtvlieger in een Spitfire de tweede dag van de landing in Normandië (08.06.1944) bij Caen is gesneuveld. Deze tak heeft nooit veel belangstelling gehad voor zijn eigendom in Gooreind.
2. CECILE (1893-1986) was gehuwd met Fredo Lamarche. Hij was piloot in 1914-18. Later in Luik fabrikant van "Lamarche sigaretten" en commissaris in de staalfabriek Ougrée-Marihaye. Weduwe sedert 1964 en in Luik wonend, heeft zij zich steeds sterk betrokken gevoeld bij het wel en wee van haar pachters.
3. JEAN (1895-1977) onderbrak in 1914 zijn studies om oorlogsvrijwilliger te worden. Als piloot werd hij gekwetst bij een noodlanding. Hij was bij de eersten om in oktober 1918 zijn vliegtuig neer te zetten op het strand van Oostende en de stad mee te bevrijden.

Hij was wisselagent en woonde in Hove, maar hield zich toch intens bezig met zijn hoeve in Gooreind. Hij slaagde er in zich in 1940 als landbouwexploitant te laten erkennen. Daardoor kon hij beschikken over een kleine vrachtwagen waarmee hij — in oorlogstijd waardevolle — landbouwproducten, inbegrepen levende varkens, uit Gooreind kon smokkelen.

In 1938 bracht hij de villa, eigenlijk jachtpaviljoen, in orde om er de zomermaanden in door de brengen. Helaas werden de gebouwen opgeëist, eerst door het Belgisch leger, daarna door het Duitse en ten slotte door het Engelse. Intussen was het 1945. De bezettingen hadden diepe sporen (vooral Belgische) nagelaten. Het gebouw stond leeg, werd nog tijdelijk verhuurd aan het tehuis voor kinderen “Vrij en Vrolijk” en tenslotte verkocht aan dr. Coolsaet (Noordheuvel 50).

4. GABRIELLE: (1898-1969) was gehuwd met Henri Dhanis. Hij handelde in koffie en verzekeringen, maar is, mede aan de gevolgen van het frontleven in 14-18, in 1946 overleden.

Het is zeker deze tak van de familie die zich het meest met Gooreind verbonden voelt. De echtgenoten Dhanis-Van der Voordt bouwden in 1938 de villa Noordheuvel 49 met de bedoeling, zoals destijds de gewoonte was in welstellende families, ze als buitenverblijf te gebruiken. De oorlogsomstandigheden brachten mee dat zij er gans de oorlog met hun vier kinderen hebben gewoond, na hun tijdelijke vlucht in 1940. Bij hun terugkomst stelden zij vast dat er veel was gestolen door het aftrekkende leger.

Gabriëlle aanvaardde in 1962 het meterschap van de nieuwe grote klok van de kerk. Zij draagt de naam “Gerard-Gabriella” (Gerard Koch was de peter van de eerste klok die in 1943 door de Duitsers werd weggehaald). Dat meterschap zal wel een flinke financiële steun hebben betekend. Zij verbleef jaarlijks meer dan een half jaar in Gooreind. Haar dochters Geneviève (x Berryer) en Martine (x Méeus) trouwden in onze kerk.

Die traditie wordt tot op heden voortgezet. Vooral Leon en Martine zijn regelmatig in Gooreind en hun dochters, zelfs deze van Geneviève, zijn in de kerk van Gooreind gehuwd, de laatste in 1992. Ook het jong overleden dochtertje van Leon (1964-78) is in Gooreind begraven.

P.S. In de documentatie van de familie vonden we onderstaande rekening van de begrafenis kosten van Jean Baptiste Van der Voordt, vader van Theophile, overleden op 20.01.1891. Om de prijzen te indexeren naar het huidige peil moet men vermenigvuldigen met ongeveer 190. Bedenk dat in die tijd een werkmans 2 fr. à 2,5 fr. per DAG verdiende.

Rekening der Begrafeniskosten van wijle Mijnheer Joannes Baptista Nicolas Van der Voordt, begraven te Deurne met lijkdiens van 1e klas op 20 januari 1891, en plechtige Uitvaart in St.-Antonius Kerk op 22 januari.

Bediend door H.J. Suys, Korte Nieuwstraat 24, Antwerpen.

- Tafelkleed en 3 pakken bougies Cierges	Fr. 15
- Voor laten den weet van de Dood	8
- Te Deurne, de Kerk met missen, 104 & waslicht, 234 Brooden, grafmaker	676,24
- Groote Catafalque, Baar, gelint, 4 Candelabers, 4 Tapijten, vervoer en plaatsen van Rouw	140
- Eiken doodskist in pannel met 8 Koperen bollen, 2 bagetten & Kruis, 4 handhaven, Koperen Plaat met inscriptie, Zinke Doodskist, bekleedsel, drinkgeld enz.	
Beste Baarkleed met gouden Kruis	250
- De Lijkbidders dragers der Kaarten	40
- 2 man in Rouw mede naar Deurne	66
- Comitté, Grafmaker Stad, Etat Civil, mestpacht, verschot, enz	12
- Groote Porceleine Kroon (Kruis)	46
- Annonces Handelsblad 20 & Escaut 20	50
- Corbillard met Rouwkleeren & Pluimen	40
- 12 Voituren met 2 paarden à 15,-	55
- Drinkgeld 13 koetsiers à 2,5	180
- 4 dragers	32,50
- O.L.-Vrouwkerk:20 missenSt.-Jacobuskerk:30 missen	28
- St.-Andrékerk:21 missenSt.-Amandkerk:20 missen	
St.-Lambertkerk:20 missenSt.-Josephkerk:15 missen	
Kapel Schoenmarkt:6 missenSt.-Paulkerk:12 missen	
St.-Augustinker:42 missenSt.-Charleskerk:20 missen	
St.-Willebrord:15 missenSt.-Norbertkerk:20 missen	
Pater Capucien:20 missenSt.-Vincent de Paul: 3 missen	
St.-Antoine Kerk:26 missenSt.-Georges Kerk:17 missen	
St.-Laurentkerk:20 missenSt.-Eloykerk:20 missen	
St.-Michelkerk:20 missenRedemptoristen:20 missen	
Samen 387 missen à 2,50	
Veron:200 brooden	
Verbiest:99 brooden	
Beyens:200 brooden	
Reynen:200 brooden	
Samen	967,50
- Uitvaart in Sint-Antonius, de kerk & Rechten, Kerkmeester, Koster en stoelen	
16 missen à 4 F : 64. Ornamenten Kerk : 15; dieners : 4, Knapen : 8	
351 pond wasse Keersen en flambeeuwen à 3	
Presentié Venerabel & O.-L.-Vrouwkapel	
Offerpenningen aan gemelde Heeren & Kerkmeesters	
St.-Carolus gesticht en Armezusters	229,66
- 2 voituren met 2 paarden en drinkgeld	428,75
- Vigelant met 2 paarden	91
- Groote Catafalque met Beste Baarkleed, 4 Candelabers, 2 gelinten, 8 behangels,	1.053
- 8 Rouwstoelen, 2 altaarkleederen, 3 Tapijten, 6 Portières, 6 Vensters in Rouw,	90,70
- Plateau, Timmerlie en Behangers	48
- 2 lijkbidders	100
- Aan de Arme Menschen na de uitvaart	32
- Voor dragen der Beeldkens	5
- Commissie	
	300
-	10
-	17,50
-	6
	50
TOTAAL	5067,85

“Het is moeilijker voor een rijke in de hemel te komen dan voor een kameel door het oog van een naald te kruipen”. Deze tekst uit de bijbel verklaart waarschijnlijk dat er 387 missen werden besteld en 933 broden + nog 360 volgens een afzonderlijke rekening van een andere bakker, of in totaal 1.293 broden om uit te delen aan de armen. Een duidelijke poging om de toegang tot de hemel te forceren?!

Maar ook “bemiddelde” pastoors bestormden de hemel met gebeden om hun zielzaligheid te verzekeren. Zo vinden we in het “Gedenkboek Overbroek-Honderd jaar parochie Sint-Willebrordus” het testament van pastoor Van Bergen (pastoor van Overbroek 1920-29), op 11.05.1929 door notaris Van Olmen geacteerd: “Ik wil begraven worden met een plechtige lijkdienst om 11 uur, met twee gelezen missen aan de zijaltaren tijdens de dienst”.

“Daarna wil ik zes weken lang, elke week een gezongen mis. Zohaast mogelijk na mijn dood, wil ik honderd missen aan het stipendium van 15 fr. en vijfhonderd gelezen missen, aan het stipendium van 10 fr.”.

“Daarna wil ik dat er onmiddellijk, op dertig achtereenvolgende dagen, van die missen gecelebreerd worden. Ik geef en schenk aan de parochiekerk van Overbroek zes huizen, palende aan het huis dat ik bewoon. Daarvoor zal de kerkfabriek tot mijn gedachtenis, twaalf missen per jaar doen celebreren en op mijn sterfdag een gezongen jaargetijde met zondagsgebed ...”

Hij overleed op 20 mei 1929. Zonder twijfel geniet hij al lang van de Hemelse Zaligheid.

Hoofdstuk 9

HET GASTHUIS

Liefdadigheid heeft in ons land al een zeer lange traditie. Reeds in de Merovingische tijd bestonden er lijsten van behoeftigen: één vierde van de inkomsten van de kerk waren voor hen bestemd.

Vanaf Karel Martel werd het ook een zorg van de wereldlijke overheden. Karel de Grote regelde de parochiale weldadigheidsinstellingen.

In de nieuwe tijd kwamen er reglementen betreffende: ARMENZORG: de parochiale instellingen werden vervangen door de H.-Geesttafels, die later versmolten met de aalmoezenierskamers (armenkamers) onder toezicht van het gemeentebestuur.

LANDLOPERS EN BEDELAARS: een ordonnantie van 1459 van Filips de Goede tegen de “broodbidders”: zij werden verplicht tot het dragen van een “loodje” als herkenningsmiddel.

STRIJD TEGEN DE WOEKER: oprichting van de Bergen van Barmhartigheid (1618) onder de Aartshertogen Albrecht en Isabella.

GASTHUIZEN: toevluchtsoorden voor reizigers, zieken, gebrekkigen, vondelingen, enz. In vele steden ook een dolhuis (krankzinnigengesticht). Deze gasthuizen werden in vele gevallen bediend door Broeder- en/of Zustersgemeenschappen, later omgevormd tot Congregatiën.

Het Frans Bewind verklaart de kerkelijke goederen verbeurd en organiseert de “Openbare Weldadigheid”. De Gemeente moet een “Bureel van Weldadigheid” oprichten belast met hulpverlening ten huize. Het oprichten van een “Bestuur der Burgerlijke Godshuizen” was niet verplicht. Het was gelast met het beheren van de gast- en godshuizen. In het Gasthuis werden de zieken aanvaard en behandeld tot bij genezing of vertrek. Het Godshuis was een toevluchtsoord voor bejaarden, invaliden, ongeneesbaren, weeskinderen, enz.

Vermelden we volledigheidshalve nog het bestaan van de Sint-Vincentiusgenootschappen in elke parochie, met het doel de armen en behoeftigen te ondersteunen. Vele jaren werd er in de kerken rondgegaan met twee schalen: de eerste was “Voor de kerk”, de tweede “Voor den Arme”.

In grote lijnen bleven deze structuren bestaan tot aan de belangrijke wet van 10.03.1925, die de Commissie van Openbare Onderstand" (C.O.O.) opricht. De C.O.O. komt in de plaats en vervangt de Burelen van Weldadigheid en de Burgerlijke Godshuizen. De gemeente staat in voor de oprichting.

De C.O.O. heeft tot taak: 1. de ellende verzachten, 2. de ellende voorkomen en 3. inrichting van de dienst van de ziekenverpleging.

De verplichting van de C.O.O. is beperkt tot het grondgebied van de Gemeente en tot de hulpbehoevenden: personen die onbekwaam zijn om geheel of gedeeltelijk in hun onderhoud of in dat van hun gezin te voorzien en personen, die ingevolge ongeval of ziekte, onmiddellijk gezondheidszorgen nodig hebben.

Op 8 juli 1976 komt dan een nieuwe wet die de oprichting voorziet van een "Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn" (O.C.M.W.) dat de C.O.O. vervangt.

Het O.C.M.W. heeft de verplichting de diensten te verlenen waartoe de gemeenschap gehouden is. IEDEREEN heeft voortaan RECHT op maatschappelijke dienstverlening.

Maar keren we terug naar 1866: hoe was de toestand in Gooreind? We zitten dan nog in de periode van de Burelen van Weldadigheid en de Gods-Gasthuizen. De werken aan de kerk, de school en de pastorie, met grote geldelijke steun van Jozef Reyniers, zijn gestart. Hij wil bovendien in Gooreind ook een gasthuis.

Jarenlang heeft hij met de Gemeente strijd gevoerd voor kerk en school. De Gemeente heeft altijd hardnekkig geweigerd ook maar één frank bij te dragen. Voor het gasthuis pakt Reyniers het anders aan. De Gemeenteraad van 12 maart 1867 bespreekt zijn brief van 8 maart 1867. Hij verzoekt de Gemeente, aan de Hogere Overheid de goedkeuring te vragen, om op een gedeelte of het resterend deel van het mastbos van de Gemeente waarop kerk, pastorie en school zijn gebouwd (nog ongeveer 11 ha groot) "een gasthuis op te richten tot het plaatsen daarin van arme, zieke, gebrekkelijke en oude mensen. Ende dit op voorwaarde dat gezegden heer Reyniers-Vrancken, de Provincie en den Staat in het bouwen, meubileren enz. ieder voor 1/3 daarin zullen bijdragen en dat het aan onze Gemeente niets zal kosten als den afstand van grond ... en als het Gasthuis tot stand zal zijn gekomen het regelen en betaalen der tractementen van den directeur, nonnen, doctor, dienstknechts en verdere benooidgheden die daaraan vast zullen zijn. "

De Burgemeester "aanzoekt bijgevolg de heeren leden van den Gemeenteraad de zaak op heden eens rijpelijk te willen onderzoeken en hun gevoelens desaangaande te willen doen kennen. Voor oogen stellende dat het moment daar is dat onze Gemeente er voordeel uit kan trekken."

Hij vraagt hun mening te laten kennen over 1) het afstaan van 5 ha grond, zijnde een gedeelte van de eigendom van 11 ha ; 2) het feit dat de bevolking van gans de gemeente er van kan genieten; 3) dat het bestuur uit de ganse bevolking van de gemeente zal moeten gekozen worden.

Uit de beraadslaging van 12.03.1867 blijkt "dat er eenige leden van oordeel zijn geweest dat het oprichten van een gasthuis aldaar hun zeer voordelig schijnt (...). Terwijl er leden zijn die het tegendeel beweren dat het oprichten aldaar meer dan 5 km afstand van de

kom van het dorp daar de meeste bevolking is geen de minste voordeelen voor de generaliteit der inwoners kan te weeg brengen en ter contrarie veel onkosten te weeg zal brengen en weinig voordeel”.

Er wordt gestemd.

Stemmen vóór: 1. J. Hens, burgemeesterpresident, 2. P.J. Cantrijn, schepen, 3. J.P. Aertsen en 4. Adr. Elst. Stemmen tegen: 1. A. Aerden, schepen en 2. F.L. Verstraelen. Onthouden zich: 1. W. Leys en 2. A. Van Looveren.

De Gemeenteraad van 11.03.1868 benoemt de “administratieve commissie” voor het nieuw op te richten gasthuis.

Worden benoemd: 1. Jozef Reyniers-Vrancken, grondeigenaar in Gooreind; 2. Eerwaarde Heer Lemmens, pastoor van Wuustwezel; 3. Cornelius Vochten, landbouwer Gooreind; 4. Joannes Franciscus Van Looveren, landbouwer dorp en 5. Franciscus Jacobus Van Beek, klerk dorp.

De voordelen waarnaar het Gemeenteraadsverslag verwijst worden niet nader opgenoemd, maar het is duidelijk dat het gasthuis zal ten dienste staan van gans de Gemeente en bovendien dat het dorp de meerderheid heeft in de bestuursorganen.

Op de Gemeenteraad van 09.11.1868 komt de zaak weer voor. Er blijkt dat de Minister van Binnenlandse Zaken opmerkingen heeft gemaakt in verband met de afstand en het gebruik van de grond. De Gemeente zegt duidelijk: 1. de grond blijft eigendom van de Gemeente; 2. de opbrengst van het kappen van de mast is bestemd voor de gemeentekas; 3. de hoeve zal dienen voor het gasthuis onder toezicht van de Gemeente.

In zitting van 18.10.1869 neemt de Kommissie van het Gods-Gasthuis *“de eerbiedige vrijheid aan hare Hooge Overheid aan te vragen tot het bouwen van een Gods-Gasthuis op het Gooreynd en dat deszelfs onkosten zullen gedragen worden volgens bestek 15.000 fr. door den Staat, 15.000 fr. door de Provintie en 20.000 fr. door d’Heer Reyniers, welken Heer zich nog gelast met alle het meublement dat in en aan gemeld Gods-Gasthuis zal zijn tot concurrentie van tienduizend francs en deszelfs aanziet als eene gifte of legaat aan dat benoodigd gesticht, zonder daar in het minste belang of aandeel te genieten, integendeel verklaart alle afstand te doen, zoo van grond, gebouwen, meublement, enz.”*

In 1869-70 worden de gebouwen opgericht: een gasthuis en los daarvan een verloskamer, een washuis en een bakhuis.

Gemeenteraad 22.07.1870: er blijkt dat het K.B. van 12.01.1869 de besluiten van de Gemeente heeft goedgekeurd. Maar de grond moet nog ontgonnen worden. Het gaat om 10 ha 10 a 45 ca. Men heeft een bestek laten opmaken: het zal 6 fr. per are kosten om de grond om te spitten tot een diepte van 80 cm, gelijk te maken en grachten te graven. Dus in totaal een kostprijs van 6.062,70 fr. De Gemeente is van plan te beginnen met 3 ha, de rest naargelang de omstandigheden. Kostprijs 1.800 fr. De Gemeente hoopt dat de staat zal tussenkomen voor 1/4.

Gemeenteraad 05.11.1870: Men heeft een brief gekregen van de Arrondissements-commissaris: Reyniers heeft geschreven dat hij, om de begroting van het gasthuis voor 1871 te kunnen opmaken, zich verbindt 2.500 fr. te geven, zodat de Gemeente slechts 1.500 fr. zal moeten bijdragen. De gemeenteraad wordt verzocht die bijdrage goed te keuren ...

De gemeenteraad, *“overwogen hebbende dat ofschoon het wel waar is dat dit werk binnen eenige jaaren van hooge nut kan worden beschouwt maar van den anderen kant overwogen hebbende dat geheel dit werk door d’Heer Reyniers met voordeel van het Gouvernement is verrigt geworden en dat het Gouvernement en d’Heer Reyniers allen deze onkosten op hun hebben genomen verklarende dat het aan ons gemeentekas niets zoude kosten dan enkelijk den grond alwaar het moest gebouwd worden zoo dat onze Gemeente in het geheel of ten deelen in deze onkosten is betrokken geweest. Zoo nogtans in aanmerking nemende dat deze zaak al te vergevorderd is om daaraan nog eenigen tegenstand te bieden, zoo heeft deezen Gemeenteraad bij deze eenpariglijk en met allen de stemmen besloten en zijn dus van gevoelen van voor het dienstjaar 1871 eene subsidie uit haare gemeentekas te verleen van 1500. “*

“Maar aangezien onze gemeentebegroting voor 1871 uit hoofde van zijn kleyn boni het niet toelaat om deze 1500 te beschikken, ... of eerder de nodige bemagtiging van de Competeerende Overheid aan te vragen om ongeveer 200 ha van haare gemeentehydens publiek te mogen verkopen.”

Het gasthuis werd dus gebouwd. Reeds in 1871 worden acht personen opgenomen, van wie zelfs twee van Brasschaat.

Was Jozef Reyniers dé grote weldoener en geldschieter voor de opbouw van kerk, school, pastorie en gasthuis, dan moeten we hier toch ook Cornelius Vochten, landbouwer te Gooreind vermelden, die zich eveneens zeer heeft ingezet. Bij zijn overlijden op 24.02.1872 (hij was ongehuwd) schenkt hij bij testament een beemd van 1 ha 17 a voor de helft aan de Kerkfabriek en voor de helft aan het Gasthuis (akte notaris Kenis). De Kommissie stelt voor *“het jaarlijks hooigras en toemaat daarvan voortkomende te gebruyken voor zoo veel het noodig is tot voedsel der dieren, in den stal van gezegd Gods-Gasthuis onderhouden, en het overige publiek te verpachten. “*

Heeft de Gemeente altijd geweigerd bij te dragen voor het bouwen van kerk en school, dan staat zij duidelijk positiever tegenover het gasthuis. Zij heeft wel niets bijgedragen voor het bouwen ervan, maar op 24.10.1872 besluit men 34.000 fr. te schenken *“in vervulling van de jarenlijke somme van 1.500 fr., aan welke som zij zich verplicht hadden deze jaarlijks bij te dragen voor het onderhoud van het gesticht”*. Het bedrag was een deel van de opbrengst van de verkoop van bossen die 62.483 fr. had opgebracht. De Kommissie noteert in haar verslag van 18 november: *“Overwogen hebbende dat deze somme van 34.000 fr. als een der schoonste giften aanzien wordt en eenen goeden interest jarenlijks aan het gesticht bijdraagt, zijn zij eenpariglijk van gevoelen ...met de grootste dankbaarheid ... gezegde somme te mogen anvaren.”*

Financieel is 1872 een voorspoedig jaar, want in het verslag van 09.12.1872 krijgen de leden *“lezing van eenen akt van donatie, toegezonden door d’Heer notaris Kenis van Calmpthout, waarbij de Heer Josephus Reyniers en zijne door hem bijgestaane gemagtigde Echtgenote Mevrouw Colletta Vrancken, grondeigenaars woonende tot Antwerpen, schenken aan ons Gods-Gasthuis ... eene somme van 1. zestig duizend francs, te betalen binnen de zes maanden in gangbare geldspeciën, na het overlijden van de langs levende echtelieden schenkers en 2. eene gifte tijdens de langslevende van gemelde schenkers van tweeduizend vijfhonderd franken ‘s jaars volgens den door hen opgemaakte akte dato 25 november 1872.”*

Op de zitting van 19 april 1873 bespreekt de Commissie een brief van de heer Reyniers — afwezig president — die er op wijst dat het nodig is een stal en schuur te bouwen. De Kommissie is daarmee akkoord. Reyniers biedt weer aan 1/3 van de kosten, geraamd op 6.000 fr. te betalen. Voor de overige 2/3 rekent men op Staat en Provincie.

De Kommissie in zitting van 3 juli 1873 vraagt aan de Hogere Overheid het bedrag van 34.000 fr., subsidie van de Gemeente voortkomende van de verkoop van bossen die 62.483 fr. hebben opgebracht, in te schrijven op het Grootboek van Openbare Schuld op naam van het Gods-Gasthuis. De jaarlijkse intrest, samen met de 2.500 fr. van Reyniers, zal volstaan voor de onderhoud van het gasthuis.

Financieel zijn er geen problemen, want bij het opmaken van de begroting voor 1874 (zitting 20.10.1873) stelt men vast dat er een boni is van 4.000 fr; *“Overwogen hebbende dat deze somme eenen schoonen intrest voor ons gesticht zal bijdragen wanneer deszelve somme zal besteed worden tot aankoop van Belgische Fondsen aan 4 1/2 %”* Besluit: men vraagt toelating aan de Hogere Overheid die fondsen aan te kopen en in te schrijven op het “Grootboek der Algemeene Schuld”.

Op de zitting van de Kommissie van 10 april 1876 geeft de voorzitter lezing van *“eenen akte van donatie gedaan door Vrouw Catharina Hens, Weduwe Joseph Floren... zijnde een parcheel mastbosch en heide gelegen ter streken den Kuyck, groot 9 ha 74 a 05 ca..., geschat aan 6.000 francs”*. (Akte notaris De Cart 15.07.1875.) De gift wordt aanvaard met *“uitdrukking van hertelijken dank en erkentenis”*.

In zitting van 12.10.1877 geeft de voorzitter *“lezing van het testament van de heer Reyniers dato 30 meert 1874 schenkende aan ons Gods-Gasthuis een woonhuis, gestaan en gelegen nabij het gasthuis”*. Wordt aanvaard *“onder uitdrukking van hertelijke dank en erkentenis”*. Reyniers had dat huis gebouwd in 1869 op een deeltje van de grond die hij van de Gemeente had gekocht voor de bouw van kerk, school en pastorie (zie hst. 4).

Het zal in 1908 verkocht worden aan Petrus Joannes en Maria Catharina Goossenaerts met een oppervlakte van 15 a 40 ca (akte notaris Van Nueten 18.10.1908). Het is dan verhuurd voor 8,50 fr. per maand en in slechte toestand. De kandidaat koper biedt er 4.000 fr. voor. (Verslag 24.08.1908.)

De tijd van giften en legaten is nu voorbij. Het leven gaat zijn gang, maar in zitting van de Kommissie van 18 maart 1902 stelt men vast, dat de toestand op de boerderij veel te wensen overlaat bij gebrek aan een bevoegde leiding. Men besluit een goede landbouwwerkman aan te nemen *“die zijne woonst kan vestigen aan het stalgebouw aldaar mits bijbouwing van een geschikte woonst, welke kosten later kunnen berekend worden bij de zoo noodige vergrootingswerken aan ons gasthuis, ...”*

In dezelfde zitting noteren we *“het ontslag van den Heer Hippolyte Janssens-deBurges, als voorzitter van den Raad van ons gasthuis, opvolger van den Heer Reyniers. Teneinde een nagedachtenis van beide Heeren aan ons Gasthuis na te laten besluit den Raad dat er in eene bijzondere plaats aldaar de portretten van onze gewezen voorzitterszalaangehangen worden, ten kosten van het bestuur of kas van ons Gods-Gasthuis”*. Waar zijn de portretten gebleven? Gelukkig heeft Jan Bosschaerts destijds nog een foto genomen van het portret van Reyniers.

Jozef Reyniers

In uitvoering van de beslissing van 18 maart wordt op 15 september een *“bestendig verzorger der boerderij”* aangesteld. Er waren drie kandidaten. *“De keus viel op Felix Nuytemans, welke als bekwaam erkend wierd en diensvolgens genoemd met deze voorwaarden: 1. vrije huisvesting, 2. vrije licht en verstoking, 3. een halve liter melk per dag, 4. vijf zakken (500 kilos) aardappelen 's jaars, en daarenboven eene maandelijksche wedde van 45 frank. Hij zal op hem dragen den last van al het werk eigen aan de boerderij, den hof, de landeren en weiden ... Ingevolge voormelde conditiën is het bestuur in de noodzakelijkheid aan de boerderij bij te bouwen, merkelijke verbetering en vernieuwing in den stal aan te brengen, de ontbrekende landbouwgerieven te bestellen of aan te koopen, ... Daarbij dient er uit te zien om weiden bij te huren en zonder uitstel moet er een begin gemaakt worden van eene deugdelijke bemesting.”*

Om weiden bij te huren onderhandelt men met de heer Professor Paul Mansion van Gent, die vier onverhuurde weiden heeft liggen achter zijn *“nieuwgebouwd kasteel”* (Beukenhof). Men probeert ze te huren voor 200 fr. per jaar. De professor is niet akkoord, maar wil wel twee weiden verhuren voor 150 fr. Aldus geschiedt.

Op de zitting van 15.10.1902 ligt een plan ter inzage. Het voorziet: *“1. bijbouwen van keuken, kelder, kelderkamer, zolderkamer, samen met het waschhuis onder één dak, 2. bevoering van den stal in steen en cement, 3. een gansch nieuwen koeistal voor zes beesten, 4. het maken van mest- en zeikputten.”* De kosten worden geraamd op 5.967,86fr. *“Het bestuur, na rijp onderzoek en ernstige bespreking, ingezien dit ontwerp niet opgemaakt is volgens de gegevens der leden; Ingezien de onkosten te hoog loopen en het gasthuis met de Gemeente niet in staat zijn die te bestrijden. Besluit bij algemeenheid van stemmen: bij dit plan niet langer stil te blijven er volkomen van af te zien”*.

Nochtans is iedereen overtuigd dat een degelijke verbetering noodzakelijk is. Men besluit zich te beperken tot de dringendste werken om *“eenen goeden, gezonden en winstgevend den stal te bekomen”*. *“Al die werken zijn geraamd op 993,02 fr. volgens plan en bestek welke timmerman Verbeuren en metsers F.P. Paelinckx hebben voorgedragen.”* *“Daar voorgaande beslissing zich enkel bepaalt de stalwerken uit te voeren, beslissen de leden volgens overeenkomst met Felix Nuytemans, twee plaatsen in het afgezonderd ziekhuis door hem voorloopig te laten betrekken.”* Dit alles in zitting van 22.12.1902.

Op de zitting van 9 maart 1903 komt de boerderij weer ter sprake: de boer moet een fatsoenlijke woning hebben. De twee plaatsen die hem met vrouw en kind voorlopig ter beschikking zijn gesteld, kunnen niet lang aan de dienst van het gasthuis worden onttrokken. Men besluit het washuis te verbouwen tot keuken, een kelder met kelderkamer en een gang met slaapkamer bij te bouwen. De kosten zijn geschat op 997,87 fr. door timmerman Verbeuren en metsers Paelinckx.

Van de zitting van 10.10.1907 bestaat er een lang verslag. Ter inzage ligt een voorlopig plan van de vergrotingswerken en het bijbouwen van twee ziekenzalen, opgemaakt door architect Gife, samen met de kostenraming.

Na grondig onderzoek oordeelt de Raad *“dat deze wederom te breed zijn opgevat, te groot aangelegd en sommige overbodig zijn”*. *“Geen wonder dat de bekostiging tot de hooge somme klimt van 143.451,05 fr. waarvan alleen 35.840 fr. voorzien zijn voor het bouwen van twee huizen voor de besmettelijke zieken en 8.600 fr. voor een ontsmettingslokaal.”*... *“Het Bestuur weet op voorhand dat de Gemeente, niettegenstaande haren goeden wil in den huidige toestand hare geldelijke tusschenkomst moet beperken; het Bestuur is daarbij geenzins overtuigd, dat de edelmoedige heer W.M.KOCH, die gereed is mildelijk bij te dragen zich verwacht aan zulke overmatige onkosten, waarmede ongetwijfeld wel een nieuw gasthuis zou kunnen opgericht worden.”*

Men beslist de plannen terug te zenden naar de Provinciale Bouwmeester en voegt er een opsomming bij in 10 punten van de werken die men wil uitvoeren. Punt 10 luidt: *“Eindelijk een gebouw neerzetten op 50 m. afstand van de overige gebouwen voor de besmettelijke zieken.”* De bouwmeester moet wel een plan en bestek bijleveren voor twee lazarets en een ontsmettingslokaal *“naar de laatste vereischten van ‘s lands gezondheidscommissie”*.

Op 3 november 1909 komen de plannen weer ter sprake: men is niet akkoord. Bovendien beklaat men zich over het feit dat het verslag van bouwmeester Gife *“in het fransch opgesteld door al de leden niet kan verstaan worden”*.

In 1914 breekt de oorlog uit en de gevolgen doen zich snel voelen voor het gasthuis. Zo lezen we in het verslag van 8 maart 1915 dat de toestand van de boerderij wordt besproken *“gezien de moeilijke omstandigheden waarin wij ons door den noodlottigen oorlog bevinden. De stal is wel voorzien van vee en de dieren zijn wel onderhouden, maar de voedingstoffen worden zeer duur en bijna niet te verkrijgen”*. Men besluit: *“1. de boerderij tijdelijk op te heffen, 2. slechts drie koeien en eene veers aan te houden om het Gasthuis te voorzien van melk en boter, 3. het peerd te verkopen als alles zal gezaaid zijn, 4. de verzorger der boerderij te ontslagen ... 5. ééne weide slechts in huur te houden en de tweede voort te verhuren, 6. het landbouwgerief en peerdsgetuig te houden tot later, 7. het werk in den hof en op het veld te doen verrichten door een goede werkmán of reeds bejaarde knecht en voerman”*.

In 1915 werd het gelijkvloers van het gasthuis voorzien van gaslicht en in 1917 eveneens de verdieping, *“daar er toch geen petrol te bekomen is dan aan hooge prijzen: 1,5 tot 1,75fr. de liter”*.

Op 07.08.1918 vraagt men om een vierde Zuster: de boer is vertrokken en de Zusters moeten ook nog het werk van de boerderij op zich nemen.

Uit het verslag van 07.05.1923 noteren we de gift door Mevrouw MANSION en haar kinderen, wonende te Gent en Mijneer Desiderius VANSINA, van een grond met grot in totaal groot 5.576,16 m². onder voorwaarde dat het Bestuur van het gasthuis de grot ten eeuwigén dage moet onderhouden. (akte notaris Speltincx 8 mei 1923). Men schat de last van het onderhoud op 40 fr. per jaar. *“Gezien de uitkomsten van deze gift, volgens schatting jaarlijks zullen bedragen de somme van frs. 100 en dat aldus er een wezenlijk voordeel is voor het gesticht.”* Besluit: de gift te aanvaarden. De grot werd door Mansion opgericht *“ter nagedachtenis van Marie Mansion 1874-1912”*.

Op 17.10.1923 is er opnieuw sprake van vergrotingswerken: Men wil kamers bijbouwen *“gezien de vele aanvragen van personen welke alhier willen verblijven voor hunne gezondheid te herstellen, welke nu moeten geweigerd worden bij gebrek aan plaats, wat een groot voordeel aan het Gasthuis zal bijbrengen”*.

Door de wet van 10 maart 1925 worden de COMMISSIES VAN OPENBARE ONDERSTAND opgericht. Ze nemen de rol over van de Gods-Gasthuizen.

De Kommissie besluit op 30.11.1928 *“electrische verlichting te brengen voor 1929 om later insgelijks met drijfkracht te werken met verplaatsbare dinamo”*.

Op 18.10.1937 volgt de beslissing, centrale verwarming te installeren.

In 1940 breekt de oorlog uit en reeds op 18.09.1940 beslist men 1. een aanvraag te richten tot de Nationale Zuiveldienst te Brussel om boter te mogen vervaardigen voor eigen verbruik, gezien de uitbating van een eigen landbouwbedrijf; 2. een boterverkoop te organiseren voor de inwoners van het Centrum en Gooreind. De winst daarvan wordt berekend op 1,60 fr. (!) per kg. Opbrengst te storten in de kas van de C.O.O.

Op 17.09.1945 besluit men: *“Het recuperatiepaard thans in bruikleen op het Gods-Gasthuis aan te kopen van het Bestuur der Registratie en Domeinen”*. Het zal 18.000 fr. kosten. Op 29 december vraagt men een Zuster *“op de hoogte van het boerenbedrijf.”*

Er is door het inslaan van bommen in de omgeving heel wat oorlogsschade, die in 1946 hersteld wordt en op 15.11.1947 beslist men de ziekenafdeling en de kraaminrichting terug in gebruik te nemen.

Op 12.06.1948 wordt beslist waterleiding te installeren met ketel, pomp en elektrische motor.

In 1949 werd de Kommissie opgeschrikt, zoals blijkt uit een brief die men op 8 oktober beslist te schrijven aan de Algemene Moeder-Overste van de Zwartzusters in Halle: *“De Commissie heeft ten zeerste haar verwondering uitgedrukt over de handelwijze inzake het overplaatsen van de Eerw. Zuster-Overste van ons Gods-Gasthuis met kraaminrichting. Noch de voorzitter, noch wie ook van de leden werd vooraf van deze overplaatsing in kennis gesteld.*

Wat echter nog meer verwondering teweegbracht is het feit dat op de straat werd verteld dat het moederhuis zou afgeschaft worden, wat nu reeds aanleiding heeft gegeven tot verlossingen ten huize van reeds opgeschreven kraamvrouwen. ... de Commissie heeft daaromtrent geen enkele beslissing genomen. Het zal U trouwens toch niet onbekend zijn dat het moederhuis uitgebaat wordt, niet door de Eerw. Zusters, maar wel door de Commissie van Openbare Onderstand, die alle beslissingen zal treffen welke er te nemen zijn. Tevens delen wij U mede dat door de Commissie aan de Eerw. Zuster-Overste opdracht werd gegeven de normale uitbating van het moederhuis voort te zetten zoals dit voorheen geschiedde”.

Op 04.07.1955 wordt beslist een nieuw woonhuis en stal te bouwen. In 1956 zijn de werken uitgevoerd en op 15.04.1957 is Jozef Ceuppens als landbouwer in dienst.

Was het loos alarm toen 1949 het gerucht liep van de afschaffing van de kraaminrichting? Alles blijft voorlopig zoals het was, maar de reglementen van overheidswege, worden strenger: op 25.01.1951 vraagt men een gediplomeerde Zuster-vroedvrouw, om erkend te kunnen worden door het Ministerie van Volksgezondheid. Op 8 maart 1958 beslist men noodgedwongen *“... dat in geval wij er niet in slagen om na 15 maart een andere Zuster-vroedvrouw te bekomen, de uitbating onzer kraaminrichting voorlopig zal stopgezet worden”.* Men wil per sé een ZUSTER-vroedvrouw, want een LEKEN-vroedvrouw is maar acht uur per dag beschikbaar.

Op 18.10.1958 wordt toch opdracht gegeven een ontwerp voor verbouwingen aan de kraaminrichting en het rusthuis op te maken. Op 13.06.1959 keurt men het voorontwerp goed. Men heeft gunstig advies van de Gemeente en instemming van de Minister om het definitief ontwerp op te maken. Maar de minister voegt er wel aan toe dat de werken met eigen middelen moeten gefinancierd worden.

Op 24.09.1960 stelt de Kommissie vast, dat zij de financiële last niet kan dragen en dat alle middelen uitgeput zijn om de Minister zijn beslissing te doen herzien. De kosten van de geplande werken worden geschat op 4.108.850 fr. De Kommissie besluit *“in principie”*: over te gaan tot het bouwen van een nieuwe kraaminrichting.

Op 18.02.1961 besluit men de verbouwing met eigen middelen uit te voeren, *“op voorwaarde echter dat de Heer Minister de beloofde en schriftelijke bevestiging zal hebben overgemaakt dat de erkenning van onze kraaminrichting zal gegeven worden”.*

Die erkenning wordt niet gegeven en op 16.07.1963 besluit men *“gelet op het feit dat kraaminrichting en rustoord in hetzelfde gebouw waren ondergebracht, over te gaan tot de definitieve afschaffing van het moederhuis en deze afdeling om te vormen en toe te voegen bij het bestaande rustoord”*.

Hoeveel kindjes er in ons gasthuis geboren werden is niet te achterhalen. Dat moeten er veel geweest zijn. Enkel voor de jaren 1951 tot en met 1957 vinden we de lijst van de geboorten: gemiddeld 100 per jaar!

“Jong leven”
(±1920)

Nu de beslissing gevallen is de kraaminrichting te sluiten, is het dringend nodig aanpassingen uit te voeren om een degelijke uitbating van het rusthuis voor bejaarden te verzekeren. Men rekent daartoe op subsidiëring van het Ministerie en men zal een lening aangaan voor het ontbrekende deel.

Op 14.09.1965 bespreekt men het definitief ontwerp voor de verbouwingen, opgemaakt door de heer F.G.Peeters, architect te Antwerpen. Volgens de raming zou dat 6.500.000 fr. kosten. Men stelt vast dat na de aanpassing het gebouw dat 95 jaar oud is, nog niet zal voldoen aan de gestelde normen. De Kommissie beschikt over de nodige grond naast het bestaande rusthuis. Men besluit een nieuw rusthuis te bouwen wat een betere oriëntatie van de lokalen mogelijk maakt.

Men oordeelt dat voor de 8.520 inwoners van de Gemeente een rusthuis met veertig bedden plus vijf personeelsbedden ruimschoots voldoende zal zijn.

Om de kosten te dekken, wil de Kommissie een deel van haar eigendommen verkopen. Een gedeelte ervan kan als bouwgrond een aanzienlijke opbrengst geven. Als gevolg daarvan zal het landbouwbedrijf, dat weinig renderend is, afgeschaft worden, wat inderdaad gebeurt in 1969 (beslissing 14.01.1969). De hoeve wordt later verbouwd tot administratief centrum.

De aanloop naar een nieuw rusthuis vordert: op 06.08. 1970 wordt het definitief ontwerp goedgekeurd en in het besluit van 18.11.1971 lezen we dat de aanbesteding heeft plaats gehad: kostprijs 16.713.333 fr. De verkoop van eigendommen om de kosten gedeeltelijk te kunnen dragen gebeurt dan in 1972 en vooral in 1973 (bouwgronden Gasthuisstraat) en 1984-85: (bouwgronden Bosduinstraat).

Tussen 1973 en 76 werd het nieuwe rusthuis gebouwd voor veertig bejaarden en op 23 november in gebruik genomen.

Door de wet van 8 juli 1976 worden de Commissies van Openbare Onderstand omgevormd tot OPENBARE CENTRA VOOR MAATSCHAPPELIJK WELZIJN (O.C.M.W.) om nog beter te zorgen voor het welzijn van de bevolking: van rusthuis evolueert men naar verzorgingsinstelling in de breedste zin van het woord.

Het bouwen gaat dus voort: op 1 januari 1984 zijn de uitbreidingswerken beëindigd en waren er vijftig bedden beschikbaar. Reeds op 5 mei 1987 werd principieel beslist tot het bouwen van een polyvalente zaal en uitbreiding tot zestig bedden. In mei 1991 kan alles in gebruik worden genomen.

Maar dat is nog niet het einde. Er was nood aan voorzieningen voor bejaarden die mits wat ondersteuning, nog zelfstandig kunnen wonen. Van de eigendom van het gasthuis wordt bij akte van 24.11.1981 voor zeventig jaar, een perceel van 6.479 m2. in erfpacht gegeven aan de "Bouwmaatschappij De Voorkempen-Helpt Elkander", die er op het Sint-Jozefsplein, veertien woningen opricht voor bejaarden die vanuit het gasthuis worden ondersteund. Plannen bestaan om er nog twaalf bij te bouwen.

Wat is er nu gebeurd met het oude gasthuis dat in 1976 verlaten werd? Het heeft lang leeg gestaan. Het was moeilijk er een bestemming voor te vinden. Afbreken was onverantwoord: het is een van de weinige "historische" gebouwen van Gooreind. Op 30 september 1986 heeft het O.C.M.W. definitief het besluit genomen tot renovatie door de "Bouwmaatschappij De Voorkempen-Helpt Elkander". Bij akte van 01.06.1988 verkrijgt de maatschappij de erfpacht voor zeventig jaar op het gasthuis met een oppervlakte van 5.654 m2. De renovatie is voltooid in 1994. Er werden 24 appartementen voor alleenstaanden ingericht. Maar nog is de uitbreiding niet teneinde.

Met een leasingcontract met het Gemeentekrediet worden door het O.C.M.W. nog twaalf huisjes gebouwd op het Sint-Jozefsplein. Zij worden in gebruik genomen in 1995.

Om dit onderwerp af te ronden, toch nog een woordje over de eigendomstoestand en de veranderingen in de loop der jaren. Het oude gasthuis werd dus gebouwd zonder financiële tussenkomst van de Gemeente, maar wel op gemeentegrond. Als gevolg daarvan werd het, ingevolge het recht van natrekking, als eigendom ingeschreven op naam van de Gemeente. De giften van onroerend goed door Catharina Hens in 1876 en door Reyniers in 1877 werden ingeschreven op naam van het "Gods-Gasthuis van 't Goor-Eind".

Bovendien bestond er in Wuustwezel sedert vele jaren een "Bureel van Weldadigheid" dat ook onroerend goed bezat. Na de wet op de C.O.O. werden al deze goederen eigendom van de C.O.O., die in opvolging van de Kommissie van het Gasthuis de gebouwen beheert, onderhoudt en herbouwt.

Na negentig jaar wil men aan die dubbelzinnige toestand een einde maken op verzoek van de Gouverneur (brief van 24.06.1958). De Gemeenteraad (14.08.1958 en 05.11.1958) en de C.O.O. (28.02.1959) gaan daarmee akkoord en bij akte van 26.11.1959 (notaris Verschraegen) wordt de eigendom voor een symbolische frank overgedragen aan de C.O.O. Het betreft de ganse eigendom links en rechts van de Gasthuisstraat met uitzondering van een strook bouwgrond van 50 m diep en 8.932 m². groot die de Gemeente behoudt langs de Oude Baan.

In 1969, toen men volop bezig was met de plannen voor het nieuw gasthuis, meende men terecht dat deze strook bij de rest van de eigendom diende ingelijfd. De C.O.O. bezat nog altijd de eigendom in de Kuyck, 9 ha 74 a 05 ca bos dat best geschikt was om door de Gemeente te worden ingericht als recreatiecentrum. De ruil werd bezegeld met een akte voor notaris de Boungne van 12.07.1972. De waarde van beide stukken werd geschat op 3.900.000 fr.

Op vraag van de V.Z.W. "Gehandicaptenzorg in de Noorderkempen" werd het restant van de eigendom ten Z. van de Gasthuisstraat (na verkoop van de bouwgronden in 1973, nog 6.701 m² groot), aan haar verkocht om er een dagverblijfcentrum voor gehandicapten op te richten. In maart 1987 wordt de eerste steen van het nieuw gebouw gelegd. In september 1989 wordt het in gebruik genomen. Het dagcentrum kreeg de naam "OEVER" afkorting van Opvang, Educatie, Verzorging en Recreatie.

Zoals boven vermeld werden nog erfpachten gegeven voor een gedeelte van het Sint-Jozefplein in 1981 en het oud gasthuis in 1988 aan de Bouwmaatschappij De Voorkempen - Helpt Elkander.

Tot zover de geschiedenis van eigendom en gebouwen. Gebouwen die onontbeerlijk zijn maar niet volstaan. Er zijn bovenal mensen nodig om hun medemensen te verzorgen.

Van het begin af waren het de Zwartzusters-Augustinessen van Halle die de verzorging op zich hebben genomen.

Wanneer juist begon de werking van het gasthuis? Wat waren de voorwaarden om er opgenomen te worden?

Het eerste verslag dienaangaande vinden we op 16 mei 1871: een man van 69 jaar vraagt, mits de betaling van 355 fr., opgenomen te worden *"ten einden hem aldaar tijdens zijne levensloop op te passen, te verzuiveren, in één woord alles wat hem nog benodigd is te bezorgen"*. Men besluit hem op te nemen *"zodra hij dat bedrag zal gestort hebben, gezien in welken ellendigen staat gemelde persoon zich bevind dat hij in korten tijd door het Bureel van Weldadigheid van Wuestwezel diend ondersteund en aanbesteed te worden, dan zijne kinderen nog min in staat zijn van hem bij te kunnen staan"*. Er wordt wel bepaald dat het bedrag *"nooit meer zal kunnen terug gevraagd worden nog door hem, zijne kinderen nog zoo wie"*.

Enkele maanden later (16 augustus) aanvaardt men man en vrouw *"zonder middels van nog lang te kunnen bestaan"* op voorwaarde dat de Gemeente jaarlijks 200 fr. zal afdragen.

Een paar maanden later (24.10.1871) beslist men personen van buiten de Gemeente te aanvaarden *“op voorwaarde van te betalen de somme van ééne franc 50 centimen per dag”*.

In het verslag van 10 maart 1875 vinden we een lijst van de personen die tijdens 1873 en 74 *“hetzij bij ziekten, gebrekkelijkheid, ouderdom enz. ons Gods-Gasthuis hebben bewoond en in staat zijn de onkosten van 1,25 fr. per dag te moeten betalen”*. Voor 1873: Ten laste van de staat: drie, ten laste van andere gemeenten: zes; voor eigen rekening: één! Voor 1874: Ten laste van de staat: twee; van andere gemeenten: acht; voor eigen rekening: vijf. *“Niet in staat van eenige betalingen te kunnen verrichten ... en ten laste van den Armen der Gemeente Wuestwezel”*: Voor 1873 en '74 samen: 26! Een gelijkaardige lijst vinden we voor 1876. We kunnen dus besluiten dat er gemiddeld tussen de 25 en 30 personen verbleven. Het aantal gasten groeit aan en op 4 september 1876 vraagt men een derde Zuster.

Op 29.10.1877 bespreekt men een brief van de Kardinaal-Aartsbisschop van Mechelen over *“het gevaar in ondeugd voor weezekinderen onder beide geslachten in het een of ander gesticht”*. Er zijn ook in het gasthuis van Gooreind weeskinderen. *“Na rijpelijke overweging”* besluit men: *“In het vervolg zal het mannelijk geslacht voor weeskinderen niet meer in ons Gods-Gasthuis worden aangenomen. De er in bestaande weesjongens zullen tot den ouderdom van twaalf jaren in het Gasthuis mogen verblijven.”*

In 1880 worden er vier behoeftige personen opgenomen uit het gasthuis van Borgerhout tegen betaling van 160 fr. per jaar. (Voorlopig: onder probatie.)

Nog in 1880 (6 mei) verhoogt men het “tractement” van doctoer Clynmans van 150 naar 200 fr., *“overwegende dat den afstand van ons Gasthuis met de wooning van den doctoer op meer dan een uur moet bepaald worden en dat hij menigmaal de oude en ziekelijke personen moet bezoeken”*.

Op 18 maart 1902 vergadert men in buitengewone zitting over volgende punten:
1. *Gezien en inoverweging nemende dat er aan de ziekenlijke, oude en gebrekkelijke lieden alle genoegen van nieuws ontbreekt, dat deze (ofschoon goed bezorgt) in een Gods-Gasthuis van alle genoegen zijn beroeft, dat het te wenschen laat hen een klein gazet aan te schaffen. Besluit: voor hen aan te koopen, de gazet. Den huisvriend.*
2. *Hun des Zondags een uitstapje te vergunnen. Ingeval van overtreding van dit reglement word het tegenwoordige ingetrokken en de betichte gestraft.”*

Op 15 september 1902 keurt het Bestuur nog het voorstel goed dat *“gerstenbier (geen half gersten meer) voor de ouderlingen zal opgediend worden en dat de drij brouwers der gemeente op beurt per trimester het bier zullen leveren”*.

Met sommige bestedingen heeft men soms last, want op 11 december 1904 beslist men tot een uitsluiting. *“Ingezien het Gods-Gasthuis ingericht is voor ouderlingen (geene hysterieke en waanzinnige) zieken en weesmeisjes; Ingezien de genaamde ... slechts bij uitzondering, uit medelijden op voorstel van Mr. den Burgemeester en de gemeente-overheid met haar kind is aangenomen geweest; Ingezien ... zij een gevaar wordt van bederf voor de kinderen van Wuestwezel, door de zorg van de gemeente in het gasthuis geplaatst; Ingezien herhaalde vermaningen en bestraffing niets hebben gebaat, ...*

Besluit: ... onwederroepelijk hare onmiddellijke wegzending uit te spreken en haar kind integendeel met toestemming van de moeder en de gemeente in het Gasthuis ter verzorging te behouden.”

Op 22.10.1925 noteren we nog een klacht *“die wordt uitgebracht door de Zuster-Overste over zekere pensioenairen welke hier tijdelijk verblijven over het laat uitblijven des avonds en het gezamenlijk uitgaan van mansvolk en vrouwvolk, bijzonder gedurende den winter. De Voorzitter en de leden zijn daardoor zeer ontstemd en om reden van bezorgdheid voor de goede faam van ons Gesticht, de zedelijkheid en de goede orde; bevelen dat het vrouwvolk moet binnen zijn bij het duister worden, het mannevolk moet ten laatste om 7 uren er zijn; en na het eten van ‘s avonds, mag niemand meer het Gesticht verlaten, tenzij voor bijzondere redenen en dan nog met toelating van de Overste.”*

Uit bovenstaande blijkt dat er een reglement bestond. Dat is natuurlijk in de loop der jaren naargelang de omstandigheden aangepast. Zo vinden we — waarschijnlijk daterend van rond 1900 — een met de hand geschreven “Règlement pour l’Hôpital de Gooreind” (jawel, in het Frans!) maar dat bepaalt enkel de regels voor de zieken. Een ander oud reglement voor Gooreind hebben we niet gevonden, maar wel een dat er waarschijnlijk model voor heeft gestaan (Etterbeek 1888): De bejaarden staan onder toezicht en ten dienste van de directie. De vrouwen moeten de zusters helpen bij huishoudelijke arbeid. De mannen mogen elke dag het gesticht verlaten na het ontbijt tot elf uur. en ‘s namiddags tussen twee en zeven uur ‘s zomers en vier uur in de winter. De rest van de dag wordt aan werk besteed. De vrouwen mogen het gesticht enkel verlaten op zon- en feestdagen en donderdags ‘s namiddags. In de zomer (1 mei tot 1 oktober) staat men op om half zeven en gaat slapen om acht uur. In de winter is dit respectievelijk half acht en negen uur. Werken is verplicht voor ieder die er toe in staat is. Het werk gebeurt ten voordele van het gesticht.

Ook het reglement van Gooreind van 1950 is nog streng: *“De opgenomen behoeftigen zullen moeten werken ten voordele van het gesticht, voor zoveel hun lichamelijke toestand zulks toelaat, zonder enige aanspraak op vergoeding (art. 2). Zij mogen enkel uitgaan op Zondag. Zij moeten in het gesticht terugkeren a) van 15 oktober tot 15 maart: om acht uur ‘s avonds b) de andere maanden: om negen uur, behoudens bijzondere toelating van zuster-overste (art.4).”*

Van al die bepalingen is er in het huidig reglement niets meer terug te vinden: “Iedere bewoner gaat in principe vrij in en uit het rusthuis.“ (art. 5.1)

Van bij het begin was, zoals hoger gezegd, de Congregatie van de Zwartzusters Augustinessen van Halle die de leiding op zich nam. Maar op 23.10.1948 neemt de Kommissie kennis van een brief van de Algemene Overste met de mededeling dat de Zusters worden weggenomen. Zij geeft zes maanden tijd om de nodige schikkingen te treffen. De Kommissie beslist een onderhoud te vragen met de Algemene Overste en contact op te nemen met de Zusters van de H. Vincentius à Paulo van Opwijk om Zusters-verpleegsters te vragen. Men neemt ook contact op met de Zusters Franciscanessen te Gooreind. Maar die antwoorden dat zij niet kunnen helpen: hun klooster is enkel noviciaat en rustoord voor oude, zieke en vermoeide missiezusters. Men richt zich ook tot de Kardinaal om te vragen een kloosterorde aan te duiden.

Het Bisdom antwoordt dat de Zusters, Gooreind slechts mogen verlaten als er een andere Congregatie is gevonden, maar dat het Bisdom geen andere Congregatie opdracht kan geven. Een uitgebreide briefwisseling ontstaat tussen de Kommissie, de Zusters en het Bisdom. Alle pogingen blijven vruchteloos: geen enkele Congregatie kan Zusters ter beschikking stellen. Resultaat: de Zusters van Halle zijn uiteindelijk akkoord te blijven tot 1 augustus 1968.

Maar in 1968 is het dan toch zover: op 17.04.1968 bespreekt men het ondernemingscontract met de Congregatie der Zusters Apostolinnen te Antwerpen, die vanaf 1 augustus de bediening van het rusthuis zullen overnemen. Het contract wordt goedgekeurd op 7 mei en drie Zusters worden toegezegd.

De laatste vier Zusters zullen er blijven tot 16 juli 1983. Sindsdien is de personeelsbezetting gegroeid met de uitbreiding van het gasthuis en de diensten die worden verstrekt: het rusthuis voor bejaarden, serviceflats, maaltijdenbedeling, bejaardenhulp ... Een 100-tal vaste en tijdelijke werkkrachten zijn in dienst. Zij worden nog bijgestaan door een 25-tal vrijwilligers voor allerlei taken.

In 1965 oordeelde men dat voor 8.520 inwoners een rusthuis met veertig bedden ruimschoots voldoende zou zijn. Loenhout kwam bij de fusie Wuustwezel vergroten en het aantal inwoners overschrijdt thans ruimschoots de 16.000. Het aantal bedden van 1976 werd verhoogd tot vijftig in 1983 en tot zestig in 1991. In 1995 keurde de gemeenteraad unaniem een uitbreiding naar negentig bedden goed.

Hoofdstuk 10

HET KLOOSTER VAN DE ZUSTERS FRANCISCANESSEN

Het was Josephus Reyniers-Vrancken, koopman uit Antwerpen, die op 06.10.1845 (akte notaris Gheysens) van August Carlier, “conducteur de diligences” een eigendom koopt, groot 33 ha 21 a 15 ca met daarop een huis door Carlier in 1836 gebouwd. Hij zal er wel warmpjes ingezet hebben want met de regelmaat van een klok koopt hij bij, zodat hij in 1877 een eigendom bezit van 97 ha. We vermelden enkel de belangrijkste aankopen: Publieke verkoop notaris Keysers 11.02.1847: 8 ha 30 a 45 ca; Akte Keysers 24.09.1848: 7 ha 15 a 40 ca; akte Kenis 22.10.1866: 3 ha (van de Gemeente: zie hoofdstuk 3); idem 13.02.1867: 1 ha 17 a 05 ca; Akte Van Sulper 15.10.1869: 2 ha 11 a 75 ca; idem 30.12.1869: 77 a 29 ca ; publieke verkoop Van den Wijngaert: 30.06.1871: 1 ha 15 a 95 ca; publieke verkoop De Cart 19.06.1872: 8 ha 56 a 95 ca.

Zijn eigendom lag over zowat heel Gooreind verspreid, waaronder hoeven op de Noordheuvel (nr. 28), Oud-Gooreind (nr. 7), later verkocht aan Van der Voordt en Breikelen (afgebroken).

Op het terrein dat later eigendom zal worden van de Zusters bouwt hij in 1848 twee aaneen palende huizen op de plaats van het huis dat hij gekocht had van Carlier. Hij bouwt in 1859 een hoeve die thans nog bestaat en gebruik wordt als “kamphuis” en een huis, later verbouwd maar gelegen Engelse Rijkweg, 1.

Hoeve 1859,
thans Kamphuis
“De Heidebloem”

Deels door een akte van verkoop (akte Gheysens 09.10.1877), deels door erfenis (30.10.1877) komt zijn ganse eigendom aan zijn neef Hippolyte Janssens-de Burges van Brussel. De eigendom wordt dan beschreven als landhuis, hoeve, schuur en stallen, twee jachtpaviljoenen, twee hoeven ... in totaal 88 ha 86 a 75 ca. Janssens voegt de twee huizen van Reyniers samen tot één complex en bouwt in 1881 de portierswoning Bredabaan 735.

In 1883 wordt Henricus, Amandus Blöte-Janssens eigenaar (akte notaris Gheysens 28.09.1883) en gaat er wonen.

Nadat Blöte verschillende stukken heeft verkocht, verkoopt hij op 22.03.1895 (notaris Van Lidth) de eigendom in onverdeeldheid aan acht vrouwen van wie drie religieuzen (twee wonende in Antwerpen en één in Parijs) en vijf eigenaressen, wonende in Parijs. De eigendom wordt dan beschreven als "*Maison de campagne avec écuries et remises, serres munies d'appareils de chauffage, jardin Anglais avec étang, avenue avec de belles plantations, grand jardin potager, maison de jardinier, maison de garde, bâtiments de ferme avec dépendances, terres, pâtures et bois au Gooreind*" groot 42 ha 89 a 35 ca. Het wordt onmiddellijk door de Zusters Franciscanessen in gebruik genomen.

Het was en is een prachtig domein, waar vele jaren later opnamen worden gemaakt voor het T.V.-feuilleton "Jerome en Benjamien".

Blöte verkoopt nog 9 ha 21 a 80 ca aan Marie Belpaire te Antwerpen en Paul Mansion-Belpaire, hoogleraar te Gent (akte notaris Van Nueten 21.03.1900), die er in 1902 het "Beukenhof" bouwt (thans Restaurant Kastanjehof).

In 1903 verkoopt hij de rest van zijn eigendom in Wuustwezel, nog 36 ha 18 a 15 ca, aan Van der Voordt. (Zie hoofdstuk 8.)

Het
Beukenhof

Jozef Reyniers, kinderloos gebleven, was een groot weldoener van de parochie. Voornamelijk dank zij hem kon men de eerste kerk en het gasthuis bouwen (zie hoofdstukken 3 en 9). Bij zijn overlijden schenkt hij de rest van de grond, die hij van de Gemeente had gekocht voor de bouw van de kerk aan de kerkfabriek (erfenis 30.10.1877). Arthur Bosschaerts schrijft dat hij aan zijn werkvolk een legaat gaf, dat groot genoeg was om zich een woning aan te schaffen.

Ook Hippolyte Janssens was een groot weldoener. We lezen in het verslag van de kerkfabriek van 02.10.1898: “... dat het kerkfabriek, gedurende eenige jaren ondersteund door milde giften van eenen grondeigenaar (Mr. Janssens-de Burges, neef van den heer J. Reyniers, zaliger) die ongelukkig de parochie verlaten heeft ...”

In 1905 wordt de eigendom overgedragen aan drie gezusters le Jariel, verblijvende in Fribourg en Rome, om ten slotte in 1923 (notaris Scheyven 16.01.1923) te worden overgedragen aan de “V.Z.W. Zusters Franciscanessen Missionarissen van Maria.”

Hierna in het kort hoe de Zusters hun geschiedenis in Gooreind hebben beschreven in “100 Jaar F.M.M.-leven in Gooreind” (1895-1995).

Op aanvraag van kardinaal Goossens gaf de Stichteres van de Orde, Maria van de Passie, haar toestemming om een vormingshuis te openen voor toekomstige missionarissen. Dat gebeurde in samenwerking met de Paters van Scheut. De keuze viel op Gooreind, waar de familie Blöte in die periode haar domein met een groot landhuis wilde verkopen. Het domein werd aangekocht op 23 maart 1895.

De eerste drie Zusters (novicen) komen van Antwerpen op 25 maart. Zij hadden hun tram (de stoomtram) gemist en belandden in het holst van de nacht in Gooreind bij de familie Blöte, die hen zeer hartelijk ontvangt. De volgende dag wordt het prachtig domein bezocht. Een kapel wordt ingericht in de veranda. De eerste mis wordt opgedragen op 5 april door een Pater van Scheut, die tevens de eerste aalmoezenier wordt. Het paviljoen aan de ingang zal jarenlang een ideaal “vakantieverblijf” zijn voor missionarissen met verlof.

Op 12 april komt er een Zuster, belast met de uitbating van het domein. Onder de leiding van de Paters en met de hulp van Fons Geens en zijn vrouw Lieske Beckers, die in het huidige kamphuis woonden, wordt het werk aangevat. Fons (1846-1926) en Lieske (1847-1937) beiden van Sint-Truiden, waren in dienst van Blöte wiens vrouw eveneens van Sint-Truiden afkomstig was. Naast landbouw, melkerij, kaasmakerij en fruitteelt worden ateliers opgericht om werk te verschaffen aan jonge meisjes: schilderwerk - borduurwerk - weverij.

Postulanten komen binnen en men telt al negentien Zusters. De eerste plechtigheid van kleding en professie heeft plaats in juli. Zusters komen en gaan tussen België en Frankrijk die samen één provincie vormen. Het eerste jaar kent niet alleen gelukkige dagen: drie Zusters sterven in 1895. Zij leggen alle drie hun eerste geloften af op hun sterfbed. Was het leven de eerste jaren hier zo zwaar? Binnen de twee jaar sterven hier zeven jonge Zusters tussen de twintig en zesentwintig!

In 1897 vertrekken zeven Zusters naar Kongo, na een plechtigheid in de parochiekerk.

Op 29 mei 1899 begonnen de Zusters ook op vraag van pastoor Van den Akkerveken met een vrije meisjesschool, maar het volgende jaar werd de school overgeplaatst naar de Oude Baan waar de Zusters hebben les gegeven tot 1913, toen zij vervangen werden door de Zusters van Vorselaar. (Zie hoofdstuk 11.)

In 1905 is de gemeenschap aangegroeid tot 71 Zusters. Het leven gaat zijn gang. In 1914 breekt de oorlog uit. De Zusters vluchten op 11 oktober naar Breda maar na een maand komen ze terug. De novicen blijven in Amsterdam tot na de oorlog.

Het aantal roepingen blijft een dertigtal per jaar. De gebouwen worden te klein. Op 8 september 1923 wordt de eerste steen gelegd van de nieuwe kapel. Daarna volgt het bouwen van kloostergangen, een eetzaal en een nieuwe vleugel voor het noviciaat.

Er wordt langs de Bredabaan ook een nieuwe hoeve gebouwd die jarenlang door de Zusters wordt geëxploiteerd om in het bestaan te voorzien. Ook de ateliers worden heropend: hand- en borduurwerk worden verkocht ten voordele van de missies.

Ook aan de overledenen wordt gedacht. In 1925 krijgt men van de Gemeente toelating om een kerkhof aan te leggen binnen het domein. Er waren toen al zeventien Zusters gestorven, die begraven werden op het kerkhof aan de kerk. Zij werden overgebracht naar het nieuwe kerkhof.

De internationaliteit van het noviciaat breidt zich uit: novicen komen toe uit Holland, Spanje, Frankrijk en Italië. In de jaren 30-40 breiden ook de werken uit: kajotsters, gidsen, parochiale groepen en retraitanten zoeken rustige plaatsen op en komen in dit domein op weekend of met vakantie.

10 mei 1940: een nieuwe oorlog breekt uit: kelders worden in gereedheid gebracht als schuilplaats. 11 mei: een eerste bom valt op ongeveer 3 m van het huis. 12 mei: een Franse priester wordt gekwetst. 15 mei: een Duitse gekwetste. Het huis wordt opgevorderd door het Duitse leger. 23 mei: veertig tanks rijden het domein binnen ... 8 april 1944: de "Wehrmacht" geeft bevel het huis te ontruimen, de novicen vertrekken naar Mechelen en blijven er tot augustus 1945.

Na de oorlog herneemt het leven zijn gewone gang. De schade wordt hersteld. De roepingen zijn schaarser geworden. Maar op 31 juli 1955 viert Gooreind met veel luister de zaligverklaring van Zr. Assunta.

Volgt nu een periode van vele veranderingen. Een gedeelte van het noviciaat wordt retraitshuis. De oude hoeve komt vrij en wordt ingericht als kamphuis "Heidebloem".

Het kerkhof is te klein geworden: in 1958 wordt beslist een tweede aan te leggen. Bij de viering in 1995 waren er al 255 Zusters begraven, sommigen zeer jong, anderen op hoge ouderdom, één zelfs nadat zij op 14 april 1981 in Gooreind, haar honderdste verjaardag mocht vieren.

In de periode 1962-70 heeft het Tweede Vaticaans Concilie plaats: de kapel wordt volledig vernieuwd en aangepast aan de nieuwe liturgie. 1968: de laatste ceremonie van professie en kleding in Gooreind. Het noviciaat wordt overgebracht naar Antwerpen. 2003 jonge meisjes hebben dan hier hun vorming gekregen, om daarna uit te zwermen naar alle continenten.

Na de sluiting van het retraitshuis in 1966 wordt een herstellingsoord geopend. Het werd "Zonnelied" gedoopt, maar de administratieve verplichtingen wogen te zwaar. Men moest ook terugkerende missionarissen opvangen en zorgen voor de oude en zieke zusters. Het herstellingsoord werd terug omgevormd tot klooster in 1991.

In juni 1985 wordt, op aanvraag van het bisdom, een kluis ingericht in het domein, voor een persoon die leeft in afzondering en gebed.

Op 30 september 1991 start in het gastenverblijf "Levenslust" een nieuwe gemeenschap "Ster van David", die vooral de vrede en de verzoening wil helpen bevorderen tussen de volkeren: joden, kristenen en Ismaëlieten. Ook het oude klooster werd door die gemeenschap ingenomen.

Maar de evolutie gaat voort. In 1994 verbouwt de V.Z.W. “CODA” een gedeelte van de hoeve aan de Bredabaan tot “Gastenhuis voor Palliatieve Zorgverstreking in de Regio Noorderkempen”.

Wie deze geschiedenis leest, krijgt de indruk dat het allemaal en altijd koek en ei was tussen Zusters en Parochie. Tot mijn verwondering vond ik in het archief van het bisdom een brief van pastoor Van den Akkerveken van 3 juni 1895 (minder dan drie maanden na de aankomst van de Zusters!). Zijn zij in hun missionarisijver nogal hard van stapel gelopen? De pastoor stort zijn hart uit bij de Deken. Het zat hem blijkbaar zeer hoog dat de Zusters *“alhier sedert eenigen tijd gevestigd, hunne kapel voor het publiek geopend hebben; dat zij noch woorden, noch processien sparen om het volk te lokken tot groot nadeel van de parochiale kerk. Zij verklaren hoog op dat iedereen in hunne kapel zijne plichten kan en mag vervullen. Het aantal personen groeit dat er wekelijks naar de mis gaat. Mensen van Gooreind, die er min of meer door werk van afhangen lokken anderen mee”*.

“In de mis wordt niet gepredikt, zoo dat alles gauw afgeloopen is..... Ten andere die publieke diensten aldaar aan den uithoek van de parochie strekken tot nadeel der zielen. Immers die de Mis er gaan bijwonen zijn niet van de beste der parochie, die goed in 't oog moeten gehouwen worden (maar dat laatste is doorgehaald) en op die wijze ontvluchten zij mijne bewaking en bestuur. Wat het lof betreft alweer tot nadeel van de zielen. Immers de jonge jongens en jonge meisjes zoowel van de boeren als van de werklieden trekken er naar toe (naar dien uithoek) langs eenzame wegen keeren er langs weer. De boerenmeisjes tot hiertoe goed bewaard, 't is te vreezen gaan er gelegenheden hebben van verkeeringen en vereenigingen schadelijk aan hun geestelijk welzijn; en zeker met de winterdagen, dan zal het lof zoo wel als nu kwaart na 4 uren geschieden dus met den donkeren. Wat moet er dan allemaal gebeuren, des te meer daar het volk van alle kanten er naar toe komt, gisteren Sinxendag, weeral processie was er overhoop volk ... “

“In 't voorbijgaan gezegd, ik geloof dat den Directeur braaf doch te jong is en te weinig ondervinding heeft ... Zij hebben de maand mei afgesloten met een soort van processie 's avonds te 9 uren, met den donkere weeral, met fakkels in hun goed geplaatst en dan maar gezongen zoodat er vele menschen het gehoord hebben. Wat zal er toch allemaal gebeuren? ... Ik verzoek en verlang vurig dat er een einde aan die publieke diensten gesteld worden, en ik verzoek ook dat Mechelen mij gelieve kennis te geven van de beslissingen. Nu, niets wetende, moet ik maar zwijgen. Te Borgerhout is de kapel der Paters gesloten ten voordeele van de parochiekerk, ik hoop hetzelfde hier ... De nonnen bij het einde der diensten staan met eene schotel en vragen aalmoezen aan de menschen. Zij bedelen al genoeg. Wordt er geen einde aan gesteld, ik kan het tegen hen niet uithouden. Ik verzoek U dus vriendelijk dit alles eens goed uit te leggen bij de bazen te Mechelen. Nu ze loopen ook veel te veel naar den tram, op straat, enz. het zijn echte fransche; ons belgische nonnen doen het alzoo niet gelukkiglijk.”

Hebben de bazen in Mechelen een beslissing genomen? Ik weet het niet. Feit is dat er een oplossing is gekomen, waarmee de pastoor genoegen nam en dat de atmosfeer werd opgeklaard. In zover zelfs dat dezelfde pastoor Van den Akkerveken goed drie jaar later, aan de Zusters vraagt het onderwijs te geven aan de meisjes. (Zie hiervoor het hoofdstuk 11: onderwijs.)

Hoofdstuk 11

HET ONDERWIJS

Het ontstaan van een school in Gooreind is onverbrekkelijk verbonden met de strijd voor een kerk. Vóór 1830 was een school niet nodig. Volgens de bevolkingsboeken van 1828 waren er 130 inwoners, voornamelijk landbouwers die woonden op Akkerveken, Noordheuvel, Klein- en Oud-Gooreind, zodat de afstand tot het dorp niet overdreven groot was.

De toestand verandert snel door de oprichting van een fabriek in 1827, in wat wij nu het “domein Koch” noemen. Daar worden onmiddellijk huisjes gebouwd voor 19 arbeidersgezinnen met 66 gezinsleden.

In 1846 waren er in Gooreind al ongeveer 400 inwoners, van wie ruim de helft arbeidersgezinnen die vooral woonden op “de steenweg, heide en fabriek”, t.t.z. veel verder weg van het centrum.

Toen de actie voor de kerk in 1843 startte was er geen sprake van een school. In de aanvragen van Gooreind van 02.05.1843 en 15.08.1843 vraagt men enkel een kerk of kapel. Uit een antwoord van 07.11.1844 op een schrijven van de Gouverneur blijkt, dat men een inschrijvingslijst heeft laten rondgaan bij de inwoners voor het bouwen van een kapel, pastorij en school “indien nodig”.

De Gemeente verzet zich met alle middelen. De strijd duurt voort tot op 30.05.1864 wanneer de Gemeenteraad, onder zeer zware druk van de Bestendige Deputatie, besluit *“om een einde aen deeze langduerende hangende moyelijkheid te brengen.... gezien de noodzaakelijkheid”* 5 ha bos af te staan in haar eigendom te Gooreind om er een kerk, pastorij en school te bouwen, op voorwaarde *“dat onze gemeente daarmede ontslaegen is, in eens af, in alle verdere onkosten zoo voor dit tegenwoordige als toekomstige, zoo wegens bouwing, meublement als tractement, die er verder uit zullen voort spruyten”*.

De Provincie geeft opdracht aan Provinciaal architect Gife een plan voor school en woning op te maken. Uit een bestek van 12.10.1865 blijkt dat de kostprijs geschat wordt op 15.166,91 fr. Op 18.10.1865 stelt de architect aan de Goeverneur voor, de baksteen te gebruiken van de steenbakkerij Verboeckhoven, gelegen op 300 à 400 m van de op te richten school. De bakstenen kosten 9 fr. per 1.000 maar zijn klein zodat er ongeveer 1.300 gaan in één m3 metselwerk.

Op de Gemeenteraad van 09.01.1866 ligt het plan van kerk, pastorie en school voor advies. De Gemeenteraad keurt het goed *“schoon zij daer niet in goed of af te keuren hebben”* en verwijst nogmaals naar alle voorwaarden van het besluit van 30.05.1864. Volgens een opgave van de Gemeente van 26.01.1866 zijn er in Gooreind dan 441 inwoners en ongeveer 60 kinderen die in aanmerking komen voor de school.

Op 05.05.1866 heeft er een aanbesteding plaats voor de bouw van de school. Er zijn vijf inschrijvers. De bedragen gaan van 14.500 fr. tot 17.000 fr. De laagste bieder is Louis Van Roey van Vlimmeren met 14.500 fr. Joseph De Graef van Sint-Job-in-'t Goor schrijft in voor 16.000 fr.

Hoe het juist is verlopen is niet terug te vinden, maar op 25.06.1866 is De Graef definitief als aannemer aanvaard voor de som van 14.000 fr. De Staat zal 5.940 fr. betalen, de Provincie 1.960 fr. De rest moest komen van de inwoners.

Op 28.07.1866 laat men aan de Gouverneur weten dat de baksteen van Gooreind niet aanvaard wordt. De kwaliteit is onvoldoende en men vreest dat er niet genoeg stenen kunnen geleverd worden voor de school, kerk en pastorie, die tegelijkertijd worden gebouwd. Er zal Boomse derdeling gebruikt worden.

In 1866 starten de werken en op 23.09.1867 meldt de architect aan de Gouverneur dat school en schoolhuis voltooid zijn. Op 14.10.1867 laat de Provinciale Inspecteur aan de Gouverneur weten dat er zo spoedig mogelijk moet gezorgd worden voor schoolmeubelen en de benoeming van een onderwijzer. De Gemeente wordt verzocht een onderwijzer te benoemen, maar in het verslag van de Raad van 31.10.1867 lezen we: *“Overwogen hebbende dat aan deze openstaande plaats intijds alle noodige ruchtbaarheid gegeven is geworden ... maar aangezien er zich bij ons Gemeentebestuur geenen enkelen postulant voor die plaats heeft aangeboden en dat de oorzaak daarvan waarschijnlijk voortspruit om reden er tot op heden nog geen meublement in de gezegde school bevint zoo is dezen Gemeenteraad verplicht zijn tegenwoordig proces-verbaal van benoeming voor ontkennend te moeten sluiten”*.

Maar in maart 1868 biedt zich blijkbaar onverwacht een kersverse kandidaat aan. We lezen in het Gemeenteraadsverslag van 28.03.1868: *“Thans bij verzoekschrift in dato 27 maart 1868 en het daarbij gevoegd diploma in dato 24 maart 1868 afgeleverd in de normaalschool tot Lier, presenteert zich sieur Josephus GEERTS, ingezetenen deezer gemeente en alhier geboren 26 maart 1849. Overwogen hebbende dat deezen persoon alle de capaciteiten, geleerdheid en gedrag bezit, alsmeden ingezetenen onser gemeente is en bijgevolg alle voorregt buiten andere bezit om aangenomen te worden ...”* In “staande zitting” wordt Josephus GEERTS “eenpariglijk” bij geheime stemming als hoofdonderwijzer voor de nieuwe school benoemd.

Maar met het “meublement” scheen het niet van een leien dakje te lopen. Een dik pak briefwisseling van 1867 tot 1870 zit in het archief van de Provincie. Wel wordt aan de Gemeente een bedrag van 337,96 fr. gevraagd, zijnde 1/4 van de kosten van het “meublement”. De Gemeenteraad besluit op 07.08.1867 dat *“ofschoon deze raed in alle haare voorgaande beraadslagingen heeft besloten daarvoor niet tusschen te koomen, zij nu de noodzaakelijkheid erkend van aldaar een school op te richten, bijgevolg is dezen gemeenteraad met volle meerderheid van stemmen van gevoelen deze som uit haar gemeentekas toe te staan... met opmerking dat dit het laatste crediet zal zijn dat onze Gemeenteraad desaangaande zal toestaan”*. Uit een nota van de Gemeente van 13.11.1868 blijkt dat er in september en oktober 1868 allerlei werd aangekocht: o.a. twee lessenaren voor 112 fr., meubelen 218 fr., stoof voor 59,50 fr. *“zes stoorsen met grouwe frenien”* voor 56,65 fr. Er is sprake van een reis naar Brussel voor aankoop van meubelen: 5 fr.! Vervoer van meubelen van de *“statie van Calmpthout naar Wuestwezel: 2 fr.”* en van daar naar Gooreind: 3 fr. Een totaal bedrag van 513,05 fr. waarvan de Gemeente 1/4 voor haar rekening neemt. We mogen dus aannemen dat er vanaf het schooljaar 1868/69 les werd gegeven. Op 04.04.1870 laat de Inspecteur weten dat de bemeubeling in orde is.

De school schijnt succes te hebben. Uit een gemeenteraadsverslag van 05.11.1870 blijkt dat de onderwijzer Joseph GEERTS op 06.10.1870 aan de Gouverneur vraagt, in november te mogen beginnen met een “adulteschool” (volwassenenschool in de winter). De Gemeenteraad is akkoord het nodige geld te voorzien op de begroting.

Dat er in Gooreind destijds veel arme mensen leefden blijkt uit een Gemeenteraadsverslag van 26.08.1873: *“Ingezien het groot aantal arme kinderen en het klein getal betalende die de school Gooreind bijwonen, in evenredigheid van andere scholen, zou het hoogst noodig zijn den onderwijzer eene som te verleenen voor prijzen als volgt: 1) voor prijzen lager onderwijs: 25 fr. 2) voor prijzen volwassenen: 20 fr.”*

Intussen groeit de schoolbevolking snel aan. Op 14.03.1877 schrijft onderwijzer GEERTS naar het Gemeentebestuur dat de school veel te klein is en dringend een hulponderwijzer nodig heeft: *“De bevolking van Gooreind, Mijne Heeren, gij kent ze en gij weet in welke verbazende evenredigheden die aangroeit en immer toeneemt. Nu onder deze telt men 250 kinderen beneden de veertien jaar ... 120 leerlingen staan aangeschreven en wonen de school bij, zoo niet regelmatig dan toch doorgaans (en er kunnen geene meer aangenomen en toegelaten worden). Het schoollokaal is 7,5 m. lang en 7,7 m. breed, dat maakt zoo een 57 m2. voor die 120 leerlingen ... Iedere leerling (als men niets afrekent) zou alzoo nog geen halve vierkante meter plaats bekomen!! En waar blijft dan de plaats voor zetel en gang, klas en meubel en de zoo noodige ruimte en beweging voor les en onderwijs? De leerlingen niet alleen zitten tien, getwaalfden op eene bank.”* Hij vraagt dus uitbreiding tot vier klassen en de aanstelling van een hulponderwijzer.

De Gemeenteraad van 26.03.1877 bespreekt de brief: *“In overweging nemende dat de school te Gooreind van den beginne af te klein gebouwd is geworden en slechts een enkel lokaal bevat... en dat de onkosten dezer zijn gedekt geworden door den Staat en de Provintie en den intekeningslijst van de inwoners van Gooreind”* besluit tussen te komen voor 1/3, *“het overige ten laste latende van den Staat en de Provintie”*.

Er wordt blijkbaar werk van gemaakt, want uit het verslag van de Gemeenteraad van 21.03.1878 blijkt dat architect Gife een plan heeft opgemaakt. De kosten bedragen ongeveer 10.900 fr. waarvan de Gemeente 1/3 zal betalen.

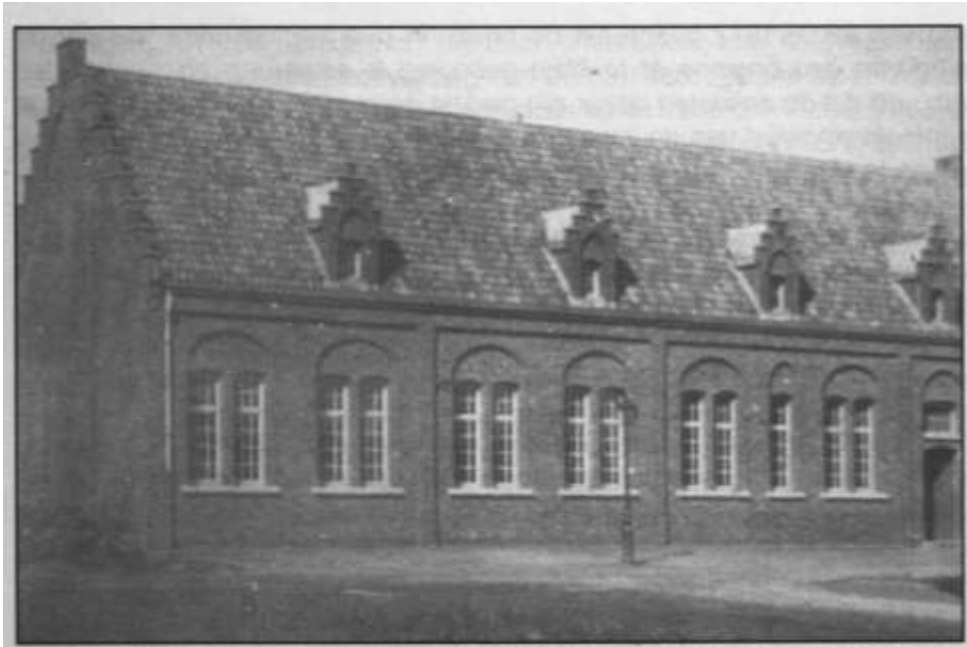
De periode 1879/84 is voor het onderwijs in België een beroerde tijd. De eerste Belgische Organieke Wet op het Lager Onderwijs dateert van 1842. Het was een compromis tussen de katholieke en liberale opvatting van die tijd. De school kreeg een godsdienstig karakter. Godsdienst was een verplicht leervak. Elke gemeente moest een lagere school inrichten, tenzij privaat onderwijs in de behoefte voorzag.

Daar kwam verandering in toen in 1878 een liberale regering met Frère-Orban aan het bewind kwam. Een nieuwe wet werd op 1 juli 1879 goedgekeurd. De nieuwe wet voerde grote veranderingen in. De gemeentelijke autonomie werd beperkt; elke gemeente moest voortaan over één officiële school beschikken, ze mocht geen vrije school meer aannemen of subsidiëren en alle leerkrachten moesten een diploma van de officiële normaalscholen bezitten. Het godsdienstondericht verdween uit het schoolprogramma; wel mocht een priester dat onderricht geven in de school, maar alleen op het uitdrukkelijk verzoek van de ouders en buiten de gewone lesuren.

De katholieken aanzagen de wet als een aanslag op hun onderwijs en noemden ze de “ongelukswet”. De Belgische Bisschoppen reageerden hevig. Kardinaal Dechamps veroordeelde eenieder die aan de uitvoering van de wet meewerkte en verbood de katholieken hun kinderen aan de openbare school toe te vertrouwen. Elke parochie werd verplicht een katholieke school te stichten. Wat dus ook in Gooreind geschiedde: pastoor Van den Akkerveken stichtte een gemengde katolieke school, waar reeds les gegeven werd in het schooljaar 1879/80. Dat ging zeer vlug, want reeds op 03.09.1879 (akte notaris Van Lidth) krijgt pastoor Van den Akkerveken van graaf de Looz Corswarem een perceel grond van 13 a 15 ca tegen de Oude Baan waar nu de meisjesschool staat. Daarop wordt onmiddellijk een schoolgebouw gezet van 8,2 m x 12,4 m, betaald door de graaf, die toen op zijn aanpalend domein in de “Duiventoren” woonde.

Bij de volgende verkiezingen in maart 1884 kwamen de katholieken terug aan het bewind. De wet van 1879 werd afgeschaft en een nieuwe wet afgekondigd op 20.09.1884.

Maar in dezelfde periode zijn er in de gemeenteschool van Gooreind nog moeilijkheden van een heel andere aard. In het verslag van de Gemeenteraad van 21.07.1882 lezen we *“dat de klas der school van den heer Jos GEERTS sints weinige dagen door de leerlingen is verlaten geworden, als meden dat den onderwijzer verwaarloost heeft dagenlijks de noodige lessen te geven aan de nog overgeblevene leerlingen ... Den Raad is van gevoelen ... dat den onderwijzer moet gehoord, dat het ook noodzakelijk is eene commissie te benoemen gelast met het onderzoek dezer fijten ...”*

De vrije
gemengde
katholieke
school (1879)

Wat is er juist aan de hand? Uit het archief van de Provincie blijkt dat er tegen GEERTS een naamloze klacht is ingediend wegens zedenfeiten. Dienaangaande schrijft de Gouverneur aan de Minister op 04.05.1881: De Hoofdinspecteur en de Kantonnale Inspecteur hebben de heer Geerts ondervraagd. Zij menen dat hij onschuldig is maar dat, gezien de geruchten, het toch goed zou zijn de zaak ter kennis te brengen van de Procureur des Konings. Hij is van mening dat het aan Geerts is het nodige te doen.

Op 14.06.1881 schrijft de Hoofdinspecteur aan de Gouverneur dat Geerts klacht heeft ingediend tegen personen die hij verdenkt hem te hebben beschuldigd. Op 24.08.1882 schrijft de Gouverneur aan de Minister dat Geerts opnieuw beschuldigd is. Een onderzoek is door het gerecht geopend voor aanslag op de zeden (pudeur) zonder geweldpleging, op kinderen van minder dan veertien jaar. Geerts ontkent, maar men houdt hem voor schuldig. Intussen is het aantal leerlingen gedaald tot dertig ingeschrevenen, van wie er maar zestien in de klas waren bij het bezoek van de Inspecteur. De Hoofdinspecteur stelt strenge straffen voor wegens volledige verwaarlozing van de school.

Het gerecht neemt zijn loop. Geerts wordt veroordeeld tot 41 maanden gevangenis en 26fr. boete. De Gemeenteraad van 07.05.1883 zet Geerts af. Minister Van Humbeek bekrachtigt het besluit op 13.06.1883.

Dezelfde Gemeenteraad benoemt "*den heer DEBONNAIRE, Georges, gediplomeerde hulponderwijzer alhier (centrum) en dienst doende in de school te Gooreynd*" tot onderwijzer. Op 22.05.1883 wordt zijn wedde vastgesteld op 1.250 fr. per jaar, school voor volwassenen uitgezonderd. Maria CHANTRAIN wordt door de Gemeenteraad van 23.10.1883 benoemd tot onderwijzeres handwerk in dezelfde school, met een jaarwedde van 200 fr.

Van heel de periode van 1879 tot 1884 is er in de Gemeenteraadsverslagen niets terug te vinden dat ons toelaat de evolutie van de schoolbevolking in de twee "netten" te volgen. Alleszins was het een ramp voor de gemeentescholen.

In 1884 zaten er in Wuustwezel (centrum) nog 22 leerlingen in de gemengde gemeenteschool, maar er zaten 100 leerlingen in de vrije jongensschool en 120 in de vrije meisjesschool. In Gooreind zaten er nog 30 in de gemengde gemeenteschool en 90 in de vrije gemengde school. In vergelijking met de rest van de Gemeente en rekening houdend met de zaak Geerts die zich in deze periode voordeed is dit een opmerkelijk resultaat voor de gemeenteschool.

De nieuwe wet van 20.09.1884 gaf aan de gemeenten de toelating een vrije school aan te nemen. Een neutrale school moet er zijn als twintig gezinshoofden er om vragen. Wat besloot nu de Gemeenteraad? De gemeentescholen worden afgeschaft en de vrije aanvaard. Wij lezen in het Gemeenteraadsverslag van 04.10.1884: *“Overwegende 1) dat alle de bijzondere (d.i. vrije) scholen met voldoening aan het grootste gedeelte der kinderen alhier het onderwijs geven en het best aan het verlangen van de groote meerderheid der huisvaders beantwoorden 2) dat alle de leden van den Raad menigmaal hebben geklaagd over de al te groote uitgaven van het onderwijs voor het klein getal leerlingen in die scholen 3) dat het armbestuur alhier niet in staat is in de kosten tusschen te komen ... en het den geldelijken toestand der gemeente niet toelaat de gemeentescholen nog langer te blijven behouden daar de instellingen van vrije scholen minder uitgaven vereischen.*

BESLUIT: 1) den raad vraagt aan het Gouvernement de machtiging van ontslagen te worden van de bestaande gemeentescholen en het vrouwelijk handwerk. 2) aanvaard de vrije scholen” (volgt de opsomming van alle gemeentescholen).

Het verslag gaat verder: *“Extrakt onzer tegenwoordige beraadslaging zal aan het Gemeentehuis worden aangeplakt. De hoofden der huisgezinnen die zouden vermeenen opmerkingen en opreclamen tegen deze beslissing te doen hebben moeten deze reclamen door beweegredenen en gestaafd opgemaakt volgens het voorschreven model B van gezegden omzendbrief van den heer Minister, aan ons Gemeentebestuur indienen voor den 20e oktober eerstkomende en op ons Gemeentehuis onderteekend worden.”* De vrije school van Gooreind wordt aanvaard met Eduardus Jan Baptist Marie DE DECKER als onderwijzer.

Alhoewel het de reclamanten niet gemakkelijk werd gemaakt, gezien bovenstaande bepalingen, blijken er toch uit Gooreind bezwaren te zijn binnengekomen, want de Gemeenteraad van 28.11.1884 komt terug op zijn besluit wat de gemeenteschool van Gooreind betreft: *“Na in overweging te hebben genomen om aan het verlangen van eenige huisvaders van het gehucht Gooreind te voldoen heeft de Raad in staande zitting en met eenparigheid van stemmen besloten als volgt: De Raad vraagt de behouding der gemeenteschool van het gehucht Gooreind en van het vrouwelijk handwerk aldaar.”* Blijft dus benoemd in de gemeenteschool: 1) onderwijzer DEBONNAIRE met een wedde van 1200 fr. per jaar, schoolbehoefte en huishuur niet inbegrepen en 2) voor het vrouwelijk handwerk: 125 fr. per jaar.

Intussen is door de Gemeenteraad van 18.10.1884 de leerstof voor de lagere scholen in de Gemeente vastgelegd: *“a) godsdienst en zedeleer; b) lezen; c) schrijven; d) grondbeginsels der rekenkunde; e) het wettig stelsel der maten en gewichten; f) de vlaamsche taal; g) aardrijkskunde; h) geschiedenis van België; i) grondbeginsels van teekenkunde”. Voor de jongens komt daar bij: natuurkunde, zang en “gymnastiek”. Voor de “mijnsjes”: handwerk en de grondbeginselen der “fransche taal” (!).*

Het onderwijs van godsdienst en zedenleer wordt gegeven in alle scholen van de gemeente aan het begin of het einde van de schooluren. *“De kinderen wiens ouders zulks vragen zullen ontslagen worden het bij te wonen.”*

De Gemeente behoudt dus de gemeenteschool, maar erkent ook de vrije school onder leiding van DE DECKER. Wat de gebouwen betreft was de toestand in Gooreind zuiver: gemeenteschool in de gebouwen, toebehorend aan de Gemeente, vrije school in de gebouwen Oude Baan, eigendom van de pastoor. Voor het Centrum en Achterbroek was de toestand anders, want de afschaffing heeft *“tengevolgen dat de schoolgebouwen met toebehoortens niet meer zullen gebruikt worden en even groote onkosten zullen bijbrengen, dat het bezigen dezer minder schadelijk aan de gemeentekas zullen zijn, verders dat de jaarwedden van de aangenomen onderwijzers zeer gering zijn en tengevolgen in geen onkosten zoo als huur van schoollokalen, hof, enz. kunnen bijdragen: zoo vraagt den Raad met eenparigheid van stemmen de noodige goedkeuring aan de Hooge Competente Overheid: de gebouwen te laten gebruiken door de onderwijzers der vrije scholen”*.

Terug naar Gooreind: er heerst blijkbaar geen schoolvrede. Dat kan moeilijk anders, want de vrije school was als succesvolle concurrent ontstaan ingevolge de schoolstrijd. Ouders en kinderen werden daardoor in de dorpspolitiek betrokken. De Gemeenteraad van 20.07.1885 bespreekt een brief van de Arrondissementscommissaris, die laat weten dat *“de Heer Minister van Binnenland en Openbaar Onderwijs den wensch uit, de schikkingen door onzen Raad toegepast aan de scholen van Gooreynd opnieuw te zien onderzoeken, volgens Hem zou de schoolvrede gemakkelijker kunnen hersteld worden indien er geen twee tegenstrevende scholen tegenover elkanderen bestonden. Onzen Raad te dien einden opnieuw vergaderd zijnde en genoemden brief rijpelijk onderzocht en in overweging genomen hebbende kunnen den inhoud dezer niet deelen. Na beproeving en ondervinding dezer zijn wij zeer tevreden te mogen verklaren een goede beslissing genomen te hebben daar er heden te Gooreynd eene algemeene voldoening en bevrediging onder die bevolking bestaat, geen enkel klacht is ons ingekomen, het gehucht Gooreynd beschouwd als het centrum der gemeente heeft ook haar volkomen onderwijs, het vrije schoollokaal (er waren twee klassen gebouwd vóór de schoolstrijd waarvan er nu één niet wordt gebruikt bij gebrek aan leerlingen) brengt geen onkosten aan de Gemeente teweeg en den onderwijzer geniet slechts eene jaarwedde van 900 frs. terwijl men dezelve door de benoeming in de officiële school zou dienen te verhoogen en te behouden. Tegen de bekwaamheid van dien onderwijzer (d.i. De Decker) die zich bereid voor het wettig exaam hebben wij geen opmerkingen te brengen, geen klachten desaangaande zijn ons gekend, integendeel spreekt men heden met lof over zijn onderwijs en desaangaanden wenschen wij zijn exaam af te wachten. Het meublement en het schoollokaal dat gebouwen is op eene drooge en zandachtige plein welk voor de heeren opzichters van het officiël scheint onvoldoende te zijn is zeer geschikt voor het Lager Onderwijs, zegge voor de Openbare Gezondheid. Het zou te betreuren zijn, hunne vorige beslissing te zien verbreeken waardoor nieuwe moeilijkheden zouden voortspruiten en de gemeentebelangen doen krenken en zich voor de bevolking besprekelijk laten maken. Bovengenoemde beweegredenen overwegende, besluit den Gemeenteraad met eenparige stemmen het behoud der beide scholen te Gooreynd”*.

De Gemeenteraad van 30.09.1885 benoemt juffrouw Anna Cornelia Nuytemans tot onderwijzeres, met een jaarwedde van 125 fr. (waarschijnlijk volgt zij juffrouw Chantrain op voor handwerk). Dat gebeurt op vraag van de Gouverneur, omdat zij haar functie in Wuustwezel-centrum heeft verloren door de opheffing van de gemeentescholen.

Op 09.11.1886 benoemt de Gemeenteraad de heer Jan Baptist BOSSCHAERTS tot bestuurder van de vrije school, na het ontslag van de heer De Decker. Hij krijgt een jaarwedde van 1.000 fr., alles inbegrepen.

Zijn nu alle moeilijkheden opgelost? Neen, zij worden groter! In 1895 hebben de Zusters Franciscanessen zich in Gooreind gevestigd. De reden is mij onbekend (strijd tussen de bestaande scholen, gemengd onderwijs?), feit is dat pastoor Van den Akkerveken aan de Zusters vraagt het onderwijs op zich te nemen van de meisjes die zich komen aanbieden. Zo ontstond op 29 mei 1899 de vrije meisjesschool in het klooster op de Bredabaan. Zij is begonnen met zes meisjes maar op het einde van het schooljaar waren het er al 27 en na de grote vakantie reeds 56! Er bestonden dus drie concurrerende scholen: een gemengde gemeentelijke, een gemengde aangenomen en een vrije meisjesschool.

De toestand wordt onhoudbaar. Na het overlijden van pastoor Van den Akkerveken op 11.09.1900, neemt pastoor Van Horenbeeck het initiatief. De zaak wordt besproken in de Gemeenteraad van 05.03.1901. De Burgemeester *“geeft kennis aan de leden van den Raad dat er volgens ingekomene vragen, groote weizingen dienen gedaan te worden aan het thans bestaande Lager Onderwijs in ons Gemeente, gehucht van Gooreynd waar tot heden de twee geslachten onder elkander zijn en de daar bestaande scholen bijwonen dus niet beantwoorden aan de stoffelijke en zedelijke belangen zooals in onze andere scholen van Dorp en Achterbroek en dat den Raad zal dienen te beraadslagen over volgende punten: A) de scheiding van geslachten door de vereeniging van de jongens van de gemeente met de aangenome scholen en bepalingen van jaarwedde enz. B) Ontslaging van de onderwijzeressen van handwerk der beide scholen enz. C) Benoeming van eene bestuurder gedeploreerde onderwijzeres eene bekwame hulponderwijzeres in de thans aangenomen school welke met twee lokalen zal vergroot worden door den eigenaar der school. (vereeniging der meisjes). D) Benoeming van eene bestuurder en onderwijzeres eener bewaarschool aldaar beide geslachten min zeven jaren.*

De Gemeenteraad zulks punt voor punt in overweging nemende, neemt met algemeene stemmen de volgende beslissing: A) de leerlingen jongens der aangenome school worden vereenigd met die der gemeenteschool. De leerlingen worden verdeeld in twee klassen. De 1e klas word gegeven door den heer DEBONNAIRE, gemeenteonderwijzer. De 2e door den heer BOSSCHAERTS, die gemeentehulponderwijzer word benoemd. B) de jaarwedde voor 1901 voor den heer Debonnaire is bepaald in onze begrooting van 1901. C) den heer BOSSCHAERTS als gemeentehulponderwijzer benoemd in de daar staande gemeenteschool aan een jaarwedde van 300 fr., schadeloosstelling van huishuur, aanvang nemende 01.01.1901. a) juffrouw NUYTEMANS, onderwijzeres handwerk des gemeenteschools word in beschikbaarheid gesteld en behoud haar jaarwedde van 250 frs. b) juffrouw De Decker, bekomt insgelijks haar eervol ontslag en ingezien zulks onverwachts voorkomt word haar de jaarwedde op de begrooting van 1901 omschreven tenvolle uitbetaald, ten koste der gemeentekas. ‘a’: den Eerwaardigen Heer Van Horenbeeck, pastoor der parochie word aangenomen als bestuurder der nieuwe meisjesschool. ‘b’: juffrouw Marie Van Rompay, gedeploreerde onderwijzeres word in gezegde school benoemd: deze hare jaarwedde zijn vastgesteld als volgt: 900 frs. voor hare jaarwedde en 600 frs. voor den onderhoud van eene bekwame hulponderwijzeres aldaar, alle verdere kosten zoo als rijning der schoollokalen, verwarming, verlichting, prijzen enz. inbegrepen, uitgezonderd schoolbehoeften voor het kosteloos onderwijs, geregeld in de begrooting van 1901 ...”

Op 1 maart 1901 is de schoolbevolking aldus: jongensschool 1e klas: 33; 2e klas: 31. Meisjesschool: 1e klas: 29, 2e klas: 41. Door de Gemeenteraad van 24.05.1901 wordt de heer BOSSCHAERTS definitief benoemd en zijn jaarwedde bepaald op 1.600 fr. + 300 fr. schadeloosstelling voor huishuur.

Na deze moeilijke periode hebben de twee scholen, gemeentelijke jongensschool en vrije meisjesschool, zich ontwikkeld in goede onderlinge verstandhouding.

Hoe moeten we ons dat onderwijs in die periode voorstellen?

Ziehier een beschrijving van meester Arthur Bosschaerts. De vrije school had slechts één lokaal. De speelplaats was niet geplaveid en was bij regenweer een echte modderpoel. Achter op de koer stonden de noodzakelijke aanhankelijkheden met daarachter een tuin. Naast de school aan de linkerkant stond het kapelleke van graaf de Looz. Langs de straatkant had het gebouw drie vensters. De leerlingen kregen licht in de rug. In de zijgevels waren dicht tegen het plafond twee halfronde glasramen. De muur aan de achterkant had geen vensters. In het gebouw stond tegen deze muur in het midden een klein verhoog met lessenaar voor de onderwijzer. Links en rechts was er een bord met trede. Daarachter bevonden zich op twee rijen de zwarte schoolbanken met elk acht zitplaatsen. Vier naast elkaar zittende leerlingen maakten één leerjaar uit. In totaal dus vier reeksen of vier leerjaren. De jongens zaten vooraan. De jongste leerlingen, die gewoonlijk van hun zesde jaar naar de school kwamen, zaten in de linkerhelft van het lokaal. Velen hadden drie jaar nodig om naar de rechterhelft te verhuizen. De lage kant was van de hoge kant gescheiden door een tamelijk brede gang. Daar stond in de winter de kachel. Tweemaal per week werd er voor de meisjes naailes gegeven door de zuster van de koster. Voor de jongens begon de les dan later.

De twee klaslokalen van de gemeenteschool waren kleiner. Slechts één werd voor het onderwijs gebruikt. Ingevolge het bouwen van een vrije school, waren er te weinig leerlingen om de twee lokalen in gebruik te nemen, zoals oorspronkelijk voorzien was. Het lesmateriaal bestond uit bord, krijt, lei en griffel. Er was in de klas geen verlichting.

In de winter waren de scholen meer bevolkt dan in de zomer. De schoolplicht bestond niet, zodat tamelijk veel kinderen alleen in het gure jaargetijde de school bezochten: dan was er voor hen geen gelegenheid om thuis op de ene of andere wijze behulpzaam te zijn.

Rond de leeftijd van elf jaar kwam er een hele verandering in het leven van de kinderen. Rond die tijd deden zij hun eerste communie en daarna nam voor de meesten het schoolgaan een einde. Dit was nodig voor het levensonderhoud van het gezin. Verzekering tegen werkloosheid en ziekte bestond niet, kindervergoeding evenmin. Het dagloon van de vader was meestal onvoldoende.

Het was niet moeilijk voor een schoolverlater een bezigheid te vinden. Thuis was er werkgelegenheid genoeg. Kroostrijke gezinnen waren algemene regel. Boerenzonen konden thuis helpen. Arbeiderskinderen werden "koeter": elke morgen werden de koeien van de boeren naar de weide gebracht en daar met een koord aan een paaltje vastgemaakt. Als die ruimte was afgegraasd, werden de paaltjes verzet. Andere jongens kregen werk bij de ambachtslieden: metsers, timmerlieden ... De meisjes waren bestemd voor hulp in het gezin, thuis of elders. Wetten op de kinderarbeid bestonden nog niet.

Soms was er een bijverdienste in het voorjaar. Nu en dan werd de meikeverplaag bestreden door de regering. De gevangen meikevers werden door de kinderen naar school gebracht tegen een vergoeding. Hout sprokkelen en mastentoppen rapen voor de kachel was ook kinderwerk. Een bijverdienste voor de jongens was voor “trakker” spelen in het jachtseizoen. Talrijke jongens werden dan aangeworven om het wild uit de bossen te verdrijven, naar de plaatsen waar de jagers stonden te wachten. De jacht op het domein Koch was bijzonder vermaard. Soms werden er tijdens één enkele jacht meer dan 1.000 konijnen geschoten die dan gratis werden uitgedeeld. Al deze activiteiten gaven aanleiding tot een algemeen verspreide kwaal: het spijbelen. Tot zover het relaas van Arthur Bosschaerts.

Na de hergroepering in 1901 bestonden er dus nog twee scholen: een gemeentelijke jongensschool en een vrije aangenomen meisjesschool. De bestaande school in de Oude Baan was te klein om al de meisjes op te vangen. Pastoor Van Horenbeeck kocht de school van de erfgenamen van zijn voorganger (akte notaris Van Lidth 02.10.1900) voor 2.000 fr. Zij werd afgebroken en een nieuwe werd gebouwd in 1902, met twee klaslokalen voor de lagere school, één bewaarklas, bergplaats, refter en keuken. (Het gelijkvloers van het huidige gebouw tegen de Oude Baan). De jongensschool had twee klassen die er nu nodig waren.

Tijdens de verbouwing van de meisjesschool werden de lessen gegeven in het klooster van de Zusters Franciscanessen aan de Bredabaan. Zij waren de eerste onderwijzeressen van de Vrije Aangenomen Meisjesschool en de bewaarschool. Toen de nieuwe school klaar was, kwamen de Zusters elke dag naar de Oude Baan. Er kwam een keukenzuster mee om het eten van de Zusters te bereiden, want zij bleven ‘s middags in de school.

Maar de Zusters Franciscanessen, die missiezusters zijn en geen onderwijsdiploma hadden, zochten samen met pastoor Van Horenbeeck naar een onderwijzende congregatie. En zo kwamen ze terecht bij de Zusters der Christelijke Scholen van Vorselaar. Na herhaald aandringen was de kogel door de kerk. Op 24 december 1913 kwamen er drie Zusters naar Gooreind, onder leiding van moeder Kostka. Op 05.01.1914 begon men met twee klassen met 60 leerlingen en één bewaarklas met 55 kleuters.

De Zusters werden geestdriftig ontvangen, maar ze hadden geen woonst. Pastoor Van Horenbeeck kocht grond : 1.593 m². van koster en handelaar Edmond Jan Baptist De Decker (akte Lombaerts 26.09.1913) hoek Kerkplaats / Oude Baan, rechtover de school en bouwde in 1915 een tweewoonst (thans de huizen 85 en 87). Enkele jaren later was uitbreiding nodig: er werden plannen gemaakt voor het bouwen van een klooster voor de Zusters en één bijkomende klas. Het geld ontbrak en de plannen bleven liggen. In 1923 werd de eigendom door pastoor Van Horenbeeck overgedragen aan de V.Z.W. Parochiale Werken Dekenij Essen (akte notaris Van Olmen 23.05.1923).

Pastoor Van Horenbeeck overleed op 16.01.1932. Zijn erfgenamen meenden aanspraak te kunnen maken op de woning van de Zusters, die op naam stond van de pastoor. Zijn opvolger, pastoor De Wit, stelde vast dat de woning nog niet was afbetaald en dat er nog andere schulden waren ten belope van 20.000 fr. De familie zag af van haar aanspraken, pastoor De Wit stond in voor de schulden. In 1933 werd de eigendom verkocht: “huis met hof” aan Frederik Berkvens: 785 m². voor 35.500 fr. (akte Speltinckx 19.07.1933) en aan Hofmans-Van Aert: “huis met hof” 805 m². (akte Speltinckx 12.09.1933) voor 30.000 fr.

School met parochiezaal (1932) met het kapelleke van Graaf de Looz

Pastoor De Wit was een bouwer. In opdracht van Kardinaal Van Roey bouwde hij een parochiezaal. De bestaande school werd herbouwd: het gelijkvloers werd parochiezaal en bibliotheek, werkruimte voor de vierde graad en een bewaarklas. Op de verdieping bouwde hij vier klassen voor de lagere school. Dat alles was enkel mogelijk door de samenwerking en steun van moeder Overste van Vorselaar, de familie Koch de Gooreynd, Burgemeester Baron de Kerchove d'Exaerde, het Gemeentebestuur en de bijdrage van de inwoners.

Maar weer was er gebrek aan ruimte. Het goed van graaf de Looz-Corswarem was in 1925 verkocht aan de heer Testers de Meulemeester van Bergen-op-Zoom, behalve een heel klein stukje grond, waarop de familie een kapelletje had gebouwd voor O.L.V. van Altijddurende Bijstand ter nagedachtenis aan haar ouders. De V.Z.W. kocht van Adriaan Testers 2.247 m² grond voor 5.617,50 fr. (akte notaris Torfs 24.05.1933) voor het bouwen van een kloosterwoning, de vergroting van de speelplaats en het aanleggen van een tuin. In 1933 werd het klooster gebouwd in samenwerking met het moederklooster in Vorselaar en pastoor De Wit.

Uitbreiding bleef noodzakelijk en zo werd er nog bijgekocht respectievelijk 132 m² en 1.314 m² van Leopold Nuytemans (akten notaris De Bounge 29.11.1960 en 20.07.1964). Zo is uiteindelijk het huidige complex ontstaan.

Het aantal leerlingen heeft in de loop der jaren een grote evolutie gekend: van de 70 in 1901 in de Lagere School werden het er 60 + 55 kleuters in 1913 tot een top van meer dan 210 in de Lagere School en 200 kleuters in de jaren 60. Sindsdien is de schoolbevolking ingevolge de daling van het geboortecijfer en het wegvallen van de vierde graad in 1968 teruggelopen tot 157 in de Lagere School en evenveel kleuters in 1988. Bij gebrek aan Zusters worden de lessen vanaf 1982 gegeven door vrouwelijke leerkrachten met een man als directeur. De inrichtende macht blijft wel de "V.Z.W. Zusters van Vorselaar".

Ook de jongensschool werd bestendig uitgebreid en gemoderniseerd zodat we kunnen zeggen dat we over twee scholen beschikken die beantwoorden aan de eisen van de moderne tijd.

P.S. De Gemeenteraad van 18.10.1884 bepaalde de leerstof voor de lagere school. Voor de meisjes (niet voor de jongens) schreef men o.a. voor “de beginselen van de Franse taal”. Ik vroeg mij af wat daarvan de reden kon zijn.

Het werd mij duidelijk bij het lezen van het boek “Madame est servie” van Diane De Keyser dat onlangs verscheen. In die tijd gingen veel jonge meisjes “dienen” bij adel en burgerij en daar was alles in het Frans !

Hoofdstuk 12

HET KAMP - KEIENVEN

Het kamp van Brasschaat heeft altijd een grote rol gespeeld in het leven van de inwoners van Maria-ter-Heide. Het is dààr ontstaan en alle installaties zijn daar gevestigd. Tegenwoordig is de naam Maria-ter-Heide algemeen gebruikelijk, maar dat is nog niet zoveel jaren zo. Men zal nu nog zeer dikwijls horen spreken over “Polygoon”. In de meetkunde is “polygone” de Franse benaming voor “veelhoek”. In de krijgskunde is daarmee een plaats bedoeld, waar de artillerie wordt opgesteld en de oefeningen plaats vinden.

Alhoewel het kamp slechts voor een klein gedeelte op het grondgebied van Gooreind ligt, heeft het hier toch een grote rol gespeeld. Op de meest onverwachte ogenblikken van de dag, zelfs ‘s nachts, werden de inwoners opgeschrikt door de nijldige knallen van het geschut, dat soms de huizen op hun grondvesten deed beven en de ruiten deed trillen, zelfs breken.

Op een totaal andere manier speelde het een rol in het leven van de kamplopers, zandwassers en wildstropers, zoals we verder zullen zien.

We moeten hier onderscheid maken tussen het oude kamp en het nieuwe kamp. Het oude kamp dateert van de Hollandse tijd. Brasschaat was nog een gehucht van Ekeren. In 1817 gaf de Hollandse Minister van Oorlog opdracht in België gronden te zoeken die geschikt waren voor legeroefeningen en niet gebruikt werden voor landbouwwitbatingen. Men zocht eerst in Brabant, daarna in de Provincie Antwerpen. Men dacht een geschikt terrein te vinden in Bonheiden maar daar was geen kans op uitbreiding. Ten slotte viel de keus op de “Brescaetsche Heyde”. Dat was een uitgestrekt gebied en werd doorkruist door de Bredabaan. De talrijke moerassen en vennen aan de Oostzijde (richting Brecht) maakten dit gebied minder geschikt, waardoor uiteindelijk de keuze viel op het westelijke deel: heidegronden, die tot Kalmthout reikten. De aan de rand gelegen dorpen, Wuustwezel, Gooreind, Brecht en Kalmthout boden voldoende plaats voor het kantonneren van nagenoeg 2000 cavaleristen en artilleristen, terwijl het grondwater slechts enkele spadesteken diep zat (drinkwater). De haast centrale ligging tussen de garnizoenssteden Antwerpen, Bergen-op-Zoom en Breda, maakte dit terrein dan ook bijzonder geschikt.

Zo kreeg de “Brescaetsche Heide” haar definitieve bestemming bij

KONINKLIJK BESLUIT van 25 april 1820 nr. 11.

“Wij Willem, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog te Luxemburg enz. enz. enz....

Willende overgaan tot de regeling der practische Exercitiën van de Artillerie, gezien het rapport van Onzen Commissaris Generaal van Oorlog, met de daarbij gevoegde aan Ons gerigte voordragt van Onzen beminden tweeden Zoon, Prins Frederik der Nederlanden, Grootmeester der Artillerie,

Hebben besloten en besluiten:

Art. 1: Het Corps Artilleristen Onzer Armée zal practisch geöefend worden in het schieten naar den Schijf, werpen van Bomben, construéren van Batterijen, enz....

Art. 2: De plaatsen daartoe aan de respectieve Corpsen te designéren, zullen zijn: Voor de Artillerie troepen Garnizoen houdende te Antwerpen, op de Brescaetsche heide ...

Gegeven te 's Gravenhage, den 25 april van het jaar 1820, het Zevende van Onze Regering. (get.) Willem.”

Dit terrein, het “Klein Schietveld”, ligt aan de andere kant van de Essense steenweg. Vanaf 1852 werden meer gronden aangekocht en gebouwen opgericht. Maar intussen was de draagwijdte van de kanonnen vergroot en in 1859 was uitbreiding noodzakelijk. Uiteindelijk had het in 1859 een lengte van 4.500 m en een oppervlakte van 450 ha. Van dan af werden er regelmatig oefeningen gehouden.

Tengevolge van nieuwe verbeteringen aan de kanonnen vergrootte de draagwijdte zodanig dat het oude kamp te klein was geworden. Een ander terrein moest gevonden worden. Het deel dat in 1820 niet geschikt werd bevonden, werd nu gekozen: een nog niet ontgonnen uitgestrekte oppervlakte heide en vennen.

12.1. HET NIEUWE KAMP

Op 6 augustus 1888 werd een nieuw Koninklijk Besluit uitgevaardigd voor de oprichting van een schietplein tussen Wuustwezel en Brecht. De gronden hoorden toe aan verschillende eigenaars, meestal van Brecht. Het volgend jaar werden de eerste aankopen gedaan. Dat ging niet zonder moeilijkheden. Vanaf 1906 volgde nog een uitbreiding waardoor een totale oppervlakte van meer dan 1.570 ha ontstaat (waarvan bijna 1.092 ha onder Brecht, ruim 285 ha onder Wuustwezel en 87 ha onder Loenhout en de rest onder Brasschaat) met een diepte van ruim 9 km.

Installaties werden opgericht. In de jaren 1890 werden grote manoeuvres gehouden. Arthur Bosschaerts schrijft daarover: *“De scholen van Gooreind en verschillende schuren werden ontruimd en gebruikt als legerplaats voor de soldaten. Aan de rand van het kamp werd door enkele Gooreindenaars een tent neergezet voor het gebruik, met een uitkijk op het kamp om de oefeningen te kunnen volgen. Dat werd een meevaller en een drietal besloten er een vaste woonst op te richten waarvan twee met een herberg, vermits er regelmatig schietoefeningen op het kamp werden gehouden. Ze hadden nog het voordeel turfmoer op het kamp te steken.”*

Op het kadaster van Brecht vinden we dat inderdaad terug: Alexander Peltier en Hendrik De Hondt, beiden herbergier, bouwen er respectievelijk in 1894 en 1904 een huisje. Ook Jan Jozef De Ridder (zie "Duiventoren") woont er vanaf 1896. In 1906-08 worden zij bij de uitbreiding van het kamp onteigend en de huisjes worden afgebroken.

Tijdens het zomerseizoen dat vier maanden duurde, kwamen elke veertien dagen andere eenheden oefeningen houden. Daarna werd het kalmer en enkel de artillerie in Brasschaat gelegerd, maakte er gebruik van. Van tijd tot tijd werden er oefeningen gehouden met nieuwe kanonnen of munitie. Maar ook de infanterie en genie van het Antwerpse garnizoen, zelfs de "garde civique", kwamen er op oefening.

Een zwaar kanon wordt naar het schietveld getrokken door acht paarden.

De Arthur Boelstraat

De weggeschoten munitie lokte enkele onverschrokken mannen om het schroot op te zoeken. Het koper of aluminium was geld waard. Een dertigtal van die mannen knapten regelmatig dat werk op en probeerden er zelfs een broodwinning van te maken. Zij nestelden zich aan de rand van het ontploffingsterrein, soms zelfs op het schietveld. Om zich te beschermen tegen de schrapnels die in de lucht ontploften, maakten ze een kuil met afdak (een but). Dikke handschoenen waren nodig om het hete metaal te grijpen. Het was een wedloop om het eerst ter plaatse te zijn. Het verzamelde metaal werd bij een opkoper die in de nabijheid verbleef verkocht en onmiddellijk uitbetaald.

Dat dit werk niet ongevaarlijk was is duidelijk. Een tiental doden was te betreuren, een paar die thuis de dood vonden bij het losschroeven van een niet ontplofte granaat meegerekend.

Dat dit ook voor de Gemeente problemen stelde, bewijst volgende brief die door de Gemeenteraad van 16.08.1905 werd opgesteld:

“Aan de Minister van Oorlog en Justitie te Brussel,

Heeren!

De Gemeenteraad van Wuustwezel,

Overwegende de menigvuldige jachtmisdrijven en wetsovertredingen gepleegd door vreemdelingen en landlopers, Hoogstraten en Merxplas ontvlucht, die de groote baan vermijdende, meest afgelegen banen en wegen onveilig maken.

Overwegende de menigte lieden die op de schietbaan tijdens de oefeningen herhaaldelijk gekwetst, soms dodelijk getroffen aanhoudend hun leven in gevaar brengen.

Overwegende dat in het begin der maand Juni het geval (het eerste niet) zich heeft voorgedaan dat de genaamde Jaak Cloots, van Gooreind onder Wuestwezel, door zijne stoutmoedige onvoorzichtigheid wel is waar, bij het springen van een kanonbal zijn leven heeft ingeschoten, latende eene weduwe en zes minderjarige kinderen ten koste van het armbestuur onzer gemeente.

Overwegende daarenboven dat menige vreemdelingen met hunne woonwagens voortdurend en bij voorkeur standplaats kiezen in de gemeenten rond de schietbaan, en alzoo van het grondgebied van de eene naar de andere gemeente immer over en weer zwerfende zich voegen bij de overige nietdeugenden om op de schietbaan koper en lood weg te halen.

Overwegende dat ingevolge het volkomen gebrek van militaire toezicht op al die zoogenaamde koperrapers van de schietbaan te verwijderen het getal dezer van dag tot dag toeneemt.

Overwegende dat de verpleging van gekwetsten, de ondersteuning van de huishoudens der getroffenen en bij dezer overlijden, van hunne weduwe en kinderen onvermijdelijk de lasten en onkosten moeten verzwaren voor gemeente en armbestuur.

Overwegende dat de gemeentelijke politie gansch onvoldoende is om met goed gevolg tegen al die noodlottige misdrijven in te gaan waar hare tusschenkomst noodig en wettig is.

Overwegende de talrijke en herhaalde klachten onzer onderhoorigen waarvan wij U reeds vroeger op de hoogte gebracht hebben en melding verkregen in Uw brief van 19 maart 1903.

Zijne plicht bewust, beslist met eenparige stemmen zich rechtstreeks te wenden tot de achtbare Heeren Ministers van Justitie en Oorlog om hen dringend te verzoeken afdoende maatregelen te nemen om de landlooperij meer te beteugelen en de toegang van de schietbaan op alle mogelijke wijzen te beletten en daarenboven wat niet weinig zal bijdragen tot vermindering der misbruiken en onheilen en tot gerustheid onzer ingezetenen, de oprichting te vragen van een veiligheidswacht of eenen gendarmerie op het grondgebied onzer gemeente in de nabijheid van de schietbaan of wat genoegzaam zou zijn in de kom van het dorp.

Deze beraadslaging zal bij wijze van uittreksel van het verslagboek der raadzittingen onzer gemeente den bevoegde Heeren Ministers overhandigd worden, door bemiddeling van de Heeren Senateurs en Volksvertegenwoordigers van Antwerpen”.

Om het kamplopen te beletten, kwamen er regelmatig gendarmen te paard van Brecht of Brasschaat. Het heeft weinig uitgehaald.

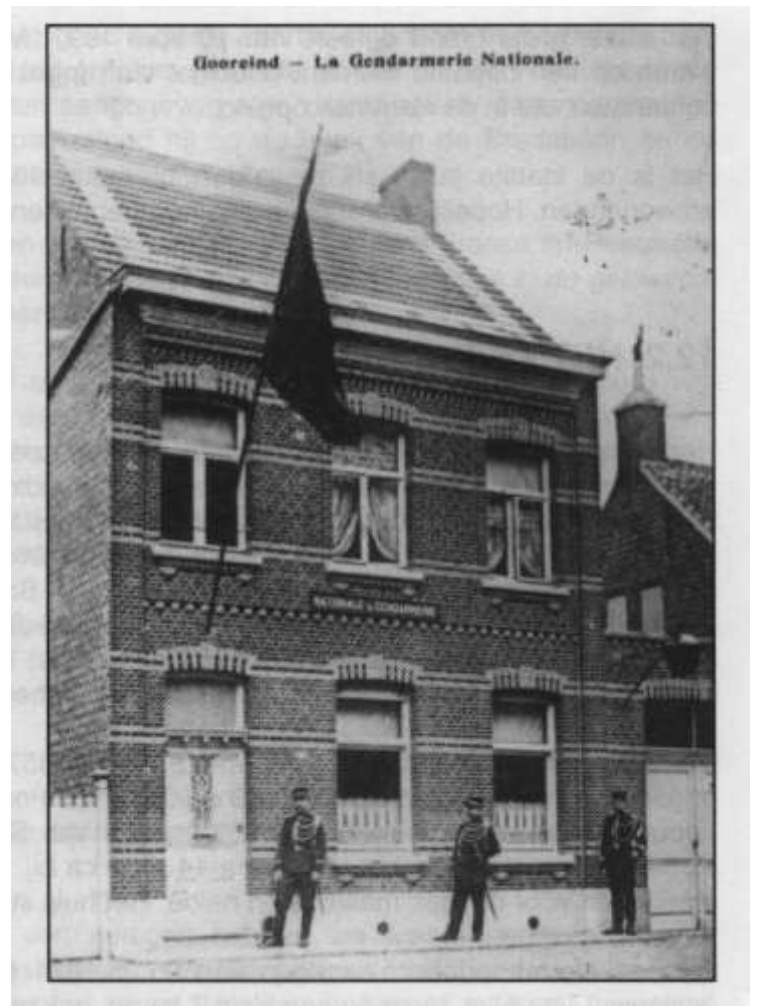
Op zekere dag werd er een speciale “tir d’expérience” gehouden. Veertien gendarmen te paard kwamen toe om te beletten dat de kamplopers het schroot zouden ophalen. De soldaten hadden bevel het zelf te doen, want er waren aluminium vijzen aan de ballen, die men wilde terugvinden om de uitwerking van het experiment te controleren. De gendarmen verdwenen zodra de oefening was afgelopen. De kamplopers hebben alle vijzen op één na teruggevonden. De kommandant van het kamp kon ze terugkopen tegen 1,50 fr. per stuk.

Uiteindelijk werd beslist er voor goed een einde aan te stellen, want dikwijls moest het vuren gestaakt worden om het leven te redden van sommige roekeloze mannen. Op 1 januari 1908 werd te Gooreind een gendarmerie gevestigd om de overtreders op te leiden. De rijkswachters waren vrijgezellen en bewoonden een drietal tweewoonsten aan de Gemeentebosstraat. In november 1910 verhuisden ze naar de Bredabaan (nu nr.896). Toen was het kamplopen definitief gedaan. In 1928 werden de gendarmen overgeplaatst naar Wuustwezel voor dienst aan de grens.

Gemeentebos met de eerste "gendarmerie".

Tijdens de oorlog 1914-18 hielden de Duitsers vele oefeningen op het kamp en werd er zelfs geschoten vanaf het fort van Schoten. Voor de kamplopers werd het weer een mooie tijd. Ook het zandwassen was tot aan het einde van de eerste oorlog fel in trek. Het zand was bestemd voor huishoudelijk gebruik. De rode plaveien, uit klei gebakken die in de meeste woonkamers de vloeren bedekten, werden meermaals per week geschuurd. Daarna werd de vloer met wit zand bestrooid als versiering. De meeste huisvrouwen deden dit met veel smaak. Dit zand werd met emmers verkocht door leurders die met een stootkar de ronde deden. Het zand dat op bepaalde plaats en werd gevonden, werd op een licht hellend vlak gespreid en langdurig met water overgoten aan de rand van een ven, tot er door het verwijderen van het vuil, wit zand overbleef.

Ook voor wildstropers was het kamp een uitgelezen terrein. Konijnen, hazen, patrijzen waren er in overvloed, ook reeën. Er was wel een kampgarde, maar die was niet in staat de overtredingen te beletten.

1919 was voor het kamp een beslissend jaar. Door het verdrag van Versailles op 28.06.1919 kreeg ons land Eupen-Malmédy met het kamp Elsenborn. Dat was bijzonder geschikt voor de artillerie: zeer uitgestrekt en voorzien van alle installaties. Ten slotte viel de beslissing: het groot geschut en de bijzondere manoeuvres zijn voorbehouden voor Elsenborn. Het Brasschaatse kamp wordt een studiecentrum voor allerlei wapens. Het werd een proefterrein voor de wapenfabrikanten: Cockerill, Saint-Chamond, Creusot, Krupp, Skoda en Nodenfelt. In 1940-45 hebben de Duitsers het kamp voor allerlei doeleinden gebruikt. Na de capitulatie in mei 1940 werden de krijgsgevangenen genomen officieren van de geallieerden, zelfs de generaals, er verzameld. Van daaruit werden ze naar Duitsland overgebracht. Op 04.10.1944 hebben de Canadezen het kamp bevrijd.

Op 19.07.1959 bezochten de keizer van Ethiopië Haïle Selassie en zijn dochter samen met Koning Boudewijn het kamp, om de oefeningen en installaties in oenschouw te nemen. Ze hebben het kamp verlaten langs de Arthur Boelstraat, toegejuicht door de bevolking en in 't bijzonder door schoolkinderen met vlaggetjes. Het was tijdens een hete en droge periode. Na de oefeningen stond de heide in brand, wat trouwens in de loop der jaren tijdens droge zomers geen uitzondering was en is.

De laatste grote brand dateert van 10 april 1991. Militairen die bij het blussen hielpen waren op een bepaald moment door het vuur ingesloten en moesten een vrachtwagen achterlaten, die in de vlammen opging.

Het is de laatste jaren stil geworden op het schietveld, zeer tot genoegen van de omwonenden. Hopelijk wordt het een natuurgebied en een oase van rust.

12.2. HET KEIENVEN

Het “Keienvén” ligt half in het militair domein (Gemeente Brecht) en half in de Gemeente Wuustwezel. Een dam in het midden geeft de scheiding aan. Het maakte deel uit van een grote eigendom die toebehoorde aan de koopmansfamilie ELSÉN van Antwerpen. Deze eigendom was op een bepaald moment meer dan 265 ha groot. Hij lag voor het grootste deel onder Brasschaat en was begrensd door de Bredabaan, de Arthur Boelstraat, het militair domein en reikte in Brasschaat over de Sint-Jobse steenweg tot aan de weg naar Brecht. Enkel de huizenrij (behalve het laatste huis) langs de Arthur Boelstraat vanaf de Bredabaan tot aan de Fazantendreef was er niet in begrepen.

Het was Petrus Jan ELSÉN-HUYSMANS die in 1857 (akte notaris Mertens 25.06.1857) begon met een aankoop van 2 ha 73 a 90 ca heide met poel van Gabriel Bray-Burlet. Op een publieke verkoop van 15.10.1869 (notaris Van Sulper) kocht hij van Jean Cassiers, ex-senator en mede-verkopers, 30 ha 14 a 30 ca bij. Daarin was begrepen “een huizing” met hof en voor de rest: mastbos en heide. Het huis stond bij het Keienvén.

Op een nieuwe publieke verkoop van 05.05.1874 (notaris Van Herstraeten) koopt hij opnieuw 37 ha 57 a 75 ca op een klein 7 ha na, ook allemaal mastbos, heide en poel. Ook daarin was een huis begrepen langs de Bredabaan, maar dat werd reeds in 1890 afgebroken. De uitbreiding gaat voort met een aankoop op 07.09.1880 (notaris Gheysens): 13 ha 63 a 97 ca mastbos waarvan ruim 1 ha bouwland. Volgen nog een aankoop van 3 ha 08 a 60 ca op 07.07.1892 (notaris van Nueten en 3 ha 55 a 20 ca op 17.11.1902 (notaris Gheysens) . Op een publieke verkoop van 02.12.1911 (notaris Van Olmen) koopt hij nog een huis met tuin in de Arthur Boelstraat, groot: 27 a 55 ca, het thans nog bestaande huis nr. 54.

Met een akte van deling van 08.09.1904 (notaris Gheysens) verkrijgt Leon Henri Alfred Elsen een oppervlakte van 88 ha 68 a 75 ca Het huis aan het Keienvén wordt dan beschreven als huis met verdieping. Na nog een paar kleine aankopen bereikt de eigendom onder Gooreind ten slotte een oppervlakte van ruim 92 ha.

Maar ook in Brasschaat breidt hij geleidelijk uit. Ook daar koopt hij grote stukken van Bray en Cassiers, zodat hij in 1878 een oppervlakte bezit van meer dan 174 ha. Maar in 1890 wordt er een grote oppervlakte onteigend voor het militair domein, zodat onder Brasschaat, de oppervlakte wordt verminderd tot minder dan 106 ha.

Na erfenissen in 1927 en 1931 valt de eigendom ten deel aan Alfred Grisar-Elsen. Tussen 1951 en ‘53 wordt hij gedeeltelijk verkaveld in bouwgronden en volledig in percelen verkocht. Hetzelfde gebeurt in Brasschaat tussen 1951 en ‘55.

Wat Gooreind betreft schijnt er weinig geschiedenis aan de eigendom verbonden te zijn. Bij de verkoop bestond hij nog voor het grootste gedeelte uit bos en hei. Wel hebben we een oud plan gevonden, waarop staat aangegeven een *“plaets alwaer eenen drijkantige galge heeft gestaen”*. Volgens dat plan stond hij op de hoek van de Bredabaan en de grens van Brasschaat nabij het *“venne genaamd groot moer”*.

In die streek heeft er in 1813 wel een veldslag plaats gehad tussen Franse en Russische soldaten zoals blijkt uit het *“Nauwkeurig verslag van hetgeen gebeurd is in de gemeente Wuustwezel vanaf 14 tot 24 december 1813.”*

“Den 14ⁿ December 1813, rond 6 u. 's morgens kwam een afdeeling Kozakken van omtrent 80 man, onder bevel van een kapitein en andere officieren, het dorp binnen, waarvan een deel verder optrok tot in de heide tegen Brasschaat om er te kamperen. ... Den 19ⁿ rond de middag, kwam een kolom fransche troepen, eenige duizenden sterk, onder het bevel van generaal graaf Roguet ... en viel de kozakken aan. Dezen trokken zich terug in de heide tusschen Wuustwezel en Groot Zundert ...”

Door den dienstdoenden Meier bij afwezigheid van den Meier.

*Te Wuustwezel den 28ⁿ December 1813.
get. P.J. Goetschalckx.*

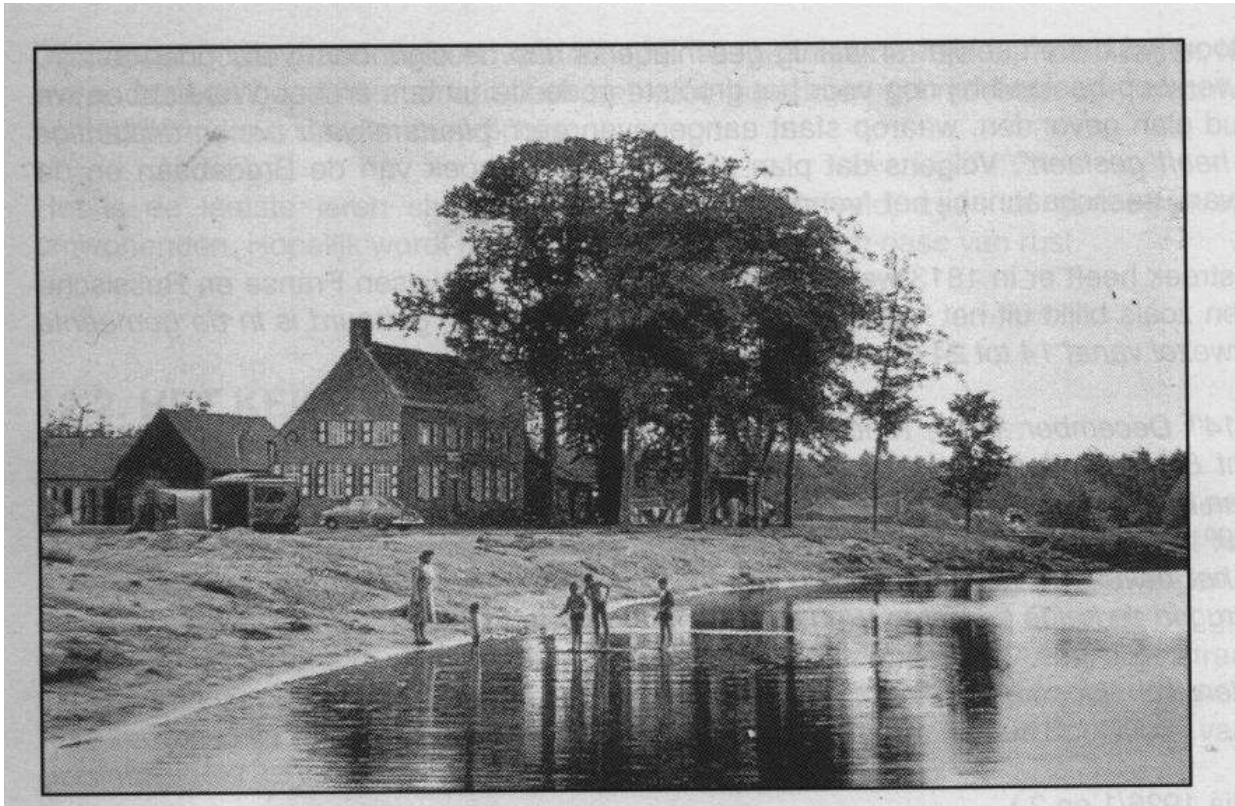
(Wesalia 1926/1 en 2.)

Ter streke, maar dan onder Brasschaat heeft een café *“In Moskou”* gestaan en een groepje huizen ook gekend onder de naam Moskou. Waarschijnlijk toch een herinnering aan die gebeurtenis.

Ook betreffende het huis bij het ven gelegen hebben we weinig gegevens. Arthur Bosschaerts schrijft in een van zijn artikels: *“In het gebouw aan het Keienven, door Holland opgericht bij de stichting van het kamp, was een Hollandse legerstaf gevestigd. Van daar uit werd de strijd (1830 tegen Holland) gevolgd en werden de bevelen gegeven.”* Ik heb nergens een aanduiding in die richting kunnen vinden.

Oorspronkelijk hoorde de ganse eigendom toe aan de Gemeente. In een Gemeenteraadsverslag van 16.09.1818 lezen we dat een zekere Dame Breuvert een concessie vraagt van 117,5 bunder heide tussen de eigendom Mertens, de gemeenten Brecht en Ekeren (Brasschaat maakte toen nog deel uit van Ekeren). Deze dame verbindt zich in die concessie drie wegen aan te leggen: één tegen de eigendom Mertens, (de huidige Arthur Boelstraat) één tegen de grens met Ekeren (Brasschaat) en één in het midden van de eigendom. Deze twee wegen bestaan niet meer maar zijn nog wel terug te vinden op de oudste kadasterplannen. Er is dan geen sprake van een gebouw.

Op de oudste kadasterdocumenten (1834) staat de eigendom deels op naam van de weduwe en erfgenamen Cassiers en deels op naam van de Gemeente. Waarschijnlijk heeft Breuvert haar eigendom verkocht, deels aan Cassiers en deels aan Herbiniaux, die wegens het niet nakomen van zijn verplichtingen, de eigendom terug heeft moeten afstaan aan de Gemeente (zie plan 2 hst. 1). Vermoedelijk is het gebouw dus opgericht, hetzij door dame Breuvert, hetzij door Cassiers en werd het gebouwd als buitenverblijf of jachtpaviljoen. Met het kamp heeft het alleszins niets te maken. Het nieuwe kamp waar het gebouw vlak bij ligt, is pas ontstaan na 1888. (Zie hoger.)

Volgens de bevolkingsboeken heeft de eigenaar er nooit gewoond. Wel vindt men vanaf 1847 tot 1880 families van “dagloners”. De laatste “dagloners”, Petrus Joannes Franssens (°1848) en zijn echtgenote Maria Houtgoud (°1851) met hun drie kinderen vertrokken naar Brasschaat op 12.04.1881. Dan kwamen Lodewijk Cornelissens (°15.03.1844) en zijn vrouw Philomena Lemmens (°07.05.1850) met hun op dat ogenblik vijf kinderen er wonen. Hij staat ingeschreven als jachtbewaker. De familie kwam van Deurne, waar vader boerde bij een Heer. Nog vier kinderen werden in Gooreind geboren. Op 21.11.1900 verhuisde de familie naar Brasschaat, waar vader opnieuw gaat boeren op een boerderij tegenover de huidige ruiterschool, die eigendom was van de familie Elsen.

Zijn oudste zoon Jan CONSTANT (°13.05.1871) blijft op het Keienvan wonen en trouwt op 17.10.1900 met Theresia Van Elsacker (°08.12.1880). Zij kregen zes kinderen en toen zij in 1950 hun gouden huwelijksjubileum vierden kon hij zeggen dat hij al 80 jaar lang op het Keienvan woonde: 57 jaar was hij in dienst bij de familie Elsen, waarvan 40 jaar als boswachter.

Op 7 mei 1951 (notaris Deckers) wordt het huis met aanhorigheden, mastbos, vage grond en ven met een oppervlakte van 7 ha 42 a 90 ca verkocht aan Lodewijk De Roey. De eigendom wordt verhuurd, als kamping uitgebaat, en later in 1991 verkocht aan de N.V. Keienvan. Het gebouw werd onlangs volledig herbouwd.

Hoofdstuk 13

DE STOOMTRAM

Nadat de aanleg van de Bredabaan - de eerste STEENweg - het mogelijk maakte dat de *“postsjees door postiljons bestuurd en door een ruiter voorafgegaan, onder luid zweepgeklap als een bliksemschicht voorbijvliegt”*, staat de tijd niet stil.

Door de aanleg van de spoorlijn Antwerpen - Kalmthout - Roosendaal, vermindert het vervoer van reizigers en post over de Bredabaan. De paardepost wordt in 1861 afgeschaft en er wordt nog enkel voorzien in het vervoer van reizigers naar Breda.

In de tweede helft van de vorige eeuw maakten landbouw en nijverheid een erge crisis door, vooral te wijten aan het gebrek aan voldoende snelle en aangepaste gewestelijke vervoermiddelen. Onder druk van deze omstandigheden besloot de Staat een net van buurtspoorwegen aan te leggen. De wet op de Buurtspoorwegen werd bekrachtigd op 28.05.1884 en 24.06.1885.

Op verzoek van de Stad Antwerpen en de gemeenten Merksem, Brasschaat, Wuustwezel en Loenhout en enkele gemeenten in Nederland besloot men de aanleg van een tramlijn tussen Antwerpen en Breda te bestuderen. De grote moeilijkheid was de nodige kapitalen te vinden. Op 23.12.1886 besloot men dan ook voorlopig enkel het vak tussen Merksem-Oude-Bareel en Brasschaat-Polygoon aan te leggen. Het vak Antwerpen Varkensmarkt, Oude-Bareel Merksem werd reeds vanaf 20.07.1879 bediend door een paardentram.

De werken schieten vlug op, want reeds op 14.08.1887 wordt de lijn plechtig ingehuldigd. Het Handelsblad brengt daarover verslag uit in zijn nummer van 14/15/16 augustus: *“De stoomtram schiet meer en meer, rechts en links door de verschillende gewesten van ons land en doet overal handel en neering bloeien en welvaart ontstaan. De gemeente die buiten deze beweging blijft is een doode gemeente. Wie afgesneden is van de groote middenpunten, is arm en vergeten - en aangezien het dan geschreven staat in onzen tijd dat heel de wereld, rijden, ja rijden moet, beklagen wij de gemeenten, die nog op krukken moeten voortsukkelen. Brasschaat, dat altijd eenige uren ver van Antwerpen gelegen heeft, werd in de leste dagen, we wilden zeggen - opgenomen en tot op een half uur afstand van onze stad neergezet!”* Wuustwezel bleef voorlopig nog op *“krukken voortsukkelen.”*

Wuustwezel hechte veel belang aan de spoorverbinding. Op de Gemeenteraad van 1 maart 1886 werd het ontwerpplan besproken dat de Gouverneur op 30 januari had overgemaakt. Men is volledig gewonnen voor de verbinding.

“De Gemeente, met de stad Antwerpen, ofschoon verbonden met eenen schoonen breeden steenweg, is beroofd van spoorwegen evenals van vaarten op een afstand van ongeveer twee uren”. (Men bedoelt de spoorweg in Kalmthout en de vaart in Brecht.) “Het is maar al te waar en van eenieder goed gekend, dat landbouw, nijverheid en koophandel alhier grootendeels lijden, kwijnen en ten ondergaan door de afzondering der gemeente. Vooreerst de landbouw: er liggen alhier honderde hectaren grond onbebouwd, die in vruchtbare landen kunnen herschapen worden doch er is gebrek aan meststoffen, die al te duur komen te staan, door het vervoer per karrevracht enz.”
Bijkomende redenen worden aangehaald in verband met nijverheid en handel. Men hoopt dat een spoedig gevolg aan het ontwerp zal gegeven worden.

De Gemeenteraad van 4 april 1888 besluit dat de Gemeente zal instaan voor haar aandeel van 495.000 fr.

De vergunning voor het vak Polygoon-Wuustwezel-Grens werd op 18.06.1888 gevraagd en op 04.11.1889 toegestaan. Het kapitaal van 480.000 fr. was reeds op 08.10.1888 onderschreven. Het vak werd op 03.01.1890 in gebruik genomen en sloot aan op de stoomtramlijn Breda-Grens, in gebruik genomen op 24.07.1890.

Op 9 juli 1889 had de Gemeenteraad gunstig advies gegeven op een verzoekschrift van de inwoners van Gooreind om een “statie” te verkrijgen op *“de gronden van den heer Verboeckhoven nabij den steenweg op de parochiekerk”* (vóór het latere sigarenfabriek).

Hoe zag zo'n reizigerstrein er uit? Hij was gewoonlijk samengesteld uit een stoomlocomotief, één rijtuig eerste klas, meerdere rijtuigen tweede klas en aan het einde een reisgoedwagen of pakwagen.

Er waren ook gemengde treinen en uitsluitend goederentreinen: “den marchandise”.

De snelheid van de stoomtram mocht niet groter zijn dan 30 km per uur buiten de bebouwde gedeelten en moest zijn trein vertraagde was, en telkens als de ongevallen, zoals bij v

Ontspoord
door
overdreven
snelheid ?

Het reizen met de stoomtram was een hele onderneming! Zij die van goede burgerij waren en eerste-klasse-biljetten konden betalen, zaten relatief goed in de met kussens beklede banken van het eerste rijtuig. De gewone man diende echter plaats te nemen in een tweede-klasse rijtuig op houten banken.

De verlichting in de rijtuigen gebeurde met petroleumlampen, overhoeks geplaatst in het rijtuig. Tijdens het winterseizoen was er verwarming in de rijtuigen. Hiervoor bestonden verschillende systemen, maar het meest gebruikelijke was de kleine zwarte kachel of “het duveltje”, geplaatst in een hoek van het rijtuig. Tijdens de reis waren de treinoverste en de ontvangers belast met het onderhoud en zij moesten nazien of de kacheltjes goed bleven branden en of de warmte in de rijtuigen gematigd was. De rijtuigen hadden een open platform.

Op de locomotief waren steeds twee personen aanwezig: de machinist en de stoker. De machinist was belast met het besturen, het smeren en onderhouden van de locomotief. De stoker stond onder zijn bevel en was hem volstreekte gehoorzaamheid verschuldigd. Hij zorgde voor het reinigen van de locomotief en het onderhouden van het vuur.

De machinist moest kunnen lezen, schrijven en rekenen. Hij moest een grondige kennis hebben van de bepalingen en voorschriften van de dienst en het seinreglement. Bij zijn indiensttreding moest hij een borg storten van 100 fr. (in 1912!).

Voor de stoker waren er geen bijzondere aanwervingvoorwaarden, maar vooraleer hij mocht dienst doen, moest hij toch voldoende kennis hebben om de lok te kunnen doen stilstaan of achteruit rijden.

Er waren verschillende tuchtmaatregelen voor de machinist en de stoker, gaande van een berisping, over een boete, een schorsing, een laatste officiële verwittiging tot de afzetting, zelfs de onmiddellijke. Zij konden onmiddellijk worden afgezet indien zij zich in — zelfs licht — bedronken toestand in dienst bevonden; betrapt werden met sterke dranken op de locomotief; er met de locomotief smokkelwaar, colli's of pakken vervoerd werden. Hij kon ook onmiddellijk doorgezonden worden, indien hij betrapt werd op het vastzetten van de veiligheidskleppen van de lok, zodat de ketel door te hoge druk zou kunnen ontploffen.

Zij moesten zich verder *“beïeveren om de treinen te bestieren”*. Het was uitdrukkelijk verboden op de locomotief met de reizigers of bedienden te spreken, gelijk wie en wat te groeten, hun aandacht af te wenden van hun werkzaamheden, door te eten, te drinken, te zingen, te fluiten, te roken of te lezen; iemand op de lok te laten plaatsnemen zonder de toelating van de exploitatiedirecteur.

Op een reizigerstrein waren er nog een treinoverste, een aantal ontvangers en een remmer.

De ontvangers waren belast met het uitdelen van de reiskaarten, het innen van de prijs der reiskaarten en van het reisgoed. Zij waakten over de tucht en de dienstregeling.

De treinoverste moest zijn dienst zodanig regelen dat hij zich in de pakwagen bevond, nadat hij de reizigers van reiskaarten had voorzien. Zijn plaats was in de pakwagen. Hij moest er voor zorgen dat bij het naderen van een halte of “statie” de reisbladen, goederen, brieven, postzakken, kleine colli's, enz. gereed lagen, om de stilstand zo kort mogelijk te houden.

Vooraleer een rit aan te vangen deelde hij aan de machinist en de stoker mede op welke plaatsen er goederen te lossen waren.

Indien in een station veel reizigers opstapten, moesten de ontvangers elkaar behulpzaam zijn bij het afleveren van de reiskaarten. Eens dit werk gedaan ging elke ontvanger naar zijn rijtuig.

Zij moesten de geldzak of “de saccoche” dragen met een riem rond de hals of over de schouder. Het dragen met de riem over één schouder was verboden. Zij moesten in bezit zijn van een exemplaar met de dienstregeling, een goed uurwerk, een hoorn en een fluitje.

Bij de aankomst in een station moesten zij, na de stilstand van de trein, herhaalde malen luid en verstaanbaar de naam van het station roepen. Aangezien vele halten gelegen waren aan herbergen, voorzag het reglement het volgende: *“Evenwel, wanneer reizigers te lang in de herbergen zouden blijven, zullen de treinoversten zonder aarzelen het teken van vertrek geven.”*

Het teken van vertrek, zijnde een langgerekte matige toon op de hoorn, werd gegeven door de treinoverste nadat hij zich degelijk had vergewist dat iedereen in- of uitgestapt was. De machinist herhaalde het gegeven sein met één enkele duidelijke toon op de hoorn of met een korte stoot met de stoomfluit.

Bij het naderen van een “facultatieve halte” of halte op verzoek, moest de machinist vertragen en eventueel de trein stoppen, als er reizigers teken deden om op te stappen. Dat teken werd overdag gegeven met een rode vlag en bij duisternis door een rode lantaarn.

Om dat te illustreren: volgende interessante anekdote uit de brochure “100 jaar F.M.M. leven in Gooreind 1895-1995” van de Zusters Franciscanessen: *“En de tram... Hij reed door ... 8 oktober 1897. De tram moest normaal voor het huis stilhouden, wanneer de rode vlag uithing. Die morgen was de portierster zeker een beetje verstrooid: geen vlag... en de tram... hij reed door, voorbij de neus van de novicen die daar stonden, beladen met pakken. De pater loopt achter de tram en blaast op de horen; de gealarmeerde werklieden komen toegelopen en lopen achter de pater achter de tram aan, beladen met de pakken... de novicen volgen ... Ten lange laatste stopt de tram ... en eindigt het avontuur in een algemeen gelach.”*

In 1907 verviel het exploitatiecontract van de NMVB, maar reeds jaren daarvoor wenste men de lijnen te elektrificeren. Als gevolg van de onderhandelingen ging de exploitatie over in de handen van “Les Vicinaux Anversois”. Al hun materiaal was in het karmijnrood geschilderd, zodat het volk sprak van de “Rode Tram”. De paardentram verdween op het vak Antwerpen Merksem Oude-Bareel op 09.09.1908 en op 18.05.1909 reed de eerste elektrische tram van Merksem tot Brasschaat-Dorp en op 15.07.1912 tot Brasschaat-Polygoon.

Het uitbreken van de oorlog in 1914 remde de verdere uitbreidingen. In de periode 1916-17 werden in de Provincie Antwerpen verschillende lijnen opgebroken. Gelukkig was dat niet het geval voor de lijn Antwerpen-Brasschaat-Wuustwezel, maar wel werd de stoomdienst tussen Polygoon en de grens gestopt. De oorzaak was ongetwijfeld de aanwezigheid van het Militaire Kamp en de onmogelijkheid van de verbinding met Nederland. De elektrische tram bleef wel rijden tussen Antwerpen en Polygoon.

Na de oorlog, vanaf 1921-22, waren er andere problemen: de opkomst van de nieuwe en geriefelijke autobus, die gemakkelijk kon concurreren met het verouderde materiaal van de spoorlijn. Dat was ook zo op de lijn Antwerpen-Brasschaat-Wuustwezel. Vanaf 1927 bollen er bussen van de "N.V. Autobus Lux" tussen Antwerpen-Centraal Station en Wuustwezel-Grens over dezelfde lijn. Maar ook de Gebroeders Van Velthoven, wonende te Brasschaat en Wuustwezel, vragen een machtiging aan de Gouverneur voor het inrichten van een autobusdienst tussen Loenhout en Antwerpen. De Gemeenteraad van 29.05.1925 besluit: *"Gunstig advies te geven onder voorbehoud dat de uitbater een regelmatige dienst inricht, die alle verzekering geeft op gebied van veiligheid."* Zelf heb ik voor de oorlog dikwijls gebruik gemaakt van deze autobus, maar ik meen dat ze enkel heeft gereden tussen Merksem Oude-Bareel en Loenhout. Hun garage was in Gooreind, thans Bredabaan 978.(Vorsselmans-De Bakker.)

De concurrentie is zo hevig dat de Buurtspoorwegen zich genoodzaakt zien in 1931 tal van reizigerstreinen af te schaffen. Om de concurrentie beter aan te kunnen op de lijn Polygoon-Wuustwezel, die nog niet geëlektrificeerd is, worden op 15.05.1934 op dat vak spoorauto's ingezet (de "mazout"tram). De stoomtractie verdween voor het reizigersverkeer maar bleef bestaan voor het goederenverkeer.

Een oplossing voor de moordende concurrentie kwam er op 06.03.1937, door een overeenkomst tussen tram en bus. De coördinatie werd verder doorgedreven, zodat op 01.02.1939 de tramdienst voor reizigers werd opgeheven tussen Polygoon en Grens. In vervanging kwam er een busdienst Antwerpen - Wuustwezel - Loenhout - Meer door N.V. Autobus Lux. Die toestand heeft maar negen maanden geduurd. Op 8 en 9 november werden alle autobussen door het Belgisch Leger opgeëist. De trammaatschappij legde opnieuw een spoorauto in tussen Polygoon en Wuustwezel-Grens. De tweede Wereldoorlog staat voor de deur.

Op 10 mei breekt de oorlog uit. Op 15 mei wordt de dienst geschorst, maar op 27 mei hervat tussen Merksem en Brasschaat. Vanaf 8 juli rijdt men weer tot Antwerpen nadat er een noodbrug is gelegd over het Albertkanaal. De spoorauto rijdt weer op 25 juli naar Wuustwezel, maar wordt door de Duitsers geschorst vanaf 5 augustus. De reizigersdienst wordt hernomen op 24 november maar dan met stoomtractie. We rijden gedurende gans de oorlog in verduisterde rijtuigen, waarvan de koplampen een horizontaal streepje licht doorlaten. Binnen is het haast volledig duister door de groen geschilderde vensters, met in het midden van het raam een kleine ronde doorkijkopening.

Op 04.09.1944 naderden de geallieerden Antwerpen. Op het middaguur werd het bevel gegeven alle trams te laten binnenrijden. Antwerpen was spoedig bevrijd, maar voor Merksem duurde het tot 3 oktober en het duurde tot 28 oktober voor men Polygoon vanuit Antwerpen, weer met de tram kon bereiken.

Tijdens de oorlog bleef het vak Polygoon-Grens met stoomtractie bediend. Na de bevrijding gebeurde dat opnieuw maar vanaf 19.07.1947 reed men weer met spoorauto's en verdween de stoomtractie volledig voor het reizigersverkeer.

Een belangrijke gebeurtenis in de na-oorlogse periode was de elektrificatie van het vak Polygoon - Wuustwezel - Grens. Wuustwezel en Loenhout drongen reeds jaren aan op een snelle verbinding met de metropool. De tweede wereldoorlog had dit probleem acuter gesteld, daar de autobusdienst afgeschaft was en terug met stoomtractie moest gereden

worden.

In zitting van 02.12.1946 besloot de Maatschappij de elektrificatie ter studie te leggen. Daaruit bleek dat die betere verbinding de internationale relaties en het grensverkeer krachtdadig zou stimuleren.

Het voorstel tot elektrificatie werd op 13.06.1950 met gunstig gevolg aan de openbare machtenaandeelhouders voorgelegd. Een kapitaal van 6.600.000 fr. werd onderschreven. Met de werken werd onmiddellijk begonnen en op zondag 23 december 1951 kon het nieuwe baanvak onder lijn 64 plechtig ingereeden worden. Dit gebeurde in het bijzijn van talrijke genodigden, onder wie oud-minister Marck, die aan de grens Brasschaat-Wuustwezel het traditionele lint doorknipte. Burgemeester Deckers van Wuustwezel hield de gelegenheidstoespraak.

Maar de maatschappijen voor gemeenschappelijk vervoer, hier zowel als in het buitenland, ondervonden steeds grotere moeilijkheden om het financieel evenwicht in de exploitatie te bewaren. De oorzaken waren van diverse aard, maar de voornaamste waren de aanhoudende uitbreiding van het individueel gemotoriseerd vervoer en de loonexpansie met de bijkomende sociale lasten. Bovendien ging het goederenvervoer bestendig achteruit en werd vanaf 18.01.1962 volledig stopgezet.

Door een politieke beslissing werd ook de vervanging van de tramrijtuigen door autobussen nakend. Op de lijn 64 Antwerpen-Wuustwezel hield de tram lang stand, maar op 1 oktober 1966 reed ook hier de laatste tram.

Het kan niet anders of de stoomtram heeft tijdens de oorlog ook een rol gespeeld in de smokkeltrafiek. Enkele zelf beleefde anekdoten werden mij nog meegedeeld door Louis Goetstouwers (°1918), de laatste overlevende tramontvanger uit die periode.

Augustus-september 1942: de stadsmensen mochten, mits de nodige formaliteiten, hun rantsoen aardappelen rechtstreeks ophalen bij de boeren. Aan het Oud Kantoor (steenweg naar Loenhout) stonden mensen met hun aardappelen te wachten op de stoomtram. In het café daartegenover waren twee rijkswachters. Eén ervan had blijkbaar al een pintje uit, en beweerde dat het geen rantsoenaardappelen waren, maar smokkelwaar. Om te vermijden dat de aardappelen in beslag zouden genomen worden, gaf Louis de rijkswachters nog een pintje en sprak met de stoker en de machinist af, dat zij intussen de aardappelen zouden opladen. Toen de tram moest vertrekken, ging Louis naar buiten, maar werd gevolgd door de dronken rijkswachter, die zich kwaad maakte omdat de aardappelen opgeladen waren. De rijkswachter stapte mee op. Zijn collega bleef achter. Tijdens de rit ging de rijkswachter met het pistool in de hand, de aardappelzakken terug van onder de banken halen. Louis moest bij hem blijven. In Gooreind vroeg Louis aan de machinist even halt te houden aan het café “Bruin Paard” (ter hoogte van de Bosduinstraat), waar zijn schoonouders woonden. Hij stapte uit en de rijkswachter volgde hem. Maar zodra de tram terug vertrok, sprong Louis vlug op de tram, de verraste rijkswachter bleef achter, loste nog een schot, maar de aardappelen werden gered.

Na het vertrek van de tram maakte de dronken rijkswachter nog ruzie met een jonge man, toevallig de zoon van de brigadier van de douane. Zo kwam het geval ter ore van de commandant van de Rijkswacht. ‘s Anderendaags ‘s morgens om 7 uur stond de Rijkswacht bij Louis thuis voor een verhoor. Het gevolg was dat de rijkswachter, die reeds meer buiten de schreef was gelopen, een flinke straf opliep.

Begin 1943: De controleurs hielden de tram tegen tussen Beersgat en het Geel Hof. Alle pakjes werden aangeslagen, ook dat van een oude man, die in een kindervaliesje een pakje boter en een beetje roggemeel bij had. Ondanks het feit dat de sukkelaar aandrong om het pakje te mogen houden voor zijn zieke vrouw, bleef de controleur onvermurwbaar. Louis vond dat zo erg dat hij het pakje terug aan de man gaf. De controleur nam het terug af. Een tweede keer gaf Louis het terug aan de oude man en verweet de controleur zijn hardvochtigheid. De oude man heeft tenslotte het valiesje behouden.

Einde 1943 was er controle aan de ossenstallen (het huidige Klokkenhof), maar men was getipt. Iets vóór de ossenstallen minderde de tram plots zijn snelheid. De stoker liep vlug door de tram, roepend dat er controle was. Alle smokkelaars sprongen vliegensvlug met hun waar van de tram en verdwenen in de omliggende bossen. Maar de enkele onervaren en trage, niet professionele smokkelaars waren hun waar kwijt.

Einde 1943: twee controleurs van de ravitaillering stappen op en zetten hun fietsen met uitpuilende zakken in de bagageruimte. Louis, die argwaan had, vroeg aan de hulpontvanger post te vatten tussen het rijtuig en de bagageruimte en onderzoekt de fietszakken. Hij vindt bollen kaas en vervangt ze door kolenbriketten. De kaas wordt verdeeld onder het trampersoneel. De controleurs hebben nooit gereageerd ... Toevallig, enkele jaren later, ontmoette hij één van hen op een wipschieting en vertelde dat hij tijdens de oorlog eens ne keer lekkere kaas had gegeten. Zoveel jaren later kon de

oorlogscontroleur er nog altijd niet om lachen!

Om dit hoofdstuk “verkeer” af te sluiten, draaien we de klok nog even terug.

1898: Wie denkt dat de aanleg van fietspaden enkel een bekommernis is van de laatste jaren moet zijn mening herzien. Alhoewel de fiets toen nog een “modern”, en in elk geval nog geen zeer verspreid verkeersmiddel was, wordt het verkeer toch al gereguleerd. Ziehier de tekst van een affiche die we vonden:

Gemeente WUESTWEZEL

Verkeer der Rijwielen.

Uittreksel uit het Register van beraadslagingen des Gemeenteraads van Wuestwezel, zitting van 21 mei 1898.

OVERWEGENDE dat het Gemeentebestuur is aanzocht langs de openbare wegen eenen rijweg te maken, voornamelijk bestemd voor de trapwielrijders, op een der boorden van den staatssteenweg van Wuustwezel-Esschen, rechterkant; Wuestwezel-Calmphout, linkerkant; Loenhout, linkerkant; Brecht, rechterkant; dorp Leenaerts naar Segers, en Nieuw-Gooreind naar Oud-Gooreind, linkerkant;

OVERWEGENDE dat het behoort maatregelen te nemen om het verkeer met trapwielen te regelen op gezegde wegen, evenals op de andere openbare wegen der Gemeente;

GEZIEN het art. 78 der Gemeentewet van 30 maart 1836, gewijzigd door degene van 30 december 1887;

BESLUIT:

- Art.1. - Het is verboden te rijden op voormelde rijwegen met andere voertuigen dan trapwielen en kruiwagens, of van vee of trekdiere (de honden uitgezonderd) er te laten overgaan.*
- Art.2. - Het is insgelijks verboden vernielingen toe te brengen aan de wegen, er voorwerpen op te plaatsen, zooals: steenhoopen, kasseien, mest of anderen, van aard om het verkeer te belemmeren of moeilijk te maken.*
- Art.3. - De voetgangers en kruiwagens moeten den weg afstaan aan de trapwielrijders.*
- Art.4. - Na zonnenondergang moeten de trapwielen verlicht zijn door goed doorschijnende lantaarntjes, langs vóór geplaatst.*
- Art.5. - Het is streng verboden aan de trapwielers eenig letsel toe te brengen, ze bloot te stellen te vallen of hun tuij te beschadigen.*
- Art.6. - Het is den trapwielrijders opgelegd altoos voorzien te zijn van een belwerk, hoorn of ander toestel, om hunne nadering aan te kondigen; zij mogen van dit voorwerp geen misbruik maken.*
- Art.7. - Het is hun insgelijks opgelegd het rijden te vertragen, en zelfs af te stappen, zoo nodig, op de plaatsen van druk verkeer, op hoeken, kruispunten en in smalle straten, bij het naderen van rijtuigen, kortom op alle plaatsen waar er gevaar zou kunnen bestaan.*
- Art.8. - De bepalingen, vervat onder de artikels 4 tot 7 hierboven, zijn toepasselijk op de openbare wegen der gemeente.*
- Art.9. - De Burgemeester, de Veldwachters en de Bedienden van het Bestuur van Bruggen en Wegen en gemeente, zijn voornamelijk gelast te waken op de uitvoering van bovenstaande schikkingen, waarvan de overtredingen gestraft zullen worden met de enkele poliestraffen.*

Gedaan te Wuestwezel, in zitting van 21 Mei 1898.

Op bevel:

*De Secretaris.
F.J.VAN BEECK.*

*De Burgemeester-Voorzitter,
VERHAEGEN.*

(We kunnen ons wel afvragen wat de aanleiding was om art. 5 in te lassen.)
1911: Het vliegtuig is uitgevonden. Het zien vliegen was nog een “historische” gebeurtenis, getuige hiervan het volgende verslag dat we vonden in het “Register der beraadslagingen” van het Schepencollege.

“DE EERSTE VliegMACHIENEN BOVEN WUESTWEZEL OP 26 en 27 JUNI 1911”

Op 18 juni 1911 nam de zoo merkwaardige rondvlucht van Europa, bestaande uit 9 tochten, waardoor in de landen Frankrijk, België, Nederland en Engeland aangeland werd, een aanvang. De 4e tocht was Utrecht-Brussel met verplichtende landing te Breda, zijnde een totalen afstand van 145 km.

De vogelmenschen zouden bijgevolg voor de eerste maal boven ons dorp verschijnen; terloops wordt hier aangemerkt, dat met ongeduld die wonderbare tuigen door gansch onze bevolking, oud en jong, de eerste om het misschien te zien voor de laatste maal, de jongere om later hun woord over die eerste vliegmachien te kunnen doen gelden, verwacht werden.

Den 22n Juni 1911 was men reeds aangeland te Utrecht, komende van Luik; uiterst slecht weder voor de vliegers zijnde, zoo was het slechts den 26n daaropvolgend rond 4 u 20 m. in den namiddag, dat den eersten eendekker, nr. 12 bestuurd door Beaumont, ons dorp overtrok, op ongeveer 300 m. hoogte. Welke geestdrift! Niet lang hoefden wij naar een 2n vlieger te wachten; Rond 5 u 30 m. verschijnt de jonge Védrines, insgelijks met een eendekker dragende het nummer 5 boven ons op ongeveer een hoogte van 200 m., om weldra zoals den eersten in de richting van Antwerpen te verdwijnen.

Beide vliegers volgden aldus den grooten steenweg, eene goede richtingslijn om niet in die onmetelijke ruimte verloren te loopen.

Rond 8 uur 's avonds werd voor de 3e maal geroepen: "Een vliegmachien", en werkelijk nog zoo laat trok ditmaal een tweedekker de lucht door op eene hoogte van misschien wel 700 m.

De Hollandsche vlieger Weymalen, overwinnaar van den tocht Parijs-Brussel, vloog rond 10 u 30m. in den nacht over Wuestwezel om zich verplicht te zien in het kamp van Brasschaat te overnachten.

Beaumont was den eersten te Brussel aangekomen om 5 u 27m.; Védrines den derde om 6 u. 22 m.

Nog vol geestdrift en bewondering voor die eerste vliegmachien, zoo kreeg onze bevolking 's anderendaags 27 Juni rond 6 uur in den namiddag, de vlieger Train te zien, die insgelijks zooals zijn voorgangers boven den grooten steenweg ons dorp overtrok.

Deze beide dagen 26 en 27 Juni 1911 dienen misschien beschouwd te worden als eenig in ons leven en daarom ook heeft het College van Burgemeester en Schepenen het zich tot ene plicht geacht hiervan eenige aantekeningen te maken in haar register van beraadslagingen om later als aandenken te dienen van de geestdrift welke onze bevolking gevoelde bij het zien voor de eerste maal van die wonderbare vogelmenschen boven onze geliefde geboorteplaats.

Namen het College,

*De Secretaris,
E. Van Beeck*

*De Burgemeester,
J. Hens.*

Vermits de “vogelmenschen” de “grooten steenweg” volgden lijdt het geen twijfel dat de geestdrift in Gooreind wel even groot zal geweest zijn. Hoe kan er op 85 jaar zoveel

Hoofdstuk 14

DE VERLICHTING

Men kan het zich bijna niet meer voorstellen, maar tot vóór de oorlog 1914 waren onze dorpen, bij maanloze nachten, in diepe duisternis gehuld. Men moet zich de toestand, ook in de bebouwde kom, in winternachten inbeelden: alle straten waren zandwegen, bij regenweer met waterplassen bezaaid en met een verlichting, als er al een was, die niet meer dan richtpunten waren.

Ziehier hoe de toestand beschreven wordt in “Wesalia” (1930/3): *“De oude, zeer oude manier van verlichten met smout- of olielampen (“smoutpeerkens”) bleef lange jaren in gebruik. Men had overigens weinig licht nodig, daar men ging slapen als ‘t donker werd en opstond met de zon. Alleen de lange winteravonden dwongen licht te ontsteken. Men zat dan gehurkt rond het open haardvuur, waarover de koe- en papketel te warmen hing, de vonkende smeulende turf- en heivlaggen gaven wel eenige schemering en om te vertellen had men al niet veel meer nodig. In een tusschenvenstertje dat gemeenschappelijk was aan stal en keuken plaatste men dan een rookend “smoutpeerken” dat beide plaatsen verlichten moest!”*

“Einde der vorige eeuw kwamen de petrolielampen algemeen in gebruik, toch waren er nog vele hoeven waar men zich hield aan het geheimzinnige “peerkenslicht” uit vrees voor de onkosten en voor ‘t gevaar van al dat nieuw gedoê.”

“We krijgen dan ook de straatlantaarns, die juist brandden waar ‘t minst nodig was, want in de donkere zijpaden en “‘s Heeren straten” naar de afgelegen gehuchten moest men nog steeds, zooals overigens nu nog (1930!) op den tast afgaan.”

“In het dorp, de herbergen waren er eerst bij, beproefde men ook al “benzine” als brandstof voor de verlichting, doch het gaslicht deed de deur toe en in 1914 werden huizen en straten in ‘t dorp overvloedig van “nieuw” licht voorzien. De afgelegen gehuchten bleven nog steeds ten achter, voor een of twee hoeven waren de kosten te groot om de buizenleiding te plaatsen.”

“1928 bracht de redding! De elektriciteit én voor verlichting - én voor drijfkracht - is de laatste doch de grootste aanwinst.”

Hoe is die omschakeling in Wuustwezel verlopen? De Gemeenteraad van 29.12.1910 en 20.04.1911 bespreekt een contract voor de verlichting bij middel van gas. De Gemeente verleent het uitsluitend recht, leidingen te plaatsen op heel het grondgebied voor verlichting, verwarming en drijfkracht. Zij bedingt dat zij niet kan verplicht worden lantaarns te plaatsen bv., tussen het Centrum en Gooreind, Achterbroek of het tolkantoor. De Gemeente behoudt ook het recht petroleumverlichting te behouden voor de lantaarns “op het veld” en buiten de bebouwde kom. Men voorziet 50 à 52 lantaarns met gemiddeld 1500 verlichtingsuren. De lichtsterkte van een lantaarn wordt bepaald op 60 kaarsen. Voor de openbare verlichting voorziet men een kostprijs van 0,02 fr. per bek per uur, alle kosten van aansteken, uitdraaien en onderhoud inbegrepen.

De Gemeenteraad van 29.12.1913 bespreekt de overeenkomst met de Maatschappij “Imperial Continental Gas Association te Londen” met adres Meirplaats 58 te Antwerpen.

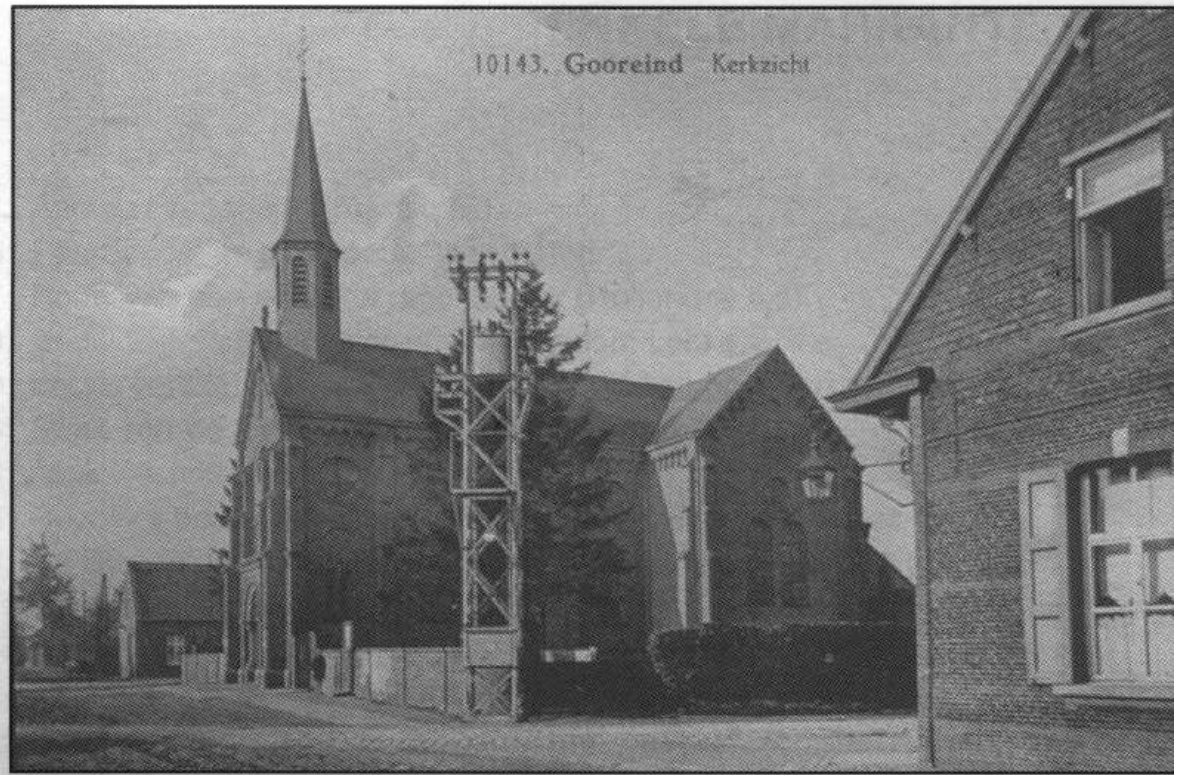
De aanleg van de leidingen en het plaatsen van de lantaarns is blijkbaar vlot verlopen, want in het verslag van 03.10.1915 van de Kerkfabriek lezen wij het volgende:
“... bespreekt de Raad het plaatsen van de gasleiding in de kerk, waarvan de noodzakelijkheid zich nu opdringt. In Mei-Juni 1914 had het Gemeentebestuur de nieuwe verlichting met koolgas ingebracht en den 5 Juli gehuldigd. Gooreind zag zijn 15 gasbekken, waar het mee bedeed was, voor de eerste maal branden op 16 februari laatstleden.

Niemand onzer, ingezien de hoge kosten ... was in den eerste belust de gasleiding in de kerk te brengen: de huidige oorlogsomstandigheden schikten het anders.

De Raad, aangezien er gebrek heerscht aan petroolie en de duurte van den liter die vroeger 0,20 kostte tot 1,75 is gestegen (over de 100 liters verstookten de 6 kerklampen 's jaars) ... In acht nemende de voordeelen der gasverlichting met Auer-bekken en gloeikousjes, hedendaags in gebruik; groote helderheid, gestadige reinheid, ruime besparing, gemakkelijke behandeling, geringe onderhoud, welke de kosten van het leggen der leibuisen enz. niet zullen doen betreuren: Beslist eenparig de kerk met koolgas te verlichten.“

De gasverlichting was natuurlijk een hele verbetering maar moest al spoedig wijken voor de elektrische verlichting. Reeds op de Gemeenteraad van 27.11.1921 verklaart men zich principieel akkoord met de invoering ervan. Het duurt dan toch wel enkele jaren, maar op 23.01.1926 geeft ingenieur Stevens een uiteenzetting over het invoeren van de elektriciteit in de Gemeente.

De Provincie zal één of twee hoogspanningslijnen leggen over de Gemeente, vertrekkende vanuit de centrale van Beerse, die heel de provincie van stroom zal voorzien. Er zal een cabine gebouwd worden in elk gehucht: Centrum, Gooreind, Achterbroek en Sterbos. In de kosten van die leiding (ongeveer 30.000 fr. per km) moet de Gemeente niet tussenkomen. De laagspanning valt wel gans ten laste van de Gemeente *“doch deze onkosten zullen gedekt worden door het verbruik, niet de twee of drie eerste jaren, welke altijd jaren van verlies zijn, daar de opbrengst alsdan te klein is door het gering getal aangeslotenen”.*

De oude kerk met op de voorgrond de paal met "transfo"

Men is toch nog voorzichtig want “... wanneer er de overtuiging is dat er tusschen nu en tien jaren geen aansluitingen zullen gedaan worden is het beter thans nog geen laagspanning te leggen, gezien het kapitaal te veel intrest vergt. Voor de Gemeente is het van groot belang te voorzien waar juist de kabinen dienen geplaatst, omdat vandaar de laagspanning moet vertrekken”. Er wordt gerekend op een verbruik voor licht op 100 kilowattuur per jaar. De Gemeente betaalt ongeveer 0,50fr. per kwu., de verkoopprijs bedraagt 1,50 fr. per kwu. De winst per verbruiker bedraagt dus 100 fr. per jaar. Voor 100 aangeslotenen dus 10.000 fr. De onkosten voor de Gemeente worden geraamd op 500.000 fr., begrijpende enkel “het laagspanningsnet op houten ingespoten palen met een lengte van 9-10 meter en 13 cm doorsnede aan den top”.

Op 08.02.1927 valt de beslissing: de Gemeente zal elektrische energie invoeren.

Anno 1996 weten we niet meer wat duisternis is. We zijn zover geëvolueerd dat we al spreken van licht'vervuiling'!

ENKELE MARKANTE DATA

- 1811: Aanleg Bredabaan (Franse tijd).
- 1815: Paardepost en postkoets: "De Posterij".
- 1827: Bouw van een scheikundige fabriek (Hollandse tijd).
- 1829: Bouw van de "Duiventoren" in eigendom Locke.
- 1840: Locke verkoopt de eigendom aan Graaf de Looz-Corswarem.
- 1843: Start van de aktie voor een kerk en school.**
- 1884: Jaak Koch bouwt het "Klein kasteel".
- 1848: Reyniers bouwt het eerste gebouw van het latere klooster.
- 1856: De Biseau de Hauteville koopt een deel van de eigendom de Looz.
- 1861: De paardenpost wordt afgeschaft.
- 1866/71: Bouw van kerk, pastorie, school, gasthuis en huizen op de Kerkplaats.

27.06.1871: Gooreind zelfstandige parochie met pastoor Van den Akkerveken.

- 1879: Bouw van de vrije gemengde school in de Oude Baan.
- 1888: Oprichting van het kamp.
- 1890: De stoomtram rijdt door Gooreind.
- 1898: Start van de aktie voor de vergroting van de kerk.**
- 1900: Pastoor Van Horenbeeck, onze 2^e pastoor.
- 1901: Splitsing der scholen: gemeentelijke jongensschool, vrije meisjesschool.
- 1905: Theophiel Verellen bouwt de sigarenfabriek.
- 1909: Theophiel Verellen begint met een steenbakkerij.
- 1912: Theophiel Verellen bouwt het "Posterijhof".
- 1912: Maurice Koch bouwt het "Groot kasteel".
- 1914: De Zusters der Kristelijke scholen komen naar Gooreind.
- 1915: De gasverlichting doet zijn intrede.
- 1925: Testers koopt het restant van de eigendom van de Looz.
- 1927: De autobus vervangt de stoomtram.
- 1928: Er komt elektrische verlichting.
- 1931: De steenbakkerij verdwijnt.
- 1932: Pastoor De Wit: 3^e pastoor.
- 1933: Testers verkoopt zijn eigendom.
- 1934: De eigendom van Theophiel Verellen wordt verdeeld.
- 1937: De eerste steen voor de nieuwe kerk wordt gelegd.
- 1938: De eigendom Koch wordt verkocht.
- 02.05.1939: de nieuwe kerk wordt ingewijd.**
- 1944: Het kasteel Koch en het Posterijhof worden vernield.
- 1951: De elektrische tram rijdt door Gooreind.
- 1961: Pastoor Cuypers: 4^e pastoor.
- 1966: Autobussen vervangen de tram.
- 1986: Pastoor Meeusen: 5^e pastoor.

Hoofdstuk 1: BREDABAAN

1. "Brasschaat van Heidegrond tot Parkgemeente." (Uitgave Gemeentebestuur Brasschaat.)
2. "Wesalia" (Oudheidkundige kring van Wuustwezel) 1926/1 en 2.
3. "De Post in Wuustwezel" door L. Philipsen (Davidsfonds Wuustwezel 1977).
4. Archief Bisdom Antwerpen.
5. Rijksarchief: D. Verstraetepl. 5 Antwerpen.

Hoofdstuk 2: GOOREIND "KOLONIE" OF "STAD" (1827-1843)

1. Archief Provinciebestuur Antwerpen.
2. Archief Gemeente Wuustwezel: Gemeenteraadsverslagen.
3. Rijksarchief Antwerpen en Beveren.
4. Kadaster.

Hoofdstukken 3 en 4: GOOREIND 1843-1871 en 1898-1939:

1. Archief Gemeente Wuustwezel: Gemeenteraadsverslagen en bevolkingsboeken.
2. Archief Kerkfabriek: verslagen .
3. Archief Provinciebestuur Antwerpen.

Hoofdstuk 5: HET CENTRUM VAN GOOREIND. DE FAMILIE VERELLEN.

1. Kadaster.
2. Geslacht Verellen: Calmpthoutania (Orgaan van de Oudheidkundige kring van Kalmthout) 1969/3.
Jaarboek 3 - 1964 van de Vrijheid en het Land van Geel.
3. Wesalia: 1930/4.
4. Bevolkingsboeken Wustwezel.
5. Herinneringen van oude inwoners.

Hoofdstuk 6: HET GOED VAN KOCH 1846-1938...

1. Kadaster.
2. Wat de persoonlijke gegevens betreft van de familie heb ik alles te danken aan de heer Stanislas CIECHANOWSKI, zoon van Gladys KOCH DE GOOREYND, kleinzoon van mijnheer Maurice. Hij denkt nog met heimwee terug aan zijn jeugd in Gooreind, waar hij, evenals zijn oudere broer, zijn eerste communie heeft gedaan: zijn broer bij pastoor Van Horenbeeck, hij bij pastoor De Wit. Hij was aanwezig toen Gooreind in 1971 zijn 100-jarig bestaan vierde, kwam en komt nog regelmatig een bezoek brengen aan de pastoor en wandelen in de dreven van het domein.
3. Wat de Familie KOCH voor Gooreind heeft betekend: nota's van Arthur Bosschaerts (1892-1980) en vooral van Achilles Bosschaerts (°1899); ook herinneringen van Robert Cornelissens (°1912) wiens vader van 1906 tot 1945 boswachter was op het domein en met zijn gezin van zeven kinderen woonde op de hoeve aan het kasteel, later aan de Bredabaan.

Hoofdstuk 7: DE DUIVENTOREN

1. Kadaster.
2. "Rev. Samuël Locke" door A. Goetstouwers. Noordgouw VI, 1966, 183-192. Adriaan Goetstouwers (°11.09.1890 †25.05.1969) was rustend priester die vanaf 1966 in Gooreind verbleef in de Oude Baan, 70.

Hoofdstuk 8: DOMEINBOS NOORDHEUVEL. DE KUYCK

1. Kadaster.
2. Gegevens betreffende de familie Van der Voordt: J.P.D. Van der Voordt.

Hoofdstuk 9: HET GASTHUIS

1. Kadaster.
2. Archief Gemeente: Gemeenteraadsverslagen.
3. Archief O.C.M.W. verslagen.
4. Nota's van de heer Jos Lostrie, secretaris O.C.M.W.

Hoofdstuk 10: HET KLOOSTER

1. Kadaster.
2. "100 JAAR "F.M.M. LEVEN IN GOOREIND 1895-1995" door de Zusters Franciscanessen
3. Archief Bisdom Antwerpen.

Hoofdstuk 11: DE GOOREINDSE SCHOLEN

1. Kadaster.
2. Archief Gemeente: Gemeenteraadsverslagen.
3. Archief Provincie Antwerpen.
4. Archief Bisdom Antwerpen.
5. Archief Meisjesschool (Zr. Marie-Rachel).
6. "Achterbroek, Opstandig Dorp" door A. Tirelirens ("De Spijcker" Essen).

Hoofdstuk 12: HET KAMP - KEIENVEN

1. Kadaster.
2. "Brasschaat van Heidegrond tot Parkgemeente".
3. "Le Polygone de Brasschaat" door LtCOL L. Decour (mei1957).
4. Archief Gemeente: Gemeenteraadsverslagen.

Hoofdstuk 13: DE STOOMTRAM

1. "De tram in Brasschaat" door E. Keutgens: Trammagazine nr. 49/52 (1988).
2. "De Post in Wuustwezel" L. Philipsen.
3. Archief Gemeente: Gemeenteraadsverslagen.

Hoofdstuk 14: DE VERLICHTING

1. Wesalia 1930/3.
2. Archief Gemeente: Gemeenteraadsverslagen.